

לוח

ארץ ישראל

שמושי וספרותי

לשנת התרע"ד

נערך ע"י

אברהם משה לונץ

עורך ה"ירושלים" ו"אוצר ספרות ארץ ישראל"

שנה תשע עשרה

פעה"ק ירושלים תוכב"א

בדפוס העורך והוצאתו

HM 24: A 582 (Zp 4800)
Bd 19

יום הולדת הדר מלכנו הרחמן
השולטן האדיר והמנצח (אלגאזי)

מחמד החמישי

הוא יום האחד ועשרים לירח שאוואל
של שנת תר"ד (1844)

יום עלותו על כסא מלכותו הוא יום השבעה
ועשרים לירח אפריל שנת תרס"ט (1909)

קביעות השנה הזאת היא חב"ז פשוטה
ימיה שנ"ד ושבתותיה נ"א

שנה י"ב למחזור קטן של רצ"ט ללכנה ושנה
י"ח למחזור גדול של ר"ג לחמה, והיא שנה
רביעית לשמיטה, לדעת הגאונים ז"ל ולמנהג
אנשי ארץ ישראל

שנת אלף ותתמ"ה לחרבן בית מקדשנו:

358/2480

Stadl- u. Univ.-bibl.
Frankfurt a. M.

תכנ הענינים

חלק השמושי:

לוח ליהודים מחמדים ונוצרים בלוח

מקרי הימים של כל חדש . ג—יד

מנהגי אחינו בארה"ק בדת והיי העם טו—כא

לוח קורות ארה"ק מכניסת הארץ ועד עתה כב—כה

המדה והמשקל כו—כז

ערכי המטבעות כז—כט

ימי השוק בארץ ישראל ל—

סדרי הפוסט והתלגרף לא—לב

מחיר הדפשין לכל ארצות התבל לב—לג

ארץ ישראל עריה ומושבותיה לד—מו

העדות והמוסדים בערי ארה"ק

ירושלם:

בתי הספר והחנוך מז—נג

בתי תלמוד תורה נג—נו

ישיבות נו—סא

בתי למוד מלאכה ובתי מלאכה סא—סב

(חנוסדים מחברות)

בתי חולים מחסה וחסד סב—סו

חברות ואגודות שונות לחסד וריעות סו—סח

בתי ספרים, נכת, חברות ומוסדי מדע, סט—ע

עתונים ומאספים ע

חברון: עא

יפו: עב—עו

חיפה: עז—עח

טבריה: עח—עט

צפת: עט—פ

* * *

חלק הספרות

- א. מ. לונץ ירושלם בארבעים שנה האחרונות 3—13
(המשך וסוף)
- אליעזר לאפין יתבררו ויתלבנו הדברים 14—28
- א. ר. מלאכי רבי יוחנן הסנדלר השני 29—32
- שמואל רפאלי (רפאלוביץ) מחיי הערכיים 23—54
- י. י. רבלין רבע השקל 55—62
- זמרת הארץ א) הספרים שנדפסו כמשך השנה
- ב) שנדפסו מכבר 63—68
- אשר בן-ישראל המקבל הרב שלום שרעבי 69—84
- עד היכן כח בית דין יפה 85—86
- דוד ישוב תולדות הישוב בגליל העליון פ"ב 87—100
- חנה לונץ זכרון ירושלם 100—124
- ע. ב. ג. מעשה שהיה 125—130
- L. הבנק הלאומי אפ"ק לחג יובל 131—143
- פחד הארץ עפ"י הודעת הקונסול הבריטי 144—153
- א. ר. מלאכי הרופאים הראשונים בירושלם 154—160
- ציון לנפש: הגאון רבי חיים ברלין, הרי"מ
- סלומון, הרא"ל גורדון, הגאון הרי"צ וינוגרד
- הרה"ה ד"ר גרינשוויץ, הרי"מ פינס, ולה"ה 161—168
- חדשות וזכרונות 169—170
- השנה: המצב בכלל, פעולות הממשלה,
- עניני העדה, גדול בתי חסד, מדע הנדס
- וספרות, המסחר והחרשת, עבודת האדמה. —
- הברון יפו, רמלה, חיפה, טבריא, בית שאן,
- צפת, פקיעין 171—186

תשרי ז' אל-קעדה 1331 1913 Oktober תרע"ד

מזל מולדו יום ג' ט' שעות י"ג דקיס מאזנים ז'ג

לעברית	מחש' רוסים	רוסים	רוסים
1	1	19	2
2	2	20	3
3	3	21	4
4	4	22	5
5	5	23	6
6	6	24	7
7	7	25	8
8	8	26	9
9	9	27	10
10	10	28	11
11	11	29	12
12	12	30	13
13	13	1	14
14	14	2	15
15	15	3	16
16	16	4	17
17	17	5	18
18	18	6	19
19	19	7	20
20	20	8	21
21	21	9	22
22	22	10	23
23	23	11	24
24	24	12	25
25	25	13	26
26	26	14	27
27	27	15	28
28	28	16	29
29	29	17	30
30	30	18	31

Октябрь

זכרונות: ג' בו הויגת גרליה בן אחיקס ושכיתת ישוב היהודים

ממצפה,

ה' בו מתו כ' איש מישראל ונחבש ר' עקיבה,

כ"ח בו פטירת שמעון הצדיק, והולכים להשתטח על קברו,

חשוון ז' איל תרנ"א 1331 November 1913 תרע"ד

מזל מולדו ליל ה' ט' שעות כ"ו דקים. עקרב

לעברים			ספח' / רוסים / רומים
1	2	1	19
2	3	2	20
3	4	3	21
4	5	4	22
5	6	5	23
6	7	6	24
7	8	7	25
8	9	8	26
9	10	9	27
10	11	10	28
11	12	11	29
12	13	12	30
13	14	13	31
14	15	14	1
15	16	15	2
16	17	16	3
17	18	17	4
18	19	18	5
19	20	19	6
20	21	20	7
21	22	21	8
22	23	22	9
23	24	23	10
24	25	24	11
25	26	25	12
26	27	26	13
27	28	27	14
28	29	28	15
29		29	16

ב' דראש חדש נח November

זמן השאלה בלחץ ישראל
לך, מברכין כה"ב

תענית בני קמח

תענית חמישי

Ноябрь

וירא

תענית בני כתר

חיי שרה

יו"ק מוקדם

תולדות מברכין החודש ער"ח

זכרונות: ז' (ז') בו עורר עיני צדקיהו ושחטו בנו לעינו.
ח' בו (תפ"ח) שיפו הישמעלים את בהב"ג של האשכנזים
י"א בו יום פטירת רחל אמנו לפי המסורה.
כ"ג בו תקנו את סורג העזרה בימי יהונתן החשמונאי
כ"ח בו לכד יוחנן הורקנות את מלצר שאר ון.

כסלו מוחרם 1332 1913 Dezember תרע"ד

מזל מולדו יום ו' שעה יוד מ"ב דקים קשת

לעברים	מזל	דמים	דמים	דמים
1	ראש חדש	1	17	30
2	Dezember	2	18	1
3		3	19	2
4		4	20	3
5		5	21	4
6	זמן השלש בחוץ לארץ	6	22	5
7	ויצא	7	23	6
8		8	24	7
9		9	25	8
10		10	26	9
11		11	27	10
12		12	28	11
13		13	29	12
14	וישלח	14	30	13
15	Декабрь	15	1	14
16		16	2	15
17		17	3	16
18		18	4	17
19		19	5	18
20		20	6	19
21	וישב	21	7	20
22		22	8	21
23		23	9	22
24		24	10	23
25	א' רחמנוכה	25	11	24
26		26	12	25
27		27	13	26
28	מקץ מצרכין החדש	28	14	27
29	ערב ראש חדש	29	15	28
30	א' דראש חדש	30	16	29

זכרונות : ג' בו הוסרו הפסילים אשר העמידו סוריים כחציה עזרה.
ו' בו מת המלך הורדוס (אלכסנדר ינאי).
כ"א בו נצחון היהודים על השמרונים והריסת מקדשם.
כ"ה בו טהור בני חשמונאי את ההיכל וחנכו את המקדש.
פ"ח (ו) בו שרף יהויקים המלך שנתה ביום ספי ירמיה;

שבת ספר 1332 1914 Januar תרע"ד

מולדו ליל א' י"א שעות כ"ו דקס גדי מזל

לעברים	מחמ' / רוסים / רומים	
1	17 1	ב' דראש חדש
2	18 2	זאת תמוכה
3	19 3	Januar 1914
4	20 4	
5	21 5	ויגש
6	22 6	
7	23 7	
8	24 8	ת"ת' בו יוד שעות וחל'י
9	25 9	
10	26 10	תענית עשרה בטבת
11	27 11	
12	28 12	ויחי
13	29 13	
14	30 14	
15	31 15	Январь 1914
16	1 16	
17	2 17	
18	3 18	שמות
19	4 19	
20	5 20	
21	6 21	
22	7 22	
23	8 23	
24	9 24	
25	10 25	
26	11 26	וארא מברכין החדש
27	12 27	
28	13 28	
29	14 29	ער"ת, יוכ"ק

זכרונות: ט' [וי] בו מת עזרא הסופר ונהמיה בן חבליה.

י' בו סמך מלך בבל על ירושלם.

כ"ד בו [זקצ"ז] רעיש גדול התריב את העיר צפת בלה.

כ"ז בו [ה'א תתקס"ד] פטירת רבינו הרמב"ם.

כ"ט בו [תרנ"ח] פטירת הקאן רו יהושע ליק דיסקין ו"ל.

שבת רביע אול 1832 Februar 1914 תרע"ד

מזל מולדו ליל ג' יו"ד דקיס משעה ראשונה דלי

לעברים	מחמ'	רוסים	רוסים
1	1	15	28
2	2	16	29
3	3	17	30
4	4	18	31
5	5	19	1
6	6	20	2
7	7	21	3
8	8	22	4
9	9	23	5
10	10	24	6
11	11	25	7
12	12	26	8
13	13	27	9
14	14	28	10
15	15	29	11
16	16	30	12
17	17	31	13
18	18	1	14
19	19	2	15
20	20	3	16
21	21	4	17
22	22	5	18
23	23	6	19
24	24	7	20
25	25	8	21
26	26	9	22
27	27	10	23
28	28	11	24
29	29	12	25
30	30	13	26
		14	27
		15	28
		16	29
		17	30

זכרונות: ה' (ח') בו מתו הזקנים שהיו בימי יהושע.
 כ"ב בו בשלה גורת קאיוס קאליגולוס להעמיד פסל
 תמינתו בבית המקדש [ע"י מיתחו].
 כ"ג בו נתקבצו כל ישראל ללחום עם שבט בנימין.
 כ"ח בו בשלה ממשלת אנטיוכוס.

אדר רביע תני 1832 1914 Marz תרע"ד

מזל מולדו יום ד' נ"ד דקיס משעה ראשונה דגים

לעברים	ט"ה	רוסים	רוסים
1	1	14	27
2	2	15	28
3	3	16	1
4	4	17	2
5	5	18	3
6	6	19	4
7	7	20	5
8	8	21	6
9	9	22	7
10	10	23	8
11	11	24	9
12	12	25	10
13	13	26	11
14	14	27	12
15	15	28	13
16	16	1	14
17	17	2	15
18	18	3	16
19	19	4	17
20	20	5	18
21	21	6	19
22	22	7	20
23	23	8	21
24	24	9	22
25	25	10	23
26	26	11	24
27	27	12	25
28	28	13	26
29	29	14	27

זכרונות: י' בו פטירת משה רבינו ע"ה.

י"ב בו "יום (מפלה) טרינוס".

י"ג בו הנצחון על ישר חצבא נקנור כימי יחודה המכבי

ט"ו בו החלול לבנות חומת ירושלם הג' סכיב העיר החדשה.

כ"ח בו בטל גזירת ורדיפת המלך אדריינוס.

ניסן ג'מדי אור 1332 1914 April תרע"ד

מזל מולדו ליל ו' שעה ח' ל"ח דקיס. מלה

לעברים	מחמ' רוסים	רומים
1	1	28
2	2	29
3	3	30
4	4	31
5	5	1
6	6	2
7	7	3
8	8	4
9	9	5
10	10	6
11	11	7
12	12	8
13	13	9
14	14	10
15	15	11
16	16	12
17	17	13
18	18	14
19	19	15
20	20	16
21	21	17
22	22	18
23	23	19
24	24	20
25	25	21
26	26	22
27	27	23
28	28	24
29	29	25
30	30	26

זכרונות: א' בו הוקם המשכן ומתו בני אהרן.

י' בו מתה מרים ונסתלקה הבאר.

י"ב בו עברו בני ישראל את הירדן ויהנו בגלגל.

י"ג בו (של"ה) נפטר הר"ר יוסף קארו מחבר הש"ע.

כ"ו בו מת יהושע בן נון.

אייר ג'ימדי תני 1832 1914 Mai תרע"ד

מזל מולדו יום ז' ב' שעות כ"ב דקס שור

לעברים	מחם'	רוסים	רומים
1	1	14	27
2	2	15	28
3	3	16	29
4	4	17	30
5	5	18	1
6	6	19	2
7	7	20	3
8	8	21	4
9	9	22	5
10	10	23	6
11	11	24	7
12	12	25	8
13	13	26	9
14	14	27	10
15	15	28	11
16	16	29	12
17	17	30	13
18	18	1	14
19	19	2	15
20	20	3	16
21	21	4	17
22	22	5	18
23	23	6	19
24	24	7	20
25	25	8	21
26	26	9	22
27	27	10	23
28	28	11	24
29	29	12	25

ב' דראש חדש

Mai

תז"מ בא"י אמורק מברקין כ"ב

תענית בני קמא

תענית חנוכי

אחורקו בא"י אמור

פכה שני

תענית שני בתרא

Ma#

ל"ג בעומר

אמור בא"י בהר

בהוב"ה בא"י בחקתי מכה"ה

ער"ה יוכ"ק

זכרונות: ז' בו הנוכת חומת ירושלם ע"י נחמיה.

י' בו מת עלי הכהן ושני בניו ונשבה ארון ד'

י"ח בו [של"ג] נפטר הרמ"ה ז"ל

כ"ג בוגרשו חשמונאים את הסוריים מאקרא וילכדות.

כ"ז בו הוסר מס הכתר אשר שם דימטריוס השני על א"י.

כ"ח (כ"ט) בו פטירת שמואל הנביא ע"ה.

סיון תרנ"ב 1332 1914 Juni תרע"ד

מולדן ליל ב' ג' שעות י' דקים תאומים מזל

לעברים	מחם	רוסים	רומים
1	1	13	26
2	2	14	27
3	3	15	28
4	4	16	29
5	5	17	30
6	6	18	31
7	7	19	1
8	8	20	2
9	9	21	3
10	10	22	4
11	11	23	5
12	12	24	6
13	13	25	7
14	14	26	8
15	15	27	9
16	16	28	10
17	17	29	11
18	18	30	12
19	19	31	13
20	20	1	14
21	21	2	15
22	22	3	16
23	23	4	17
24	24	5	18
25	25	6	19
26	26	7	20
27	27	8	21
28	28	9	22
29	29	10	23
30	30	11	24

זכרונות: ט"ו (ט"ז) בוספה י'הנן הורקנוס את עמק יזרעל ליהודה.
 י"ז בו דכר שמעון החשמונאי מכצר בית צור ויגרש היוונים.
 ב"ג בו בטלו הביכורים מלעלות לירושלם בימי ירבעם.
 כ"ה בו נהרגו רשב"ג ור' ישמעאל ור' חנינא סגן הכהנים.
 כ"ו בו נשרף ר' חנינא בן תרדיון וספר תורה עמו.

תמוז ש'עפ"ן 1332 Juli 1914 תרע"ד

מולדו יוס' ג' ג' שעות ג' דקיס סרטן מזל

ל'עברים		סחמ'	רומים	רומים
1	ב' דראש חדש	1	12	25
2		2	13	26
3	קרח	3	14	27
4		4	15	28
5		5	16	29
6		6	17	30
7	Juli	7	18	1
8		8	19	2
9		9	20	3
10	חקת	10	21	4
11		11	22	5
12		12	23	6
13		13	24	7
14	ת"ג יד' בו שעה ח' וחל'	14	25	8
15		15	26	9
16		16	27	10
17	בלק	17	28	11
18	תענית שכעה עשר בתמוז (נדחה)	18	29	12
19		19	30	13
20	ז'אבא	20	1	14
21		21	2	15
22		22	3	16
23		23	4	17
24	פנחס מברכין החדש	24	5	18
25		25	6	19
26		26	7	20
27		27	8	21
28		28	9	22
29	ער"ה יוכ"ק	29	10	23

זכרונות: מ"ו בו (תק"נ) פטירת הר"ר חיים ו' עשר (בעל אור החיים).

י"ו בו הובקעה העיר בשנית.

ב' בו (תרס"ד) פטירת בנימין בן זאב ד"ר תאודור הרצל.

אב רמזן 1332 1914 August תרע"ד

ארי

מולדו ליל ה' ד' שעות ל"ד דקיס

מזל

לעברים	מחם	רוס'ים	רוס'ים
1	1	11	24
2	2	12	25
3	3	13	26
4	4	14	27
5	5	15	28
6	6	16	29
7	7	17	30
8	8	18	31
9	9	19	1
10	10	20	2
11	11	21	3
12	12	22	4
13	13	23	5
14	14	24	6
15	15	25	7
16	16	26	8
17	17	27	9
18	18	28	10
19	19	29	11
20	20	30	12
21	21	31	13
22	22	1	14
23	23	2	15
24	24	3	16
25	25	4	17
26	26	5	18
27	27	6	19
28	28	7	20
29	29	8	21
30	30	9	22

ראש חדש
ממו"מ

דברים זיו
תענית ט' באב (נדחה) חתמ"ו לחיבת
בית"ק

תענית עשר באב
ואתחנן נחמו

Августъ

עקב מברכין החדש

יו"ק מוקדס

ראה א' דראש חדש

זכרונות: א' בו מת אהרן הכהן.

ט' בו נחרכ בהט"ק בראשונה ובשניה ובלבדה ביתר
ט"ו בו י"ט לאומי, קרבן עצים, ומחולות בימי הבית.
ט"ז בו פטירת השר משה מונטיפיורי.
י"ח בו ככה נר מערבי בימי אחז.

אלול שנת 1332 1914 September תרע"ד

מזל: מולדו יום ו' ה' שעות ה"י דקס בתולה

לעברים	מהמ'	רוסים	רומים
1	1	10	23
2	2	11	24
3	3	12	25
4	4	13	26
5	5	14	27
6	6	15	28
7	7	16	29
8	8	17	30
9	9	18	31
10	10	19	1
11	11	20	2
12	12	21	3
13	13	22	4
14	14	23	5
15	15	24	6
16	16	25	7
17	17	26	8
18	18	27	9
19	19	28	10
20	20	29	11
21	21	30	12
22	22	31	13
23	23	1	14
24	24	2	15
25	25	3	16
26	26	4	17
27	27	5	18
28	28	6	19
29	29	7	20

ב' דראש חדש

שפטים

September

תצא

Сентябрь

הבא
ח' דסליחות

נצבים

ערר"ה של שנת תרע"ה הבע"ה

זכרונות: ו' (י"ו) בו חנוכה הומת ירושלים כימי החשמונאים.

ו' י"ז בו קדשו את החומה השלישית סביב העיר החדשה.

ט' בו (הו"ך) נתיסד ישוב ירושלם האחרון ע"י הרמב"ם.

י"ז בו גורשו הרומאים מיהודה וירושלם.

כ"ב בו גורשו ההילונים מירושלם.

מנחגי אחינו באה"ק בדת וחיי העם

לפי חדשי השנה.

ת ש ר י

כליל א' דר"ה מדקדקים לאכל כל המזונות הנזכרים בתלמוד (כריתות דף ו' ע"א) אשר שמוותיהם ירמוזו ברכה והללחה. בהכ"נ לעדת הספרדים תוקעים ל' קולות קודם התפלה מפני המעשברות והמניקות שלא ילעזרו לחכות באכילה עד אחר קריאת יהוא מנהג קדום.

ביום א' דר"ה יחלקו אלל בהכ"נ של הספרדים ויתים כבוסים או עוזרדין לברכת שהחינו כליל ב'. בערי אה"ק אשר אין בהם ימים ונהרות, אומרים תשליך אלל הבורות אשר לא תמו מהם המים. ובצפת נוהגים ההסידים ואנשי מעשה לעלות על גגות בתיהם או על ראש המגדל העתיק אשר בקצה העיר, אשר נוהג רואים ים כנרת :

לום גדליה, הספרדים אין מפעירין דרשו במנחה.

עיוכ"פ (וכן בע"פ) הספרדים אומרים מזמור לתודה.

בכל ימי חוה"מ דסוכות קוראים בתורה רק סדר מוסף היום הזה, וכן בתפלת מוסף יאמרו רק סדר היום (יען ספיקא דיומא איננו נוהג פה) ואת הסדר הזה בעניני קוראים לכל א' מהקוראים.

בשבת חוה"מ (או ביום ראבון אם הל בשבת) קוראים בנסיית אשכנזים פרושים — אחר ההלל — מגלת קהנא ובענין ובמגלה כתובה על קלף בברכת על מזרח מגנה ושמח וזהו קדיש שלם.

בחוה"מ (וכן בחוה"מ"פ) לא יניחו תפילין.

כליל הוי"ר נוהגים הספרדים לתקוע בשופר צנמר אמירה
כל ספר מהתהלים.

בש"ת הספרדים נוהגים לעשות סדר ההקפות גם צמחה
ובמיו"ט. עד סוף חדש תשרי אין אומרים תחנון.

חישון.

הנהגים נו"כ בכל יום בשחרית, ביזם שיש צו מוסף, גם
במוסף. ובתעניות, גם צמחה. אומרים א"כ ושקום הקטרת בכל
יום אחרי כלות התפלה. בימים שאין קה"ת אומרים ברכו וכו'
אחרי כלות תפלת שחרית ובימי החול גם אחרי תפלה. בתפלת
ערבית אין אומרים בילאו"ה, רק מיד אחר השלישון אומרים ח"ק.
הספרדים מקדימים להתפלל תפלת ערבית כליל שבת וגומרים
תפלתם לפני שקיעת החמה. כליל ש"ק אין אומרים ושמו אחר
ברכת השלישון, וכן א"כ פסוקי המועדים וימים הנוראים. אין
מקדשין על הכוס לא בלילי שבתות ולא בלילי המועדים בבה"כ.
כמעט בכל בה"ג אשכנזים פרושים קוראים את ההפטר בנביאים
בתו"ט על קלף.

אם עבר זמן הרביעה השניה (י"ז ביו) ולא ירדו גשמים
יתחילו היחידים להתענית כד"ת ושמש עדת הספרדים ילכו מחזר
לחזר ויברכו: „כל המתענה ברוך יהיה“, וגם יתר דיני
התעניות וויקיעת שופר נוהגים ע"פ הסדר הנזכר בתלמוד.

בסלו.

מדליקים נר הנכה צמחן זית, והמאדריס מול' קים בפנסים
הקבועים על פתח הבית מכהן לפרסומי ניסא.
תלמידי ת"ת הספרדים ומלמדיהם ברא"ם יושבו על

פתיח העדיכים והמה יתנו להם מכל מאכל אשר יאכל או מנת
 כסף, ומתקבץ יכרו כרה ביום האחרון של שבוע בחדרי הת"ת
 בעד התלמידים ומלמדיהם והיא תקרא בשם "הנוכת המנוחה", וקודם
 הסעודה יאמרו כל הנערים בבהכ"נ ש"ח פעמים, כמוין "שבו",
 את הפסוק, "שבו שברו לנו מעט אכל" ואח"כ יאמרו ביר השירים
 בגנון (טעם המנהג הוא ע"פ הסוד)

ט ב ת.

בכ"ד בו מדליקים בכל בתי הכנסיות שבאר"ק מנורות של
 שמן וית רבות ומוזכרים את נשמות המתים אשר מתו ברעש שהיה
 יו ביום בשנת התקל"ז בטה"ק לפת ת"ו.

ש ב ט.

בהמנה עשר בו ילמדו הספרדים בשיבותיהם כמעט כל
 הלילה. ויהדרו לאכל מכל מיני פירות הנמלאים בעיר, ולפני
 אכילת כל פרי ואהריה ילמדו למודים מיוחדים. מלוקטים
 מתנ"ך מבנה וזוהר, וגם יתפללו וישוררו תפלות ופזמונים
 מיוחדים (הלמודים והתפלות נקבלים בקובץ מיוחד בשם "פרי עץ
 הדר"). בבהכ"נ אשכנזים פרושים אומרים בשחרית הפיוט של ארבע
 פרשיות אחר הזרת הש"ן, ושל מוסף אין אומרים כלל.

א ד ר.

ו' בו, בהרבה ישיבות ובתי מדרשים ילמדו כל הלילה, וחכמי
 לפת ילכו בו ביום על קבר רשב"י אשר בכפר מירון ללמד ולהתפלל.
 בטה"ק לפת, טבריא, יפו והחרון קוראים את המנלה בי"ד ובע"ו
 ובאחרון בלא ברכה.
 אין אומרים קרובין בפריס.

כשתל פורים בשבת (בירושלם) ניהגים המהדרים לשלח ממוח
לשניהם בשבת (כי כן נהגו הרלב"ה זלה"ה בישיבו על כסא הרבנות
פה). ולובשים בגדי שבת ביום הששי (י"ד) וביום הראשון (ט"ו).

נ י ס נ .

המהדרים יאכו שלש מנות מהשמים שמורים בערב פסח
אחר הזאת, ורק אנשים יעסקו בכל מלאכות האפיה והם מלובשים
בגדי יו"ט ואומרים הלל.

בו ביום אחר חלות ילכו יושבי העיר אלל ביתל המערב
להתפלל תפלת מנחה ולאמר סדר הקרבת קרבן פסח.
ליל א' של פסח אומרים בכל ביהמ"ד אחרי ש"ע הלל
שלם בברכה תחלה וסוף.

אין אומרים מערבית ולא פיוט בפסח ובשאר המועדים.
בתפלת ותערב וכו' אומר החזן ושם נעבדך וכו' לפני ותחזינה
ומסיים בא"י המחש"ל (וכן בברכת סיום שלום ושלום רב בר"ה
ועש"ת ויו"כ מסיימים המבדק את עמו וכו') לבלי לשנות
ממעבדת הברכה הנהוגה,

בשבת הוה"מ או ביום הראשון והו' שחלים בשבת קוראים
שיר השירים במגלה כתובה על קלף ומברכים על מקרא מגלה
ובהצ"ו, כנו' אלל סוכות.

השפדים האוכלים קטניות בפסח, ככ"ז ארז לא יאכ"ו
יען פסח אחת בדין את הארז כ"פ ולבסוף מגלה בו השם אחת. ושך
ביתחמין המון העם יאכלוהו והחכמים ידליקו בו אכל לא יאכלוהו.
בשביעי של פסח יתאספו הספדים לבהמ"ד נש"י בשית
קידש אור היום ושירו כל השירות המגולות בכתבי הקודש
ובאהרונה שירת הים.

א"ר.

בעבריא מהגים לספור ספירת העומר אחרי עזר שעה
זרביע מהלילה.

גם הספרדים המקדונים להתפלל ערב שבת עם שקיעת
החמה, בימי הספירה לא יתפללו עד זאת הכוכבים למען יוכלו מיד
אחרי ש"ע לספור ספירת העומר. ובין קבלת שבת לערבית
יאמרו פזמונים שונים וזיחוד הפזמון הנודע „בר יוחאי".
כליל י"ד (פסח שני) תעשה הדלקה והלולא בעבריא על
קבר רמבע"ג ובו ביום א"א תהנין (ולא בליחות של ב"ב ואין
נותנין) בכל ערי ארע"ק.

ביום ל"ג בעומר יחוגו יושבי לפת את הג הלולא דרשב"י
על קברו אשר בכפר מירון, ואנשים לאלפים מקצות אסיה ואפריקא
יעלו לחוג את החג הזה.

יושבי ירושלם ילכו בו ביום להשתטח ולהתפלל על קבר
שמעון הצדיק ומהם יתרושעו ויתעלכו תחת העצים העומדים
בהחלקה הזאת.

כ"ה בו ילכו הרבה מיושבי ירושלם להשתטח על קבר
שמואל הנביא אשר בהכפר נבי-סמואל וילינו שם הלילה,
ולמחרתו יתפללו שנית, מפני שיש ספק ביום פעירתו אם הוא
ביום כ"ה או כ"ט בו.

סיון.

בשבעות קוראים בבהב"ג אשכנזים=פרושים מגלת רות
בברכה על מקרא מגלה וסחינו כנו'.

בפסח קוראים בבהב"ג הא"י אשר לעדת הספרדים בספר
תורה המיוחסת להר"י אבוהב (ואשר רק שלש פעמים בשנה

— בא —

קראו זה), וכל המושאים בזה"כ יעלו לתורה.
הספרדים יושבי ירושלם ילכו להתפלל על קברי מלכ,
בית דוד בניין, ולמחרתו (יום ז' סיון) ילכו להשתטח על קבר
שמועץ הנדיק ועל שאר קברי הנדיקים אשר בסביבותיו, ואחינו
האשכנזים ילכו ביום הזה להשתטח על קברי מלכי בית דוד.
כל שבעת ימי התשלומים שאחר החג אין אומרים
תחנון ויידוים.

ת מ ר ז .

נושעה עשר בתמוז עד תשעה באב יאמרו בכל בתי
בגסות וזבתי מדרשות אשר בזה"ק סדר תקון חצות בלפור בלחרים
והרבה מאחינו יושבי ירושלם ילכו לאמר התפלות והקטות האלה לפני
כותל המערבי.

א ב .

בליל תשעה באב קוראים בזה"כ אשכנזים פרושים מגילת
איכה במגילה, ומזכירים על מקרא מגילה.
בזה"כ הספרדים אחרי קריאת מגילת איכה יכבו כל
הגרות והחזן יעורר את העם למספד בהזכירו את ערך מאורע
היום ומגין השנה לחורבן הבית ומלכ אחינו בשנה הזאת.
זה ות הלילה ילכו הרבה מאחינו האשכנזים לפני כותל
המערבי ושם יאמרו "תקין חצות" ו"תקין שלש נשמות"
ביום תשעה באב בבוקר יפרשו בזה"כ הספרדים פרוכת
שחורה על הבימה וגם הס"ת אשר בו יקראו היום עקוף במעיל
שחור ובאומלם בזה"כ תעמוד "קערת חרס מלאה אפר וגל אחד
מוכדי וחכמי העדה יקחו מעט אפר וישימו על מנחם.
הפטרות "אסף אסיעס" מתורגמה בשפת איספאניול בתוספת

ספורים ורעיונות מעירי בני, מנמרא ומדרש, והחן והקהל יאמרו
 אותה בניגון פסוק בפסוק.
 מולאי שבת נחמו יחזו יושבי חיפה שמחה והלולא בהבית
 אשר נועל המערה (בראש הר הכרמל) אשר לפי המסורה נטמן'
 בה אליהו בברחו מפני אחזב.
 כ' בו יעשו בכל דה"כ הספרדים התרת נדרים, קללות
 וקבלת נזיפה.

א ל ו ל

בכל ימי החדש הזה ילכו יושבי ירושלים להתפלל על כל
 קברי הצדיקים וביחוד על קבר רחל אמנו, ולכן פתוח הבית הנבו
 על קברה כל ימי החדש הזה, ויושבי שאר ערי ארה"ק הולכים
 להתפלל על קברי הקדושים אשר בסביבותיהם,

ענינים נפרדים

במעט כל איש מאחינו הספרדים — וביחוד אלה אשר בארץ
 טורקיא מגורתם — ישתדלו לבא פעם אחת בימי חייהם לראות
 את הארץ הטובה הזאת ולנשק את עפרה ולראות את אבניה. על
 הרוב יבואו לעה"ק ירושלים קודם חג הפסח ויתעכבו בה עד אחר
 החג, אשר אז ילכו לעה"ק חברון, טבריא תיבז"א ויתאחרו שם עד
 אחר פסח שני ומשם ילכו ללשכת"ו לחגי את חג הלולא דרשב"י.
 ירבים יתעכבו שם עד אחר עזרת למען יוכלו להשתטח על כל
 קט"ג אשר בסביבותיה וממנה ישובו לבתיהם.

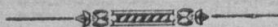
לוח קורות ארץ"ק.

2023	יצואת אברהם לארץ כנען
2448	יצואת מצרים ומתן תורה
2489	בניסת ישראל לארץ
2882	מלכות שאול
2884	מלכות דוד בחרון
2924	ישיבת שלמה על כסאו
2935	השלמת בנין הבית
2964	קריעת מלכות ישראל לשתיים
3187	גלות בני נד ובני ראובן
3205	גלות שומרון
3213	מפלת סנחריב
3327	גלות יהויכין
3338	חורבן הבית הראשון וקץ מלכות יהודה
3390	עולי גולה הראשונים עם זרובבל ויהושע
3413	עולי גולה השניים עם עזרא
3427	חזק חומת העיר ע"י נחמיה
3592	ביות ביהמ"ק ע"י אנטיוכוס עפיפאנוס
3594	ביאת ארץ ישראל תחת יד אנטיוכוס
3594	התעוררות רוח גבורה בלב הח'שמאני מתתיהו בן יוחנן
3596	גם חנוכה
3601	מות יהודה המכבי
3609	יונתן נתמנה לכתן גדול
3618	מות יהונתן וכהונה שמעון אחיו
3626	כהונה יוחנן הורקנוס בכהונה גדולה
3682	מלכות שלומית אלכסנדרה
3698	ביאת פומפיוס לירושלם והתפשטות מלכות רומא על ישראל
	עויבת רבים מיושבי יהודה והתישבם במדינת חינוא, איי
3702	יון ואסיה הקטנה
3706	ביות קראסוס שר צבא רומא את ביהמ"ק
3713	השבת המלוכה ליהודה ע"י יוליוס קיסר
3723	לכירת ירושלם ע"י הורדוס וישיבתו על כסא המלוכה

3749	בנין הבית ע"י הורדוס
3757	מות הורדוס
3767	ביאת ארץ יהודה תחת פקודת נציב רומא
3775	הפרעות בישראל לרגלי עריצות נציב רומא
3790	נשיאת רבן גמלואל הזקן
3797	עלית אנריפוס הראשון למלוכה
3799	גזרת העמדת צלם בהיכל ה' ע"י קאליגולא קיסר רומא
3801	הברת הצלם בהשתדלות אנריפוס
3805	מניית הורדוס אחי אנריפוס לנשיא ביהודה
3827	לכידת ארץ הגליל ע"י אספסיוס
3830	חורבן הבית השני ע"י טיטוס
3858	טריאנוס להין את ישראל עד כי מרדו בו
3882	מלחמת בר כוכבא את הרומאים
3890	לכידת ירושלם ע"י בר כוכבא
3895	חורבן ביתר
3895	קץ ממלכת בר כוכבא והשבתת שם ירושלם ע"י אדריאן
3898	נתינת הקיסר טובים לישראל מאת המלך אנטינוס פיו
3920	העחקת הנשיאות מאושא. טבריא
3979	סדור המענה ע"י ר' יהודה הנשיא
4000	מות ר' יהודה הנשיא והתמנות ר' גמלואל בנו
4170	קביעות סדר עבור השנים
4189	קץ הנשיאות בפקודת המלך טהעאדאווס
4376	לכידת ארה"ק וכזריא ע"י כנורוס השני מלך פרס
4396	לכידת ירושלם דמשק ואטוביא מאת הערבים
4859	לכידת ירושלם על ידי נוסעו הצלב הראשונים
4947	נצחון סלה—עד—דין (אצל חמון) וכבושת ארה"ק
4971	עקית 300 מרבני צרפת וכריסטיאן להאחו באה"ק להגדיל
5020	לכידת סוריא וא"י ע"י המונגולים שעל ידם נשבת הישיב
5027	התיסדות ירושלם מחדש ע"י הרמב"ן
5250	התיסדות ישוב צפת מחדש
5252	חזוק ישוב עיה"ק ירושלם ע"י מגורשי ספרד

- 5266 בנין חומת ירושלם הנוכחית ע"י השולטאן סאים
 5300 שולטאן סלמאן בנה חומת עיה"ק טבריא
 5320 דתישבות היהודים מחדש בטבריא ויסוד ישיבה ללמוד תורה
 5346 הביהכ"נ הא' אשר בירושלם נסגר ע"י ראש כנסת המוסלמים
 5388 רדיפת גוראה ליהודי ירושלם ע"י איבן פרוך מושל העיר
 5420 הריסת טבריא
 5450 חוק ישוב האשכנזים בירושלם ע"י עליה ר"י החסיד
 5481 שרפת ביהכ"נ האשכנזים ופלוטת בני העדה הזאת מה יר
 5502 בנין טבריא וישיבה מחדש ע"י הר"ה אבואלעפיא
 5518 רעש גדול החריב עיה"ק צפת כולה
 5572 מנפה גדולה בכל ארץ הגליל
 5572 התחדשות ישוב האשכנזים בירושלם ע"י תלמודי הגר"א
 5592 לכירת סוריא וארץ ישראל ע"י מחמד עלי פחת מצרים
 5594 ביה"ס וישוב ביהודים וישיבי צפת טבריא חכרון
 5596 חורבת ריה"ה הושבה, אשכנזים בפקודת פחת מצרים
 5597 רעש גדול החריב כמעט את עיר צפת כולה (כ"ד טבת)
 5599 התישבות הקוננול הראשון, ממשיכת ברוטאניא בע"ק ירושלם
 5600 ארץ ישראל וסוריא שבו תחת ממשלת השולטאן יר"ה
 5601 הקמת הדפוס הראשון בירושלם ע"י ר"י בק
 5614 בנין בית החולים של שרי בית ראטהשילד
 5615 התיסדות ביה"ס הראשון להאציל לבית לעמל
 הבתים הראשונים שנבנו מחוץ לעיר ע"י השר מונטיפיורי
 5620 מעובון יהודה טורא
 5624 בית הכנסת הגדול של האשכנזים, בית יעקב בחורבת ריה"ה
 5624 התיסדות בית הספר לכנות, עוועלון די ראטהשילד
 5600 ביה"ס לעבודת האדמה, מקוה ישראל לחברת ביה"ת
 5632 בנין בית הכנסת, תפארת ישראל לעדת החסידים
 5631 השכונה הראשונה נחלת שבעה שנבנתה מחוץ לעיר
 5635 השכונה הראשונה (מאה שערים) שנבנתה מחוץ לעיר
 5639 קניית אדמת, פתח תקוה לראשונה ע"י בני ירושלם
 5639 התיסדות בית היתומים לנדיבו אשכנז בירושלם

- 5642 התיסדות ביה"ס "התורה והמלאכה" לחברת ביה"ה בירושלם
 5642 התיסדות המושבה "ראשון לציון"
 5642 התיסדות המושבה "זכרון יעקב" (מלפנים סמרון)
 5642 התיסדות המושבה "ראש פנה" ●
 5643 התיסדות המושבה "יסוד המעלה" ו"מוכרת בתיא" היא עקרון
 5643 ביאת המושבות תחת חסות הנדיב
 5643 התיסדות המושבה "גדרה" ע"י החלוצים בני ביל"ו
 5644 ישוב היהודים מחדש בעזה
 5648 התיסדות המושבה "משמר הירדן"
 5649 ישוב היהודים מחדש ברמלה
 5649 התיסדות ביה"ס בצפת ע"י הנדיב, בעת תחת כי"ה
 5650 קיום חברת "החובבי ציון ברוסיה" מאת הממשלה יר"ה
 5650 עלית השיירה הראשונה מבני רוס"ס לארה"ק
 5651 התיסדות המושבה "רחובות"
 5652 התיסדות המושבה "חדרה"
 5652 מסילת הברזל טיפו לירושלם
 5655 חברת יק"א (יסוד מושבות ליהודים)
 5655 התיסדות המושבה "באר טוביה" היא קסמיניא מאת חו"צ
 5656 התיסדות המושבה "מתולה"
 5656 יסוד חברת "ברמל" (מונופול למזכר יין המושבות) ברוסיה
 5657 הכנסיה הראשונה בבאזיליא
 5659 התיסדות המושבה "ארתוף" מאחינו בכולנאריא
 5659 יסוד הבאנק הלאומי העברי בלאנדאן
 5659 ביאת מושבות הנדיב תחת יק"א (מסד הבארון הירש)
 5660 פתיחת ביה"ה "שערי צדק" הנוסד מנדיבי אשכנז
 5662 הבאנק הלאומי (ה' אנגלא פלישתניה) ביפו וירושלם
 5663 פטירת מוסד הציונית בנימין בן זאב דר' הרצל (כ' תמוז)
 5664

המדה והמשקל (ללח וליבש)

קמחא (חמא) — 50 מיליגראם.

קיראט—4 קמחא 200 "

דרחם (דראכמא) — 3 גראם.

מתקאל—דרחם וחצי—4,8 גראם.

אוקיא (אונסא)—75 דרחם— $1\frac{1}{2}$ פונט 242 גרם.

רוטל—12 אוקיא—6 פונט—2,904 קילוגראם.

קנטר—100 רוטל—5 פוד 290,4 קילוגראם.

שעורה—2,71 מילימטר.

אצבע—2,82 סנטימטר.

קבציה (טפה בן ארבע אצבעות) 11,29 סנטימטר.

דרע (זרוע) אמה בת ששה טפחים 68 "

(ובמדת הבנין והקרקע יחשבו את האמה 75 ")

באע—ארבע אמות—2,72 מטר.

מיל—אלף באע—2,72 קילומטר.

פרסה (פרסה)—שלושה מיל—8,16 קילומטר.

בריד—ארבע פרסה 32,64 "

דונם—1600 אמות מרבעות.

פדאן (חרישת צמד בקר ביום)—734 מטר מרבעים:

תמניה⁽¹⁾ שמינית 2,25 ליטר.

(1) בהמדה הזאת ימדן על הרוכ בני הכפרים את תבואותיהם

במכרם בבמות מעטה, והיא תקרא גם בשם "סאה".

דבעיה (רביעית) — שתי שמיניות	— 4,50 ליטר.
מִדָּה ¹ (מדה) — ארבע רביעיות	" 18
כלי ² — שתי מדות	" 36
שאנכול — 3 כלי	" 108
עירארא — 12 כלי	" 432
ג'ארה } למדת שמן הזית — 81 אוקיא	" 19,46
	" 15,62
למדת שמן שומשמיין — 65 אוקיא	

ערכי המטבעות.

בארץ ישראל וכן בכל ארץ תוגרמה תעבורנה מלבד מטבעות המדינה, גם מטבעות זהב וכסף של שאר הארצות, וביחוד מטבעות צרפת³ אנגליה ורוסיה מטבעות המדינה הם:

פֶּרֶה ⁴ (פרוטה) — $\frac{1}{4}$ קאפ. — $\frac{1}{2}$ סנמים. 10 פרה סה.
 1 מטליק. 20 פרה סה (2 מטליק). 40 פרה סה.
 4 מטליק.)

גרוש (פיאסטר) כסף — 40 פרה, 2 גרוש כסף ⁵.)

- 1) המדה הזאת נהוגה בשוק התבואה אשר בהערים, ובירושלם העלה בית מועצת העיר לפני שנות מספר את מדה לארבעה ועשרים ליטר (8 רוטל) וכן מדה עד היום הזה.
- 2) בהמרה הזאת ימדו על הרוכ בני הכפרים אשר בסביבות עירנו את תבואותיהם במכרם אותם להסוחרים.
- 3) המחלפים את כסף לא יקחו רק פראנקים צרפתים וחדשים
- 4) בעת חדל להיות לה מהלכים והיא יקרת המציאות.
- 5) שתי המטבעות האחרונות יקרי המציאות הם.

בשליק (כסף סיגים) וממנו נמצא גם חצאים.

מג'ידי ¹) וממנו נמצא גם חצאים ורבעים.

לירא זהב וגם ממנו נמצא חצאים ורבעים.

שלשה אלה יקרי המציאות בשוק, ורק אצל השולחנים ימצאו. והמבקש אותם. יאלץ להעלות מעט על מחירם.	}	2 לירא
		2 1/2 לירא
		5 לירא

והנה מפאת סבות שונות עלה בשוק המסחר
 ערך המטבעות האלה על הערך הטבוע עליהם. וגם
 הערך הזה איננו שוה בכל ערי הארץ. ושלשה ערכים
 ראשיים להמטבעות בארצנו:

(א) הערך הטבוע מאת הממשלה והוא נקרא
 „סאח“ לאמר „שלם“ (ובערך הזה יקובלו בבית פקידות
 הממשלה ²) והפוסט והטלגראף ובמסילת הברזל].

(ב) ערך הנהוג בכירות, ירושלם וערי הגליל.

(ג) ערך הנהוג ביפו וסביבותיה. ושני ערכים האלה
 נקראים „שורוק“ לאמר לא־שלם. ולכן הננו נותנים פה
 לוח מיוחד לשלשה ערכים הראשים של מטבעות
 מדינתנו ומטבעות ושטרות של שאר הארצות. את הערך

(1) על שם השולטן „עבד אלמג'יד“.

(2) הערך הזה איננו קבוע ויש בתי פקידות מכס ומס (בכחלם
 גם בית פקידות הפאסט התורקית וחכירת חטאבאק, רג'יא) אשר
 יקבלו את המג'ידי רק בסך 19 גרוש ואת הלירא השורקי בסך
 102,20, וכן יש בתי פקודה אשר יקבלו את המג'ידי בסך 20 גרוש
 ואת הלירא 108 גרוש הכל לפי ערך עליית וירידת הזהב.

הא' סממנו באות א ואת הב' באות ב ואת הג' באות ג.

ג	ב	א	
14	19 פ' יחצ'י	10	מטליק
3, 20	3	2, 20	בישליק
26	23	20	מנ' ידי ⁽¹⁾
142	124, 20	100	לירא ⁽²⁾ טורקית
6, 8	5, 18		פרנק צרפתי
5, 30	5, 8		" יון ושווייץ
5	4, 20		" בולגאריא ורומניא
124	109	89	נאפוליון זהב (20 פרנק)
3, 5	2, 30		20 קופ' כסף
16, 10	14		רובל כסף
	71, 20		5 רובל זהב
149	132		20 מארק זהב
7, 20	6, 20		שיללינג כסף
9, 30	8, 30		רופיא (הודו הבריטית)
156	136, 20	112	לירא שמרלינג
158, 20	139	113, 30	5 דולר זהב אמריקא
29, 20	26		1 " כסף
16, 10	14, 5		1 רובל ניר
37, 5	33, 5		5 מארק ניר
31	27, 30		1 דולר (אמעריקא ניר)

(1) ערך המכוע, אכל במרכיב בתי הפקידות יחשבוהו 19 גרוש
 (2) ערך המכוע ובכתי פק' יחשבוהו 102,20 ו' 2 שיחשבוהו 108.

ימי השוק בארץ ישראל

גזה (עזה) בכל יום הששי.

ג'ינין (עין גנים) בין שכם וטבריה. בכל יום השלישי.

חברון בכל יום הששי.

חיפה בכל יום הששי.

ירושלם בכל יום הששי. שוק לבהמות (במקום
ברכת--שולמן).

יפו בכל יום הששי.

לוד בכל יום השני. שוק לבהמות אשר בו יובאו
מלבד פרים ופרות, כבשים ועזים, גם גמלים וחמורים
סוסים ופרדים רבים מאד (ובחס גם מבירות).

מגדל (מגדל) בכל יום הששי, בו יובאו מלבד בהמות
גם בגדים וכלים, והוא אחד מהשוקים הגדולים בארץ.
עכו בכל יום הששי.

שוק נאבאטי (בין נדרה ובין צדון) בכל יום רביעי
שוק לבהמות, תבואות וכל מיני מאכל וסחורות.

בנתושל (בין צפת וצור) שוק ביום חמישי
מבהמות, עופות, תבואות וכל מיני מאכל, ובפרט פירות.
צפת בכל יום הששי, שוק לתבואות.

(יום השוק הזה נזכר עוד במכתב הנוסע האלמוני
משנת רפ"ב הנדפס בסוף ספר שבחי ירושלם).

רמלה בכל יום הרביעי, רק לבהמות.

שכם (נבלוס) בכל יום הששי.

שוק אל חאן¹ סמוך לבאנים, בכל יום השני.
גם השוק הזה הוא מהשוקים הגדולים אשר
בארץ ומלבד מיני בהמות יובאו בו בגדים ושאר הפצים.

[1] שוק ארחאן שהיה אצל טבריה נתבטל.

סדרי הפאסט והתלגראף.

שש פקידות פאסט בעירנו: הטורקית האוסטרית, הגרמנית, הצרפתית, הרוסית, והאיטלקית ובכלן נוהג כל חקי הפאסט המאוחד וסדריו.

מהיר כל מכתב במשקל 20 גראם 1 גרוש סאת. ובעד הכתבתו (ריקומנדטיון) ג"כ 1 גרוש סאת, ומחיר הכרטיס 20 פרוטות. בעד דברים הנדפסים ודוגמאות כל 50 גראם 10 פרוטות סאת.

מהיר מכתב לערי החוף שבתוגרמה ע"י פאסט טורקי 20 פרוטות סאת. וחמשה פרוטות בעד דברים הנדפסים כל 30 גראם.

להערים שבפנים הארץ (מלבד ערי החוף) יכולים לשלח רק ע"י הפאסט הטורקי ומחיר המשלח של מכתב גרוש אחד סאת. והפאסט הולך פעמים בשבוע. ביום הראשון וביום הרביעי בבקר במסע"ב. מכל ארצות אירופא, אמריקה ומצרים וערי החוף בתוגרמא יכולים לשלח ע"י הפאסטים שטרי המחאה עד סך 1000 פראנק והוא ישולם בהפאסט שע"י חניע וכן יקבלו הפאסטים האלו כסף עד הסך הנז' להניע להמקומות הנזכרים, וכל הפאסטים מביאים ושולחים גם פאסט פאקעטים.

כל הפוסטים הם מחוץ לעיר ע"ד יפו, מלבד
הפוסט האוסטרי שהוא בפנים העיר מול מגדל דוד.

התלגרף¹⁾

תלגרמים יקובלו כל היום עד חצות הלילה
מחיר התלגרמים הוא בערך זה:

לערי הפשליק חמשה גרוש בעד עשרים מלה
עשרה פרוטות בעד כל מלה נוספה. לערי חוליות
שבע וחצי גרוש בעד 15 מלים ועשרים פרוטות בעד
כל מלה נוספה. ולערי תוגרמה חוליות אחרות 10
גרוש בעד 10 מלים ואחד גרוש בעד כל מלה נוספה
מחוץ למדינה יתחלף המחיר לפי סדר הארצות
בערך זה:

מחיר הדפשין לכל ארצות התבל

בעד כל חכה בעלת 25 אותיות או 5 מספרים.

מדינות אירופה.	שאר הלקי התבל.
פרנק 2)	פרנק
אוסטריה אונגריה 0.46	אוסטרליה 4.49
איטליה 0.48	אמריקא 2.35
אלג'יריה 0.67	בוכרה 3.00

(1) השולחים תלגרמים לארצנו יזהרו לכתוב גם את שם
הפרטי של המקבל (מלבד שם המשפחה) כי בשם משפחה לבד
לא ימסר התלגרם וישוב חזרה להמשלח.

(2) עפ"י החק החדש מקבלים בבית פקידות התלגרף רק
מעות המדינה ועד השולחים תלגרמים לתת במקום כל פרנק
4,10 גרוש "סאח".

שאר חלקי התב ל:		מדינות אירופה:	
1. 20	בושהיר	0. 55	אשכנז
8. 32 ¹ / ₂	ברזילה	0. 38	בולגריה
3. 23	הודו הבריתית	0. 60	בלגיה
6. 75	זנזיבר	0. 38	בוסניה והרצגווינה
5. 09	זעלאנדר החדשה	0. 71	בריסניה
2. 50	האנז	0. 69	גיברלטר
5. 64	הינה הנקונג שאנגהאי	0. 60	דנמארק
6. 45	טרנסוול וכל דרום אפריקה	0. 60	הולנד
4. 92	יאווה	0.88	טריפולי המערבית
8. 20	יפן	0. 38	יון
4. 24	מלאקא	0. 42	איי ארץ יון
5. 89	מקא הודו הלארסומיות	0. 60	לוקסימבורג
1.	מצרים מחלקה א'	0. 69	מאלטא
0. 25	" " ב'	0. 83	מרקו
3. 47	סיאם	0. 38	מונטיניגרא
4. 24	סינגפור	0. 72	נורוויג
4. 50	ערן	0. 38	סרביה
10. 17	פיליפין	0. 69	פורטוגל
1. 20	פרס	0. 50	צרפת
3. 35	ציילאן	0. 43	רומניה
1. 90	ציפערין	0. 72	רוסיה האירופית
6. 95	קאפ ראש הקנה סוכה	0. 45	רוסיה האזיתית
8.30	קורעא חצי אי בין הים הצהוב וים הינה	0. 69	שוויידיא
3. 97	קושנשין	0. 51	שוין
3. 50	תימן	0. 65	שפניה
		0. 67	תוניס

ארץ ישראל עריה ומושבותיה ⁽¹⁾

ארץ ישראל אשר בעבר הירדן מערבה נחלקת במצבה המדיני לארבעה ערי פלך (פאשאליק). והן. ירושלים, עכו, שכם, ובאר שבע. עכו ושכם עומדות תחת פקודות עיר החבל ואלית דמשק. אולם ירושלים עומדת תחת פקודת הממשלה הראשית אשר בעיר הבירה, ובבאר שבע יושב רק עוזר-פחה ועומדת תחת פקודת ירושלים. ובעבר הירדן מזרחה יש רק עיר פלך אחת היא העיר קיראק (קיר מואב).
ירושלים והערים הסרות למשמעתה.

ירושלים (אל קודש) מושב פחה וצירי ממשלות לה 4 נחיות, ⁽²⁾ שבהם יש 126 כפרים. מספר יושביה 75,200. נפש ⁽³⁾ והם נחלקים בסדר זה: יהודים אשמונים וספרדים (ביחד עם המערכים, התימנים, הפרסים וכו') 48,400. מושלמים 10,050 נוצרים 16,750 נפש
ב י ת ל ה ס . מושב מנהל. מספר יושביה 11,000
ובהם נוצרים ומושלמים, ויהודים אחרים

- (1) כתי החמד והמפעלים השונים של עת"ק הכרונ ירושלים יפו חיפה צפת טבריא מבוארים להלן במאמר מיוחד.
- (2) הכפרים שבסביבות כל עיר נכללים אצל הממשלה בקבוצים שונים הנקרא "נחיה" והוראתה סכיכה.
- (3) גם בשנה הזאת לא גדל מספר יושבי עיה"ק. מפני הנדירה הגדולה של יהודים ונוצרים לאמריקה ואפריקה. מתחר עבודה זפרנסה.

בעלי מלאכה יושבים בה לבדם, בימי החול. בה
בתי חרשת גדולים למלאכת הצדף, האבן ועצי זית
וחפציהם ימכרו לחתיירים, ובערים הגדולות של
אירופה ואמריקה.

[נ צ ר ה . מושב קימקאם, מספר יושביה 5,080
נוצרים ומושלמים. ואף שהיא בגליל סמוך למבריא
עומדת במצבה המדיני תחת פחת ירושלם].

חברון (ובערבית אל-חא'ליל).

מושב קימיקם, מדרגה ג'. נחיותיה 2 שבחם 52
כפרים מספר יושביה 19,700. בהם יהודים 1,200,
מושלמים 18,300, נוצרים 200.

בית גוברין. (בית ג'וברין) מושב מנהל.
באר שבע. ובערבית ביר סבא, מושב עוזר
פחה, לח שיכים שבטי הבדוים שבסביבותיה ועליהם
יש שני קימקמים. נתישבה ונתעלתה להמעלה הזאת
בקין תרס"ה, למען תוכל חממשה לשים את משמרה
על כל שבטי הבדוים שבסביבותיה.

שני יהודים יושבים בה שעוסקים בחחזקת בית
טחנה. ליהודים בעלי הון ובעלי אומנות יש פה מקום
להתישב.

עזה ובערבית אל גאזא. מושב קימיקם, מדרגה
ב' ומ"מ קונזול אנגלי לה 3 נחיות, שבחם 75 כפרים.

מספר יושביה 30,000, ומהם 700 נוצרים וכמאה יהודים.
זלחם שו"ב ובית ספר קטן חנתמך מחברתחובכי ציון.
[ליהודים בעלי חון ובעלי אומנות יש בה מקום
להתישב כי האדמה אשר בסביבותיה פוריה מאד וכיחוד
בגדול השעורה. והמסחר חולך וגדל בה משנה לשנה].
ר פ י ה. מושב מנהל.

יפו.

מושב קימקאם מדרגה א'. וסגני צירי הממשלות.
לה 2 נחיות שבהן 126 כפרים. מספר יושביה 50,000
נפש, ונחלקים בסדר זה: יהודים (ספרדים ואשכנזים
יחד) 10,000 מושלימים 30,700 נוצרים 9,300 נפש.
יפו היא עיר החוף הראשית של ארץ ישראל
ולכן יש גם בה בתי פקידות פוסט אירופית שבכלם
נוהגים דיני הפוסט הנזכרים לעיל.

לוד (ליד) התחנה הראשונה במסע"ב יפו
ירושלם, מושב מנהל (מודיר). בה שוק גדול למסחר
בהמות ובקרבתה בית חרשת לעשית סבון, של חברת
עתיד, והאחוזה "קרן בן שמן" שגז' להלן. מספר יושביה
7000 נפש.

רמלה התחנה השנייה במסע"ב יפו ירושלם
מושב מנהל. מספר יושביה 7000 נפש, ובה קהלה
קטנה מאחינו.

המושבות שביהודה

לדרום יפו

(1) ראשון לציון נוסדה בשנת תרמ"ב. (עיון קרא.

עין הקורא). כשעה וחצי מיפו דרומה. נפשותיה 879. אדמתה 10,200 דונם. ביחד עם מה שנקנה בעת האחרונה.

במושבה יש ב"ס לנערים ונערות. גן ילדים ת"ת "נצה ישראל" תחת הנהלת ד"ר אוירבאך בפתח תקוה.

הכרות : (א) חברה ש"ס. (ב) חברה גמילות חסד הקרן כאלפים פרנק. (ג) חברה לינת הצדק. — בית ספרים בבית העם, תזמרת.

בה תיקב הגדול בעד כל ברמי המושבות שביהודה וההנהגה שייכת לאגדת הכורמים המשותפת שבה מתאחדת גם המושבה זכרון יעקב.

(2) ואדי חנין ביחד עם גס ציונה. נוסדה בשנת תרמ"ב. כשלשת רבעי שעה מרשל"צ, לדרום. נפשותיה 159. שטח אדמתה 3,600 דונם. מלבד הכרמים יש בה גם מספר פרדסים שעשתה חברת יק"א בעד הפועלים העובדים במושבות הסמוכות. אחדים מיושביה עוסקים בגדול דבורים בכמות מרובה. בה ב"ס לבנים ולבנות, וגן ילדים.

(3) גחלת יהודה חות, לפועלים נוסדה תרע"ג לזכר המנוח ד"ר יהודא פינסקר ז"ל.

(4) רחובות (דוראן). נוסדה בשנת תר"ע. כחצי שעה מואדי חנין דרומית מזרחית, נפשותיה 545 שטח אדמתה 10,652 דונם. רובה נמועה כרמים (ויש בה גם יקבים קטנים) ומעוטה זיתים ושקדים, ומספר

קטן פרדסים. בה כי"ס לבנים ולבנות, גן ילדים
מחברת "העזרה", ות"ת "נצה ישראל", סמוך לה נקנה
עוד 2700 דונם שעור לא נפרד מאדמת רמלה.

(5) מזכרת בתיה היא עקרון (עקר) נוסדה בשנת
תרמ"ד. כשלשת רבעי שעה מרחובות דרומית מזרחית.
נפשותיה 323. שטח אדמתה 9,000 דונם, אכריה
עוסקים במזרע תבואה ורואים ברכה בעבודתם. בה
בית ספר לבנים ולבנות וגן ילדים. ת"ת "נצה ישראל"
חברה משניות וחברת גמ"ח הקרן קים שלה 4000
פר'. חברת מלוח בחברת א"פ סכום החלואות 6000
פר'. בה יושב רב ומו"צ.

(6) אחזת חולדה (בקרבת המושבה הנז')
בה נוטעים יער מעצי זית ועצי פרי שונים בשם
"יער הרצל" לזכר מיסד הציוניות ונשיאה ד"ר טה.
הרצל ז"ל.

(7) אחזת קרן בן שמן. (אדמת הקרן
הלאומי) אצל לוד. בה "יער הרצל" ב'. בקרבתו
נועד סניף של בתי מלאכה בצלאל וגם נכנו שם
בתים עבור הפועלים התימנים העובדים שמה.

(8) גדרה (קטרה) נוסדה בשנת תרמ"ב.
כשלשת רבעי שעה מעקרון דרומית מערבית. מספר
נפשותיה 136. שטח אדמתה (ביחד עם הנקנה מחדש

5,400 דונם, בה תשריף וכל מכשיריו לעשיית חקוניאק. טחנה גדולה בכח הקיטור, המעלה גיב את המים מן הבאר, בי"ס לנערים ולנערות. ות"ת „נצה ישראל" וחברת מלוח „ביל"ו" בא"פ. סכום ההלואה 5,000 פר'. המושבה הזאת נוסדה מהחלוצים הראשונים בני „ביל"ו" וכל אשר עבר עליהם והשתלשלותם הלא הם כתובים בהמאמר „המושבה גדרה" בלוח ארץ ישראל שנה ששית צד 73—126.

9 קאסטינה (באר טוביה). נוסדה בשנת תרמ"ד. כשתי שעות מגדרה דרומה. נפשותיה 135. שטה אדמתה 5628 דונם. יושביה עוסקים במזרע תבואות. נוסדה מחברת חו"צ ברוסיא. בה תלמוד תורה „נצה ישראל" וחברת מלוח בהבנק אנגלו פלשתינה, סכום ההלואה 7,000 פר'.

10 ג'ממה בין עזה ובאר שבע נוסדה תרע"ב שטה אדמתה כחמשת אלפים דונם נקנתה בעד שתי חברות לעבודת האדמה, ברוסיא ונעבדת לע"ע עי' קבוצה של פועלים.

11 ארמוף (הר טוב). נוסדה בשנת תרנ"ו. בעשרה רגעים מתחנת דיר עבאן במסה"ב יפו-ירושלם. מספר נפשותיה 101. שטה אדמתה 4,500 דונם. נתישבה מיהודי בולגריא ויושביה כלם ספרדים

בה בית ספר לבנים ולבנות.

[בחמושבה הזאת קנה החובב ציון מר י. ל.
נולדברג מוילנה אהוזה גדולה למזרע תבואה ולמטעי
כרמים וגם יסד בה מחלבה גדולה וחחלב נמכר
בירושלם. ועי' יורם גם מצב חמושבה הזאת שהיה
שפל מאד].

(12) כפר אורי (כפרורא) בין ארטוף וחולדה
נוסדה תרע"ג שטח אדמתה 1500 דונם נעבדת
עי' קבוצה של פועלים.

(13) באר יעקב. (אצל רחובות) נוסדה בשנת
תרס"ה מיהודי דאניסטן, מספר נפשותיה 30.

(14) מוצא—קולוניא. נוסדה בשנת תרנ"א.
שלשה רבעי שעה מירושלם במסלת עגלות ליפו.
מספר יושביה 46 נפש. שטח אדמתה 537 דונם.
והם נטועים כרמים ומעט מהם גני ירק. בה ביחכ"נ.
ובית טהנה. יין כרמיה ימכר בירושלם. — בימי הקיץ,
יצאו אחדים מיושבי ירושלם לשבת בה זמן מה.

(15) קלנדיה, כשתי שעות מירושלם על דרך
שכם, נוסדה תרע"ג שטח אדמתה כאלפים דונם.
נקנתה מאת המשרד הציוני ונמכרה ליחידים ברוסיא.
ובפעיה"ק ונעבדת עי' פועלים.

לצפון יפו.

(16) פתח תקוה (בערבית אמל'ס) נוסדה בשנת תרל"ח. כשתי שעות מיפו צפונה. מספר נפשותיה 1800. שמה אדמת המושבה 19.000 דונם המושבה הזאת היא הגדולה בחמושבות שביהודה ואדמתה טובה ופוריה למזרע תבואה וגם לכרמים ופרדסים. ומלבד שאכריה עוסקים הרבה בפרדסים, כוננו בה גם אחינו שביפו וירושלם פרדסים רבים. לפני איזה שנים נטעו בה צמר גפן בתור נסיון ועלה יפה ויש תקוה שישגשג ויתגדל ויהיה לענף חשוב במצב הכלכלי של ארצנו. בה בתי ספר לבנים ולבנות מסד"ק"א. ובה המרכז לת"ת, נצה ישראל" לבנים ולבנות מאגדת היראים באשכנז תחת הנהלת ד"ר אוירבאך. בית היתומים הפראנקפורטי. תחת הנהלת ד"ר מירגין. ובית מדרש לעבודת האדמה בשם "הקלא" המיסד ד"ר פיקהאליץ. בית תבשיל לפיעלי המושבה, בתי מלון. בה יקב גדול בעד ענבי כרמיה בשם "התקוה" בה רב ואב"ד להוראה ולד"ת.

(17) חות עין גנים (פרו'ה). כחצי שעה מפ"ת. נוסדה מחו"צ בעד הפועים העברים העובדים בפ"ת ולכל אחד יש בית וקטנת אדמה למזרע ירקות. שמה

אדמתה 3000 דונם ¹).

18) כפר סבא (היא אנטיפטרס) נוסדה
בשנת תרס"ג כשלש שעות מפ"ת. היא נמועה
שקדים, ולע"ע יושבים בה 15 משפחות, שמה אדמתה
7,200 דונם.

ע כ ו .

מושב פחה, מספר נפשותיה 20,000 : יהודים
200, לה סרות הערים: חיפה צפת ומכריא.

ח י פ ה .

מושב קימיקס מדרגה א', לה 1 נהיה שבה 62
כפרים.

בה סגני צירי הממשלות והם חוסים גם על
נתיניהם שבעכו.

מספר יושביה 14,896 : יהודים 1,300, מושלמים
7,596, נוצרים 6,000.

העיר הזאת מתקדמת הרבה, ביחוד ע"י מסלת
הברזל שנעשתה ממנה לדמשק וכמעט כל אניות
הקטור המבקרות את חוף יפו יבקרו גם אותה.

(1) באדמת פרויה נקנתה זה כש"ש שנים שמה אדמה של
800 דונם מועד מסר סאלוענדי בדירקהיים ועליה יבנה בית
היתומים לכנ"י מגריבי אשגנו, שלע"ע הנהו בתוך המושבה.

שפרעם ⁽¹⁾ (שיף עמר). בה קהלה קטנה
זקדומה של יהודים.

טבריה.

מושב קימיקס מדרגה ב'. לה 30 כפרים.
מספר יושביה: 8,500. יהודים (אשכנזים
וספרדים), 6,000 מחמדים 2,000, נוצרים 500.
פקיעין ⁽²⁾ בה ישוב קטן של יהודים עובדי
אדמה מזמן קדום מאד. ובש"ז נוסד בה בית
ספר ללמודי עברית וערבית מיסוד חובבי ציון.
גנין (עין גנים). מושב קימיקס, מספר יושביה
3,066.

בית שאן (בישאן). תחנת מסה"ב חיפה
דמשק. מושב מנהל. וזה כשנתים שנוסד בה קהלה
קטנה של אחינו, מט"ו משפחות ספרדים וששה
משפחות אשכנזים.

המושבות שבגליל התחתון.

19 זכרון יעקב ובנותיה. נוסדה בשנת תרמ"ב.
מספר הנפשות 893, שטח אדמתה יחד עם בנותיה
זאדמת אטליט ומנטור 29,242 דונם.
בה ביי"ם לכנים ולבנות. — בית חולים, בו
בעשרים מטות.

(1) ראה מאמרנו "פקיעין ושפרעם" בלוח א"י שנה ה' צד 126.

בה בית ספרים וחברת „לינת הצדק“.

בכנותיה שפיה ואס-אלג'מל יש בתי ספר מיוחדים.

(20) חודירה נוסדה בשנת תרנ"א מספר יושביה

410 נפש, שטח אדמתה 29,200 דונם. בה ב"ס לכנים ולכנות.

אדמתה טובה ואוירה הוטב הרבה. בה יש גן

שמיאל של אתרוגים ותפוחי זהב. פרדס של חברת

„דורשי ציון“ זכרם זית של ח' „יצהר“. 2 חברות „טלוח“

באננלו פלשתינה קומפני. סכום החלואות 10,000 פר.

(21) סג'רה, נוסדה בשנת תרנ"ט. מספר

יושביה 182 נפש שטח אדמתה 18,000 דונם. לה

יש ב"ס.

(22) יסה, (יבנאל). נוסדה בשנת תרס"ב שטח

אדמתה 12,000 דונם. בה מושב הרופא של כל

המושבות בגליל התחתון ד"ר דוד.

(23) מססח. נוסדה בשנת תרס"ב בה כחמישים

אכרים שטח אדמתה 17,500 דונם.

(24) מלחמיה. נוסדה בשנת תרס"ב שטח

אדמתה 10,000 דונם. מספר נפשות שלש האחרונות

605.

(25) מרחביה (אפולה) בעמק יזרעאל. תחנת

מסחיב חיפה דמישק.

(26) כנרת. קרובה לשפת הים, כשעה

מטבריא, לפאת דרום, בה כב"ה משפחות.

(27) אחוזה. כאדמת דוליקה.

(28) בני יהודה (סגום). נוסדה בשנת תרמ"ה מעבר לים כנרת. ובה שתי משפחות יהודים ויתר האדמה תהכר לנוים.

(29). פוריה נוסדה מחברת אחוזה בס"מ לואים באמירקה, שמה אדמתה 3545 דונם קנין 38 חברי "אחוזה". בה כשמונים נפש. ובה נומעים דק נמיעות, ונעברת ע"י פועלים. כעשרה דקים מהמושבה כנרת.

(30) מצפה בה כחמש משפחות. יהודים חצי שעה לצפון טבריה.

(31) דגניה. שמה אדמתה כשלשת אלפים דונם.

(32) קרק. אצל טבריא, חצי—אי בים כנרת, בה לע"ע חוזה לנערות ללמודי האכרות, יסוד חברת נשים בגרמניא.

(33) הטי. בקרבת טבריא, שמה אדמתה כשלשת אלפים דונם.

[שלש האחרונות האלו נקנו בהשתדלות המשרד הציוני.—מלבד זה נוסדו באמריקא חברות אחוזה ב'ג' ד' ה'י' שכלן יתנתנו עפ"י הסדר והתקנות של חברת אחוזה א' שלמענה נוסדה המושבה פוריה].

צפת.

מושב קיטיקס מדרגה ב' ומ"מ קונסולי אוסתרית

אנגליה ופרס, (האחרון יהודי) לה 78 כפרים, מספר
יושביה 25,500 : יהודים (אשכנזים וספרדים) 15,500
מהמדים 9800 נוצרים 200.

המושבות בגליל העליון

(34) מנדל (מגידל) נוסדה מחברה במאסקווע.
על שפת ים כנרת לצפון מזרח על הדרך העולה
לצפת, ובה עובדים כמאה פועלים יהודים, בה בית
חרושת לעשיית לבנים.

(35) ראש פינה. נוסדה בשנת תרמ"ב מספר
יושביה 602. שטח אדמתה 10,985 דונם¹). בה
ב"ס לבנים ולבנות.

(36) מחנים בה כעשר משפחות קקוים.
(37) יסוד המעלה נוסדה בשנת תרמ"ג. מספר
יושביה 214 נפש. שטח אדמתה 11,000 דונם. בה
ב"ס לבנים ולבנות.

(38) משמר הירדן. נוסדה בשנת תרמ"ד
מספר יושביה 111 נפש. שטח אדמתה 4,400 דונם.
בה ב"ס לבנים ולבנות.

(39) מתולה נוסדה בשנת תרנ"ו. מספר
יושביה 305 נפש. שטח אדמתה 12,800 דונם. בה
ב"ס לבנים ולבנות.

שכם

מושב פחה. מספר נפשותיה 22,000. יהודים
אין בה כלל, רק 190 נפש שמרונים (כותים).
תול כרם בין שכם ויפה מושב קימיקם.

(1) סמוך לה יש עוד שטח של 23,854 דונם אדמת מרסין
אדמת מרעה שעוד לא נתחלקה.

העדות והמוסדים בערי ארה"ק ירושלם.

עדת האשכנזים. עניני העדה הכלליים מתנהגים ע"י בית ועד הכללי „כנסת ישראל“ שנוסד בשנת תרכ"ז. מטרתו לפקח על כל עניני הכלל והצרכים הצבוריים, של כל הכוללים מפרושים וחסידים. חלק מהכנסותיו שייך לכוללים שביתר ערי ארה"ק. על ידו נוסדה השכונה כנסת ישראל שיש בה יותר ממאה ועשרה בתים, ובתם יושבים עניי הכוללים השונים משך ג' שנים הליפות חנם. מתנהל ע"י ממוני ומנהלי כל הכוללים. (האדרעס עיין בחלק החודעות).

עדת הספרדים מתנהגת ע"י ועד מאוחד מועד רוחני וגשמי, ובראשו עומד הרב"ג וכו' כמוהר"ר משה פראנקו הי"ד חכם בשי בעיה"ק ירושלים ובסביבותיה ת"ז.

א. בתי הספר והחנוך.

1. ביה"ס התורה והמלאכה. לחי"ה (על דרך יפו), נוסד תרמ"ב, מספר התלמידים 300 מורים 15. הלמודים: עברית צרפתית ערבית תרכית ומדעים. ההנהגה בידי ועד הבי"ה, החוצאה לשנה 23,000

פרנק. המנהל נ' פרחי.

2. בי"ם למלאכה לחי"ח. (מקימו ויסודו כנז') לפנימים וחיצונים. פנימים 25 חיצונים 60, פקידים 7. מורי מלאכה ולמוד 6. הלמודים: צרפתית, רשום, מדעים, נגרות, פחמות, מכניק, חרש נחשת ויציקת מתכת, חטוב, ההנהגה כנז', החוצאה לשנה 65,000 פרנק, המנהל א. ענתבי.

3. בי"ם להאציל לבית למל. נוסד תרמ"ז נתאחד עם ביה"ס אשר לבית היתומים הפרנקפורטי בשנת תרס"ח תלמידים 350, מורים 12 (קבועים 8 ועוזרים 4). הלמודים: עברית, גרמנית, ערבית תרכית ומדעים ההנהגה בידי חברת "העזרה" החוצאה 33,000 פרנק המנהל אפרים כהן. חסן י. פרס.

4. בימ"ד למורים. מסד חברת העזרה שבברלין (מקומו לע"ע מול ביה"ס הנז' וכבר התחילו לבנות בית מיוחד) נוסד תרס"ד, תלמידים 73. מורים הנזכרים ועוד 6 מורים מיוחדים, הלמודים: עברית וספרותה בפרטות, תלמוד, גרמנית ערבית תרכית ושאר הלמודים הנלמדים בבתי מדרש למורים (רוב למודי חול לומדים בעברית) ההנהגה בידי חברת "העזרה", המנהל אפרים כהן, חסן דוד ילין.

5. בי"ס ראלי מסחרי ועבודת האדמה

נפתח בניסן תרס"ז ע"י ביהמ"ד למורים, בו ארבע מחלקות, תלמידים 33 הלמודים: עברית וספרותה, גרמנית, ערבית, תרכית, אנגלית, צרפתית ושאר הלמודים הנלמדים בבית ספר ראלי. ההנהגה בידי חברת העזרה, החוצאה לשנה (ביחד עם בית הספר למורים) 55,000 פרנק.

6. בימ"ד לרבנים ע"י בית המדרש למורים

נוסד בשנת תר"ע, מחברת "העזרה". תלמידים 35 מורים קבועים הרבנים: בן ציון קואינקס יוסף הלוי ומורים עוזרים המלמדים גם בביה"מ למורים ובביה"ס למל.

7. בי"ס לבנות אוילנה די רוטשילד

(מקומו על דרך מאה שערים), נוסד תרכ"ד מאת חברון ליאופולד די רוטשילד בלונדון ונמסר בשנת תרמ"ה לחברת אגודת אחים בלונדון מורות ומורים לאנגלית לעברית ולמלאכת יד 20, הלמודים עברית, אנגלית, מדעים ומלאכת יד, החוצאה 1,350 לירה שטרלינג המנהלת העלמה ח' לאנדוי.

8. בי"ס לנערות כי"ח, נוסד תרס"ז.

תלמידות 450 מורות 8 ומורה אחד, הלמודים: עברית צרפתית מדעים ומלאכת יד ההנהגה בידי ועד חכי"ח, המנהלת הנכרת לעווי הרשעה.

9. גן ילדים לחבי"ח. מקומו בביה"ס הנז'

נוסד תרס"ו, תלמידים ותלמידות 180, מורות 3.
הלמודים: עברית, צרפתית ונגון. ההנהגה בידי ועד
חבי"ח, המנהלת הנכבדת לעווי הרשעה.

10. בי"ס לנערות של חברת "העזרה"

בברלין. נוסד תרס"ו, תלמידות 450 מורים 4
מורות 5. מלבד מורים ומורות עוזרים, הלמודים:
עברית, גרמנית, מדעים ומלאכת יד. (בעשר מחלקות).
ההוצאה 24,000 פרנק.

11—13. שלשה גני ילדים מחברת עזרה

אחד על דרך יפו, נוסד תרס"ג, אחד אצל ביה"ס מדרש
אברבנאל נוסד תרס"ה ואחד בפנים העיר נוסד תרס"ז.
תלמידים ותלמידות 560, מורות 12 מלבד עוזרות
ההוצאה 17,000 פר', הועד המנהל: דוד ילין, ישעיהו
פרס, וא"ל לוי.

14. בי"ס לגננות של חברת "העזרה" נוסד

בשנת תר"ע, הלמודים: עברית, תורת החנוך, מדעים
תורת ועבודת פרבל, עבודה מעשית בגני הילדים,
תלמידות 28, המורים והמורות מיתר מוסדות העזרה.
ההוצאה 4000 פרנק.

15. בית ספר לנגינה "שולמית" על שם

המיסדת הנכבדת שולמית רופין ז"ל אשת ד"ר רופין נוסד
תרע"ב תלמידים ותלמידות בערך 30 ההנהגה בידי וועד.

16. בית מעון ליתומות ועוזבות. תחת הנהלת חגברת כהן, (מקומו לע"ע בבית שכור אצל ביה"ס). חניכות 53 ועליהן מפקחות ועוזרות, הן לומדות בביה"ס לבנות לחברת העזרה, ומלאכת הבית בבית המעון, השפה המדוברת עברית, נתמך מחברת העזרה בברלין, מועד הפועל הציוני ומהחברה לחנוך היתומים בארצ"ק שבפפד"מ, נוסד ע"י ועד נשים מקומי בהשתדלות מר אפרים כהן. [האדון יצחק פיינברג מאירקוטסק נדב 30000 פרנק לבנין בית בעד המוסד לזכר בתו המנוחה].

17. גמנסיה עברית לבנים ולבנות. נוסדה תרס"ט. מקומה בבית שכור אצל שכונת סוכת שלום. לע"ע יש בה שש מחלקות וארבע כתות מכינה, חלמודים: כמו בכל הגימנסיות שבאירופה, תלמידים 110 מורים 11 מורה אחת. ההנהנה בידי ועד מיוחד.

18. בית מחסה ליתומים דיסקין.

(מקומו אצל ביה"ח ראטהשילד) נוסד בשנת תרמ"א ע"י הגאון רשכבה"ג מוהר"ל דיסקין וצוק"ל. מתנהל ע"י בנו הרב הגאון הגדול מוהר"ר יצחק ירוחם דיסקין שליט"א. חניכים יותר מן 227 מלמדים 10, מורי כתב ולשון 4. חלמודים: מהתחלת הקריאה עד תלמוד ומפרשיו, כתב ולשון עברי, ומלאכות שונות אצל אומנים

מחוץ לבית ושלשה מלאכות בפנים הבית והם מלאכת הסת"ם, החיטות, והסנדלרות. ההוצאה 120,000 פר'. (האדרים עיין בחלק ההודעות).

19. בית חנוך עורים. (מקומו לע"ע בבית

שכור אצל ביה"ה רומשילד). נוסד תרס"ב. חניכים 45. מורים 5. מורי מלאכה 3. מורות 2. הלמודים: תפלה משנה דינים, עברית וגרמנית, בכתב המיוחד לעורים (ברייל) מצת מדעים ונגון והתעמלות, מלאכת-יד שאפשר ללמד, ההנהגה בידי ועד מיוחד, ההוצאה 28,000 פר'. (האדרים עיין בחלק ההודעות).

20. בית חנוך נערים נוסד בשנת תר"ס.

21. בית חנוך יתומים להספרדים.

נוסד תרס"ב. מקומו מחוץ לעיר ע"ד יפו. חניכים 50. ההוצאה 24,000 פר' בערך הקרן קיים של המוסד לע"ע 36,000 פר' בערך.

22. בית מחסה וחנוך יתומות הכללי.

(במעון שכור). נוסד תרס"ד. יתומות 115, (ומהם מהפוגרומים שכרוסיא). מורות 5 ומשגיחים 4 הלמודים כתב ולשון עברי ומלאכת יד תפירה ורקמה. ההנהגה בידי ועד מיוחד, ההוצאה 55,675 פר' לשנה. (האדרים עיין בחלק ההודעות).

23. בית ספר לאמנות „בצלאל“.

המיסד והמנהל: פרופ' בוריס שיץ. נוסד בשנת תרס"ו ונסדר מחדש בקיץ תרע"ג. הלמודים: רשום, ציור, כיור, מלאכת נוי, חטוב כשן, אנטומיה, פרספקטיבה, דברי ימי האמנות, עברית, ודברי ימי ישראל. — הלמודים חנם אין כסף.

מורים 9, תלמידים 30. פועלים הלומדים ציור וכיור בשעורי ערב 28.

24. בית חנוך ילדים נוסד תרס"ד.

ב. בתי תלמוד תורה

1. ת"ת כללי לעדת אשכנזים השלוב

את הישיבה הצבורית „עין חיים“, נוסד תר"א ונשתכלל בשנת תרמ"ו, מקומו הראשי בהצר חורבת ר' יהודה החסיד ז"ל, ומרכז חדש על הככר החדש במרום העיר, מול מחנה יהודה, מספר החדרים 48, תלמידים בכל החדרים 830, מלמדים 48. מורים לכתב ולשון עברית וחשבון 8. משגיחים וכוהנים ראשים 7. משמשים ומשרתים כדרוש לכל מקום. הלמודים: מהתחלת אלף בית הומש ג"ך עד תלמוד לעומקה, כתב ולשון עברית וחשבון. והנערים שלא יצליחו בלמודם ימסרו לבעלי מלאכה. ההנהגה בידי ועד מיוחד נבחר מראשי הקהל והכוללים, ועד מיוחד מפקח על עניני הבנין

הענקי הנכנה מחדש מחוץ לעיר. ההוצאה וכלכלת המוסד של הת"ת (לבד הוצאות הישיבה הבאה להלן ולבד הוצאות הבנין 70,000 פר'), להת"ת הכללי הזה שבעה סניפים מחוץ לעיר וגם יתמוך בשכר למוד לאבות עניים בפנים העיר והוצה לה (האדריס עיין בחלק ההודעות).

2. ת"ת בשכונת „מזכרת משה" ענף

עץ חיים, נוסד תרמ"ו. תלמידים 130. מלמדים 9. מורה כתב ולשון 1. משניה 1. הלמודים : מראשית הקריאה עד גפ"ת. ההנהגה בידי ועד מקומי ההוצאה 5,500 פר'. ע"ז נותן הת"ת הכללי הנ"ז 2820 פר' והשאר משכר למוד ומפרי קרן קים.

3. ת"ת בשכונת „בית ישראל" ענף

עץ חיים. נוסד בשנת תרנ"ז. תלמידים 50, מלמדים 4. מורה כתב ולשון 1. משניה 1. הלמודים : מראשית הקריאה עד גפ"ת, ההנהגה בידי ועד מקומי ההוצאה לשנה 2400 פר'. ע"ז נותן הת"ת הכללי הנ"ז 1200 פר' והשאר משכר למוד ומפרי קרן קיים.

4. ת"ת בשכונת „ימין משה" ענף

חיים נוסד בשנת תרנ"ז. תלמידים 40, מלמדים 3, מורה כתב ולשון 1. משניה 1. הלמודים : מראשית הקריאה עד גפ"ת. ההנהגה בידי ועד מקומי ההוצאה לשנה

1440 פר. וע"ז נותן הת"ת הכללי הנז' 900 פר' והשאר משכר למוד הנערים.

5. ת"ת בשכונת "אחזה" ענף עין חיים. תלמידים 30, מלמדים 2, מורה כתב וחשבון 1. החוצאה לשנה 2000 פר. וע"ז נותן הת"ת הכללי הנז' 600 פר' והשאר משכר למוד. 6. ת"ת "חיי עולם" לכוללות אשכנזים חסידים.

7. ת"ת בשכונת "מאה שערים" נוסד תרמ"ד מאת הרב הנאון ש' ה' הלוי הורוויץ מדובראוונע שליט"א. תלמידים 300, מלמדים 18 מורי כתב ולשון עברית 2, משגיחים 4 הלמודים: מהתחלת הקריאה עד תלמוד ומפרשיו להת"ת הזה יש בית תבשיל מיוחד שבו ישיגו העניים שבח תלמידים (במאה במספר) ארוחתם חנם. ההנהגה גלויה בדעת וחשבון ע"י ועד של גבאים נבחרים ועל צבאם הרב המיסד שליט"א. החוצאה 30,000 פר'. (האדרים עיין בחלק ההודעות) 1).

8. ת"ת כללי לעדת הספרדים בפנים העיר נוסד בזמן קדום, תלמידים 300 מלמדים 10 מורים מביה"מ למורים מהכרת עזרה 2, מורה מרקית 1, הלמודים: מהתחלת הקריאה עד גפ"ת

1) מלבד הת"ת הנזכרים יש בפנים העיר וחוצה לה עוד 1500 מלמדים פרמים שאצל כל אחד לומדים מארבעה עד עשרה ילדים ואבותיהם משלמים להמלמדים שכר המזוד.

דברי ימי ישראל חשבון וידיעות. ההנהגה בידי ועד
מיוחד שפת_הלמוד והדבור עברית החוצאה 15,400
פר'.

9. ת"ת לעדת המערבים בפנים העיר
נוסד תרכ"ח. תלמידים 30 מלמדים 4, משניח 1.
הלמודים: מהתחלת הקריאה עד תלמוד ומפרשיו.
כתב ולשון עברית, ההנהגה בידי ועד העדה.
- 10—11. שני בתי ת"ת לעדת הפרסים.
בשכונת „נחלת ציון" ו„שבת צדק". נוסדו תר"ם.
תלמידים בשניהם 80, מלמדים 3. הלמודים: קריאה
עברית. ותנ"ך בתרגום יהודית-פרסית, וכתב עברי.
התלמידים העשירים משלמים והעניים חנם, ההנהגה
בידי המיסדים: ההוצאה 1,300 פר'.
12. ת"ת להבוכרים בהשכונת שלהם תלמידים
15, מלמדים 2. מורה 1. ההוצאה 1000 פר'.
13. ת"ת תורה אור לק"ק חתימנים, תלמידים
יותר מן 200. מלמדים כדרוש (*).
14. ת"ת לעדת הגורזים. אצל שער שכם
נתמך מחברת העזרה.
15. חדר תורה, נוסד בשנת תרס"מ
תלמידים 100 מורים 6. הלמודים: תנ"ך, תלמוד, דינים
דקדוק, דברי ימי ישראל, חשבון, גיאוגרפיה.

ושפת ערבית, שפת הלמוד וחדבור עברית. ההוצאה לשנה 9000 פרנק בערך. וע"ז נותנת חברת העזרה 3500 פרנק וחברת חו"צ 1200 פרנק והנשאר משלמים הורי הילדים. מורה מנהל: ד"ר י. מחרש"ק.

16. ביהמ"ד "דורש ציון" (בי"ס בלומנטל) מחוץ לעיר על דרך יפו. נוסד בשנת תרכ"ז מאת חמנוה, העסקן לטובת א"י מר יוסף בלומנטל (כפריז). תלמידים 100, מלמדים : 8, הלמודים: עברית והשבון, מדעים, תנ"ך, תלמוד ופוסקים וגם דיני ומלאכת השחיטה, ערבית וטורקית. התלמידים העניים מקבלים ארוחה בכל יום בבית התבשיל שבפנים הכית. ההנהגה מסורה בידי ועד מיוחד העומד תחת ראשות הפקוא"מ שבאמשטרדם, התקציב הוא 10,000 פר. לשנה, הפקוא"מ תומכים בו בסך 3000 פר.

ג. ישיבות ⁽²⁾

1. עין חיים הכללית בחורבת ריה"ת נוסדה תרט"ז בני הישיבה 210 (מהם 135 נשואים, 75 (1) באמצעות הגאון במוהר"ן פראג ז"ל וחפץ המיסד היה ליסדו בעד האשכנזים אך המה מאנו כטובתו מפני חפצו ללמד את החלמידים גם שפת המדינה. ומפני זה נשאר להספרדים וכן הוא עד היום הזה.
- (2) האדריסים של הישיבות נמצאים כחלק ההודעות.

בהורים) משגיחים וכוהנים 3 חלמודים : גפ"ת פלפול ופיסקים, בני הישיבה מקבלים תמיכה חדשית לפי מעלתם ומצבם ההנהגה בידי ועד הת"ת הכללי השלוב להישיבה (1 16) ההוצאה 65,000 פר'.

2. "פרי יצחק" סניף לישיבת עין חיים הכללית נוסד מקרן קים שתניה הגביר המנוח ר' יצחק אייזיק ראבינוויץ ז"ל מטעלו, ועשרה מטובי ישיבת עין חיים יבהדו ללמוד בהישיבה הזאת ומפרי הקרן הנז' יקבלו 20 פר' לחדש מלבד התמיכה שמקבלים מהישיבה הנז'.
3. דמשק אליעזר. סניף לישיבת עין חיים הכללית, ע"ש הרב ר' אליעזר פרידמאן זצ"ל מואנעת 10 תלמידי חכמים מצוינים נתמכים מכסף הקרן קים של הרב הנדיב ז"ל נוסף על הפרס מהישיבה הכללית עין חיים.

4. "אור חדש ובית המוסר" סניף של ישיבת עין חיים נוסד תרנ"ז ע"י הגביר ר"ש שמריוז ז"ל שהקדיש לזה הצר מיוחדת. בני הישיבה 30 מקבלים תמיכה חדשית לפי מעלתם ומצבם, חלמודים : גפ"ת פלפול ומוסר. ההוצאה 7000 פר', ונתמכת מבני המיסד ובראשם התנו חר"י ראזענהיים בפפד"מ.

5. "תורת חיים הכללית". (מקומה בפנים העיר סמוך לשער שכם). נוסדה תרמ"ז. בני הישיבה

200 (מהם 150 נשואים). משגיחים ובוחנים 5. הלמודים:
נפ"ת פלפול ופוסקים. בני הישיבה מקבלים תמיכה
חדשית לפי מעלתם ומצבם, מתנחלת ע"י הר"ט הנאון
רבי יוסף אליהו וינאגראד שליט"א אחי המיסד הרח"ג
כמחור"ר יצחק ראש ישיבה וצל"ה.

6. „חיי עולם". לכוללות אשכנזים חסידים.

7. ישיבה גדולה בשכונת מאה

שערים. נוסדה תרמ"ד. בני הישיבה 150. משגיחים

ובוחנים 3. הלמודים: נפ"ת פלפול ופוסקים, בני הישיבה
מקבלים תמיכה חדשית והעניים שבהם משיגים גם
ארוחתם בבית התבשיל אשר להמוסד הזה. ההתנחה
מאוחדת עם הת"ת (נומר 7). ההוצאה 60,000. פר.

8. אהל משה" נוסדה מאת הרב הנאון

זכו' כמחור"ר משה יהושע י"ל דיסקין וצל"ל. בני הישיבה

83. משגיח 1. הלמודים: כנ"ז, והתנחה תחת ראשות

בנו הנאון הגדול ר' יצחק ירחם דיסקין שליט"א.

ההוצאה 32,000 פר'.

9. „הר ציון" נוסדה חשון תרע"ב בשכונת

בתי מחסה על מכון הר ציון, מחלקות לע"ע

חמש מבני מ' עד מ"ז שנה תלמידים כחמשים, ועליהם

4 מלמדים מומחים 1 משגיח, מורה כתב ולשון

עברית וכתובת הארץ, ראש הישיבה והמנהל הרוחני

רח"ג זכו' מחור"ר אברהם משה קאצינעלינבויגן

עומדת תחת הסות הפקוא"מ דאמשטרדם.

10. „ישיבת כולל אונגאריין” לבני הכולל.

11. „שער השמים” נוסדה תרס"ז—

מטרתה להפיץ למוד חכמת הקבלה, הלומדים מקבלים תמיכה חדשית.

12. „אהל תורה” נוסדה תרע"ב מקומה בשכונת

„נבעת שאול” הרחוקה מהעיר ושאוה מספר הלומדים 15 בחורים והם יושבים שמה כל ימי השבוע ומקבלים ארוחתם וחדרי לינה הנם.

13. ישיבת זקני תלמידי חכמים

הכללית נוסדה תרס"ג ע"י הר"ר נחום דוב פריימאן מטרתה: להתחזק בידו ת"ה זקנים בתמיכה חדשית זקני הישיבה 18 ההנהגה בידו המוסד בצירוף גבאים.

14. „תפארת ירושלם” (*) לעדת הספרדים

בחדרי הת"ת הכללית של העדה הזאת. נוסדה בשנת תר"נ.

15. „טובי ישרעל” לעדת המערכים. מקומה

בביהכ"נ שלהם נוסדה תרס"ד.

(*) לעדת הספרדים יש עוד ישיבות רבות אך מאשר כי

העורתן אינן בעד עולי ימים להשתלם בלמוד גפ"ת ופוסקים רק נוסדו לתמוך בידו הת"ת שתורתם אומנתם (בעין הקדוה שטיפטונגען שבארץ אשכנז) דכן לא הבאנום פה.

16—17. שתי ישיבות להתימנים הא'

בשם "תורת משה" וחב' "חיי שלום" לזכר הנאמן
והמשורר הנודע הרב שלום שבזי זצ"ל. הלמודים ש"ם
ופוסקים. התנחנה בידי ועד מיוחד.

ד. בתי למוד מלאכה ובתי מלאכה

(הנוסדים מחברות)

1. בית מלאכת אריגה של צמר גפן על

פי התכנית המזרחית נוסד בשנת תרנ"ט מאת חברת
יק"א שבפרז פועלים 70: מקומה בבית הספר
למלאכה אשר לחברת כי"ה. המנהל מר א. ענתבי.

2. בית מלאכה לנערות לקליעת

רשתות שער ותחרים (דנתל) מקומו כהנ"ז נוסד
תרס"ד תלמידות 120. מורות 2, התנחנה כנ"ז
ההוצאה 1380 פר'.

3. בית למוד מלאכות לבנות ישראל

יסוד חברת עזרת נשים הכללית נוסד בשנת תרע"ב
(מקומו בשכונת זכרון משה) מספר התלמידות 75.
המורות למלאכה ד' ומורות עוזרות על ידיהן עשר
מורה לעברית אחד מתנחל ע"י ועד פועל של
נשים וועד משגיח של אנשים וועד נכוח
בלונדון ההוצאות בערך 1000 פר' לשנה.

4. **בתי מלאכה בצלאל** (מונבל) בח' ניסן
שנת תרע"ב נפרדו מעל ביה"ס בצלאל יצאו מרשותה
של "חברת בצלאל" בברלין ונכנסו לרשות חברה
מסחרית, שנוסדה לתכלית זו בחון יסודי של מאה
וחמשים אלף פרנק ונרשמה אצל הקונסולט הגרמני
בשם "בתי מלאכה בצלאל" חברה באחריות מוגבלת.
המנהל של החברה הוא ה' אריה ליב אסתרמן.
המנהל האמנותי של העבודה בבתי המלאכה הוא
הדיקטור ריכרד גולדברג.

5. **בית למוד מלאכת תחרים** לבנות
ישראל (מקומו אצל ביה"ס למל) נוסד תרע"ג
6. **בית מלאכת הצדף** יסוד מר נתן שטרויס
נוסד תרע"ג המנהל ד"ר י. לוי

ה. בתי חולים מחסה וחסד.

1. "תחנת הברואות" מוסד נתן שטרויס
בהשתתפות אנודת הרופאים היהודים באשכנז
והסתדרות הועד הגרמני בו 5 מחלקות. א) נסיונית,
ב) הניאנית, ג) בקטרולוגית, ד) נגד מחלת העינים,
ה) נגד המלריה ובה עובדים הרופאים ד"ר ברין ד"ר
כהן ד"ר גולדברג פרופ' מיוחלענס וד"ר פייננבוים.

2. "מבון פסתור" מוסד אנודת הרופאים הנ"ז
מקומו ע"ד יפו

3. "ביה"ח מאיר רוטשילד" מקומו סמוך לכנין
הרוסים, נוסד תר"ד, מטות 45. בו מהלקות ליולדות
ולילדים. רופא אחד קליניק ג' פעמים בשבוע. נכנס

לרשות הכי"ה בשנת תרס"ג. החוצאה 50,000 פ"י.
המנהל מר אסטרוק, הרופא ד"ר י. סגל.

4. "בקר חולים האספיטאל" בפנים העיר.

נוסד בשנת תרי"ח, מטות 50—58, רופאים 2. קליניק
5 פעמים בשבוע. תומך בידי חולים השוכנים בבתיהם
ברופא, רפואות וכסף. וגם בידי חולים הצריכים
לנסוע לוועין ולמקומות הרחצה שבאירופה. ההנהגה
בידי ועד מיוחד הנבחר מראשי העדה. החוצאה לכל
חדש בערך 10,000 פרנק (מלבד הוצאות הבנין החדש
החולך ונבנה להרחבת גבול הבית) הרופאים ד"ר א.
מזיא, וד"ר איינשלאר, (האדרס בחלק ההודעות).

5. ביה"ח "שערי צדק". מקומו על דרך יפו.

נוסד בשנת תרס"א, בו מקום בעד 80 מטות. אך
מפני חסר ההכנסה יקבלו רק 30 חולים. רופא אחד,
קליניק בכל יום, ההנהגה בידי הועד בפפד"מ. החוצאה
55,000 פ"י. הרופא ד"ר מ. וואלאך. [בביה"ח הזה יש
מחלקה מיוחדת בעד חולים במחלות מתדבקות].

6. ביה"ח "משגב לדרך" נוסד תרמ"ט

7. "בית מחסה לחשוכי מרפא וחולי הרוח"

מקומו על דרך יפו מול מושב זקנים נוסד מחברת
עזרת נשים פה בשנת תרס"ד. מטות 42, שני רופאים.
ההנהגה בידי ועד החברה החוצאה לשנה 31,000

פר' [הבית נקרא בשם בית "ישע אהרן" על שם הנביר מר יהושע אהרן ניישטאד במוסקווה שהקדיש סך 28,100 פר' לבנינו בשנת תרע"ן נכנה מהלקה מיוחדת לגברים מנדרת הנכרת מרת כימא אשת הרה"ג ר"י ברוידה מווארשא].

8. "בית מרפא לעינים" נוסד מה' "למען ציון" בשנת תרס"ה בבית שכור אצל מאה שערים בו לע"ע 40 מפות (בלי כלכלה) וקליניק בכל יום חנם. הרופא ד"ר מיכא ועוזרתו הנכרת ד"ר נפך. הד"ר פייגענבוים [אחד מהברי תחנת הבריאות מרפא בכל יום ביהוד למוכי מהלת הטרסאחאם].

9. "בנות ציון" אמעריקאניות מכון שמירת חולים "הדסה" נוסד תרע"ג (מקומו סמוך לשכונת בית דוד מחוץ לעיר) המנהלת הג' חוה לעאן

10. מושב זקנים המאוחד בירושלם" נוסד התר"מ זקנים וזקנות כעת 500 פנימים (אינטערנע) ובתוכם גם הצונים (עקסטערנע). הבאים מחוץ לחשיב נפשם באבל וחמים. מושב הזקנים והזקנות הוא מחוץ לעיר בבנינים יפים על בר נרחב של 30,600 אמות מרבעות ובית עתיק גדול בתוך חציה אין לחמוסד כל קרן קיים וגם לא שדרים (האדרים כהלך התודעות).

11. "בית תבשיל הכללי" מקומו בפנים העיר
נוסד בשנת תרנ"ג שעריו פתוחים לעניים בכל יום
וגם בשבתות ויו"ט ההנחה תחת ועד מינה.
(האדרים בחלק החודעות).

12. ת"מ וי. מיסודו של הנדיב מר נתן שטרני
בניוארק Natan Straus Relief Station נוסד
תרע"ב התקציב 18,000 פר' בו ישנו 300 עניים
ארוחה בכל יום הנם חמנהל ד"ר י. לוי. המפקח:
מר שלמה ראטה

13. "בית זקנים לעדת הספרדים" נוסד תרס"ח,
14. "תמחוי של עדת הספרדים", מתקופה הזאת
נותנים לכל עניי העדה תבשילין ליום השבת. הוא
קדום מאד ונתמך מקופת העדה.

15. "תמיכת יולדות" מסד הנכרת בתיה די
רוטשילד ז"ל. נוסד תרי"ד. מהמוסד הזה נותנים
ליולדות עניות תמיכה במיני מזון ובשר ושכר המילדת
לחמסד הזה יש קרן קיים ותהנחה מסורת בידי
חמנהל של ביה"ח רוטשילד.

16. בית "רופא ורפואות" (קליניק) מהפקוא"ט
שבאמשטרדם בפנים העיר הרופא ד"ר ניימאן, עונה
בכל יום ומבקר לחולים עניים בביתם הנם ומקבלים
גם את רפואתם הנם החוצאה לשנת תרע"ג 6000 פר'.

17. "קופת החלואה של חברת יק"א קרן הקים של הקופה 125,000 פ"ר תלוה סכומים הנונים לשלמים בתשלומים חדשיים בנשך של 5 למאה נגד ערבות בטוחה. החנהגה בידי ועד מיוחד שבראשו עומד הא"א. ענתכי מנהל הראשי של חברת יק"א פה.

18. בית הכנסת אורחים הכללי "אשל אברהם" ובית תבשיל במאה שערים.

19. בית הכנסת אורחים תפארת ציון זירזשים בשכונת מחנה יהודה על דרך יפו.

20. לשכת מודיעין מסד הו"צ נוסד תרס"ח המנהל ז. ליכוביץ מקום חלשכה היא על דרך יפו בשכונת נחלת שבעה.

ו. חברות¹⁾ ואגודות שונות לחסד וריעות.

1. "הברת שערי חסד נמילות חסדים הכללי" נוסדה תר"ל. מטרתה לחלוצות כסף בלי נשך, על שמרי הכוללים הבטוחים ומשכנות זהב וכסף ונהשת ומרגליות ואב"ט ושטרי הממשלות. ועתה הנדילה לעשות בהחלה לבנות מקופת החברה 200 בתים בעד עניים שישלמו מחירם בלי רבית בשכר הדירה

¹⁾ החברות השונות לתורה ותפילה ועוד תבאנה באחד הכרכים הבאים.

של י"ד שנה וכבר נבנו 68 בתים. חן החברה עולה:
לסך מאה אלף פרנק.

2. „אוצר החסד קרן שמואל" נוסד ע"י הוועד הכללי
למזכרת הנרש"ם וצ"ל ראב"ד לעדת האשכנזים.
מלוח כסף בגמ"ח לסוחרים אומנים ובעלי בתים
עניים. הקרן 19500 פראנק מתנהל ע"י ועד מיוחד
נבחר.

3. חברת „עושה חסד" בישיבת „עין חיים" נוסדה:
תרמ"ז מטרתה לחלוצת לחכמי הישיבה ומלמדי הת"ת.
בעת הדקס מתנהל ע"י ועד נבחר מחכמי הישיבה.
4—5 שני חברות לגמ"ח בפנים העיר הא' בשם:
„מעוז לדל" הונה עולה לסך 10,000 פר. והב' בשם:
„גומלי חסד" הונה 5000 פר.

6. חברות „לינת הצדק" בעיר ובחוצה לה כמעט:
בכל שכונה ושכונה מטרתה ללון אצל חולים מבני
הברתם ולתמכם ברופא ורפואות.

7. „חברת עזרת נשים" נוסדה בשנת תר"נ. מלבד
מה שמחזקת את בית המחסה להשוכי מרפא לחולי
הרוח (נומר 7) תתמך עוד בידי יולדות עניות
וחולים מכל העדות השונות. (האדרים בחלק החודעות).
8. „חברת יגיע כפיים" להאומנים" מלוים כסף
להאומנים על משכון או על כלים ממלאכת ידם.

9. „לשכת ירושלם“ של אגודת כ"ב מטרתה
 כמטרת כל הלשכות של האגודה הזאת. נוסדה
 בשנת תרמ"ח.

10. „חברת אחוה“ מטרתה לעזר לחבריה בעת
 דחקם. וכבר בנתה שכונה מיוחדת בעד חבריה

11. אגודת המכבים הקדמונים
 „משואות ירושלם“ מטרתה: עבודה ציונית ועזרה
 חרדית, לה סניפים בכל ערי ארץ"ק, על ידה נוסדה
 קופת מלוה „מוריה“ שמספר חבריה 70. „בית יבנה“
 מרכז הרוחני ובית התפילה של חברי האגודה.

12. חברת „אהבה ואחוה“. נוסדה תרס"ח רוב
 חבריה ספרדים. מטרתה כשמה.

13. אגודת רופאים מדברי עברית (ארמ"ע) נוסדה
 תרע"ג. מטרתה לסגל את הדבור העברי במקצוע
 הרפואה בהרצאות על עניני הרפואה.

14. „חברה יהודית לחקירת א"י“ נוסדה תרע"ג

15. „המכבי“ אגודת התעמלות, נוסדה תרע"ב.

16. „חובבי חכמה העברית“ מצנת חזיונות בעברית
 בעתים ידועות.

17. חברת „החיים והשלום“ נוסדה תרע"ב מטובי
 התימנים בכדי להרים את המצב הרוחני והחמרי בין
 התימנים.

18. „אגודת ישראל“ קבוצה ירושלמית נוסדה תרע"ג

ז. בתי ספרים. נכת. חברות ומוסדי מדע.

1. בית ספרים הלאומי מדרש אברבנאל וגנזי יוסף⁽¹⁾. — פתוח בכל יום מלבד יום השני.

2. בית נכת פדגוגי נוסד תרע"ג מסניף הירושלמי לאגודת המורים שבא"י

3. „ועד הלשון העברית“ מטרתו להכשיר את הלשון העברית לשמוש בתור שפה חיה בכל עניני החיים. הועד מוציא כפעם בפעם, חוברות בשם „זכרונות ועד הלשון העברית“ שבהם יבואו כל הענינים שהועד עסק בהם ומה שחדש במשך ימי עבודתו מושב הועד בבית הספרים הלאומי.

4. בית נכת בבית הספר לאמנות „בצלאל“. בית — עם לריעות קריאות ושעשועים. נוסד תרס"ז בית ספרים של הדומיקנים, סמוך לשער שכם. בית ספרים של היונים, בפנים העיר במעון הפטריק.

בית ספרים של הפרנציסקנים, בהמנזר שלחם. שני בתי ספרים למושלמים: (א) סמוך לשכיל כותל המערבי; (ב) ברחוב חן-אזית.

(1) מלבד בית הספרים הזה ישנן קבוצות גדולות של ספרים יקרי המציאות בהישיבות של הספרדים.

בית נכת כללי בחצר בית הספר של המושלמים
בו נמצאים עתיקות רבות מהחפירות בגור, ועוד.
בית נכת של החברה האנגלית לחקירת א"י
במעון הבישופ מכוין לשער שכם.
מסד ארכילוגי של הגרמנים, המנהל פרופיסור
דלמן.

מסד ארכילוגי של האמריקנים. שניהם ברחוב
האבעסינים.

ח. עתונים ומאספים.

"האור" עתון יומי העורך בן-יהודא.
"ההרות", יומי העורך חיים בן-דעמר.
ה"מזריח" עתון חמתאים למסורת ישראל
הוצאה יומית ושבועית. העורך הראשי י. י. ילין.
"האהדות" שבועי, אורגן של פועלי ציון סוציאל-
דמוקרטים.

"ירושלים" מאסף ספרותי להקירת ארץ-ק
גלילותיה, קורותיה, קדמוניותיה, תולדות גדוליה וכל
הנוגע לה בעבר ובהווה. העורך אברהם משה לונק.
[עשרה כרכים ממנו כבר יצאו לאור].
"אל-קודש שריף", רשמי. בערבית ותורקית שבועי.

חברון

חֶרֶב לַעֲדַת הַסַּפְרָדִים, וּמִ"מ חֶכֶם בְּאִשִּׁי הוּא
חֶרֶה"ג כִּמְחֹר"ר סְלִימָן מֵאֲנִי נִי.
הֶרָאב"ד לַעֲדַת אֲשַׁכְנֻזִּים (כּוֹלֵם הַסִּידִי חֶכֶד)
הוּא חֶרֶה"ג וְכֹר כִּמְחֹר"ר שְׁלֵמָה לִיִּב אֱלִיעֶזְרָאוֹב.

בתי ספר ת"ת וישיבה

1. בית ספר לבנים של חברת העזרה.
2. ת"ת "מגן אבות"
3. ישיבת "תורת אמת" נוסדה מאת האדמו"ר
סליבאוויץ מתנהלת ע"י הר"מ והמשפיע כמחור"ר
שלמה זלמן האוולין.

מוסדים ובתי חסד

1. באנק אנגלא פאלעשמינא קאמפ'.
2. בית חולים חסד לאברהם הרופא ד"ר קאנטרוכין.
3. מלון "אשל אברהם"

יפו.

יפו היא העיר הראשונה בא"י שבה נתאחדו
שתי העדות אשכנזים וספרדים לעדה אחת המתנהלת
ע"י ועד נבחר.

הרב ואב"ד לעדת האשכנזים הוא הרח"ג וכו'
כמהור"ר אברהם יצחק הכהן קוק
מ"מ החכם באשי הוא הרח"ג וכו' כמהור"ר
בן ציון עזריאל ס"ט

א. בתי ספר ת"ת וחנוך.

1. "בי"ס לנערים מחכי"ה" נוסד תרנ"ב.

2. "בי"ס לנערים" מהברת העזרה בברלין.

3. גמנסיה עברית "הרצליה" לבנים ולבנות נוסד
תרס"ו בשכונת תל אביב [בבית הגדול שבנה למענה
הנביר מר יעקב מוזר].

4. "בית ספר למורות" יסוד חברת הו"צ נוסד
תרע"ג [בבית שבנה למטרה זו הנביר מר יצחק
פיינבערג].

5. "בית ספר לבנות" מאת חברת הו"צ, נוסד
תרנ"ג.

6—7. 2 "גני ילדים" מאת חברת העזרה, נוסדו
תרס"ט.

8. בי"ס תיכוני עברי "תחכמוני", נוסד תרס"ה.

הלמודים תנ"ך, תלמוד, ושו"ע עברית, תולדות ישראל והעמים, כתיבת הארץ, למודי, הטבע, ערבית, צרפתית, הנדסה, אלגברה, זמרה והתעמלות לע"ע בו שלשה מכינות וששה מחלקות. ובקרב יפתחו עוד שתי מחלקות, השפה המדוברת עברית ההנהגה ע"י ועד "המזרחי" וע"י רבנו הגאון א. י. קוק. 9. "בי"ס לנגינה" נוסד ע"י הגברת שולמית רופין ז"ל.

10. "בית ספר לבנות" ללמוד מלאכת תחריב (דנטל) תחת הנחלת הגברת ד"ר טון.

11. "מקוה ישראל". בי"ס לעבודת האדמה לחי"ה לפנימים נוסד תר"ל. אדמתה 2,600 דונם, מספר התלמידים 100, מורים ופקידים 15; ההוצאה לשנה 120,000, פרנק; המנהל ש. לופו.

12. ת"ת "שערי תורה" נוסד תרנ"ד. בחת"ת יש גם מחלקה ללמוד מלאכות.

13. ישיבה ראש הישיבה הוא הרב הגאב"ד כמהורא"י קוק בני הישיבה מקבלים תמיכה חרשית מפרי קרן קיים.

ב. מוסדים.

1. משרד "ועד הפועל" של הכחתי התמיכה.
ראש הועד ד"ר ח. היסין, ובו גם לשכת המודיעין
המנהל הא' שיינקין.
2. "משרד יק"א לחמושבות". המנהל הא'
שטרקמט.
3. "משרד פלשתינאי" של הועד הציוני המנהל
ד"ר רופין.
4. "בית הספרים שער ציון" נוסד תרנ"א.

ג. בתי חולים וחסד.

1. בית החולים "שער ציון" לספרדים ואשכנזים
נוסד בשנת תר"נ. בו גם: א) חדר מיוחד בעד נשי
הפועלים היולדות; ב) חדר בן 4 מטות בעד הפועלים
שנתרפאו בבית זה אך עמודי בריאותם רופפת.
2. "הכנסת אורחים" נוסד בשנת תרס"ו.
3. "בית תבשיל כללי" מתנהל ע"י ועד נבחר.

ד. חברות למסחר, חסד וריעות.

1. המרכז הכללי של הבאנק הציוני "אנגלו
פלשתינה" קאמפ. בערבון מוגבל המנהל הכללי מר
ז. ד. לעוואנטיין.
2. "קופת מלוה" על ערבות משותפת כחברת אפ"ק'
(1) הכנק מלוה מספ לחברי האגודה על יסוד ערבות
משותפת של האגודה, והאגודות מכיאות חושלת גדולה.

3. חברת "פרס" למכירת תפוחי זהב, המנהל ש. רוקח.
 4. "חברת אחוה" מטרתה כשמה ולכר בנתה שכונת מיוחדת בעיר חבריה.
 5. "עזרת נשים" נוסדה בשנת תרנ"ב, תומכת לילדות ואלמנות עניות.
 6. "גמילות חסדים", הקרן קים שלה 3,000 פר. בעיר.
 7. לשכת "הר ציון" לאגודת ב"ב.
 8. "ליגת הצדק" החברים לנים אצל חולים מכני החברה ועוזרים לכל חולה עני ברופא והפואות.
 9. "המכבי" אגודת התעמלות.
 10. "חובבי הבמה העברית", מצגת חזיונות בעברית.
 11. מרכז אגודת המורים ולה סניפים בכל הערים והמושבות.
 12. אגודת "המכבים הקדמונים" משואות השרון.
 13. לשכת "המזרחי" ראש הלשכה הרב פישמאן.
 14. אגודת "הרופאים העברים"
- ה. עתונים מאספים ותוצאות.
- "הפועל הצעיר" שבועון אורגן של מפלגת "הפועל הצעיר"

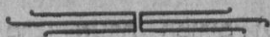
מלדת ירחון לבני-חנעורים, מוצא ע"י
אגודת המורים בא"י, בחשתתפות קוחלת, נערך ע"י
יעקב פיכמאן

החנוך". ירחון לעניני החנוך יו"ל מאת
מרכז המורים.

"חלקאי" ירחון לעבודת האדמה העורך
ד"ר זגורודסקי.

"יפת" לתוצאת קובצים המכילים תרגומים
ממבחר ספרות העמים

"הוצאת לעם" (נוסדה ע"י "הפועל הצעיר")
מוציאה לאור חוברות מדע פפולריות וזלות למקרא
להמון העברי.

חיפה

הראב"ד לעדת האשכנזים, הוא חר"ג כמהור"ד
ברוך אימיווער
למרות התפתחות החמרי לא גדל מספר
יושביה כאשר חשבו מראש, ועוד מרם עלה בידה
למנות לה מ"מ חכם באשי שחסרנו
מרגש מאד.

בתי ספר ת"ת וחנוך.

בית ספר לבנים ולבנות של חברת כי"ח
בית ספר של חברת העזרה תחת הנהלתו
הראשית של מר אפרים כהן בירושלם.
גן ילדים של חברת העזרה ההנהלה כנ"ו.
ת"ת "נצח ישראל"

בית מדרש טכני מוסד וויסוצקי וחברת
עזרה, שיפתח בשנה זו, המנהל הכללי ד"ר פינקלשטיין.
המנהל הרוחני ד"ר שמריה לעווין.

מוסדים ובתי חסד.

באנק של חברת אנגליא פלעשטינא.
מושב הפקידות של המושבה זכרון יעקב
ובנותיה.
בית חולים פרטי לחד"ר אויערבאך.

אגודות שונות.

לשכת "פאול נתן" לאגודת ב"ב.

סניף של אגודת "המכבים הקדמונים".

טבריה

משרת מ"מ חכם באשי פנוי

הראב"ד לעדת האשכנזים הרה"ג כמהור"ר משה

כליערס.

בתי ספר ת"ת וישיבות

גן ילדים של חברת העזרה.

בית ספר לכנות להחברה הנז'.
ב"ס לנערים של חברת כי"ה.

ת"ת לעדת האשכנזים.

שני בתי ת"ת לעדת הספרדים.

ישיבת "אור תורה" להאשכנזים, בביהמ"ד של

ר' מאיר בעל הנס. (המצב והאדרים עיין בחלק

ההודעות).

ישיבת כתר תורה להספרדים.

מוסדי חסד ואגודות.

בית רופא ורפואות (קליניק) מהפקוא"מ

שבאמשטרדם הרופא ד"ר בערנארה עונה בכל יום
ומבקר לחולים עניים בכיתם חנם, והעניים מקבלים גם
את הרפואות חנם. התוצאה לשנת תרע"ג 5000 פרוג'
בית חולים שנכנסה מנדבת הגביר פוליקוב.
ורק ג' פעמים בשבוע יענה בו חנם ד"ר בלירען.
סניף לאגודת "המכבים הקדמונים".

צפת

מ"מ החכם באשי הוא הרח"ג אלפנדרו.
הראב"ד לעדת האשכנזים הוא הרח"ג וכו'
במהור"ר רפאל זילבערמאן.

בתי ספר ת"ת וישיבות

בית ספר לבנים ולבנות לחכ"ת.
גן ילדים ובית ספר לבנים לחברת העזרה תחת
הנאלת והראשית של מר אפרים כהן בירושלם
ת"ת "בית יצחק" ובר "יוחאי".

ישיבות: "תורת ארץ ישראל", "ובית חתם ספר"

מוסדים ובתי חסד

בנק אנגלא פאלעשטינא קאמפ'.
שני בתי מושב זקנים וזקנות. (אחד מהם במירון)
בית רופא ורפואות (קלינק) מהפקוא"מ

שבאמשטרדאם הרופא ד"ר שטרן עונה בכל יום
ומבקר לחולים עניים בביתם חנם, העניים מקבלים
גם את הרפואות חנם, החוצאה לשנת תרע"ג 7000 פר.
"בית חולים" שנכנה מנרכת הבארון אדמונד די
רוטהשילד שליט"א ולע"ע עוד לא נפתח.

חברות ואגודות.

סניף לאגודת המכבים הקדמונים.

לשכת הגליל לאגדת ב"כ, לה בית ספרים קטן.

"חברת נשים" לעזור ליולדות עניות, וליתומים

בשם "עזרת בנות הגליל".

חלק הספרות

ALB. ROSEN

א. מ. לונץ.

ירושלם בארבעים שנה האחרונות

המשך וסוף.

בהכרך החולף הפסקנו בשנת תרנ"ב. התקופה
הבאה לאמר של עשרים שנה הבאות היא התקופה
היותר חשובה בקדמת הישוב והתרחבותו, מכל יתר
התקופות שבחמאה הזאת מעת שחתחיל ישוב
האשכנזים תקע"ב—תרע"ב, ולא רק שגדלה נגד שלש
התקופות הראשונות שבחן צעד ישוב ארצה"ק בצעדים
מדורים כילד קטן המתלמד ללכת, כי אם גם נגד
התקופה הרבעית (שממנה התחלנו את מאמרנו זה)
שבה צעד כבר הישוב בצעדי און, התקופה הבאה
שעליה באנו לדבר היא רבת המעשים והעלילות
שחביאה שנים רבים וגדולים בגדול הישוב ובאופני
החיים בחלק היותר גדול של תושביה, אך בכל זאת
לא תקח התקופה הזאת מקום רב במאמרנו זה
כי כל הקורות והמאורעות, שקרו ויתאו בה הזכרנו
במאמרנו "השנה" שבכל כרך וכרך מחלוח הזה
(בהכרך הראשון) שיצא לאור בסוף שנת תרנ"ה.

הבאנו את כל הקורות והמאורעות מניסן תרנ"ה עד תרנ"ו) ולכן עלינו רק לתת סקירה כללית על מהלך הישוב התקדמותו והתרחבותו ולחזיר המאורעות היותר חשובות לאמר הנורמים והמניעים מפנים ומחוץ שהסבו תנועות ודחיפות במהלכו.

מסלת הברזל.

במאמרנו זה בכרך הקדם הפסקנו בפתיחת מסלת הברזל יפו—ירושלים. הקדמה הזאת אעפ"י שבשנה הראשונה והשניה לא נראו עקבותיה היטב וגם היא סבלה בחסר הכנסה בעקב הוזלת מחיר הובלת החפצים ע"י הנמלים והחמרים, אבל מעט מעט נכרה ערכה ותועלתה, והאחרונים הוכרחו לפנות לה את המקום בתבלה, בנוסעים וגם בחפצים, ומעט מעט החלו לראות על ידה אותות של קדמה כי על ידה גדל משנה לשנה מספר הסירים שזחו אחד מענפי הפרנסה שבעיר קדשנו, וגם לרבות את התועלת שהביאו הסירים כי לרגלם נפתחו מעט מעט סניפים להבנקים הגדולים שבאירופא כמו "הקרדיט ליניאנע" הצרפתי "הבנק הגרמני-פלשתינא" "והבנק עותמאן" שכמובן עזרו לא מעט להתפתחות הישוב בכללו. נוסף לזה החלה גם עלייה קטנה מאחינו בעקב התיסדות

המושבות והתפישמות רעיון חבת ציון ובעוד שהראשונה
לאמר מסה"ב, עזרה לקדמתה של העיר בלה, עזרה
האחרונה לגדול ישוב אחינו וקדמתו כי על ידי
זה נתרצה עסק קניית ומכירת קרקעות, (אעפ"י שסופו
לא היה כל כך מוצלח) בנין שכונות חדשות, שזה
נתן מלאכה ועבודה לאומנים ופועלים רבים וגם דחיפה
קלה להמסחר, ומלבד זה הועיל בכלל לפתח את רוח
החיים בחלק גדול מאחינו ולעורר בהם את החפץ
להטיב ולבסס את מצבם החמרי והמצב הזה לאמר
הקדמה הכללית יחד עם קדמת ישוב היהודים הלך
הלך וגדול. אך בעוד אשר בארץ אחרת יביא שנוי
בזה רק טובה וברכה להישוב הנה לפי תנאי החיים
והכלכלה המדינית פה, הביא השנוי הזה גם תלאה, כי
לרגלו באו המותרות דבר שלא היה לפי כח הכנסותיהם
ומצבם והמה גררו עמהם גם את היוקר בכל צרכי החיים
ובעוד אשר בכל הארצות המסדרות שגם יושבי הכפרים
מתקדמים במצב חייהם יחד עם העירוניים וגזונים אלה
מאלה, ועפ"י תנאי הכלכלה המדינית לפי התיקרות יכול
האדמה וצרכי המזון יתיקר גם כן שכר האדם וזמנו,
הנה פה בארצנו שחלק חיות גדול מהתושבים
העירוניים נשארו על עמדם ולא זזו, במאומה מאופני

חייהם, ויושבי הכפרים נשארו כלם לגמרי במצבם
הקדם לאמר, שאינם נזקקים לחוציא כמעט מאומה
מהכנסותיהם כי כלם אנשים ונשים לובשים רק כותנתם
לעורם וזוג מנעלים דיים לשנה תמימה, על ידם מעט
מאד דרישת המלאכה ורוח המסחר ומקום ליסוד אומניות
חדשות מלבד המוכרחות, ועל ידי המצב הזה יחד
עם זה שהעולים החדשים הוכרחו לאהוז בענפי
אומנות ועסק הנהונים מכבר, גדלה ההתחרות באופן
שחלק גדול מהתושבים לא רק שלא חרויה על ידי
הקדמה אלא כי אם סבל על ידי היוקר שהלך הלך
וגדול, והמצב הזה נרם שבמעט שנה שנה עזבו
מספר צעירים גם מאלה שנולדו פה ללכת לארצות
החדשות לבקש פרנסתם, אם על מנת לחזור וגם
להשתקע שם, וכמעט בכל עיר מערי אמריקא נמצא
משפחות מאחינו תירושלמים ובהגדולות שבהן ישנם
כבר קהלות קטנות ירושלמיות, אך אז לא היה זה
נרגש כל כך מפני רבוי העולים.

יסוד הציונית ועלית ד"ר הערצל ז"ל לירושלם.

הציונית אף שבראשיתה לא הביאה תנועה
מעשית במהלך הישוב ולהיפך פחדו שהוא תסבב
בירידתו, אולם בקורו של מיסדה ומנהיגה ד"ר הערצל
ז"ל, הפיה רוח חיים בלב הנהלים אחייה באופן שהיה

ביום היכולת לרכוש לה נפשות, ולמצער הביאה תועלת בדרך צדדי כי על ידה החלו לעלות סיירים מבני עמנו ונתעורר החפץ בין אחינו שכנולה לרכוש להם קרקעות ובתים באר"ק.

בקורו של קיסר גרמניה

בקורו של קיסר גרמניה ובני לויתו הועיל להטבת מחלך הישוב הכללי כי על ידו נבנו הבנינים הגדולים בחר ציון וחר הזיתים שהועידו כמעט במשך ימי בנינם להטבת מצב האומנים, ביחוד נתחזק ונתרחב אצל אחינו החפץ ליסד תעשיה ביתית למצער בענף האריגה ונסיונות שונים נעשו בזה על ידי חברות ויחידים אך כלם לא הצליחו רק אחת עומדת וקומה עד היום ונותנת פרנסה למספר ידוע של פועלים בטובת עין של

חברת יס"א שיסדה בשנת תרנ"ט תחת הנהלתו של מר א. ענת בי בית אריגה באופן פשוט כמו שנחוג בארץ הקדם בעד כל החפצים הנעשים בבתי המלאכה בדמשק ואעפ"י שבשנים הראשונות הפסידה החברה בכל זאת מחזקת היא בידו עד היום ובה ממצויה פרנסה לערך של שבעים משפחות אורנים וצובעים. אך עוד יותר ראויה היא לברכה בעד יסוד קופת

מלוח' להלוות לכל איש סכום הנגן על תשלומין
וברבית מעטה ושהחון שר הקופה עולה (כפי שהגדילה
אותה אחר כך) עולה לסכום של 150.000. פרנק
ובזה מביאה היא תועלת גדולה לא רק למפלגה
אחת של בעלי מלאכה כי אם לאומנים סוחרים וכל
בעלי משלה יד.

הבנק הלאומי, בתי הספר של חברת העזרה.

שנת תרס"ד היא אחת השנים שנתנה
דחיפה גדולה למחלך הישוב על ידי שני מוסדים
שונים, מוסד חמרי ומוסד רוחני, הראשון הוא יסוד
הבנק הלאומי (אפ"ק לט"ד) שנוסד בשנה הזאת ושחלך
תמיד הלך והתרחב הלך והתגדל ועזר תמיד להטבת
המצב הכלכלי של עירנו וקדמתו. השני הוא יסוד
בית המדרש למורים ובית ספר ריאלי מסחרי
שנוסדו על ידי חברת העזרה בברלין (בהשתדלותו
של מנהלם, ובא כח החברה פה, מר אפרים
כהן). שהם עזרו הרבה להרחבת המדע בתור
תועלת למלחמת החיים וגם לחזק הישוב כי לפני
הוסדם לא היה דרך לאלה שנמרו את בתי הספר
היסודיים וחפצו להשתלם בלמודים כי אם לעזוב את
עירנו וללכת לאירופה, אבל על ידם נמצא כר נרחב
לצעירים, להשתלם באופן שיוכלו למצוא מזה את

פרנסתם, וכיחוד נכרה תועלתם והשפעתם אחרי גמר ימי הלמוד הראשונים שהתלמידים המוסמכים השיגו משרות פה וביתר ערי ארה"ק, וכמובן הביאו מלבד התועלת הרוחנית גם תועלת לא מעטה למצב הכלכלי של הישוב. במשך הזמן נוסדו גם מוסדים שונים להנוך וחסד מכני ירושלים, על סמך תמיכת גדיבי אחינו שבגולה שרובם הלכו ונתבססו היטב והביאו מלבד תועלתם העיקרי גם תועלת רבה להישוב.

„בצלאל“

בשנתיים אחרי זה זכינו למוסד שני וליד רעיון הציונית שהתחיל את פעולתו בירושלים וממנו עתיד להסתעף ליתר ערי ארה"ק והוא יסוד ב"ס לאמנות „בצלאל“ שבמשך שנות קיומו המעטים עלה בידו לבנות מלבד בית הספר גם בתי מלאכה בעלי ענפים שונים מאלה שלא היו עוד בארץ, ושעל ידי זה נתן עבודה למשפחות רבות של אומנים פועלים אך גם המוסד הזה נאלץ תמיד לקבלת עזר ותמיכה עד שבקיץ תרע"ג החליטו מוסדיו להפריד את בתי המלאכה מביה"ס ולחקמנו לפי שעה במדה ידועה באופן שיהי' הי נושא את עצמו והוא נתבסס בתור מוסד של חברת מניות מאושר.

וביה"ם לאמנות יהי מוסד מיוחד שיתקיים עפ"י
תמיכה כשאר בתי הספר, ויש לקוות כי הפירוד
הזה יביא תועלת לגידול והתרחבות שניהם, לתקן
מצבה של ירושלים ושאר ערי ארצ"ק.

החושמה.

בשנת תרס"ח זכתה עיר קדשנו ככל יתר
ערי תוגרמה לאור חודש שלא קוו אליה מראש
והיא החושמה שנתן השולטן החולף. וזמן מה אחרי
כך נפתח בקושטא בית הנבחרים שבו באו צירים מכל
העמים והלאומים השונים שבארץ ובתוכם גם ארבעה
יהודים, אך לצערנו לא רק מטחנו ירושלים כי אם גם מכל
ערי א"י, לא זכינו שיבחר יהודי אחד לבית הנבחרים
מפני מיעוט נתיני עותמניא. טובה רבה קוינו מהשנוי
הזה אך טפני המאורעות המדיניות לא יכלה הממשלה
הכללית להתחשב עם המחוזות הקטנים הרחוקים
מעיר הבירה ולתקן בהם תקונים כחפצה והכל נשאר כמו
שהיה, ולעומת זה יצא מהמתקן הזה עז כי בעקב
החושמה בא גם חיוב עבודת הצבא הכללית גם ללא
מושלמים, חוב שהיהודים והנוצרים לא הורגלו בו מעולם
וגם עוד לא נסדר בראוי וזה הביא כי צעירים רבים
לא מושלמים עוזבים את הארץ ומחם כאלה שכבר

מלאו את עבודת הצבא, וההגירה הולכת ומתגדלת בעקב מיעוט הפרנסה ויוקר צרכי החיים, וכחיות נרגשת צרת ההגירה יותר מפני שמעטו מאד מספר העולים, ובפרט לירושלים שמשפחות צעירות לא יעלו אליה כלל רק זקנים שעליהם אי אפשר שהישוב יתקיים, וזאת היא התלאה היותר גדולה שבאה על ישוב ירושלם בזמן האחרון ועל חובבי עיר קדשנו שככל תפוצות הגולה לשים לב לזה. הן אמנם נתכוננו מוסדים קטנים שהועילו מעט לתקון הדבר והיא יסוד בית חרשת למלאכת צדף שנוסד מאת מר נתן שמרויס בהשתדלותו של ד"ר לוי מנהל האפ"ק פה, וגם לרבות עסק שנתפתח מעצמו על ידי התעוררות וחקריאה התמידית לחבת הארץ והוא, הזמנת ספרי תורה מגילות ועוד שהולכת ומתפשטת בתפוצות הגולה, והעסק הזה שהיה לפני שנים בשפל המדרגה הולך ומתעלה, וכמעט שאינו ירא מהתחרות לרגלי רבוי הדרישות.

בית חרשת למעשה רקמה שיוסד הגביר מר סלוצקין, בבית שבנה למענה בשכונת גבעת שאול יש לה עתיד טוב שמספר גדול מיושבי עירנו ימצאו בו פרנסתו כי להמוסד יש צורך בכל חקמה שאפשר רק להעשות בירושלים בעד מסחרו שבמעלבורן ואזיו חסר רק

אומן מומחה שהמיסד משתדל להביא בקרוב מאחת הערים באירופה שבה עוסקים בענף הזה, אך אין ספק שישנם עוד ענפים של תעשיה ביתית שאפשר ליסד פה. ועלידם, וגם על ידי יסוד חות וערי גנים בסביבות ירושלים ביחוד בער צעיריה מבני הישיבות החפצים לחיות מיגיע כפם — אפשר לבסס הישוב ולהקו באופן שאלה הצעירים המהבבים את הארץ והחפצים להשאר בה באמת לא יאלצו לעזבה בלב קרוע ובעינים נוזלות דמע.

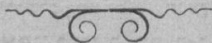
בקרורו של נשיא חובבי ציון בשנת תרע"ג.

נשיא חברת התמיכה מר מנחם אושים קיין שבקר את ארץ הקדושה ואת ירושלים בפרט, שם את לבבו ביחוד לישוב ירושלים החולך ומתמעט ויחקור וידרוש היטב מכל בני המפלגות השונות על האמצעים שבהם אפשר לתקן הדבר ובשוכו לביתו הראה מיד את אהבתו בפועל ויחר לעבוד במרץ, לתקנתה של ירושלים ודבר חשוב אחד עומד כבר מוכן לצאת אל הפועל והוא יסוד חות סמוך לירושלים ע"ש הנביר החובב ציון מהר"ר חיים כהן מהרקוב שבניו ובני משפחתו נדבו להגן ויכלו

סכום של 50,000 פר' בתנאי שחברת חו"צ תתן עוד
 בסכום הזה וסכום של 100,000 פר' די ליסוד הדבר,
 ויסוד שתי החוות שהוחלטו באספה הכללית של
 חברת חו"צ האחת לשם מנחם אוסישקין והשנייה
 ע"ש הר"ר יחיאל צלינוב בודאי תוסדנה גם הן בזמן
 קרוב.

הבה נקוה כי על אבן הפינה שהושם לחזוק הישוב
 בשנת תרע"ג, השנה הראשונה לחמאה השניה של
 ישוב האשכנזים בירושלים, יבנה בנין גדול וחזק
 שבבחו יחי' לחקן את כל המגרעות והחסרונות
 שהיו עד כה, ולא יאמר עוד איש ישראל צר לי
 הממון שאשב בירושלים מהסר עבודה ופרנסה.

וירושלים תחיה עוד מלאה ביישובות ובתי
 מדרשות לחכמת ישראל וחכמות
 כלליות ויקום דברי החוזה כי מציון תצא
 תורה ודבר די מירושלים.

אליעזר לאפין.

התבררו והתלבנו הדברים (1)

בהלוח לשנת תרע"ג פרסם הר"ר חיים
הירשינזאן (חתן ר' שאול בנימין הכהן מראדישקאוויץ
ו"ל) מאמר בשם הערה בנוגע לענין הצר הת"ת
בירושלם ת"ו שנוכח במאמר "ירושלם בארבעים שנה
האחרונות" בלוח ארץ ישראל שנה י"ז

ולמען תתברר ותתלבן אמתות הדבר הנני לפרסם
שני מכתבים בנידן זה, הראשון נדפס אז בירושלם
בשם מכתב גלוי מהרבנים הגאונים אשכנזים
וספרדים שכתבו בתור תשובה להרב הגאון כו'
מח"ר רצ"ה קאלישער מטאחרן זצ"ל, על שאלתו
בענין זה, והשני היא מכתב תשובת הרב הגאון
רצ"ה הנ"ז להרבנים ירושלם הנ"ז אחרי קבלו את
תשובתם, והוא לא נתפרסם עדיין בדפוס רק נמצא
ת"י בכתב יד כותבו זצ"ל.

ירושלם כט סיון תרע"ג

אליעזר הכהן לאפין בהרב המנוח, ה"ר פישל לאפין ו"ל

(1) אמר העורך: לבקשת הכותב שמיצא "בהמאמר" הערה בלוח

הקודם עלבון לאביו המנוח הר"ר פישל לאפין ו"ל, נעתרנו לפרסם את
שני המכתבים הנאים (שאחד מהם עוד לא נתפרסם כלל) שעל ידם תצא
צדקת מר אביו ו"ל לאור ויגיהו אור על המחלוקת הנוראה הזאת.
ומעתה לא נפרסם עוד מאמרים בענין זה.

א.

מכתב גלוי

בעז"ה פעה"ק ירושלם תיבב"א.
יום ה' י"ב מכת תרל"ד לפ"ק

ה' שמעון קדשו ישלח חסדו ואמיתו, ויצו את הכרחה
חיים אל הור כבוד הרב הגאון הצדיק זקן שקנה חכמה
סודות צבי הורש קאלישער נ"י אב"ד ור"מ בק"ק
מהארץ אשר בפריסיין המדינה ולכל אשר לו שלום.

למראה עיני שלשתינו הח"מ בא מכתב הדר"ג
אשר להחותם הראשון בזה גם ראינו את מכתב
הרב הגאון דגרידיץ נ"י להרבנים הג' ממוני
ומנהלי כוללות הפרושים הי"ו. והנה גם הדר"ג גם
הח"ג דגרידיץ נ"י בקנאם קנאת הצדק והאמת וקנאת
כבוד ירושלם, מבלי משים שפכו כאש חמתם על
הממונים הנז' הי"ו ויתנו אותם לבוזים. ולחולכי
בעש"ג ולא לדויני ישראל, ואולם הדר"ג הותיר שריר
לספק רחוק אולי לא בצעקתה הבאה על הממונים
עשו רק זאת שמו לחטאת לא תמחה מהממונים
כי על ידיהם איש ואשה ברזל באה נפשם, ועניים

למרמס, אשר על אלה לא יכול החותם הראשון
 להתאפק ולהחריש עוד בראותו כבלע את האמת
 לעיניו. ובחשיך שמש הצדק וכבוד חכמים גדולי
 ישראל בצהרים, ובהראותו את מכתביכם הנז'
 להחותמים עמו בזה, גם הם מקרב לב עמוק מר
 צרחו, עד מתי ה'! עד מתי השקר יאפיל האמת
 והשכת מרמה תכסה ארין, עד אשר נאוני ישראל
 וצדיקים נלכדו ודם נקיים ירשעו! ועל כן זאת מצאנו
 עלינו בחובה לחודיע גלוי, מה עשה ר' שאול
 בניסין חכהן, ומה עשו לו ממוני כוללות הפרושים,
 כי חובה עלינו להצדיק צדיקים דמעיקרא!

גודע למשגב כי החצר הידוע שחזוק בו רש"ב
 אשתקר ע"י לקיחת שמרי מקנה על שם אשתו בעש"ג.
 נקנה ונבנה מכסף עזבונות והקדשות ונדבות ומכירת
 בתים וגורלות והכל בעד התלמוד תורה דכוללות
 פרושים הי"ו. ומלבד זה לוו מה"ר פישל לאפין ערך
 עשרת אלפים ר"ב, ומשכנו החצר בידו, בינתים
 סילקו לו ערך ששה אלפים ר"ב והחצר נשאר
 במשכון ביד רפ"ל על יתר חובו, וגם ספרדי אחד
 נשא בהחצר ערך אלף ומאתיים ר"ב, אשר כבוא
 החצר במשכון ביד ר"פ לאפין קיבל עליו את החוב
 הזה ונתן שמר קאמביאל בנימוס על עצמו.

ויהי בעת הוציא רש"ב ספר המקנה בעש"ג.
 על שם אשתו, ותרעש הארץ, כי עוד לא נעשה ולא
 נשמע כזאת, הנה ר' פישל לאפין הנושה בחצר
 חוב גדול הן של עצמו והן של הספרדי סי' טאבעט,
 החל להזמין לדין תורה ולענ לו, ממוני כוללות
 הפרושים שלחו לו התראות בעדים שיעמוד לד"ת.
 ולא שמע, וחרי עדי ההתראות חיים וקיימים ב"ה.
 ככה עמלו עמו כשני חדשים ע"י שלוחים ומכתבים
 וריקם השיבם, וראו הכל כי לא יצא החצר מידו רק
 ע"י עש"ג, כי רק בכה העש"ג בוטה הוא ויודע כי
 אין בית דין יכול לבטל מעשה וכת העש"ג.

בעת ההיא תור תשלום שכר דירות לשנת
 הניע, ושלחו בית דין הפרושים וכל גדוליהם חי"ו
 התראה אל כל שכני החצר החוא שישלישו שכר
 הדירות ביד הגביר ר' דוד רייז נ"י אחד מאוהבי
 רש"ב עד יעמוד לדין, וגם אני הח"מ הראשון שלחתי
 השמש שלי עם שמשי ב"ד הפרושים ע"ד ההתרא'
 ההיא ורש"ב השיב להם, אני יש לי שמשים אחרים,
 בפיו דיבר וכידו מילא, וחביא שוטרי הממשלה
 יר"ה לקחת בחזקת שכר הדירות לידו.

אז ראה והתכונן ר' פישל לאפין כי יאבד
 כספו אם החרש יהריש, ובעודו מתיעץ וחושב

מחשבות להציל כספו וגם כסף התלמוד תורה כי
 הוא אחד מגבאיה ולכבו יכאב באכדן החצר הזה
 אשר הוא בידיו עזר לרש"ב בחיותו בחו"ל לאסוף
 גזרות עליו והנה קונסיל רוסיא יר"ה שלח אחריו
 וחראחו תביעת קונסיל צרפתי את הוב הספרדי
 מאבעט וחרץ משפטו לשלם, או יאסף אל משטר
 עדי ישרם, אז צעק לפני הקונסל "הלא תביעתו על
 החצר והחצר נגזל מיד, יושב לי החצר ואשלם במיטב"
 ויצוהו הקונסל להושיט לו כתב קובלנא כנימוס, ויעש
 בן, ומי זה ירשיעתו?—והרבנים היקרים ממנו כוללות
 הפרושים חי"ו, אשר ביקש מהם ר"פ לאפין כה
 וחרשאה למען יתבע כל החצר מיד רש"ב בתביעה
 אחת, היו נבוכים במבוכה זו ימים רבים, והתרוצצו
 רעיונות מתחלפות בקרבם בהבלים וצירים, כי לחכמם
 במחלוקת עם רש"ב וסיעתו געלה נפשם, ולאידך
 גיסא, להגניה בידו חצר של התלמוד תורה, על שלש
 אלה לא יוכלו זאת, א', הפסד הת"ת חצר גדול
 כזה, ב', כי יאמרו מתקוממים "ידנו רמה", וזה
 החילם לעשות ואם היא לו תצלה לרש"ב מחר יעשו
 כדבר הזה בחצר אחרת של הכולל ואין מידם
 מציל, ג' מה יאמרו אחינו בחו"ל? קוני הכתים
 וזוכי הנורלות לשם התלמוד תורה ונותני הנדבות

בשמעם חלא היטב יחר להם ועל ירושלם וגדוליה
 וטובי קהליה יקצופו, וחממונים בשאלם על ככה מאת
 גאוני וגדולי כוללם לא מצאו מענה, רק הזהרה לבל
 יוציאו שום פרומה מקופת העניים על ככה, וזאת
 קבלו וכן קימו עד היום.

והרב הגאון ר' ברוך מרדכי ליפשיץ נ"י
 אבד"ק נאווייהארדאק שהוא הנבאי הראשי של התלמוד
 תורה כמדי', רוסיא. והוא אשר מילא את ידי רש"ב
 הכהן בשליחות להשמיע בנדבות לשלם חובות החצר
 בשמעו את דבר שטר המקנה שהוציא רש"ב, נתן
 בקולו קול עוז ויצו כמפניע על ה"ר פישל לאפין
 שהוא אחד מנבאי הת"ת להגור כל כח ועוז להוציא
 החצר בכל ממון שיצטרך, באמרו, "אני אנה אוליך
 את הרפתי מפני הנדיבים אשר שקלו שקליהם על
 ידי" והרבנים הממונים הי"ו אספו אספה גדולה מכל
 נכבדי היחידים ועשירים ות"ח, וכולם הכריעו כי
 חובה מוטלת על הממונים להסיר מכשול מסוכן
 כזה מירושלם, ולא יתנו למלאות הי"ו את עה"ק
 חמס באין מציל, והוסכם להגיש המשפט לפני
 הקונסיליש, ובשגם כי מבואר בס' כנסת יחזקאל סי'
 צ"ז כי אם האחד התחיל ללכת בעש"ג מותר לבעל
 דינו ללכת גם הוא בלי היתר כ"ד, ופה ישנם גם

שניהם אחרי שהתחיל בעש"ג להוציא שטרי המקנה.
ולב"ד או לכוררים לא אבה הלוך.

ויבא דבר משפט הכולל לפני קונסל אשכנז
יר"ה, ומשפט רפ"ל לפני קונסל רוס' יר"ה, אשר רק
אז חופשה נתן לו הקונסל מתביעת חוב סי' טאבעט
עדי יגבה רפ"ל חובו וחוב הכולל בשוב אליהם החצר.
ושני המונסיליש שלחו תביעותיהם אל קונסל
אמערקא, כי רש"ב הכהן בשוכו מאמערקא, הביא
בירו תעודה כי יליד נייארק הוא, ונכתב פה
בקונסילאט אמערקא, אבל להוציא שטר מקנה על
החצר לא יכול בלתי אם בא לחסות בצל ממשלת
הארץ יר"ה וכן עשה, וקונסל אמערקא שלח אחריו
ע"ד התביעות ולא הלך אליו, ושלה שנית להביאו
בחזקה, וחובה סריסו מידי בני חברתו, וחכעים את
קונסל אמערקא תמרורים, ופקידי הממשלה יר"ה
דפה חגיגו עליו, אז פנה הקונסל בחמת רוחו אל
הנבוח עליו בקאנסטאנטינאפל, ויעמול ארבעה חדשים
עדי הביא את רש"ב אל תחת מחסחו, ויאספהו אל
משמר ירח ימים, מיום ז' תמוז עד יום ה' אב, על
הטאתו נגד ממשלת אמערקא ואת הסריס פיים
ברצי כסף, ובמשפט החצר לא נעשה עדיין דבר.
בעוד לא נודע לאיזה ממשלה הוא רש"ב הכהן.

ובכל אותם הימים, בטרם נאסף אל משמר,
לא חדלו ממוני הפרושים לשלוח מלאכי שלום לברור
בוררים ולשום קץ אל התלאה ומנינת לב הלזה,
והוא התהפך בתהבולות, לבלתי לכת לפני דיינים
או בוררים, ולהטעות את הבריות כי חולך הוא, וכמה
פעמים, כי אמר זה יהיה בורר מצדי וכתבו
הממונים וחתמו על זה, ומחר חזר בו מזח ובחר
באחר, והחליפם יותר מעשר פעמים, פעם בראותו
כי הממונים טרודים בעת ההיא וכדומה, שלח שמר
ברורין ליד החותם הראשון, ועד שחיה להם שהות
להשיבו, חזר בו, עיני כל מבין דבר לאשורו ראו,
כי הממונים הי"ו בכל אות נפשם בקשו יום יום
לבא אל עמק שוה בדייני ישראל או בוררים, ורשיב
הרחיק א"ע במשאות שוא ומדוחים מדהי אל דהי,
כי לבו חגיד לו כי הקונסיליש לא יעמדו נגד
הממשלה יר"ה לבטל מעשיה.

אבל הקונסיליש בברו היטב מתוך ספרי הזכרונות
של ממשלת אשכנז יר"ה, כי החצר הוא של תלמוד
תורה דכוללות פרושים, כי בקונסילאט ההיא כתב
רש"ב את קניית החצר ואת כל מכירת הבתים
והגורלות הכל באר היטיב, והעמידו את רש"ב למשפט,
ובראשונה ביקש ממנו הקונסל אמעריקא ערבון שלא

יצא מירושלם עד יוגמר משפט החצר. והשיג שטר
 ערבות מאת ר' ליבוש ארנשטיין מפאלטישאן ונתן
 ליד הקונסל, והקונסיליש עסוקים לחוציא משפט
 ברור על החצר, ורש"ב מתעסק ליסד לו בית דין
 והוא אחד מהם ועמו ר' ליבוש הנז' ועיד שלישי
 וליסד חברה בשם "עזרת ישראל" כי יעזרוהו להחזיק
 החצר בידו וכיד אשתו, והם נשבעו לו בפני הממשלת
 יר"ה שחצר מקנת כסף אשתו הוא ואין לכולל או
 לתית כל חלק ושייכות בו, עוד זאת עושים, לחרף
 מערכות גדולים וצדיקים בדברי בלע בכתבי העתים,
 אולי בזה ינערו חצנם מהתביעה וישאר החצר ביד
 רש"ב, ובכל פעם מרבים ומוספים הכל, אולי יועילו.
 ויהי ביום ד' תשרי לעת ערב וחקל נשמע
 כי רש"ב נאסף שנית אל משמר, וירע הדבר מאד
 בעיני העם והגדולים, וילך הה"ג ר"ש סלאנט נ"י
 החותם השלישי בזה, ועמו הרב ר' מאיר מאניקשט
 נ"י ור' פישל לאפין נ"י, ולקחו עמם את הרב ר'
 אליעזר דן בהלב"ג נ"י מחותנו של רש"ב, [למען לא
 יוכלו בני חברת רש"ב לטוח תפל על ההליכה החיא
 ולשום צדקה לצעקה כדרכם וכעלילותם] ויבאו אל
 קונסל אמעריקא לשאל לו ולבקש מלפניו על רש"ב
 לחוציאו מבית משמרו, ויען הקונסל ויאמר, "הפקודת

חוקה עלי לנמור משפט החצר ועלי לשים משמר על
הנשפט, אחר כי בא הערב אורישמיין והוציא
הערבון, יתנו אחרים ערבונם בעדו שלא ילך מירושלם
אנה ואנה, ואניחנו בביתו, אז נודע הדבר, כי עצת
חברתו ועוזריו עשתה זאת להתנולל על הרבנים
היזקרים בתואנה זו כי חושיכו איש בבית הסותר
בעשייתו, וחרש"ם נ"י ביקש כלילה החיא מאת הר'
יעקב מרדכי מפינסק מחותנו השני של רש"ב שיחיה
הוא ערב כי לו אחוזת ארין, וכל דבריו לא הועילו לו
וכן הלכו רבים לבקש את אשת רש"ב לתת ערבון
בעד אישה ולא נתנה. ובעוד ימים אחדים הקול נשמע
בבית הקונסל כי אשת רש"ב מוכנת לשום לדרך
פעמיה, ויאסוף גם אותה אל משמר, ולתת שטר
ערבון על החצר לא נתנוה, ובחרה לשבת היא ואשה
בבית משמר, למען תתגעש ותרעש הארין ממרחק,
ובני חברתו יוכלו לפעור פיהם בלי חוק, ולצאת
מגבול, האמת והצדק והמוסר, הרחק מאד.

ובכל אותם הימים לא חדלו הממונים היו'
לבקש דרכי שלום וקין בכל אופן שיחיה החותם
השני בזה, שלח אל ההותם הראשון, כי הוא ישליש
כל מה שתובע רש"ב, ורש"ב יכתוב החצר על שם
הת"ת ולא אבה כי אם שיותן כל הכסף שתובע

בירו, ואם יתחייב יופרע ממנו, וזאת עולה כמה אלפים
ר"צ שכך הוא תובע, והיפרע?—ואת שלוהי
הממונים דחה כדרכו מראש, וסוף אין.

גם זה מקרוב מסרו הממונים חי"ו שטר ברורין
קאמפראמוס בהתימת ידיהם וידי ר"פ לאפין גבאי
הת"ת, וסמכו על ארבעה אלה, הרה"ג מ' הערין
הוטנער, הרב הגביר מו"ה מרדכי יפה, הרב ר' חיים
לייב אייגעש והרב ר' אליעזר דן ברלב"ג, וענה רש"ב
כי לא יזכר שם "החצר" רק סתם "תביעות" בשמרי
הברורין, והתרכזו גם לזאת רק לשום קץ, וכבר
התחילו הטענות, ויעידו גם ארבעתם או השנים אשר
מצדו בשלמי הסירובים והדיחויים בכל יום עד אשר
גלאו הבוררים ונלאו מורשי הממונים ובכל זאת
עודם בעמדם יעמוד.

והנה רש"ב ואשתו כבר הם בביתם עפ"י
הבטחתם להקונסל אמעריקאני החדש שלא יסעו
מזה עד יונמר משפט החצר.

ועתה יאמרו נא יראי ה'! נאונים
וצדיקים, אם יש מקום לזעקתם? על הממונים
הצדיקים הנאנחים והנאנקים על כל אלה כי היתה
זאת בימיהם והנם נעלבים ואינם עולבים, שומעים
חרפתם ואינם עונים בידעם כי עד ארגיעה לשון
שקר, ושפת אמת תכון לעד, ואם גם כולנו החרש

נחריש בעת הזאת יניע שמים צדקם, ואמונתם מארץ
תצמח, וישועה קרובה לבא.

והדר"ג והה"ג הצדיק מגריידיין מו"ה אלי
גוטמאכער נ"י בקנאתם באש עברה יקנאו לציון
קנאה גדולה ויעלו על במתי כתבי העתים, וכה
יאמרו לירושלם "כל כלי יוצר עליך לא יצלה וכל
לשון תקום אתך למשפט תרשעי זאת נחלת עבדי ה'
וצדקתם" וה' המזכיר יכפר בעד הדר"ג כי בשננה
קלטה אונם ופלטתה קולמסם דברים אשר לא כן—
אף כי נפלאנו הלא מאמר ר"ש בן שמה אראה
בנחמה וכו' (שהביא הה"ג דגריידיין נ"י) ה' בכחו
לעצור מתירות משפטם, אך יודעים אנחנו כי לש"ש
נתכונו וע"כ ה' רגלי חסידיו שמר מלחדפים על המניד
דברים שהיו מחר מתחרשים ומתנהמים בלא יועיל
וה' נתן הכמה בלבם לשאול ראשונה, כי לא יאונה
לצדיק כל און, ואורח צדיקים כאור נונה הולך ואור.

הצעיר אברהם אשכנזי ס"ט

ראשון לציון (מקום נושפנקא דמלכא)

מאיר אוייערבאך ראב"ד דכוללות אשכנזים

הי"ו פעה"ק ירושלם ת"ו (מקום חותמו)

שמואל סלאנט (מקום חותמו)

גוף המכתב כה"י הרבנים הגאונים הנ"ל והחזקתם

הנ"ל בשלח ליר הר"ג הרצ"ה הנ"ל כק"ק שהארץ יע"א.

ב

בעזה"י פה מהארץ ט"ז בשבט

שלום אז ברכה ומוב לפ"ק

אל גאוני עולם גדולי הדור, אנשי אמת, דורשי
שלום ואמת, אוהבי משפט צדק תפארת ציון וירושלים.
ח"ה הגאון מו"ה אברהם אשכנזי חכם באשי נ"י
והגאון שאירי מו"ה מאיר אויערבך נ"י והגאון מו"ה
שמואל סלאנט נ"י ויזרח לנצח

נכבדתי מכבודכם הרמה לשלוח אלי המכתב
גלוי עבור החמם ועושק של מו"ה שאול בנימין
ועדותכם נאמנה, שרש"ב מעל בקדש, וכל העדה רובם
ככולם קדושים, ועוזרי רש"ב כלימתם ישאון, ומלכד
כי עדותכם נאמנה, אף גם כל גדולי ירושלים יעידון
ויגידון כי רש"ב יעזות משפט לגזול את הרב רפ"ל
ולמעול בקודש, ולהוציא דבה על צדיקים ותמימים,
גם הגאון החסיד מגרידן מתחרט שהשר בכשרים
את רפ"ל וחממונים, וכתב אלי שראוי לקרוא בקול
רעש גדול שרש"ב יעשה קין לריבו, וגם הוא יעשה
כן, ותמחלו לשלוח מכתב הלוחה אל רש"ב, וגם ראוי
שכל רבני קודש יגזרו בהרם גדול עליו לעמוד בדון
תורה בתביעה על החצר דוקא, בלי עיכוב וכלי דחי

הלא צריך לברר מאין בא לו הרכוש הזה לקנות החצר
 על שמו, אביו מטמון מצא ? או מעושרו של קורח
 עלה בידו? ואם ח"ו לא ישמע לקול החרם אז
 הותרה הרצועה להביאו בבית אסורים אותו ועזרתו—
 הלא אם ישמע ישאירו לו כדי חייו לפי דין תורה
 ואם לא אז אשמו בראשו וכולם נקיים במעשיהם
 נגדו.

ב"ד עבדכם המתאבק בעפר רגלי החכמים
 ומצפה לשלום וישועה ונחמה.

ה"ק צבי היר"ש קאלישער

למהר"מ אויערבך נ"י

ושלום ביחוד לשארי הנאון הנדול כמחור"מ
 אויערבאך נ"י. צר לי בצערו שהיו חושדין מה שאין בו
 ועתה האמת ניכרת, והשקר נעדרת, ויראה שהשל"ו
 יהי נעזרת, שיחי' לציון לתפארת, ולדעתי שהש"ט
 מרקד לדברי ריבות בשערי קודש, עבור התרשלות
 בעסק ישוב הארץ, לכן נא עצתי ישמע להיות לעזר עם
 חשר חגי יקיר גורון למקנתו אצל יאפו להושיב שמת

אביונים ודלים לעבודת הארץ ולקיום המצות התי
בארץ לתשלום רמ"ה איברי רוחני הנשמה התולים
בקיום כל המצות ובזכות קיום המצות תתקרב
הנאולה מחרה כאמור במדרשים וד"ל כמו"כ כ"ד
ידידו ואותכו הנ"ל, וכן יאמר למחרש"ם הנ"ל.

א. ר. מלאכי.

רבי יוחנן הסנדלר השני

(פרצוף סחיי הירושלמים בדור שעבר)

ר' נ' היה שמו, וסנדלר פשוט היה. אך כל מי שידע אותו, אמר, אין זה כידאם ר' יוחנן הסנדלר השני.

אנכי לא ידעתי, אך רבות שמעתי מספרים עליו. רבי ר' יודל ז"ל, היה קצת קרוב אליו — שלישי בחמשי... וב"ומאדפגרא": בשעתא דנחא דעתיה של רבי, היה מספר לנו "מעשיות" מהסנדלר הזה. ובאזן קשובה חיתי יושב ומאזין לכל הגה היוצא מפי רבי, ולכי היה מלא אז רגשות קדש.

אנכי חברתי את ר' יוחנן הסנדלר שבגמרא. בעיני אני היה ר' יוחנן הסנדלר, מין רצען, ירא שמים" בעל "פאות" ארוכות; מדקדק במצוה קלה כבחמורה ושומע את שיעורו של ר' עקיבא או "תנא" אחר, כמו שר' יקותיאל שכננו יושב ומנמנם על הגמרא הפתוחה בעת שאבי מניד את ה"שיעור" בבית-הסדר שהישן לפני לומדים ומופלגים.

ואם אין אני מבין לפעמים את פרכיותיו של
אותו סנדלר, ומוכה בשביל זה מרבי, בודאי אדם גדול
היה: "תנא" קדוש... ואם כן איך היה סנדלר ועוד
אינו מתביש במלאכתו, וכנמרא הקדושה קוראים אותו
בכנויו מפורש: "סנדלר"...

וחימים האלה ימי קיץ, ואנכי ילד קטן בן שבע
וחצי שנה.

ובעת שגמרנו בשבת, ללמוד את ה"פרק" ועוד
נשאר זמן קצר לצאת מה"הדר"—היה רבינו מספר
לנו בשעה זו מעשה בר' ג' הסנדלר.

— אחה שלו צדיקים היה ר' ג' זה — היה
רבינו מתהיל את דבריו כנגון עצוב—סידור היה לו,
והיה הסידור הזה מין "כל-בו"... וכשמת מצאו
את הסידור הזה רטוב בדמעות ורשימות אנשים
חולים בתוכו...

כי ידע ר' ג' ברוח קדשו את החולה ושמו,
והיה מתפלל עליו.

"והחצות" שלו? — מי שלא שמע את ר'
ג' אומר "תקון חצות" לא שמע "חצות" מימיו...
השכינה היתה ממש שורה אז עליו... בלילה
בלילה, בעת שהכל ישן את שנתו, היה מכסה את

חלונות—ביתו וישב ללמוד...

ובשחניע הצות-לילה. בעת שה' יושב על כסא-קדשו ושאג ישאג בארי על נוחו כי הושם ישב אז ר' נ' על הארץ ומסדר "תקון הצות" ואז היתה ממש שעת הנאולה אם היו עוד ארבעה אנשים כר' נ'... וביום היה עובד את עבודתו—מלאכת הרצענות ואין איש יודע ממעשיו...

ור' נ' זה היה גדול בתורה, מוסמך להוראה, אך עוד בנעוריו בחלה נפשו ברכנות "חמקברת את בעליה" ויהי לסנדלר פשוט.—
—למה בחר לו את מלאכת הרצענות מלחיות לרב?— שאלתי את רבי בתמימות, בדעתי את האושר הרב הצפון להרב, בעוה"ז ובעוה"ב ולכן השתדלתי תמיד ולמדתי בחתמדה בכדי להיות לרב...

—יען כי "כל המשתמש בתגא חלף" ענה רבי, "ואל תעשה את התורה קרדום לחפור בה" ולכן למד ר' נ' תורה לשמה.

עכשיו הבנתי את ר' יוחנן הסנדלר שבנמרא: תגא גדול; מאות תלמידים יקשיבו לקה מפיו, וחוא יושב כפוף ותופר נעל, יען "אל תעשה את

התורה קרדום לחפור בה... .

* *

„כבחייו כך במתתו—אמר רבי אלי בראותו
כי כל התלמידים נשתמטו אחד=אחד ורק אני
נשארתי—ראו כי איש אלהים קדוש היה:

היה אז חדש שבט, שנת בצורת היתה אז
לירושלם. מטר לא ירד על הארץ וצעקת העניים
עלתה השמימה. וכשבאו להרב שיתפלל על הגשם
כי ירד, שלח אל ר' נ' במפניו כי יתפלל בלי
שום „תירוץ“... ר' נ' סרב אפילו לזאת, אך חזקו
עליו דברי הרב ויתקדש ר' נ' במקוה ויתעטף במליתו
ויעבר לפני התבה, כשהניע „למשיב הרוח ומוריד
הגשם“ עלה ענן כבד על-פני השמים והגשם החל
לרד והשקה את האדמה. אך כיום החוא מת ר' נ'
ויובל לקבורה בכבוד גדול“.

ירושלם.

א' תמוז תר"ע

שמואל רפאלי (רפאלוביץ)

מחיי הערביים (')

א

העירוני.

דירת העירוני משונה היא מדירת הפלח וכתובים רבים בתנ"ך המדברים על הבית בעיר מתאימים ממש את דירת העירוני גם בזמנינו זה.

הדירה בעיר היא כמו חומה בצורה בנויה באבנים גדולות ומוקפת בחצר מסוגר, הכניסה אל הדירה היא צרה ונמוכה, ממעל הכניס הנמצא משקוף קטן שאפשר לראות מבפנים את הבא ועומד מבחוץ מבלי שיראה הוא את דרי החצר. על הדלת — כאב — נמצא דופק ברזל שבו משמיע הבא קול, ומבפנים שואלים: מין? — מי — ואם הבעל או איזה גבר ימצא בבית, יתנוחו לבוא פנימה, האורה אומר „דאסתור“ (ברשות), והאמרה הזאת היא סמן להנשים לסגת אחור או לשים הצעיף על פניהם.

(1) עפ"י מאמריו של מר בלדנספרגר ברביעון האנגלי לחקירת ארץ

ישראל

התשובה מבפנים היא: „דסמוראק מעכום”
(הרשות עמכם).

כל הבתים נקראים „דאר” ואין לעתים רחוקות
„בית” מקור השם „דאר” הוא מהברואים, בצפון
אפריקה יקראו הברואים למחנה האהלים „דאיאר”
הרכים „מדאר”. אחרי מבוא הפתח ימצא החצר
— האָזש — וכו הבור — ביר — שבו יקוו מי הגשמים
בימי החורף.

פי הבור הוא מלמעלה, ועל פי הדוב נמצא
בפנת החצר, ומכוסה בקרש למען שלא יכנסו בו
רפש, גם לשמור על הילדים שלא יפלו בו.
בחדשי אקטובר ונומבר (תשרי חשוון) יתרוקנו
הבורות ומים אין בהם — יהונתן ואחימעץ שני
נערי דוד בברחו מפני אבשלום בנו (שמואל ב' י"ז)
„באו אל בית איש בבָּחָרִים ולן באר בחצרו וירדו
שם, ותקח האשה ותפרש את המסך על פני הכאר
ותשטח עליו הרפות ולא נודע דבר”.

סביב החצר ימצאו חדרים שנקראים בשם
„אווהראת” המשתמשים לענינים שונים, והמה כמו
התאים שראה יחזקאל סביב ההיכל (יחזקאל מ' ט"ו)
וכמוהם גם להם חלונות אטומות או קטנות שנקראות
ת־ב־א־ת.

לפני החדרים האלה נמצא "יצוע סביב" שנקרא "דיוואק".

להחדרים האלה מוסיפים שם בית על פי התשמישים שמשתמשים בהם: "בית איל מוני", לחדר המזון, "בית איל דיוואן" — לחדר האורחים, "בית איל נום" — לחדר המטות, וכן כל חדר וחדר מקבל כנוי על פי תשמישו.

כל החדרים האלה שמשתמשים בהם למזון ולצרכי הבית נמצאים במכפלה התחתונה, כמו גם חדרי המשרתים והמשרתות.

חדר מיוחד נמצא לכלי הבשול, אבל אך כיוצא מן הכלל יפנו חדר מיוחד לבשול וקוראים אותו "מטבח" והחדרים האלה קרא יחזקאל בשם "מבשלות" "עשוי מתחת הטירות סביב" (יחזקאל מ"ז כ"ג). בחדר כזה עומד הכירים שנקרא "מוקדאת" שעליו מבשלים המים ביורה לכבוס או לבשול.

"מרחנאת" יקראו לחור שדרך בו יצא העשן, אבל איננו ארובת העשן, ועל פי רוב יעשו האש מחוץ לתחצר, והארובה שעליה דבר הושע (י"ג ג') היא הכותל שמאחורי הכירים שעליה עובר העשן. מלבד "המוקדאת" שעומד על מקום אחד משתמשים גם ב"קיר" קטן הנשא ממקום

למקום, לחמם המאכלים עליו, או להחם בו את החדר בימי החורף, ולזאת קראו העברים „אח“ ואח כזאת היתה מבושרת לפני המלך יהויקים בישבו בית החורף בחדש התשיעי בהשליכו את המגלה אל האש אשר על האח“ (ירמיהו ל"ו) או גם „בזר אש“ (זכריה י"ב) — ונקרא בעברית גם „כאנון“.

רצפת החצר היא באבנים חלקות — כאלאט — למען שהמים הנכנסים בחבור יהיו נקיים מרפש. פי חבור מוקף באבן שיש. ואצל המכסה תלוי חבל שבו קשור דלי לשאוב המים בעת הצורך.

רפת נמצא בהחצר שבו מהויקים את ס'סו או חמורו של בעל הבית, או של האורח.

אל החדרים אשר במכפלה העליונה עולים במדרגות, החדרים מוקפים בחצר — „חדהיר“ — אשר כותל יסובבהו ובחכותל נתנים כלי חרס נקובים שאפשר לראות מלמעלה הנעשה מלמטה מבלי שדרי מטה יראו את הדרים בחצר העליונה.

חכותל — „חאט“ — תנן בעד הרוח גם בעד עיני זרים שלא יביטו פנימה. בין החדרים העליונים יצטין חדר מיוחד מקושט ומפואר לבעל הבית ושבו הוא מקבל אורחיו החשובים.

הבית העברי בתנ"ך דומה ממש אל דירת העירוני:

המעלות המובילות אל העליה נזכרות ביחזקאל
 (מ' ו') — העליות נקראות בערבית "עולית" וחדרים
 התחתונים בשם "אוהדאת" — מתחת המדרגות יש
 מקום סתר להסתיר שמה דברים שאינם נצרכים וזה
 הוא "סתר המדרגה" הנזכר בשיר השירים (ב' י"ד).
 על חגג נמצא חדר העליה והיא "עלית אחו"
 על חגג (מלכים ב' כ"ג י"ב).

על חגג כמו לפנים גם היום מיבשים פירות או
 מעריכים שמה "פשתי העין" (יחושע ב' ו').
 גם משתמש חגג לטיול ביתי שאפשר לראות
 האנשים העוברים מלמטה מבלי לראות, חמעקה
 שעליה נצטוו היהודים (דברים כ"ב ח') תוכל לבאר
 כיצד ראה דוד (שמואל ב' י"א ב') בהלכו לעת הערב
 על גג בית המלך "וירא את בת שבע" מבלי שראתה
 היא אותו.

מקום מיוחד יש בהדירה שהיה נודע גם
 בתנ"ך בשם "חדר" והוא מקום מיוחד לאדוני הבית
 לבוא שמה בעת שאיננו חפץ להתראות לפני
 אורחיו כמו יוסף (בראשית מ"ג ז') "בא החדרה
 בבקשו לבכות ויבך שמה".

שמשון (שופטים ט"ו א') "בקש לבא אל אשתו
 החדרה ולא נתנו אביה לבוא" וחדר הזה הוא

גם "עלית קיר" הקטנה שעשתה השונמית לאלישע
(מלכים ב' ד' י') וכן משוררת הרעיה (שיר השירים
א' ד') הביאני המלך הדריו".

ואלישע צוה לאחד מבני הנביאים (מלכים
ב' ט' ב') "ובאת והקמתו מתוך אחיו והביאת
אתו חדר בחדר" גם משתמש החדר להחבא שמה
מפני הסכנה למשל בעת מלחמה כמו שאמר
ישעיה (כ"ו כ') "לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך
בערך חבי כמעט רגע עד יעבר זעם".—

וירמיה (כ"ב י"ג י"ד) באמרו על "בונה ביתו
בלא צדק" מוסיף "ועליותיו בלא משפט". אבנה לי
בית מדות ועליות מרוחים". החדרים המיוחדים שנקראים
"זאהאת" חמה הלשכות שראה יחזקאל סביב חצר
ההיכל (יחזקאל מ').— להחדרים התחתונים אין חלונות
כלל, או חלונות קטנות מאד— להעליונים יש מסדרון
הנקרא "ליוואן" וממנו יוצאות חלונות שנקראות
"תבאת" מבעד הלון כזה השקיף אבימלך (בראשית
כ"ו) ורחב הורידה את המרגלים בחבל בעד החלון
(יחושע ג'). החלונות הפנימיות נשקפות אל החצר
והחלונות החיצוניות נשקפות אל הרחוב ונקראות
"שבאק" ומכוסות בשבכות של עץ, באופן כי גרי
הבית יכולים לראות הנעשה ברחוב מבלי שיקראו

המה. השבכה עשויה ברוחב החלון ונחנה כמו הדר קמן שאפשר לשבת בו כיום הם ולשאוף רוח צה. בעד "חלון" ובעד "אשנב" כזה נשקפה אם ססרא ותיבב מדוע בושש רכבו (שופטים ח') ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפוז ומכרכר לפני ה' ותבו לו בלכה (שמואל ב' ו') ואהויה האמלל מלך ישראל נפל בעד השבכה בעליתו אשר בשטרון ויחל. (מלכים ב' א') חלונות עם שבכות כאלו נמצאים אך בבתי העירונים ולא בבתי הפלחים.

חלונות אחרות שאין להן שבכות כאלו מכוסות בחרבי ברזל שנקראים "שיירואת" וחרעיה בשיר השירים (ב' ט') אומרת על דודה כי הוא "משניח מן החלונות מציין מן החרכים".

התריסין שעל החלונות נקראים "מארד" או "דרפעט" והן היו גם על חלונות בתי העברים ועליהן מכון הכתוב (מלכים ב' י"ג י"ז) "פתח החלון קדמה ויפתח".

הנג העליון אשר על החדרים העליונים ונקרא "סאטח" על פי הרוב איננו משתמש למאומה, ואך לעתים רחוקות מטמינים שמה הפצים מיותרים שאין בהם שום צורך.

הגג עשוי בכפה כסויה בסיד ומלט, וככל זאת
הגשמים יורדים דרך הכפה ומרטיבים את הספון
בפנים, סביב הכפה נמצאת "פינת הגג" אשר עליה
מרמזו החכם במשליו (משלי כ"ה כ"ד) "טוב שבת על
פנת גג".

ועל טפות הגשמים שדולפים מהכפה לפנים
הבית אומר (שם כ"ז ט"ו) "דלף טורד ביום סגריר".
רצפת החדרים והחצר על פי הרוכ עשויה
מאבנים חלקות (כאלאט) ואך כשאין יד בעל הדירה
משגת אז ירצפו באבנים קטנות — מידעט—והיא
"מרצפת אבנים" הנזכרת בתנ"ך (מלכים ב' ט"ז י"ז)
או הרצפה העשוי לחצר סביב סביב (יחזקאל מ' י"ז).

החדר האמצעי הוא ריק בלי כסאות או שלחנות
סביב הכותלות על הארץ, נתונים שמיחים על ספה
עשויה מעץ ולזה יקראו "דיוואן" שם לקוח מהשפה
הפרסית, כי בערבית השם המקורי לזה הוא "מיקדט"
או "מיטקה" — בעברית קראוהו "מטה" שעליה שכב
יעקב לפני מותו (בראשית מ"ז) ודוד בהסתרו בביתו
מפני שאול (שמואל א' י"ט) וע"ז ממשיך הממשל
(משלי כ"ו י"ד), "הדלת תסוב על צירה ועצל על מטתו"
גם יחזקאל (כ"ג מ"א) בהוכיחו את אהלה ואת אחליבה

אומר: "וישבת על מטה כבודה" ועמוס ג' י"ד אומר:
 "כן ינצלו בני ישראל היושבים בשמרון בפאת מטה"
 או (ו' ד') "השוכבים על מטות שן".

חברים אשר על המטה נקראים, "פראש" ממקור
 הערבי והערבי "פרש" (שטוח ורקוע) הכסתות אשר
 על המטה הן "החזיראת", הוא הכסת אשר מתחת
 חברים, והחברים נקראים "תומכי הלחיים", העבריים קראו
 להם "מראשותיו" (בראשית כ"ה י"א — שמואל א' י"ט
 י"ג י"ז).

לכסות לילה יקראו "ליחאף", כל אלה החברים
 והכסתות יאספו יחד ויצברו בפנת החדר וינתנו על
 המטה אך בלילה.

במטות של כרזל ישתמשו אך ביוצא מן הכלל
 ונקראים "תאקט" או "שריר" ובשם זה יכנו גם את
 "ערישת הילדים" בתנ"ך נקראת המטה על פי הרוב
 גם "משכב" או "יצוע" באיוב (ז' י"ג) "ישא בשיחי
 משכבי" או (שם י"ז י"ג) "בחשך רפדתי יצועי" ובתהלים
 (קל"ב ג') "אם אעלה על ערש יצועי".

הערש הוא שקוראים בערבית "מאנ'א" — והוא
 שחמשורר (שיר השירים א' ט"ז) קורא "ערשנו רעננת"
 אבל בחפצה להניד כי בקשה את שאחבה נפשה היא
 אומרת (שם ג' א') "על משכבי כלילות". ועל מטות
 של שלמה (שם שם ז') הוא קורא "מטה" והן "מטות

זהב וכסף" הנזכרות באסתר (א' ו') "תליאף" הוא
הכסות (איוב כ"ד ז') "ואין כסות בקרה" או (שם ל"א
י"ט) "ואין כסות לאביון".

"החרצם" הוא הכסות הדק והקל שהעבריים
קראוהו "מרכד" (משלי ז' ט"ז) "מרכדים רבדתי ערשי"
או (שם ל"א כ"ב) "מרכדים עשתה לה". אי אפשר
להסכים אל המפרשים כסתית "ברי המטה" כי
מדברי הכתוב (יחזקאל י"ג י"ה) לא נראה זה נכון
הוא אומר: "הוי למתפרות כסות על כל אצילי ידי
ועושות המספחות על ראש כל קומח לצודד נפשות".
לחשמיח אשר על הרצפה מוראים "סיגדיט" בלי שום
ספק על שם מלת "סיגוד" (תפלה על הברכים). כסאות
קטנות — כראסי — עומדות בפנת החדר שכמעט אין
משתמשים בהן, וככה גם השלחן הקטן, הנקרא
"סקמליט" שמשתמש אך בעת האוכל. בזמן הזה
החלו בבתים רבים להשתמש גם ברהיטים הדישים,
גם כארגזים ובמראות, על פי האפנה האירופאית. אבל
הרהיטים ברוב הבתים חמה על פי המנהג הישן
כמסופר בתנ"ך (מלכים ב' ד' י') "נעשה נא עלית
קיר קטנה ונשים לו שב, מטה, ושלחן, וכסא, ומנורה".
על כותל חדר האוכל עשויים מקרשי עץ יצועות
שעליהן יעריכו את הקערות הכפות ויתר כלי האוכל.

חכותלות והספון יסידו בסיד ומציירים בצבע
פרחים ופטורי ציצים, ועל זה יכון הכתוב (ירמיה
כ"ב י"ד) "ומשוה בששר".

באמצע הספון נתונה טבעת ברזל שעליה
תלויה המנורה להאיר את החדר.

אורחים-גברים-יִקְבְּלוּ מאת אדוני הבית,
ונשים מאת גברת הבית.

בימי הקיץ יקבלו האורחים כל עוד שהשמש
זורחת—על היצוע בחצר—ובימי החורף או בלילה,
בחדר האורחים על השטיחים הנתונים על הדיוואן
או המונחים על הרצפה.

מיד אחרי שבת האורה—או האורחת—על
המושב, תנתן הנרגילה (צנצנת העשן) להקטיר, בעל
הבית, או המשרת מוסרה בקירת הן ובהכנעה.

אחרי הנרגילה יגישו סוכריות או שאר מיני
מתיקה.—ואחרי ככלות הכל יגישו הכוסות הקטנות
של קפה שבלי זה אי אפשר קבלת פני האורחים.
בבתי הנוצרים מנישים גם כוסות "אראק"—שכר
הנעשה מאלכוהל של ענבים.—נשי המושלימים
תסתרנה בחדריהן כל עוד שהאורחים—הגברים—
נמצאים בחדר האורחים.— אבל בבתי הנוצרים
תקחנה גם הנשים חלק במסכת האורחים ותתערבנה

בשיחתם. — אם הבקור יאריך עד שעה מאוחרת כלילה
ינישו משחק הקלפים או הקוביות, השיחות תסכינה
על עניני המדינות, המלחמות, המסחר, וגם על
עניני הדת.

לפעמים יתוכחו ביניהם אדוני הבית ואורחיו,
אם המה בעלי אמונות נפרדות וכל אחד מתאמץ
לפזר דברי חנופה לצד שכנגדו.

בבתי המושלימים ירכו הבקורים בפרט כליל
חדש רמזן ימי הצום, שבהם מרבים לאכול כל הלילה
למען לצום ביום.

בעל הבית ילוח את האורחים עד הפתח,
ולפעמים גם עד מחוץ להשער.

המושלימי ידור לרוב בביתו קנין כספו, ואם
רבה היא המשפחה, זוגות אחדים, ידורו בבית אחד,
ואך חדרי המטות יבדלו, וככה ישבו דורות שלמים
בבית אחד.

אך אדוני הבית לבד הוא ישא בעול הפרנסה,
לחטרוף להם לבני ביתו, וכל כבודה של עקרת הבית
היא פנימה, אין חדר מיוחד לספריה, או ללמוד הדת,
כי להקריאה בהקוראן דרוש מומחה מיוחד.

הבעל הוא אדוני הבית, אדון לאשתו, או
לגשותיו הרבות, לבניו למשרתיו ולשפחותיו, ולמרות

שלפעמים הוא אכזר ומתנחנ עמהם באכזריות, הם מחלקים לו הכבוד הראוי, כמו להבעל הרהמן וטוב הלב.

האשה המושלימית בעלת הדעת תדע כיצד להכנע לפני בעלה ובכל זאת לנחג את ביתה כהפצה היא. — מורא הבעל על האשה הוא בלי שום רגש של אהבה, אבל המצב שבו תמצא האשה מנערותה, סגורה וכלואה בחדרה מבלי כוא במנע ומשא עם שום גבר זר, יקל עליה ההתבודדות וכמעט שלא תרגיש מרירותו.

אין אף צל של תנועה בין הנשים לדרוש את זכויותיהן, וכמעט שאין למצוא בין המושלמים עלמה צעירה בלתי נשואה לאיש. וגם בין הנוצרים הוא חזון לא נפרין, אף שיש ביניהם כבר יוצאות מן הכלל לרגלי התפשטות הדעות החדישות מארצות המערב. אבי המשפחה יקרא בשם הכבוד „אבו פלני ופלני“ אם בן בכור לו ויקרא על שם בנו הבכור ואם בן אין לו, ויקרא על שם בתו הבכירה, ואם אין לו ילדים כלל ונקרא על שם אביו — למשל אם למוחמד אין לו בנים, ואביו נקרא „חסן“ יקראו למוחמד „אבו חסן“ וכדומה, למרות רבוי הנשים הנוהג אצלם, לא ירבה מספר בני המשפחה, כי הילדים מתים

לרוב בעודם קמנים.

נשי העניים יוצאות לבתי שכניהם לבקש עבודה
לעזור לפרנסת הבית וכבתים כאלה שורר השלום
במדה יותר גדולה מאשר בבתי העשירים, שהאשה
איננה יודעת מאומה כי אם הלחם שיתנו אל פיה
ואיננה עוזרת אף כמעט להוצאות הבית.

הארוחה תאכל בהתאסף כל הנכרים מעבודתם
הביתה, ויושבים סביב על השמיחים, האורז והבשר
מעורב עם הירקות מונח על השולחן הקטן שהזכרנו
למעלה, לא מארוכים בסעודה, ואף הגה קל לא יוצאו
מפיהם, ויושבים סמוכים אלה הקיר ונוהרים מאד מכפיפת
הראש בעת האוכל, כל המאכלים ינישו בפעם אחת,
וכל אחד בוחר לו את שנפשו הפצה בו.

אין משתמשים בסכינים ומזלגות. אבל כפות
של עץ או מתכת ישימו לפני הקערה הגדולה העומדת
בתוך וכל אחד מוציא לו האוכל בכף מהקערה הגדולה
מבלי שישתמש בקערה לו לבדו. יש גם המואסים
במנהג הכפות, ובכפותיהם כפות—יד—המכעיות
המה משתמשים לחוציא האכל מהקערה. אין שותים
באמצע האכילה, ומו שדורש מים, זה אות שכבר
אכל לשובע. הידים והפה ירחצו מיד אחרי האכילה
ומים אחרונים האלה חובה הם והנשים יסירו את

האכל מהשלחן.

אחרי הארוחה, מגישים את הקפה, הנרגילות או גם סיגרות, מדברים על חדשות היום, ואם ימצא אחד היודע, לספר ספורים, מספר ספורי בדים של חזיה ודמיון, והספורים פועלים מאד על רוח הנשים המאמינות בכל, והאשה מפחדת, תמיד לבוא במבוא חשך, מפני פחד המזיקין, כל דרי הבית הולכים יחפים בתוך החדרים, גם יחליפו כנדיהם הכבדים לכנדים קלים, הנשים מחזיקות תמיד נכון הצעיף לכסות פניהם פן יבוא פתאום גבר זר החדרה, כי להביט בפני אשה זרה נחשב לעון פלילי וגם לאי-נמוס.

המה חולכים לישן בשעה מוקדמת, אך הגברים לבדם יערכו תפלה לפני השינה וגם בבקר בקומם ממשכבם.

אין ארוחת צהרים ברוב הבתים, ואך בבתי עשירים יאכלו „אל נאחדא“ בצהרים. כמו יוסף אמר לאשר על ביתו (בראשית מ"ג ט"ז) „כי אתי יאכלו האנשים בצהרים“. וגם בן הדר מלך ארם (מלכים א' כ' ט"ז), „שתה שכור בסוכות“ בצהרים. בכלל מוצאים אנו כי העבריים הקדמונים נהגו בסעודותיהם כמנהגי הערביים העירוניים. יעקב אמר ליצחק אביו (בראשית כ"ז י"ט) „היום נא שבה ואכלה מצידו“.

ושאול המלך (שמואל א' כ') ישב על הלחם
לאכול אל מושב הקיר, ויהונתן ואכנר אצלו ויפקד
מקום דוד.

ואלקנה בעלותו לשילה (שמואל א' א') ישב את
נשותיו לאכול ונתן לנשותיו ולבניו מנות.

לחם יקרא „אייש“ שמקורו במלת „חיים“ או
בפשטות „חובץ“ — יתר המאכלים: „רוז“ לאורו, „לחמה“
לבשר „חררה“ לירקות, „חליב“ לחלב „אסאל“ לדבש,
„ביד“ לבצים, פירות יבשים ושאר ירקות. בכל המאכלים
האלה — לבד האורז — השתמשו גם העבריים
הקדמונים.

האורז הובא בדורות האחרונים לארץ ישראל
ממצרים, הודו, גנינא, ומבשלים אותו בחמאה או
בשומן — גם מבשלים אורז עם בשר בעלי הגפן —
וואריק — או קשואים ממולאים באורז ובבשר —
מאחשי — גם עושים דגים מבושלים באורז ונקרא
„מדפוני“ — או שמים במחבת שורות שורות אורז
ובשר ונקרא זה „מאקובי“.

מלבד האורז משתמשים ב„בארגול“ — גרעיני
החטה מבושלים, ומרוסקים במדוכה אחרי חתיבשם,
מבשלים זה בשומן או בחמאה, ה„מוגירית“ היא תערובות
של אורז ועדשים מבושל עם בצלים — שם „מוגירית“

היא במקורו למחלת האבעבועות, ונתנו השם המוזר הזה לנזיד העדשים מפני מראהו הדומה לאבעבועות. גם יכשלו את העדשים במרק.

ה„טחיניה“ היא תערובות של שומשם ושמן. — ה„זלביה“ — המה ריקים מטוננים בדבש או בסוכר ומרובכים במחבת, ה„מפשותי“ פרורי לחם מטוננים בסוכר או בדבש ושומן עליהם.

גם „אטריות“ ווערמישל — לוקשין — המה מכינים וקוראים אותן „שייריעת“.

ראשי התרבות — כרניבית — אחרי טבול בקמח יטגנו בשמן וקוראים לזה „משאט“.

בשר כבש ועז יכשלו עם ירקות יחד וקוראים לזה „יאקהני“.

על פי רוב לא יאכלו לתיאבון בשר בהמה נסה. — החזיר טמא הוא להם — מבשרו לא יאכלו. אין אוכלים הבחמה אלא אחר ששוחטים אותה מן הצואר. — אם הרגוה באופן אחר, נבלה, היא לא תאכל.

עופות, תרנגולות ויונות ממלאים באורז וכבצלים ומטוננים אותם.

בשר טחון ומעורב בקמח ומטונן בשמן קוראים „קפטה“.

חטים מרוסקים ומעורבים בבשר ומטוגנים בשמן
נקראים "קיביט".

אומצות — חתיכות בשר — צלויות על שפידים
באש נקראים "קיביב".

כבש או גדי שלם ממולא באורז וצלוי בתנור
נקרא "חרוף מאחשי". כבש שלם צלוי על אבנים
הנתונים על האש — על פי חרוב בשדה — נקרא
"זרב" — זרעונים יבשלו או יצלו להם יקראו "מוחמוז" —
להפולים או הקטניות הצלויים יקראו "חומז".

חלב יקפואו עם עמילן (שטערקע קראכמאל) ויתנו
עליה נרעיני שמשום וקוראים לזה "חייטאליעת". חלב
חמוץ מעורב עם חטים מרוסקים ומיובש על השמש
ובשנותנים במים חמים יעשה למשקה נקרא "קישק" —
חיץ מזה ירבו לשתות את "חליבן" חלב החמוץ. —
ומחלב אורז וסוכר יעשו מאכל שנקרא "מחלביה".

מפירות מבושלים ומיובשים מטוגנים ונעשים
לריבה יתנו בכלים מיוחדים לפעמים עם סוכר או
דבש, ולפעמים בחומץ. — לזה יקראו "טאטלי" או
"מחאלל". להראשון אם בסוכר ולהשני אם בחומץ.
לענבים מטוגנים בסוכר או בדבש יקראו "טביח ענב".
אפרסקים או מושמש מטוגן ומיובש, נעשים
על פי חרוב בדמשק, וחעולים אל ההאג' לקחים

עמם זאת לצידה לדרך ויקראוהו "כאמר דין". מראהו
כמו עור אדום. מנישים זה אל השלחן ואוכלים אותו
כמו שהוא או שורים אותו במים.

כמו כן כובשים המה בחומץ המלפפניות—כיאר—
הפולים—והתורטום.

את הזתים ומלחו במלח—השלמים במי מלח,
והשבורים במלח יבש. —ה"קתיין" הוא שם לחתאנה
היבשה בארץ ישראל, אבל באמת זה גם שם כללי לכל
פירות היבשים. —"זביז" הוא שם לצמוקים—תאמר
לתמר, וככה קוראים בשמות לכל הפירות הנאכלים
יבשים.

למען למצוא החשתוות בין מאכלי העבריים
הקדמונים להמאכלים של הערביים שהוכרנו למעלה
נעבור בסקירה על אלה שנזכרים בתנ"ך.
אביגיל (שמואל א' כ"ה) הביאה לדוד "מאתים
לחם ושנים נבלי יין וחמש צאן עשויות וחמש סאים
קלי ומאה צמקים ומאתים דבלים.
רות (ב' י"ד) קבלה מבועז "קלי ותאכל ותשבע
ותותר".

אברהם (בראשית י"ח ו') אמר לשרה: "מהרי
שלוש סאים קמה סלת לוישי ועשי עוגות"—כמו שעושים
הערביים בעת בוא אליהם אורה נכבד.

ויעקב (שם ב"ה כ"ט ל"ד) עשה נזיר עדשים ויתן לעשו.

בקרנ הנזיר (במדבר ו' ט"ו) יש חלות כלולות בשמן ורקיני מצות משחים בשמן כמו הזלכיה שהזכרנו למעלה.

„ופתותי לחם“ הנזכרות ביחזקאל (י"ג י"ט) חמת המפמותי שהזכרנו לעיל.

הצפיחית בדבש (שמות ט"ז ל"א) שמלמדינו מתקשים עליה עוד עד היום, הוא „המטבאח“ הערבי שעשוי מצפיחיות—עוגות—דקות ממוגנות בדבש. גם „הלביבות“ שלשה ולבכה ובשלה תמר (שמואל ב' י"ג) נעשים לעיני האוכלם לתיאבון והעושה מבשלם לפניו.

נדעון (שופטים ו' י"ט) עשה גדי עזים ואיפת קמח מצות, הכשר שם בסל והמרק שם בפרור

בני ישראל בצאתם ממצרים (שמות י"ב ט') נצמוז לבלתי אכול מהפסח נא ובשל מבשל במים, כי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרביו—

גם בני עלי (שמואל א' ב' ט"ו) בשלחם לקחת בשר מאת האיש הזובח אמרו: ולא יקה ממך בשר מבשל כי אם חי, „תנה בשר לצלות לכתן“. המוחות שמאכל תאוה הן להערכיים היו גם

להעבריים הקדמונים למאכלים העולים על שלחן
הגדולים כדברי ישעיה (כ"ה ו') „ועשה ה' צבאות
לכל העמים בהר הזה משהה שמנים משהה שמרים
שמנים מְמָחִים”.

בני ישראל הזכירו בתיאכון את הירקות ופרי האדמה
שאכלו במצרים (במדבר י"א ה') „את הקשאים ואת
האכמחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים”.
ואלישע (מלכים ב' ד') „צוה לנערו לבשל נזיד
לבני הנביאים, ויצא אחד אל השדה ללקט ארת” —
ובועז (רות ב') אמר לרות „וטבלת פתך בחומץ”
זה הוא „המחאלל” שהזכרנו לעיל —

רובע הקב הריונים שנמכר בחמשה כסף
(מלכים ב' ג' כ"ה) הוא „ריגיל אל המאם” (רגלי
היונים) שמוכרים גם עתה לדלת חכם במחיר מצער —
גם מאכלי החלב לא נשתנו עתה הרכה מאז —
יעל (שופטים ו' י"ט) פתחה את נאד החלב ותשקהו.
איוב (י' י') אומר: „הלא כחלב תתיכני וכנבינה
תקפיאני” —

רודד הרועה (שמואל א' י"ז י"ח) הביא לשר
האלף עשרת חריצי החלב —

בפירות לחים ויכשים צותה התורה (במדבר
ו' ג') על חנזיר שלא יאכל ענבים לחים ויכשים —

הרועה משורר (שיר השירים ו' י"א) אל גנת
אנו ירדתי, לראות באבי הנחל לראות הפרחה הנפן
הנצו הרמונים - פריחת הנפנים וניצת הרמונים
ובשול האנו זמן אחר למו, וכן נזכרו הפירות
האלה גם בתורה, שקדים (בראשית ס"ג י"א) ורמונים
(דברים ח' ח') להמושלימים טמא הוא הדם כמו
שנאסר על בני ישראל (דברים י"ב ט"ז). —
הנוצרים הערביים ימאסו גם באכילת הדם.
מכל הדברים האלה שהזכרנו רואים אנחנו
השתוות גדולה למנהגי והוקי העבריים הקדמונים
שנשארו בתקפם וישפיעו על חיי הערביים הקרובים
בנוע ובמשפחה להעם שישב בארץ לפני אלפי שנים. —

רבע השקר

זה היה בערב מערבי הקיץ, באחד מאותם
 הימים שהקדחת, מחלות העינים ושאר מחלות שארץ
 ישראל, סובלת מהן שולטות בכל תקפן. לרגלי
 מחלה קלה אשר תקפתני, סרתי אל בית המרקחת,
 לקחת איזו תרופה. בית המרקחת היה מלא מפה
 אל פה אנשים, נשים וטף ככלוב מלא עוף. מי
 חולה בעינים ומוי בקדחת, כל חלל הבית היה מלא
 ערבוביה של אנחות חולים ויללות ילדים. המראה
 הנורא עורר בי רנשי צער הנה פה עומד אב;
 על ידו ילד סתום עינים בשכבת מוגלא; מסביב לאב
 תלויים עוד שני ילדים, אשר גם כהם נתדבקה
 מחלת אחיהם הקטן. שם עומדת אשה; אחרי סנורה
 נגזרים שני ילדים, האשה עטויה על סנטרה ולחיה
 מטפחת, כנראה שהיא חשה בשניה, והיא באה לדרש
 בעצת הרוקח, הילדים נגזרו אחריה, כי לא חפצו
 להשאר יחידים בבית; אביהם נסע זה שנים אחדות
 לאמריקה לבקש מוצא למחיתו. שם משתרע על

ספסל ארוך, אשר נועד לישיבה למחכים לרופא, צעיר
בבן חמש עשרה; שניו נוקשות זו לזו; הוא רועד
בכל גופו מקדחת; פניו חורים כסיד. בין האנחות
והיללות, נשמע לרגעים גם קול ריב וקטטה, הנשים
מתקוטטות בעד מקום מושב על הספסל. אצל פתח
הכניסה אל החדר הקטן, ששם יענה כעת הרוקח
לדורשיו, רב הדחק, גורא הוא לראות אנשים נאנחים
ונאנקים מעצמת מכאוביהם דוחפים ודוחקים, מגדפים
ומחרפים איש את רעהו; כל אחד רוצה להכנס
תחלה אל הרוקח.

אולם בין כל המחזות האיומים האלה, משך
את עיני עליו איש צעיר אחד, אשר עמד בפנה
במסדרון, ויחכה גם הוא להכנס אל הרוקח. חזות
פניו העידה עליו, כי הוא כבן חמש ועשרים. הוא
היה קצר הקומה, לחיו וסגמרו הקיף זקן צהבהב
קטן. עיניו הפיקו תונה עמוקה, בגדיו היו פשוטים
בתכלית הפשיטות, אבל נקיים. נכר היה שהוא
מדלת העם. הוא עמד שקוע במחשבות בפנה, ורק
מומן לזמן גסה להכנס אל חדר הרוקח; ובראותו כי
נסיונו לא עלה בידו, שב לו אל פנתו ואל מחשבותיו.
הצעיר הזה משך עליו את התענוגותי מאד, מה הפך
הוא פה?—כל סמני מחלה לא ראיתי בו. תחלמתי

לחכות ולהודיע את זאת, ולכן לא מהרתי להכנס אל הרוקה.

כשעה אחת עברה. מספר החולים במסדרון הלך הלוך וחתמעט, רבים קבלו כבר סמי מרפא וישבו לביתם. רבים נלאו לחכות לרוקה, וישבו על עקבותיהם, מבלי להכנס אל הרוקה. האיש הצעיר נכנס אל החדר הקטן. אנכי נכנסתי אחריו, ואשמע אותו מדבר אל הרוקה:

„מה?; הולך כבודו אתי?“—קולו רעה, מן השאלה בצבצו תחנונים. הרוקה היה איש טוב ונוח מטבעו. וישאל את הצעיר: „ומה שלום אשתך ד' יעקב?“

„רע, רע מאד; משעה לשעה יורע מצבה“—
הדברים נאמרו באיזה יאוש.

„חבל“—קרא הרוקה—„חכה לי מעט, עד אשר אענה למתי—מספר אשר נשארו, ואחר אלך אתך.“
האיש הצעיר יצא שנית אל המסדרון. אחרי רגעים אחדים נגשתי אל הרוקה, ולפני הפטר ממנו שאלתיו: „אדוני! מי הוא הצעיר הלזה?“

„זהו אחד הצעירים שבאו מרוסיה. זה חדשים אחדים עברו מיום שנשא אשה, גם היא חדשה מקרוב באה מרוסיה. כעת חלתה עליו אשתו בקדחת אנושה

האיש הזה הוא עני מאד, ואין לו גם כסף לקרא
לרופא הנזק אשר יכניסה לבית חולים. אנכי בקשתי
את הרופא לבקר את המסכנה הזאת. אולם הוא
עומד בדעתו, כי זה אי אפשר אם יתחיל לבקר בחנם.
אז לא יהיה קץ לזה... „כך הם החיים“ — נאנח הרוקח,
אחרי כן קם ללכת עם הצעיר לבקר את אשתו, כי
אנכי הייתי החולה האחרון. גם אנכי עזבתי את בית
המרקחת אחריהם. על הדרך שמעתי אותם משוחחים.
„מה היא מחלתה?“ — שאל הצעיר.

„קדחת עזה; ביחוד סובלים האנשים החדשים
בארץ, שאינם רגילים באוויר הארץ מסחלה זו. בפרט
תתקף הקדחת אנשים חלשים ורכים כמו האשה
הזאת“ — באר לו הרוקח.

„אולם מה דעת כבודו? האין סכנה בדבר?“ —
שאל הצעיר שנית. עיניו כוננו אל הרוקח כנשפט
הסביט בפני שופטו ומיחל למוצא פיו לשמע נזר דינו
לשבת או לחסד.

„אם ימי המחלה לא ימשכו, אז יש תקוה, כי
זה יעבר בשלום, מבלי כל סכנה. אולם אם היא
תמשך זמן רב, אז... אי אפשר לדעת...“ הרוקח לא
כלה את דבריו, קשה היה לו להגיד את האמת חמרה
לצעיר המסכן.

„זה שבעה ימים עברו מיום נפלה למשכב“ —
 אמר הצעיר בקול רפה. אי אפשר היה להבחין
 אם הוא מספר זאת לרוקת, או אם הוא מדבר
 לנפשו, אחרי כן הוסיף בקול רם:
 „היודע כבודו?! היום קשה עליה גם הדבור,
 רק בקושי עולה לה לבטא מלה או שתיים“
 „חבל! חבל!“ — נאנח הרוקת. הוא נד לגורל
 הצעיר המסכן.

„מה חושב כבודו? הנחויץ לקרא לרופא?“ —
 שאל הצעיר שוב. „הרוקת בא במבוכה ולא ידע
 מה לענות, הוא ידע כי הצעיר הזה לא יוכל לקרא
 לרופא בשום אופן, ולא חפץ לצער אותו. אחרי
 רגעים אחדים ענה בשפת רפה: „בודאי היה יותר
 טוב, לו קראו לרופא מומחה; אולם כדליכא
 שאני“

„כמה מקבל הרופא כעד בקור?“
 „רבע השקל!“ — ענה הרוקת בקצרה.
 „רבע השקל... רבע השקל... חזר הצעיר
 פעמים אחדות — „פעמים שאני עובד יותר מיום

(*) רבע שקל הוא רבע המג'די התורקית, המחיר היותר
 מצער שמקבל רופא בירושלם כעד בקור, והוא פרנק וששה סנט.

תמים בשביל להרויח רבע שקל... אל אלהי אבלי!
הם נכנסו שניהם לתוך מבוא אחת החצרות.
עוד מן המבוא חדרו לאזני אנחות עמוקות, אשר
יצאו כנראה מלב הצעיר. אחרי כן נשתתק הכל.
אנכי הלכתי הלאה לביתי.

* *

שני שבועות עברו למן היום החוא. באחד
הימים, בשבועי לפנות ערב מעבודתי הביתה,
פגשתי "לוית'מת" על דרכי.

"מי הוא המת?" — שאלתי את אחד המלוים
"אשה צעירה" — ענה לי.

"אולם מי היא האשה הזאת?"

"חדשה, זה לא כבר באה מרוסיה, אין אף אחד
מאתנו מכיר אותה" — ענה לי באדישות גמורה,
כנראה כי הוא התרגל במשך שנות עבודתו ב"חברה"
קדישא" להביט באדישות אל המחזות היותר מרגיזות
המלוים מהרו לדרכם, ועד מהרה נעלמו כליל מעיני.

אשה צעירה — בשכונה שאני דר בה, ואנכי
לא אדע — חיתכן הדבר? — העמקתי לחשב וזכר
האשה הצעירה נמחה כלל מזכרוני, רק אחרי כן
אל השכונה נודע לי, כי המתה חיתה אותה האשה
הצעירה, שראיתי את בעלה, לפני שבועים בבית —

המרקחת, הקדחת הארורה לא הרפתה ממנה עד אשר
משכה עוד מחלות אחרות ותצעיד אותה אל פי
שאול. שאפשר להשיג רופא בחנם, ע"י החברות,
כנראה לא ידע הצעיר, או אולי בחיותו חדש, לא
מצא את הדרכים...

*
* *

בליל הרף ליל השך; השמים היו מכסים ענני
אפל ככדים, רוח צפונית חזקה נשבה ונשיבתה
דמתה ליללה, אנכי עברתי ברחוב הריק מאדם,
שקוע במחשבות, פתאם נעצרתי על דרכי על ידי איש
צעיר, אשר אחז בכנף מעילי בחזקה, בגדיו היו
קרועים ומלוכלכים בטיט ורפש; שערות ראשו וזקנו
פרועות, עיניו הפיקו תמחון אפשר היה לחכיר, כי
בינתו אבדה, הוא פנה אלי.

„אולי יוכל להלוות לי רבע שקל... אנכי מחיב
להצילה... אנכי אשיב לו... הי נפשי אנכי אשיב...
אם לא ילוה לי תמות... היא תמות...”—המלים
האחרונות נאמרו ביכבת.

אנכי הצצתי היטב בפניו ואכירהו.—זה היה
אותו הצעיר, הוא השתגע...

אנכי נפחדתי ממבטו. מבלי דעת בעצמי,
נתקתי סמנו ואברה על פניו, מרחוק שמעתי אותו

עוד צועק ומחריף: „נבל... דמה יחול על ראשך...“
אחרי כן התחיל ליבב: „אוי לי... אוי לי...“ היא
מתה... היא מתה...“ וכמו נבלע בתוך יללת הרוח,
ויתערב אתו יחד לקנה אינסה... קנה על החיים...
לרגעים נדמה לי לשמוע מתוך הרוח קול קורא בזעם:
„נבל! דמה יחול על ראשך...“ הקריאה הזאת חדרה
עד עצמותי, אנכי הרגשתי את עצמי אשם באותה
שעה, ומלא פחד ממירוצי הכנות...
* * *

כמה רבעי שקל הרגשתי בלבי אחרי כן—
מוציאים רכבות אנשים על הכל ותהן, לו היה אז
רק רבעי—עק' אחדים, מא' רכבות השקלים, למסכן.
החז! מה רב היה אשרו... אנשים עלם כמנהגו נוהג.

זמרת הארץ. (')

בהמאמר הזה נאספים :

(א) הספרים שחוברו ונדפסו בארה"ק במשך השנה החולפת
(ב) הספרים אשר נדפסו בארה"ק מעת נוסד בה הדפוס הראשון
י'אשר הרבה מהם נעלמו גם מעיני הביבליאגרים המובהקים. וכמוכן
לא נוכל לתת את שמות הספרים האלה עפ"י סדר וזמן הדפסתם, כי
הם מפורזים ומפורדים, ורובם יקרי המציאות גם פה. ולכן נביא שנה
שנה מספר מהם כפי סדר בואם לידינו

א

ירושלים מאסף ספרותי לחקירת אה"ק גלילותיה
קורותיה קרמוניותיה תולדות גדוליה וכל הנוגע לה בעבר ובהווה,
מאת אברהם משה לונץ בעזרת חכמים וחוקרים מצוינים בארץ
והוצאה לה, כרך עשירי, בדפוס הסי"ל והוצאתו 80 [אליו נספח גם
לוח השפעתות לכל עשרת הכרכים שכבר יצאו לאור].

עמרת תפארת על חמשה חומשי תורה מאת הרה"מ
במורה"ר מאיר יואל זויגאדער בדובלין, דפוס חנ"ל 80.

(1) בהמאמר הזה אין מקום להורעת מחיר הספרים. כאשר
בקשו אחדים ולהספרים ממין השני אין כל מחיר קצוב. כי רובם
כבר ספו חמו, אך נבינים אנחנו להמציא את הספרים הנדפסים פה
לאלה אשר ישלחו לנו כסף מחירים (בערך) בהקדם.

ספר הזכרון הירושלמי רשימה מפורטה מרכושנו

הרותני והחומרי בירושלם, שנה ראשונה, העורך נחום דוב פריימאן
דפוס „אחדות“ 80

הבו תמים קול מציון אל צירי הקאנגרס

הציוני בוויין מאת אפרים דיינארד 80

רביבים קבץ ספרותי ח' ב' ד' נערך מאת י. ח. ברנר.

זכרונות ועד הלשון העברית מחברת ג' 80

דפוס א. מ. דונץ

ברקים (רשימות, שירים וציורים) כחכם בשערה איתמר

בן אב"י הלך ראשון ירושלם אתחט"ד להרבני.

ספר זכרון ישעיהו כולל חידושי תורה בענינים

שונים אשר חנני ה' הטוב ישעיה חיים כהרב. הנכבד ר' צבי

הירש גרוסבארג ז"ל מטרעסמינא רפוס הר"ש צוקערמאן 40

ספר חכמת שלמה זה ספר מחברת השני ממעשים

קדמונים אשר לא נדפסו בלשון פרסי לעולמים. ליקומי שושנים ופרחים.

מעשים נפלאים, מאשר שמעה אזני מאנשים חכמים, יקרים מפנינים ומאווה

ספרים חדשים גם ישנים, ונלווית בו ענין בן סירא פלאי פלאים ועם

תוכחותיו ומוסריו ולהבדיל את בני ישראל מכל השוטים, כדי לזכות את

הרבים, אבות ובנים, שסרחתי וחברתי כמה ימים וזמנים, זיכני השי"ת

בחסדיו המרובים, ועל ידי נדפסו כמה ספרים חדשים גם ישנים, אזרחי

כנבור חלצי ולקמתי מכל ספרים הקדושים, צעיר אני לימים ע"ה

ידידיה בל"א המ' יוסף יואביוף ז"ל, בדפוס רפאל חיים הכהן.

ספר זכרונות לבית דוד כהעתקה פרסית יצא לאור ע"י

מו' רחמים דוד באיוף יצ"ו תירגם והועתק מעברית לפרסית ע"י רפאל גאליבוק חלק ראשון בדפוס רפאל חיים הכהן

ספר מעשיות נפלאים כשמו כן הוא והוא תפסיר של

ספר נפלאים מעשיך, והמה מעשיות אמתיים, נוראים ונפלאים אשר נאצלו והוצבו, מתוך ספרי הדרושים, שחבר אדמו"ר ועמ"ת, הרה"ג האדיר המפורסם, כמוהר"ר יוסף חיים וצוק"ל ראש גולה דעוב"י בכל רבתי יע"א וגם איוה מעשיות אשר מצאתי מספרי הקדושים והחסידים ויע"א והעתקתי יתרגמתי אותם בשפת פרסית ההמוני המדינרת בערי בוכארא ואגפיה ובפרס ואגפיה מאת המתרגם והמוציא לאור, י ש ר א ל ג ו ל ש א ו ו ל ו פ חלק שני בדפוס רפאל חיים הכהן

בינתים קובץ ספרותי נערך ע"י יהושע פלדמן דפוס אחדות

„דאס לאנד“ זאמעלענעם פערלאג „דאס לאנד“ דפוס הנ"ל

בבית-המרפא מאת א. ראובני, דפוס הנ"ל

הקדריט ועבודת הישוב מאת ד. ווייסמן, דפוס הנ"ל

לשאלות עבודתנו בארץ אבנר „הוצאת אחדות“ דפוס הנ"ל

עזרא מהר"ר עזרא טראב דפוס לעווי ושותפיו

ימי יוסף מהר"ר מרדכי יוסף דפוס הנ"ל

אמת ומשפט מהר"ר משה סוויר דפוס הנ"ל

נוצר חסד דפוס הנ"ל

מורה באצבע דפוס הנ"ל

בקשות דפוס הנ"ל

משל ונמשל דפוס הנ"ל

מקראות בן עמי המחודשות קול שמתה, אדמת
הקדש מאת א. גוטמאן (ש. בן ציון) דפוס הנ"ל
מיכל המים מאת הר"ר מיכל מושקין
פרי תרבות-אי הליכות עולם מאת מר יוסף ברי
מיוחס דפוס הנ"ל

עניי מנחם מהר"ר מענדיל רובין דפוס הנ"ל
משבעות היהודים ספר כולל תלדות המטבעות בישראל
עם ציורים תמונות ולוח הא"כ מאת מר' שמואל רפאלי
(רפאליביץ). ופתח דבר. תורת מציון" מהמ"ל מר
אפרים דיינארד בדפוס הר"ש צוקערמאן.
בקשות לאשמורת הבוקר נדפס בהוצאת האדון אהרן
מזרחי בדפוס רפאל חיים הכהן

הוצאת "לעם" נוסדה ע"י הפועל הצעיר

יפו דפוס אתין.

הנמלים מתרגם ע"י י. מ. ון

מקילי מעבד ע"י גרזובסקי

ר' נחמן קרוכמאל (הרנ"ק) מאת אשר בן-ישראל

האש שבכטן האדמה חוכרת א' מתרגם ע"י א. זקן

האש שבכטן האדמה חוכרת ב' מתרגם ע"י א. זקן

התרבות בארץ ישראל מאת אליעזר

שמירת הבריאות בארץ ישראל מאת הר"ר הלל

יפה תרגם מכ"ס. קרישכסקי

האדמה חחרשה (ע"ד נצחונות האכרות של זמננו באמריקה)

בתרגם ע"י י. ג. מן

ב.

ישיבת ציון. קבוצת מכתבים. אודות מצב ירושלים ושלום יושביה. גם ימצאו בה חדושי הלכה ואגדה אשר שמעתי מפי מורי... מה' יהושע ל"ב דיסקין... ממנו זעירא דמן חבריא יצחק שלמה בלויא. דפוס הרי"ם סאלאמאן תרמ"ג. 160

ישועות יעקב. סדר הושענות בכרך קטן עם ביאור ישועות יעקב מאתי חיים הירשענוואהן. (בדפוס ובהוצאת המו"ל) שלהי שנת תרמ"ו א' תתי"ח לחרבן 120

כבוד התורה. זאת אשר אמרתי בסיום משניות סדר נשים בת"ק סוכת שלם ומאור יעקב קורם שבועות העבר שחל הסיום ביא"צ של הרב הסגיד מה' א"י שרהזאהן וצל"ה ועוד יא"צ של כמה גדולים... הק' יעקב סרדכי במוהרצ"ה ו"ל (הירשענוואהן) [נדפס במכ"ע "חבצלת" תרל"ט] 120

כבוד חכמים להשיב כבוד לחכמי האמת ע"י מלחמת מצוה במלעיכיהם ולחחזיר העטרה ליושנה... [כולל תשובה ובקרת ע"ד מחברת הספר "חמדת הימים" להוכיח כי איננו הנביא שקר נתן העזות, כאשר הוכיחו אחרים מהר' מנחם מענדל'ן היילפערין] דפוס הרי"ד פרוסקין 160 כ"ו דף

כדבר בעתו יבאר מצות הקהל אחת ממצות התורה, שנצטוונו מפי הקב"ה ע"י מרע"ה חובר מאת מו"ר י' צורב [הוא הר' אליהו דוד ראבינאוויץ תאומים] תרס"ד 120 י"ב דף

כתר תורה לדוד אשר שר זאת השירה במזמור תהלה לדוד כל המצות נאמרה... [כולל סגין תרי"ג מצות כלולים במזמור "תהלה לדוד" מהר' אבנר נתן נטע ב"ר יהושע זעליב מפרווינא] נעשה ונגמר בשנת... יקח מצות, דפוס הרי"ד פרוסקין.

לוח לשנת תרמ"ח ... ונלוה לו זכרונות ארץ

ישראל וכלכל עניני היתורים היושבים בארץ הקדושה והיריעות הנחוצות לדעת לכל דורש ציון. ומורה דרך לנוסעים שנה שניה נערך על ידי מ. אדעלמאן. דפוס מ. אדעלמאן. 320

מאמר על שמות ערי ארץ ישראל מאת יוסף הלוי חוברת. א' הדפסה מיוחדת מה"ירושלים" כרך ג' ור' דפוס הרא"ם לונז, תר"ן 80

מאמר קדישין קונטרס מכאר נוסח תפלת הקדיש נדפס בראשונה בשנת תרמ"ו, ועתה ראינו לקצרו ולהוסיף בו חדשים השייכים לו מאתי חיים יצחק אהרן מ"מ דק"ק ווילקומיר תרנ"ח 80

מאמר קדישין ... [שמונה פרקים מהר' חיים יצחק אהרן מ"מ, "ווילקאמיר" תר"ס. 80]

מבשרת ציון תצא פעם אחת בחדש [העורך כן=יהודה] [הוספה להתבצלת שנת ה"ד] שנה ראשונה חברת א-ד [לא יצא יותר] [טבת-אדול תרמ"ד]. דפוס הרי"ד פרומקין. 80

מבשרת ציון ... פתשגן הכתב אשר ש"תו חכמי ירושלם לערי הגולה ... [בולד ג' סכתבים בדבר בני משה אשר מעבר לנהר סמכטיון] דפוס א. מ. לונז, תרנ"ט. 80

מדרש ויושע ... [על שירת משה רבינו ע"ה ויצאת מצרים וכסופו מעשה הנמלה משלמה המלך ע"ה הובא לדפוס ע"י הר' צבי הירש ב"ר ברוך משעדליין] דפוס הר"י ב"ק, תרכ"ט, 120

מדרש חסרות ויתרות הוא מדרש אנדה מרבנותו ז"ל

על החסרות ויתרות שבתורה יצא עתה לאור פעם הראשונה עפ"י. כתי"י ישן חמונה באוצר הספרים בעיר פארמא עם השואה דכתי"י ישן ... בארץ מצרים; ונשלם ע"פ כתי"י שבאוצה"ס במינכן הודפס בס' בתי מדרשות, עם הערות תקונים וציונים ומבוא ומפתח [מאת המו"ל שלמה אהרן בן ר' יעקב ווערטהיימער בעהמח"ס דרכה של תורה... כו' שנת כונה ירושלם, אתת"ל לגדותנו.

מחבר

אשר בן-ישראל

המקבל הרב שלום מזרחי שרעבי

הרש"ש (השמש)

מאמר כולל תולדות הרש"ש
וספריו עם הערות וציורים ובסופו
שתי נוספות: „מנהגי בית אל”
„ופזמון לכבוד הרש"ש”.

ראוי הוא המקבל הירושלמי הזה שנקדיש לו
מאמר מיוחד, כי עד היום לא נמחו עדין רשמי
השפעתו בירושלם. עוד היום יחפלו מנין של מכונים
בבית-המדרש של המקבלים „בית אל” מתוך „סדור
הכונות” שסדר הרב שלום. בית מדרש כזה נוסד בשנת
תרנ"ד גם „בשכונת הבוכרים” בשם „רחובות הנהר”
ובו מתפללים ג"כ עפ"י הכונות שסדר הרב שלום
ובשנים האחרונות נוסדה גם בין האשכנזים ישיבה
ללמודי קבלת האר"י בשם „שער השמים” ותכליתה
להגיע לידי תפלה בכונה עפ"י סדור מוהרש"ש.
את זמנו נוכל להנביל בערך מסוף המאה

החמישית לאלף הנכחי עד תקל"ז שנת פטירתו (א).
 עוד בהיותו צעיר לימים (ב) עזב את ארץ
 התימן ועלה לירושלם. (ג)

(א) ראה "חלקת מחוקק" — כולל כל ליוני הקברים אשר
 בהר הזיתים, מחברת ג, דף ל"ע העתק ליון הר"ש: נח נפשיה
 יום עשרה לחדש שבט שנת ממוחתי"ו ככו"ד לפ"ג, היא תקל"ז
 בשנת תקי"ח חתם הר"ש חתימה ראשונה על שטר — ההתקשרות
 וההתחדשות לעבודת ה' שנעשתה בין גדולי הרבנים והמקבלים
 שבירושלם אי אפשר אפוא שהיה אז פחות מכן 30—40 שנה.
 ויאל מזה שגולד לא פחות משנת ת"פ 3. — ע"ד שטר ההתקשרות
 הנ"ל עין "מחברת ליון וירושלם" לה' הספרדי יצחק באדהב
 שהעתיק אותו מכת"י בירושלם. — הרב חיד"א שהיה בן זמנו של
 הר"ש וגולד כתפ"ז כותב עליו אחד קדוש בדורנו וכו'.
 (ב) בשנת תקי"ד חתם הר"ש שני על שטר ההתקשרות
 שנעשה בין חברי אגדת-המקבלים "אהבת שלום", שבראשם היה
 הרב המפרסם ר' ישראל יעקב אלגזי, אין ספק שהר"ש ישב כבר
 בירושלם כמה שנים והיה טבעו ידוע לחכמים ולמקבלים עד
 שקבלו אותו לתוך אגדתם וכבדו אותו בחתימה שניה על השטר,
 עין, "מחברת ליון וירושלם" הנ"ל.

(ג) את עלייתו לירושלם תקשע אגדת-פלאים המסורה עד
 היום כפי זקני ירושלם אגדה מעין זו שמע התור ר' יעקב
 ספיר בדרך התימן וז"ל: ובק"ק לנעא הכרתי ממשפחתו (של רב
 שלום) אנשים חכמים וישרים וספרו לי שבת הליכתו לעה"ק: הוא
 היה נער יפה תאר וירא ה' באמת, ופרנסתו-היה רובל בעיר
 ובכפרים בכשמים ודברים קטנים ככל נערי היהודים במדינה
 הזאת הפעם עבר פה לנעא בעיר הגויים עם מלחמת רכלתו
 על כתפו וראתהו ישמאלית עשירה מאלו העיר מבין האשכנז
 ותקרא אותו לעלות אליה לקנות דבר מה, ופתחה לו הדלת
 והעלתהו לעלייתה והדלת סגרה אחריהם ותבעתהו לעברה ואם

בנראה הביא רב שלום עוד מארץ מולדתו את הנטיה ללמודי הוזהר והקבלה וכונות—חסוד. ארץ—התימן לא היתה מעולם מקום העיון והפלפול התלמודי וחבה יתרה היתה נודעת שם לדברי האגדה וספרי הקבלה ספרי הוזהר וכתבי הארז"ל היו שגורים בפי חכמי תימן ר' יעקב ספיר מספר שמצא שם הרבה חכמים בקיאים בעניני הקבלה יותר מאשר בהלכה ופוסקים (ד).

בירושלם התקיימה אז קהלה של מקבלים אנשי מעשה. הם לא בקשו כתורת הסוד פתרונות לשאלות פילוסופיות, כי אם מעשים טובים וכונות גדולות לקדש ולהעלות את נפשם. וע"כ מצאה קבלת האר"י תורת חכונות וחזרופים מסלות בלבם. ולא עסקו כלל בקבלה העיונית — מחקרית. (ה)

אין תכנה נפש וכראותו כי אין מפלט לו אמר שריך להסך רגליו ותראהו חדר בית-הכסא והמתינה לו בחצר, מחדר הזה היה חלון קטן פתוח לחוץ וידחק עצמו מהחלון ונפל לארץ גבוה שלושה בתים ולא התנוק וקם וזרה היא המתינה לו עד בוש ותרא כי אין איש זרקה מלתתתו החולה והוא נמלט משם וילך מעיר לעיר עד בואו לעדן ומשם נסע לצנרה ובכל ומשם לירושלם עה"ק ת"י (אבן ספיר חדרי תימן). עין בקונטרס "ישכר וזבולון" סנדסס בירושלם תרע"ג ושם מוצאה האגדה הזאת בשגויים קלים. (ד) עין ע"ז בפרטיות: אבן—ספיר חדרי תימן פרק ט"ו—"תורתם".

(ה) ע"ד הרוח ששרר אז במתנה המקבלים האלה עין

בין המקבלים חיותר מפרסמים של קהלה זו הי'
ד' גדליה חיון ור' ישראל יעקב אלגאזי. ר' גדליה חיון
היה יליד קושטא ולמד מפי "הרב המפלא" ר' היום
אלפנדרי ואח"כ עלה לירושלם. בעיה"ק התחיל לעסק
בקבלת האר"י והתפלל עפ"י כונות האר"י.

הוא יסד בשנת התצ"ז בית-כנסת מיוחד למקבלים,
ללמודי הקבלה ולהתפלה בכונות האר"י, המתקים עד
היום הזה בשם "בית אל"י.

ר"י אלגאזי היה בן נכדו של הרב הגדול המפרסם
בכל ארצות תורקיה מוהר"ש אלגאזי. הוא היה אב"ד
ור"מ בירושלם וחבר כמה ספרים בדרוש ושו"תם רב
שלום מצא חזוק להתעמק בקבלה ולמסר את כלו אליהם.
מלבד זה היו לו לעזר רב ספרי קבלה וביחוד
כתבי האר"י שהיו מצויים לרב בירושלם—דבר שהיה

שני שטרי ההתקשרות שנעתיקו במחברת חיון וירושלם. הנ"ל דף י"ז—כב.
(ו) עין שה"ג ערך גדליה חיון הכותב, שהיה "מכון כל
כונות הרב (האר"י) ז"ל כמנות ובתפלות וכו' בקדשה והתבודדות
ופרישות ובדורנו היה חסיד מפלג מאד ומתפלל על החולים וכו'.
(ז) עין ע"ז להלן בהערה י"א.

(ח) עין שה"ג "מערכת—גדולים" ערך מוהר"ש אלגאזי
זמוהר"י אלגאזי ובערכים המתאימים ב"מערכת—סופרים". ועין
גם תחלת "שער התקשרות" שנה הנ"ל.

(ט) ע"ד יחסו של רב שלום אל המקבל ר' גדליה חיון
הנ"ל תספר אגדה מסורה בפי זקני ירושלם עד היום, כי ר"ש
השכיר עלמו "שמש" בישיבת ר"ג חיון והיה מתנהג באים פשוט

במעט מן הנמנעות בארץ התימן, שהספרים היו יקרי המציאות שמה"י אחרי פטירתם של שני זקני הדור ר' גדליה חיון ורי"י אלגאזי יא) עמד הרב שלום בראש עדת המקבלים והיה ר"מ בבית מדרשם יב).

ככל יתר מקבלי ירושלם בני דורו עסק רב שלום רק בלמוד שטת האר"י. אולם גם בזה היו לו רק ספרי ר' חיים ויטאל לקו והתרחק לגמרי מספרי יתר תלמידי האר"י ומסבירי שטתו. רק דברי רח"ו, התלמיד

זלא רצה להתגלות. אולם פעם אחת התקפו הרב וחכמי הישיבה בדברי האר"י ולא מלאו פשר דבר. וכאשר הלכו לביתם לעת הצהרים כתב הר"ש התשובה על שולי הגליון. ולבסוף נודע הדבר ונתגלה שמו של הר"ש. עין ע"ז בקונטרס יששכר וזכרון הג"ל דף ל"ח. י) עין אבן ספיר: חדרי תימן, פרק ט"ו.

יא) הרג"ה נפטר בשנת תקי"א עיין ע"ז ס' המעלות לשלמה שהביר ר' שלמה חזן אב"ד של סקולה הספרדית כנא אמון כעין מלואים לשה"ג של הרב חיד"א, מערכת גדולים, ערך גדליה חיון הריי"א נפטר בשנת תקט"ז, ראה ע"ז "חלקת מחוקק" הג"ל מחברת ג' דף ל"ח ע"ב.

יב) ע"ד יסוד בית—המדרש הזה של המקבלים שבו התפלל ככונה הר"ש עד יום פטירתו ועד היום הזה הוא מקטר ומגש לשמו ראייתי להעתיק כאן המקור היחידי כנדון זה המובא בס' המעלות לשלמה הג"ל מע"ס אות ק' סמן כ"ע והוא העתק טעם הרשאה שמשרו קהל החסידים לשד"ר אחד בשנת תקל"ז אחרי פטירת הר"ש וז"ל בקצור: זה ארבעים שנה (מתנ"י) הקבע תושבי ירושלם וכו' מדרש קדוש וכו' מתפללים בו חסידים וכו' בכונות גדול אדונינו הרה"ק אריה דב' עלאי (האר"י). ובראשונה נתקן המקום הקדוש הזה ע"י הרה"ה כמוהר"ג חיון

היותר טבחק של האר"י נחשבו בעיניו לנכונים ומכונים:
באמת לדברי האר"י, משא"כ אצל אחרים שיש להטיל
ספק באמתיותם ובטהרתם מהוספות המחברים:
מדעתם יג).

דעה זו שהחזיק בה הר"ש ביחס לקבלה שלפני
האר"י ושלאחריו שלמה אז אצל כל מקבלי א"י יד).
רב שלום חנה בכתבי האר"י וירד לעמקם
וחניה את חמעות והשבושים שנפלו בהם. וכן באר
המקומות הסתומים והסותרים עד שעלה בידו להעמיד
כונות האר"י ז"ל על בורין ובהלכתן" (רב הידא).
הנחותיו ובאוריו נספחו אל כתבי האר"י וכל

ז"ל וכו' התפלל וכו' ואחר פטירתו של לדיק קס. הבית מדרש. הג"ז
ע"י המאור הגדול הרה"ח המקבל האלהי כמוהר"ר שלום מנחם
דודע שהעני והפליא לעשות וכו'. ועין שם הסדה שהניעה אותם
לשלה שד"ר.

יג) כתובותיו למקבלי טונים שפנו אליו בכמה ענינים:
הנוגעים לפניות האר"י ובהכנת כתביו יאמר ר"ס ז"ל: "וכבר
מלתי אמורה להם כי עדי בשמים כי כל עסקי ולמודי אינו רק,
דברי האר"י זלה"ה ותלמידו מוהר"ו ז"ל לבד, ובלעדס אין
לי עסק בשום ספר מספרי המקבלים, ראשונים ואחרונים ואפי'
דברי שאר תלמידו האר"י ז"ל לא למדתי וכו' כי על כן אינו
כמוהר אלא כמזכיר: למען ה' אל יהי לכם מנע יד בדבריהם:
זכו" (הר שלום, דפוס ירושל. כ"ו, ע"ב), ועין עוד בענין זה שם
כ"ה וכו'.

יד) עין בנדון זה דברי הרב היד"א שהיה בן זמנו של

מי שרצה ללמד בכתובים האלה היה צריך לעין גם בדברי הר"ש.טו)

עקר עבודתו של הר"ש היה לסדר סדור שלם כולל כל סודות וכונות התפלות והמצוות לכל ימות השנה, מתוך הסדור הזה שר"ש קרא לו בשם "נהר שלום" טז) נהגו להתפלל חסידי בית"אל מאז ועד היום הזה.

רב שלום היה מפרסם לקדוש עוד בדורו ע"י תפלותיו עפ"י כונות האריז"ל ולמודי הסוד בלילות.

הר"ש צה"ג מע"ג ערך רח"י, ובמע"ס, ערך "עמק המלך". טז) ר' ידידיה אבולעפיה אחד ממקבלי "בית אל" כותב בהסכמתו לס' עץ חיים עם הגהות ובאורי הר"ש שגדפס בירושלם בשנת תרכ"ו וז"ל: מי שלומד עץ—חיים בלי הגהות "שמ"ש" ז"ל, עליו נאמר מות אנשים מלמדה ויכלכל דעתו במעון המצוקות וכו' באין מבין מריש"א לסיפ"א כשכור כלב יס וכו'. ועין עוד הקדמת ר' ידידיה הג"ל לשער רוח הקדש והקדמה לס' "תורת הכס" למקב' כ' חיים דילה רוזה.

טז) עין ע"ז בספר "נהר שלום" הנספה בסוף ס' עץ חיים דפוס ירושלים הג"ל דף כ"ה עז"ו וז"ל הר"ש: ע"כ ראיתי לשלח להם קונטרס של ברכות השחר מן סדור סדר הכונות אשר התחלתי לסדר לעזמי הנקרא "נהר שלום"—הסדור היה גמול רק ככת"י וכל מבין בבית"אל היה מעתיק לו סדר אחד, וכעין הסכמה היתה בין החסידים שלא לפרסמו בדפוס מרב שהק' והסודות, בשנת תרע"א יצא הסדור לאור ע"י מול אשכנזי ראובן האלו, עין בהסכמות הרבנים לסדור המדברים בשבח הסדור ומחברו ועין גם הקדמת המו"ל ע"פ הקצה שהניעה אותו להוציאו לאור הדפוס".

אחר תקון הצות עפ"י הסוד יו).

בעשרה לחדש שבט התקל"ז נפטר הרב שלום
ונממן על הר הזיתים בחלקת השדה אשר למקבלי
המכנה "קהל חסידים" (ה), ועל מצבתו חרתו;

קברת ארץ איש האלקים

קדוש הוא השקדן בתורה

הרב החסיד המקבל האלקים

בוצינא קדישא כמהר"ר שלום

מזרחי ידיע שדעבי זלה"ה

נח נפשיה יום עשרה לחדש שבט

שנת "מנוחתו כבוד" לפ"ג

(חלקת מחוקק, מחברת ג', ל"ט ע"א)

יו) עין ע"ז שה"ג מע"ג אות ט' סמן 177 — ע"ד תקון
הצות של ר"ש יספרו, וקני ירושלם אנדה זו: ר"ש היה נהג
לערך תקון הצות על יד כתל המערבי, והיו השכנים הערבים
מלאים חיומה עליו על אשר יפריעם משנתם בלילותיו, פ"א נאספו
כלם אליו להכותו נפשו בעברו בדרך, ר"ש הלך כמנהגו "אל הכתל"
והם נשתתקו כל אצריהם ולא היתה בהם רוח חיים עד אור
הבקר עד אשר באו ראשי עדתם והתנפלו לרגלי ר"ש שיבקש
החמים עליהם, — עין עוד "ישכר וזבולון" הנ"ל.

יה) גם ע"ד פטירתו יספרו מעשה פלא: הר"ש נזה
לתלמידיו שיקימו בו לאחר מותו ד' מיתות ביד, והם מגדל היראה
לא עשו מצותו והנה בשעת הלילה בהיותם בראש הר הזיתים
נדמה להם כי ערבים באים ומתנפלים עליהם. ברחו כלם והמטה

אחרי פטירתו של הר"ש השתדלו תלמידיו להקים הבית על שמו ולהתפלל בו עפ"י שטת הכונות שלו יע). בכל דור ודור היו בוחרים חסידיו "בית אל" את היותר הנכבד שביניהם לחיות לראש, הישיבה ולעבר לפני התכה בעתים שצריך להתפלל בכונות, ואיתו היו נוהגים לקרא בשם "הרב החסיד".

בין היותר חשובים ששמשו בתור "רב חסיד" בבית אל היו ר' יום טוב אלגאזי, מוהריט"א, ור' רפאל אברהם שלום מזרחי.

מוהריט"א התפרסם בחוג הרבנים ע"י חבוריו בחלבות ושו"ת שהפליאו הכל בהריפותם. (כ)

אולם גם בין החסידים והמקבלים היה נודע שמו ע"י פרישותו וחסידותו ובשנת תקל"ז, אחרי פטירתו של הר"ש, נבחר הוא לראש חסידו "בית—אל" (כא)

נפלה מידיהם ונתגלגלה עד תחתית הבר פקדת הר"ש נתמלאה... עוד הרבה ספורי פלא ע"ד גלוי אליהו "יחידים עליונים" קרוב קץ הגאולה אפשר לשמע מפי זקני ירושלים על הר"ש, הר"ס אסף את חבריו והם בודדו צמערה אחת ועשו יחודים והשבעות כמה ימים לקרב קץ הגאולה פתאם התפרץ השען בצורת כלב שחור וכלכל כוונותיהם של הדוברים וענתם הופרה, עין בושכר וזכרון הג"ל ובהקדמת הס' כפי אהרן נדפ' בירושלים תרל"ט לר' אהרן עזריאל שהיה אחד מחסידיו ביה"אל

יע) עין ע"ז בהמעלות לשלמה, מע"ס את ק' סמן ק"ט.

כ) עין ע"ז שה"ג החדש מע"ג סמן מ"י.

כא) ה' תואל ניפו כותב בספרו "תולדות גדולי ישראל בדברי פי חכם חן", אות ס"א: "ואני זכיתי להכירו (את מוהריט"א) ומראהו כמראה מלאך האלדים וכ"ו ועיני חסידותו ופרישותו

בשנת תקס"ו היה אב"ד וראש עדת ירושלם
והארץ ימים ונפטר בשנת השבעים והמש לחייו
באדר התקס"ב. (כ)

ר' אברהם שלום היה נכדו של הרש"ש וגם
הוא הלך בדרך זקנו ועסק בעקר בתורת הקבלה: הוא
נתפרסם בקהל ע"י רב קדשתו והסידותו והיו קוראים
אותו ר' "אברהם חסיד" (כ).

בחג לומדי הקבלה נוהגים לכנותו "הרב דברי
שלום" ע"ש ספרו "דברי שלום", הכולל שאלות והקירות
ע"ד הסוד ופרוש על "עץ חיים" וחלק "מהשמונה
שערים". (כד)

נכדו עד למעלה" גס הרב חיד"א משבט איתו וקורא לו הסידה
קדישא וגו' יעין שס. — ע"ד זמן היותו לראש "בית-אל" עין
המע' לשלמה מע"ס אות כ', סמן כ"ט.

(כב) הרב תבואות הארץ הולדת לונץ, דף תס"א. קובע
שנת תקמ"ו לשנת עלייתו של מוהריט"א על כסא הרבנות, אולם
לפי דברי בעל תולדות גדולי ישראל הנ"ל הכותב "שהאריך ימים
על כסאו יותר מכ' שנה" לריך להקדים הזמן בכמה שנים ועין
בחלקת מחוקק מהבית ג' דף ל"ט ע"א העתק מלכת מוהריט"א,
וכן במעל' לשלמה מע"ג אות י' סמן מ"ב. — אגב אשר שלחנס
טרח בעל המעלות "לשלמה" למצא ע"י השערות זמן מותו של
מוהריט"א, אחרי שהוא מפרש על מלכתו כפי הנ"ל.

(כג) עין ע"ז חבת ירושלם, מאמר מבשרת ציון סמן י"ד בסוף.
(כד) עין ע"ז המעל' לשלמה מע"ס אות ד' סמן ה'. —
גם עליו כעל זקנו יספרו אנשי ירושלם מעשי נסים ונפלאות
ומספרים חסדי בית אל שכשהיה ר' אברהם שלום עומד לפנ
התבה ביוה"כ וקורא העבודה פפ"י בונות האר"י היו פני
מוהירים כפני כה"ג בקדש.

נוספות.

א. מנהגי בית-אל. *

בכל יום בבקר השכם לחקיקה את התבה ז'
הקפות ובשבת קדש (רק) לחקיקה אותה רק פעם אחת.
אומרים הזמירות בלחש עד חודו, קול דממה
דקה בין הש"ץ ובין כל הקהל ואח"כ עומד הש"ץ
ואומר קדוש ומתחיל חודו בקול רם.

אומרים ברוך שאמר בנעימה קדושה וס' וביום
השבת קדש מוסיפין נעימות הקול ביום ש"ק אומרים
שיר "אל אדון ע"כ המעשים" כל הקהל קול אחד
בהתלהבות קדושה. בכל יום מתפללים תפלת מנחה
במלית ותפלין של שמושא רבא.

בכל עש"ק קודם מנחה עושים חתרות נדרים.
בקבלת שבת אומרים ב' פעמים מזמור לדוד
והפעם הב' אומרים אותו בעודם מקיפים את התבה
ב. הקפות. ואחר המזמור אומרים ב' פעמים, בואי
כלה בקול רם ופעם הג' בלחש. ואומרים בקול רם
שבת מלכתא" מזמור שיר ליום השבת וכו' ובשהולכים

(* המנהגים האלו נתפרסמו בראש ס' דברי שלום הנ"ל.
וכאן הובאו רק המנהגים היותר טפוסיים והם מסדרים לפי
סדר הענינים והזמנים של השנה.

לבתיהם מקיפים את שלהנם ב' פעמים.

ביום שבת קדש בבקר לומדים דברי הרב הקדוש ז"ל עד קרוב לחצות היום וכו'.

בערב פסח מסדרין הקערה קודם מנחה כ"א בביתו ובאים לביהכ"נ ולומד כ"א לבדו האגרת מהר"ר שמשון מאסטרופולי ז"ל בהבנה.

אחר נמר כל שבוע מהעמר אחר הספירה אומרים יה"ר וודוים השיבים לאותו שבוע ככתוב בסדורים.*

בשבוע ששי מהעמר עושים "תקון כרת" כל הלילות מהשבוע ואחר הספירה כל לילה אומרים תחלה ודוי הגדול של ליל יוה"כ בבכיה והכנעה ואח"כ אומרים לשם יחוד על הלמוד "התקון כרת" ויושבים ולומדים דברי הרב ז"ל עד חצות הלילה ואח"כ לומדים התהלים ועוסקים בתורה עד אור הבקר. ביום ט' באב מתפללים שחרית בטלית ותפלין רש"י ור"ת בכונות כל התפלה ככל הימים ממש ובאמצע התפלה מוציאין ס"ת ומפטירין, ואחר נמר "עלינו" מסירים הטלית והתפלין ונותנים אפר מקלה על מצחם ויושבים על הארץ לומר הקינות ומתחילים מ.האזינו השמים ואח"כ קוראים מגלת "איכה"

(* של הרש"ט.

ואח"כ "אויב".

קודם תגיעת שופר אומרים המוסר והתעוררות
לב שיסד מורנו ורבינו הרש"ש זלה"ה וכו' (נדפס בס'
מורה באצבע).

עושים זכר לשמחת בית השואבה בלילות וכו'
משוררים בפיוטים ושירים ותשבחות, זקנים ואנשי
מעשה קמים שנים, שנים ומרקדים ואבוקות בידיהם
ומאריכין כמו שעה בשמחה וכו'.

המנחם לעשות למוד בביהכ"נ בל"ג בעמר לכבוד
התנא הרשב"י זיע"א. ובליל מ"ג לעמר ליל פטירת
שמואל הנביא ע"ה זיע"א ובליל י' לחדש שבט עושים
למוד גדול ברב עם והדלקות רבות והתלחבות קדושה
ושמחה רבה לכבוד מורינו ורבינו הרה"ק שלום שרעבי
זלה"ה, אשר ביום הנ"ז עלה שמים זיע"א. (ה)

(ה) עין עוד ע"ד ההלולה של הר"ש בהקדמה לס' כפי
אהרן לר' אהרן עזריאל חסיד בית אל, נדפס בירושלם, תרל"ט.

ב. פזמון לכבוד הרה"ק „שר שלום“

אמא שלום תברך מנשים, ממך יצא קדש הקדשים.
כלו לה' כליל לאישים, ויקרא לו ה' שלום.
שמעו מלכים שומרי מצוותיו, משיחים
בכל נפלאותיו,

בקהל חסידים עפ"י מדותיו מתענגים על
„רב שלום“.

לחיד יטעם אמרי קדשו, בשקדו על צל בית
מקדשו
הוא בית אל שם זרחה שמשו, גלה רז על
„נהר שלום“.

והיתה זאת להם לדורות, לכל אשר ידון מנסתרות,
להרים קול שירים ושירות, בקול גדול משמיע
שלום.

מה יקר רוח מבינתו, הפליא עצה חכו לעצתו.

(א) הפזמון הזה נתחבר ע"י נכד הרש"ס ושמו רמזו
בראשי החרוזים, שלום משה ה"י גאגין, נדפס בסוף ספר „דבר
ה' מירושלם“.

ונוהגים לומר את הפזמון הזה עד היום ביום ההלול של
הר"ס ואחרי כל חרוז חוזרים על החרוז הראשון „אמא שלום“ וכו'.

ועין „החיים“ א) תמיד תהלתו, דבר הקשה דובר
שלום.

מי כהחכם יודע תעלומות, כמלאך ה' ידבר
חכמות,

בעמדו על „שער ההקדמות“ ב) בכח גדול
ועז ושלום,

שאנתי מנהמת לב, בואו אחי חזו תורת רב,
באר לשאב „מאמרי הרשב“ יג) עליו החיים
והשלום.

האיר ממזרחוה' עמו, בדברים העומדים ברומו,
„במאמרי חז“ ל"ד) פרס שלומו, ויכרת להם
ברית שלום.

חדרי חדרים, בין הדבקים, אליו נגלה כאור
ברקים,

עמקי סודות „שער הפסוקים“ ה) גלוי וידוע ידע
שלום.

יאחזמו רעד לשבת נגדו כי מלהב לבו סדר
תלמודו,

א) עה"ה לרי חיים וועל.

ב) השער הראשון „מהשמונה שיערים למוהרנ"ו“. ע"ד
סדר השערים עין בהקדמת בנו של הרח"ו ר' שמואל „לשער המנוחות“.

ג) השער השני משמונה שיערים הנ"ל. ד) השער השלישי.

ה) השער הרביעי.

על "שער המצוות" (א) גלה סודו, דורש טוב
לעמו, דורש שלום.

גילו שישו בשפתי רננות, בעשות לה עמורים
ומכונות

בלמדו "ספר הכוונות" (ב), לעבדו במחשבות שלום
אומר לרשע תועבות נפשו, וגם אל כל חומא
מה ענינו,

נגלה אליו ברוח קדשו, כקול לו קול לאמר שלום.
גבורי כח, גבורי חילים, לו נצכו כמו נד נוזלים
מפחד ענש הגלגולים, אף הוא מתקן להם שלום.
יה אדון עולם צור מושיענו, זכות שר שלום
יגן עלינו,

בסוד ה' האיר עינינו, ולי עבדך זרע "אהרון"
רודף שלום

נדבות פי רצה נורא עלילות, אתה קדוש יושב
תהלות,

פתח לי את דלתות נעולות, למען דעת כל
טוב שלום.

(א) השער החמשי. (ב) השער הששי.

עד היכן כח בית דיו יפה:

מכתב הסכמה וגלוי דעת ממע"כ ממוני ומנהלי ועד הכללי אל הרה"ג היושבים על מדין בעיה"ק ירושלם ת"ו משנת תרכמ"ב לפ"ק.

ב"ה

למע"כ הרבנים היושבים על מדין בכוללנו חי"ה שלום וברכה.

יקבלו מעב"ת ששה נא"פ שכר מרחתם בעד שלשה חדשים שבט אדר ניסן, והננו לחודיע לכבודם, כי רצונם ודעתם של רוב בני כוללות הפרושים חי"ו.

א. אשר חובת מעב"ת היא, לדון בין איש לרעהו, אמנם להטיל שמתות ולגזור גזרות ולתקן תקנות חדשות ולגזור איסור על דברים המותרים [אף שיחיו נראים בעיניכם כי נכון הוא לפי צורך הזמן] אין בידכם כלתי הסכמת טובים השנים דוקא, ה"ה הרב הגאון הגדול מוה' יהושע ליב דיסקין נ"י והרב הגאון כו' מוה' שמואל סלאנט נ"י, ומה שיצא מכלעדי הסכמת שני הרה"ג הנ"ל דוקא, גילו הצבור דעתם וכתבו וחתמו שאינם מקבלים עליהם. ב. שלא להטריח את הבעלי דינים לעלות

הערת המערכת: סבת הדבר היתה רוב הגזרות והחרסות שהחלו הדיינים להטיל על אנשי העיר, ולכן סצאו ממוני ומנהלי הועד לחובה דשרוח את המכתב הזה שהוא חות דעת הקהל הירושלמי כי לא זאת היא חובת הדיינים, כמבואר בתוך המכתב, וראוי לדייני הצדק שבכד זמן וזמן לשים רב לדברי המכתב, שהוא דעת רוב בני ירושלים כזמן ההוא, ומה גם בזמננו זה.

במעלות, וע"כ בחרו רוב הצבור למושב הבד"צ לשכה אחת מלשכות הסמוכות להבית הכנסת הגדולה בחצר רי"ה ז"ל, ובטובכם למלאות גם בזה רצון הצבור השואלים כהונן, וה' ישפות שלום לעמו, כעתירת מו"מ כוללות אשכנזים פרושים הי"ו, ז' אייר שנת אהב צדקה ומשפט, פעה"ק ירושלם ת"ו— ונוסח כזה הנחנו בידינו.

נאם אברהם אייזנשטיין

ונאם מאיר אניקסטר

ונאם אייזיק יפה מדרויזן

ונאם ישראל הלוי איש הורוויץ

ונאם

ונאם שמואל מוני זילבערמאן

ונאם נתנאל לוריא

(מקום החותם)

כבוד ידידנו הרב הג' מו"ה יעקב יהודה לעווי נ"י שלום. בהיותנו נשענים על אהבת השלום הנמועה בלבבו מיום דעתנו אותו נבקשתו למלא רצון הצבור בשני הפרטים שבארנו היום במכתב למע"כ הבד"צ דכוללנו הי"ו, ותהי עצת זקנים לו לבנין, גם אם יאמרו לו נערים סתור—והננו ידידיו מאז כן עתה, ומובטחנו, כי אהבת השלום אשר בלבבו ובלבכנו תאחד את לבבנו וימלא אחר בקשתינו שהיא בקשת הצבור השואלים כהונן ידידיו מו"מ כוללות הפרושים הי"ו.

גוף המכתב נמצא תחת ידינו. המערכת,

תולדות הישוב בגליל העליון

פרק ב.

בנין הבתים, צר המקום, עיכוב הבנין ע"י
הסמשה, התאוננות הקולוניסטים, נסיעה
לדמשק, קבלת רישיון, הקולוניסטים היו
לנתיני תוגרמה.

עוד בטרם בוא הקולוניסטים מרומניה על
המקום החל כותב הטורים האלה להכין את החומר
הנחוץ לבנין הבתים, ויען שהארמה נקנתה ביחד עם
שני הבתים שכבר נבנו סמוך לכפר הפלחים החלט
לבנות גם שאר הבתים במקום ההוא אף כי צר היה
המקום שם ואי אפשר היה לבנות את הבתים
בהרחבה עם חצרות גדולות וגנים מסביב וריוח
ביניהם עפ"י תכנית אירופאית, ומלבד הסבה הזאת
של שני הבתים שכבר היו בנויים שם גרמו עוד סבות
אחרות שלא להתרחק עם הבנינים מן הכפר לפי שעה :
(א) מפני שהיו הקולוניסטים עוד חדשים ואחינו
תושבי צפת"ו הפחדו עליהם, כי לא יחיו בטוחים

ברכושם אם יתרחקו בבנינם מן הכפר, אף כי אה"כ
נוכחו דוקא החיפך מזה, אבל בעת ההיא בהתחלת
הישוב שאי אפשר היה לדעת זאת היו מוכרחים
לסמוך בזה על תושבי המקום. (ב) מפני שהמעיינות
הם למעלה מן הכפר ובאים ועוברים דרך הכפר,
ואם היו מתרחקים למטה מן הכפר הרבה, אז היה
קשה להביא את המים שמה, והיו סובלים מזה, וצנורות
להביא את המים דרכם לא היו עוד, כי אלה נעשו
אה"כ בימי חסות הברון. (ג) פשוט מפני האיקונומיה,
כי לוא בנו את הבתים רחוק מן הכפר עפ"י תכנית
אירופאית עם חצרים וגנים וריוח בין בית לבית היה
עולה להם כסכום גדול שאת זאת לא הרשה להם
אוצרם חדל כאשר כתבתי כבר בפרק הקודם. (ד)
בין כך וכך חשבו כי הכנינים האלה הם כך לפי
שעה עד שיכירו היטב את טבע המקום והאוויר ואז
כאשר תעברנה אי"אלו שנים וידעו היטב את טוב
המקום וגם המצב ירשה להם להרחיב את בניניהם
אז יעתיקו אותם למקום היותר מוכשר וכו' וכו'.
(ה) קשה היה ג"כ לקבל רשיון אז לבנות בתים במקום
חדש שלא היה שם מעולם בנינים, מפני כל הסכות
האלו הוכרחו לבנות את בתיהם סמוך להכפר במקום
צר בשתי שורות סמוכות זה לזה בלי כל ריוח ביניהם.

כל בית משני חדרים ורפת וחצר קטנה, מלבד למשפחות אחרות יותר גדולות בנו שלשה חדרים. עין לבנין הביאו הקולוניסטים עמם מן רומניה, אחדים מהקולוניסטים התישבו בכואם בהמושבה בשני הבתים הנזכרים ובאלה הבתים שנמרו תחילה והחלו להכין את הנחויץ לעבודת האדמה, קנו הבהמות הנחוצות וכל מיני התבואות לזריעה ולאכילה, וחבו רק להזירה—שנתאחר בשנה החיא.—שיוכלו לצאת לעבודתם בשדה.

בעת החיא רבתה התגירה להארץ, באו הקולוניסטים שקנו בעדם את אדמת המושבה ראשון לציון, גם הועד המרכזי מנליץ ברומניה שחזרתי בכרך הקודם החל לשלוח את הקולוניסטים לזכרון יעקב. פתאום ע"י מלשינות מאיזה צד לשער העליון באה פקודה למנוע את כניסת היהודים לארץ, וגם לעכב את בנין הבתים בהמושבות. והיילים באו מצפת להמושבה ועכבו את הבנין, ומפני זה הוכרחו אלה הקולוניסטים שלא חספיקו לבנות בתיים להשאר בצפת, וגם אלה הבתים שהחלו לבנות לא יכלו לגמור אותם, הדבר הזה, והפחד מפני הגשמים שעוד מעט יבאו הביא מרץ בלבב אלה שישבו כבר בהמושבה, והתאוננות וההתמרמרות החלו.

כיתב המורים האלו נסע לדמשק אדות הרשיון
 לבנין כי אז היתה עיר דמשק הוליה של כל סוריה
 וארץ ישראל ובה מושב הולי ובשם הקולוניסטים
 חניש בקשה לחולי שבה באר איך שהקולוניסטים
 מראש פנה הם יוצאי רומניה שהיתה לפנים תחת
 ממשלת תורכיה, והם יצאו משם מפני הרדיפות
 שסבלו שם, ומפני שהושבים את עצמם לנתיני
 תוגרמה באו להחסות תחת חסות השלטון, וקנו
 אדמה מכספם לעבדה ולמצוא לחם מעבודתם
 ומבקשים רשיון לבנין בתיהם בעדם ובעד מקניהם.
 בהשחללות החכם בשי, ומר יעקב עדס שהיה אז
 המזכיר של הולי שלח זה האחרון את הבקשה לקושטא
 ואחר ששה שבועות בא הרשיון ישר להמושל מצפת.
 זה האחרון בא עם הרשיון להמושבה ואסף את
 הקולוניסטים ובשר להם ע"ד הרשיון, והציע לפניהם
 שיכנסו תחת חסות הממשלה ויהיו לעותומנים. וכן
 נהיו כל הקולוניסטים לנתיני תוגרמה. המושל מצפת
 אסף את פלחי הכפר ונאם לפניהם נאום ארוך בשבח
 היהודים שיחיו בטוב עם אלה האחרונים, ומסר את
 הרשיון לוועד המושבה והבנין החל עוד הפעם בלי
 מפריע.

התחלת העבודה בשדה, ישון ואסון, אחד הרג ערבי בשגנה, כופר נפש לגואלי הדם, הקולוניל מיכאל גולדשמידט מלונדון לוקח חלק.

היורה בא בסוף חדש כסליו, וכיום ב' טבת יצאו הקולוניסטים לעבודתם בשדה, לחרוש ולזרוע את אדמתם, להתרגשות היתה גדולה מאד אצל הקולוניסטים בראותם שהלומם הגדול לשבת על אדמת אבותיהם נתקימה, והם זכו לחרוש בידיהם את אדמת הארץ הזאת שאליה ערנה כ"כ נפשם, מוכן כי בהתאספם בשדה אחר שנמרו את עבודתם לא חסרו גם נאומים נלהבים וגם שירים, "שיר המעלות בשוב ד' את שיבת ציון היינו כחולמים וכו'" והחליטו לקבוע את היום הזה יום ב' שבט לחג, "יום התיסדות המושבה". ובוה שבו מהשדה אל המושבה, שם ערכו שלחן באמצע הרחוב כל אחד ואחד הביא את סעודתו וישבו אל השלחן לאכול ביהד שמחים ומוכי לב, והנה ביום הזה היתה נ"כ התונת צעיר וצעירה מבני הקולוניסטים, וכשעה ההיא שישבו הקולוניסטים אל השלחן הביאו את הכלה מצפת אל המושבה לעשות שם את החפה, ובבא הכלה יצא אחד הקולוניסטים ויורה לאות שמחה ולכבוד הכלה בקנה רובה שלו וצעיר אחד שעמד אז אצל הבנינים ששם עבדו

ופועלים ערביים מצפת, נשא אצלו אקדה, וישאל
אחד הפועלים אותו: מדוע לא יורה גם הוא מאקדחו.
עבקש ממנו שיראה לו את האקדה, ויהי כאשר הוציא
הצעיר את האקדה מכיסו להראותו לפועל ויצא
הכדור בשנגה ויבא בראש זה האחרון ויפול מתבוסס
בדמו ואחר רגעים אחדים מת, הפועל הערבי הזה
היה בן למשפחה מיוחסת מצפת שלפי דבריה
מתחסת היא להנביא. מוכן הדבר ששמחת
הקולוניסטים הופרעה מיד ונהפכה לאבל ויגון ואנחה.
אמנם הקולוניסטים, כחדשים שלא ידעו עוד את
מנהגי הארץ ותושביה הערביים, לא התחשבו כ"כ עם
המקרה הזה כאל דבר שיכול להיות אחד המבשולים
היותר גדולים להתקדמות והתפתחות המושבה
ושגם יפריע עבודתם, ולא הבינו כלל שגם סכנה
גדולה מרחפת עליהם הם רק הצטערו מאד על
האסון מצד עצמו שנהרג איש צעיר במושבתם
ע"י אחד מהם ונאנחו ע"ז מאד. אבל עוד באותו
חיום אחר שעה נוכחו כי מעו מאד. צעיר אחד
יליד הארץ שהיה המוציא והמביא של המושבה
ומשניה על עבודת הכנינים וידע היטב את טבע
ומנהגי בני הארץ הוא הבין את הדבר וידע את
התוצאות מזה, ובאר את הענין לפני אחדים מראשי

המושבה, כי פה יש עסק עם גואלי הדם, ולא רק
 החורג הוא בסכנה כי אם כל המשפחה שלו וגם
 כל תושבי המקום שהם מכני עמו של החורג,
 והערביים חושבים את כל היהודים למשפחה אחת
 וחק—בלתי כתוב—אצלם או מנהג שבתוך מעת
 לעת לאמר בתוך ארבעה ועשרים שעות הראשונות
 אין על גואלי הדם כל דין ומשפט על כל מה
 שעושים בכדי לנקים את נקמת הדם... ובזה
 נוספו על האבל והיגון, גם פחד ומורת. הצעיר
 הנ"ל רכב תומ"י על סוסו לצפת להודיע את הדבר
 לחקונסול הצרפתי מר יעקב עכו שעל ידו נקנתה
 אדמת המושבה ושהגין על הקולוניסטים בתחילת
 בואם לארץ ישראל, גם השיך של פלחי הכפר
 רכב על סוסו ומחר להודיע את הדבר להממשלה
 ובינתיים נודע גם למשפחת הנחרג וכמחירת חברק
 באו מצפת כמאתים איש עם נשותיהם וילדיהם,
 והתנפלו על המושבה בצעקות ובכיות, עם מקלות
 ואכנים בדיהם, והתחילו להשליך אבנים בחלונות
 הבתים שהקולוניסטים התחבאו בתוכם מפחד וסגרו
 עליהם את הדלתות, אחדים מהמתנפלים אימו גם
 בסכינים אי אפשר לי לחודות שהפלחים מהכפר
 והשיך שלהם בראשם הם שעמדו אז להקולוניסטים:

לעזרה, ולולא הם מי יודע אם לא היו עושים גואלי
 הדם כלה בהקולוניסטים בשעת כעסם, השיך
 והפלחים התיצבו כחומה בצורה לפני בתי היהודים
 ולא נתנו לבני משפחת ההרונג לעשות פרעות
 בצעקם עליהם כי אין היהודים אשמים, ובשגנה
 חייה הדבר, ובין כך וכך באו גם החילים מחמטשלה
 מצפת, וגם הקונסול הצרפתי הנ"ל עם שני אחיו
 החכם אברהם עבו וחכם יצחק עבו עם חקוסים
 שלו הגיעו, החיילים לקחו את הצעיר ההרונג לצפת
 אז שבו גם גואלי הדם לצפת לנקום את נקמתם
 מהצעיר ובכל הדרך השליכו בו אבנים עד שהתעלף
 וחשבו אותו כמת אז שככה מעט חמתם ועזבו
 אותם, והחילים יכלו לחביא אותם אל בית
 האסורים.

בני המושבה בראותם את האסון הזה, ומפני
 האבל והפחד אמרו לדחות את החפה של הזוג הנ"ל
 ליום מחר אך האחים עבו הנ"ל והקונסול בראשם
 וגם זקני הפלחים חזקו ואמצו את לב הקולוניסטים
 שלא לדחות את הדבר ושיחוגו את הג' החתונה ולשמות
 בלי כל פחד. וגם הם פלחי הכפר לקחו חלק בשמחה
 כל הלילה; אבל רתיחת הדם של הערביים גואלי הדם
 לא שקטה, וההתנפלות שר האחרונים על בני המושבה

לא פסקה עד שאי אפשר היה לבני המושבה ללכת צפתה בלי לזית איש צבא אחד מאלה שהעמידה הממשלה בתוך המושבה לשמרה מוכן שזאת האחרונה שלטה בעד זה במיטב כספה, בכל פעם שהיו מהקולוניסטים עולים לצפת והיו מוכרחים לעבור דרך רבע הערביים שבו דרה גם משפחת ההרונג היו בני המשפחה יוצאים נגדם באבנים ובמקלות ולפעמים גם ירו עליהם בקני רובה. אמנם הממשלה נתנה אחדים מהם בבית האסורים, וראשי המשפחה גם נתנו ערבות שלא יגעו לרעה בבני המושבה: אבל מה יכולים לעשות לגשים וילדים שחיו יוצאים לעשרות ומשליכים אבנים. עליהם אין כל משפט בתורכיה. ולך צעק „חי וקים“ המצב הביש הזה ארך כשמונה חדשים עד שמצד אחד נגמר המשפט והצעיר יצא זכאי כדינו כי בשוגג נעשה הדבר. ומצד השני עשו שלום עם המשפחה היא לא הסתפקה במשפט כי לה חסר נפש אחת. ולמען שכח המתה ולהעמיד את השלום על תילו שלמו לה „כופר נפש“ כמנהג הערביים סך — 33333 גרוש סג וביחד עם זה נעשה עוד איזה צירומניה כמו משתה בבית אבי המשפחה של ההרונג, וזמן המשפחה של החורג מכסה את הראשון עם אדרת חדשה (עכאי) שתשמר לו במתנה ובזה נגמר העסק והשלום חוקם.

מוכן שהעסק ביש הזה עלה להמושבה בסכום לא מעט שזה הריק את אוצרה. וגם צפת עזרה לזה מנדבות שנאספו אדות זה. הקולונל מיכאל נולדשמיד שבקר בעת ההיא את א"י וגם את המושבה עזר ג"כ לזה במאה פונט ששלח בעד זה כשבו ללונדון. זה האחרון בבקרו את המושבה וראה את מצבה חזק את לב בני המושבה הבטיח להם כי תיכף בבאו לביתו ישתדל בעדם לעזור להם. ובעזבו את המושבה והתפרד מהקולוניסטים באהבה רבה ברכבו כבר על סוסו סיים את ברכתו בעברית: „ראש פנה תהיה לתפארת ישראל“ את המלים האלה צעק בקול רם בעברית.

מצב המושבה ירע מיום ליום, דרישת עזרה, הועד מסונשט, ועד המרכזי בגליץ, מלויים כרבית כצפת, בשורת מר דוד גורדן ז"ל, וניציאנו ציר הכרונ הירש, דוגור האגרונום שביב תקוה, צירים לחוץ לארץ, חלירע במצרים, הארון אליהו שיד מביא תשועה שלמה הצירים שבו.

מוכן הדבר שמפני המקרה של האסון הג"ל ועוד סבות שונות חופרעה העבודה במושבה והקולוניסטים אבדו את מרצם והקפה נתרוקנה וראו את עצמם בצרה גדולה ואי אפשר להתקים בלי לבקש עזרה ותמיכה מן החוץ. את הדבר הזה הודיעו לחוועד בעירם מונשט, לועד המרכזי בגליץ, וגם פנו בבקשת

לנדיבי עמנו ע"י העתונים. הועדים הנ"ל וביהוד הועד ממונשט שבראשם עמד החו"צ מר מנדיל גרינברג שהזכרתיו למעלה כתבו מצדם גם לנדיבי עמנו ובקשו עזרה בעד המושבה, ואמנם אנדות אחדות מחוץ לארץ שלחו עזרתם להמושבה, אבל אין הקומץ משביע את הארץ, אדמת המושבה לא נעבדה כראוי מפני מקרה האסון הנ"ל. ומפני שנעבדה ע"י הארסים הערביים שנגנבו יותר מאשר עבדו. רוב האדמה לא נחרשה מפני שלא נקבעו עוד הגבולים כראוי בין אדמת המושבה ובין אדמת פלחי הכפר, ובסוף הקיץ בימי הקציר עמדה המושבה כמעט להחרב, כי הקולוניסטים כמעט גועו ברעב, כבר עלה עליהם החוב בצפת אצל המלוים ברבית לסכום גדול, היו מוכרחים להשבין את האדמה חבתיים והבחמות, והמלוים לא חפצו עוד לתת אף פרוטה, הדוחק והלחץ היה נורא מאד, והיאוש גדול עד מאד, חודות להידיעה שבאה מאת המנוח החכם ר' דוד גורדון ז"ל מו"ל המגיד שבשר לחועד מהמושבה כי נוסע לא"י ציר מיוחד מטעם חברון הירש "וכסף תועפות בידו" והתשועה קרובה לבא. ע"י הבשורה הזאת שקטה רוחם של בעלי החובות מעט, ואמנם לא עברו ימים מועטים והגיעה תלגרמה מחיפה לועד המושבה שמר וינצינו

ציר שלוח מהכרן הירש קורא את הועד לחיפא שיבא
 לשם ויתן לפניו דו"ח על אדות המושבה וצרכיה.
 מוכן שלא היה לחברי הועד גם על הוצאות הנסיעה
 לחיפה, אך התקוה להישועה הקרובה נתנה עוז
 בנפשם לבקש מהמלוים עוד איזה סכום, ואלה האחרונים
 בתקותם שעוד מעט יסלק חובם התרצו ונתנו את
 הסכום הדרוש, והקולוניסטים נשארו בלב מלא שמחה
 וששון בתקותם כי וינצינו יתן להם את הסכום הנחוץ
 לשכלולם לפי המכתב שכתב המנוח מר דוד גירדן ז"ל;
 אבל מה נורא היה מצבם של הקולוניסטים בשוב
 הועד מחיפה בלב נשבר ונדכה והודיעו כי מר
 וינצינו דחה את בקשתם, כאשר דחה את כל הבקשות
 של יתר המושבות שפנו ג"כ אליו, ושכר אותם,
 הוא לא מצא לנכון להציע לפני הכרן הירש שיקח
 את המושבות תחת חסותו מטעם ידוע רק לו. ורק
 הבטיח שישתדל במקום אחר לבא לעזרת המושבות
 וגם ראש פינה בתוכם, ובמקום ה'ת ק"ז שלקה עמו
 הועד בנסעו לחיפה הביא בחזרה בשובו להמושבה
 הפטחה. אבל בחבטחות אין משביעים את הרעכים.
 וגם חבצלי חובות לא קבלו אותן בשוב כסף, והיאוש
 התגבר עוד יותר, והמושבה הגיע עד משבר, אמנם
 מר וינצינו בנסעו אחר איזה שבועות שלח להמושבה

אלפים פרנק ע"י הנגן דונור שהיה אחר נגן של המושבות
 מטעם הנדיב הידוע, הסכום הקטן הזה נחלק בין
 הקולוניסטים על לחם צר ממש, ולא על תמיכה כזו קוו
 הקולוניסטים שהיא רק כמין חלוקה, וחועיל רק לחשפיל
 את רוחם הם בקשו הלואה שיוכלו לבסס את מצבם
 שיוכלו לעבוד את אדמתם וימצאו לחם מעבודתם
 בכבוד, ולכן החלט לשלוח שליחים לחוץ לארץ לעורר
 את לב נדיבי עמנו את מי שהיכלת בידו לבא
 לעזרתם בעזרה ממשית ע"י הלואה של סכום ידוע
 לשלם במשך זמן קבוע, וכן יצא כותב המורים האלה
 עם עוד אחד בחדש אלול תרמ"ג במטרה לעשות
 תעמולה בעד הכל, לפי מצב הדבר לא היה ביד
 הצירים הנ"ל די הוצאות ללכת ישר לאירופא, ולכן
 היו מוכרחים ללכת דרך מצרים לבקש שם מוצא לכסף
 לעזר הוצאות הנסיעה ללכת הלאה, ואם תפלה
 עושה מחצה. תפלתו של כותב המורים האלה בימים
 הנוראים בקירה עשתה יותר ממחצה, ואחר הסכות
 כבר היו מוכנים לנסוע הלאה לאירופא והנה למלאות
 את הסאה פרצה החלירע במצרים ולא יכלו השלוחים
 לנסוע הלאה ונשארו שם עד אחר חדש חשוון.
 בני לחדש חשוון הופיע האדון אליה שיר ציר
 שלוח מהנדיב הברון עדמונד רוטשילד ולקח את

המושבה תחת חסותו שלם את כל החובות הכלליים
שעל המושבה בכלל ושל כל או"א בפרט, מלבד
הקציב את הסכום שנהוין לכל אחד לשכלולו כל
הסכום שדרשו הקולוניסטים לשכלולם עלה לששים אלף
פרנק, מזה נוכל אך לשפוט עד כמה לא ידעו עוד
בענין הקולוניזאצין. עד שחשבו כי בששים אלף
פרנק כבר ישכללו את המושבה ולא יצטרכו עוד
לתמיכה, האדון שיד נתן לכל אחד את הסכום הנחוין
להם לגמור את בניניהם הנחוצים ולקנות בחמות
לעבודה ולחליבה. ועל כל יתר הדברים הנצרכים
לעבודה, והקציב גם תמיכה לכל נפש עשרה פרו'
לחדש ולמשפחה בת שתי נפשות שלשים פרנק
לחדש וכן לשלשה נפשות ארבעים פרנק, ובזה הציל
את המושבה מחרבון, והקולוניסטים יצאו משעבוד
לנאולה, והעבודה החלה, מובן כי הועד מהמושבה
הודיע תיכף את דבר הכשורה הזאת גם לחשליהים
הנ"ל כי המושבה נושעה תשועה שלמה, וחצירים
אחרי שהיו מוכרחים מפני החלירע לסבב דרך איזמיר
ולעשות בהסגר (קרנטיין) אחד ועשרים יום באי
אחד בארץ יון, שבו בסוף חדש חשון להמושבה.

(המשך יבא)

זכרון ירושלים

ליל סוף ניסן, שתי עגלות עושות דרכן ירושלימה,
האחת היותר גדולה רתומה לשלשה סוסים מתנהלת
בכבדות היא נושאת ארון עם גופת מת ובשניה
החולכת יחד אתה צד בצד יושב בן המנוח, איש
צעיר רענן ויפה דר' אדולף לוינזון, תושב אחת הערים
הגדולות אשר בגרמניה, על פניו נראו לאות אך גם
מנוחה ושקט, כי הימים הרבים שהוא נוסע עם הארון
הספיקוהו להרגיעו ולהרגילו לתעודת נסיעתו הכבדה
והעגומה הזאת. ליל האביב השמים הזרועים בכוכבים
נוצצים, השקט הרזי העלו בקרבן זכרונות שונים
„כמה קרוב הייתי למטרת נצנצה מהשבה במחן, אך
לא העזתי לעשות את הצד הזה בפחד פן אוריד
בוז את חיי אבי שאולה, אך עתה אין מעצור לפני
מה לי ולעם ישראל ? להעם הנרדף ושנוי לכל ששמו
יקרא עלי, אך פולינה?... היא כמדומה לא תתנגד
לחפצי, היא תסכים לדרישת אהובה, אבאר לה שכזה

תלוי אושר שנינו, הן לא משום שיחודי אני אהבתי
מה לנו בהיהדות? די!... קרא בחלמה גמורה.
העגלה התחילה ללכת בעצליים בעלותה על הרי
יהודה, עפפי הצעיר התחילו להסגר, אך תנועת
העגלות על הקרקע הקשה עוררוהו וישקיף על ההרים
המכוסים בערפל ספירי ועל השמים הבתירים
המשוכצים כאבני יהלום נוצצים, ירד מהעגלה וילך
אט אצל העגלה שנשאה את הארון, וכמו חי התיצבה
לפניו תמונת אביו מכשו הרך והמלא אהבה, ויתעוררו
בקרבו רחמי בן בהשוותו את אביו בהיותו בחיים
לעומת האב המת המונה בארון, ויעל על לבבו
המחזה הנורא רגעי אביו האחרונים, צמרמרת אחזתהו
שומע הוא את הקול החלש הנואש "מר לי מר, בני
יחידי התרחק מעמי, רגעי ספורים, אך לא על חיי
הם אני לי טוב המות מלראות אלו... על חיי הבנים
האחרונים שבשמנו החולכים וכלים, עלך עמי על
נורלך המר מקונן אני מי יודע אם הדור הבא יזכרך
אוי לי שלא התקוממתי נגד התבוללותו המר מאוחר!
אומלל ארד עלי קבר... והבן הזה שלבו היה
חזק מצור לא יכול הפעם להתקומם ולהכליג
על רוח דמיונו שהציג לפניו חזיונות אוזמות ומראות
בלחות, אף הכוכבים המזחירים הביעו לו נוראות

נדמו לו שהם רומזים לו כי הוא אשם במיתת אביו, ויללת השועלים מהגנים והכרמים אשר משני עברי הדרך חוסיפו עצב על עצבון מחשבותיו, עד כי האיש האמין הזה נהיה למשחק לדמיונו, נפשו נחיתה ענומה וכואבת, ברכיו כשלו, ויעל על הענלה. ומבין הרי יהודה חרמים יצאה הלכנה הפנומה ולנונה נגהה הבריקה הטבעת אשר על ידו, "בני" שומע הוא שוב את קול אביו המדבר בחרגשות עצומה. עדה הטבעת הזאת אשר אבי היקר שם אותה על ידי ביום בר-מצוה שלי, שהמלים החרותים עליה "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני" היו חרותים תמיד על לוח לבי כל ימי נכספתי לעלות לירושלם לחונן עפרה ולרצות אבניה אך לא זכיתי... בני! הבטח לי נאמנה שתעלה עצמותי לירושלם, לקברם באדמת קדש, את הטבעת היקרה לי הנני משים אותה על אצבעך, אבקשך לא להוסירה, בני! אל תשכח את עמך!... שוב לעמך בכל לבך ובכל נפשך!... שמע ישראל ה'...".

לאט לאט הניסה הילת השחר את הכוכבים הרומזים ואדם כסה פאת מזרח ויתאדמו הסלעים והצפורים התקועים בלבים של ירק דשא, והצפורים הקיצו לקראת בוקר בשיר ושכחה ויעופו מכד אל

ענת. ד"ר לוינזון התעורר מעט מחדר הטבע שהקסימו.

* *
*

ירושלים חומה מחמון עם רב שבאו לקדם את
חמת הגדול.

— מי הוא הנפטר? שאלו רבים.

— אדם גדול חובב ציון נלחב.

— ר' יצחק לוינזון מי לא מכירו וטי לא שמע

את צדקותיו לעניי העדה ולמוסדי חסד.

מה השתומם דר' לוינזון ומה המו רגשי לבבו

לראות את הקהל העצום שבאו לחלק לאביו את הכבוד

האחרון. רבים מחנאספים לוהו עד תר הזיתים וייספידותו

כהלכה. בהספר שנשא עליו אחד הרבנים אמר בין

יתר דבריו. אמנם גדול יותר ערך אלו העולים בחיים

לארץ אבות להגדיל ישובה ולהקים שוממותיה בכל

זאת יפה גם המנהג הזה שזוהו מנהג קדום, יעקב

אבינו ויוסף בנו השביעו את בניהם להעלות את

עצמותיהם לארץ ישראל.

— קדיש, אמר ראש הדגל.

— יאמר נא אתי בקש דר' לוינזון, וברגשי נוחם

הגיד אחריו מלה במלה ואחר נפל על הקבר שנסתם

זה עתה ויכך. ראש הדגל בראותו כמה רחוק צעיר

זה מתיחדות שאלו בלחש אם רצונו לקים כל מנהגי

ישראל בענין אכלות בנים על חורים.
 — הנני מוכן למלאות את הכל, וראש הדגל
 נתן אות וכל הקהל הסתדר לשתי שורות ואותו צוה
 לחלוץ נעליו ויעבור אתו בין השורות וכלם אמרו לו.
 "המקום ינחם אותך בתוך אבלי ציון וירושלם".

במרם שנפרד מסר לידי הרב סכום הנון לחלקם
 לעניים כמצות אביו, ויעל על העגלה.

— לאן? אדוני שאל העגלון

— לחמלון היותר גדול,

— של יהודים או נוצרים?

השאלה האחרונה הביאתהו במבוכה ויהי כנדרהם

ובסוף ענה להיותר יפה.

— לאן? התרוצצה מחשכה במוחו.

עוף ורצוץ מתלתולי הדרך ומהתרנשות השתטח
 על מטתו, ראשו עליו כגלגל עיניו סנורות ונוטפות
 דמע, עד כי באה השינה המביאה מרגוע לכל נפש
 סוערת. וישן, קם בבוקר מלא רוח חיים אין
 זכר לרגשות ועצבות יום אתמול, ומבלי הקור הרבה
 הסיר המבעת מידו "איזה יופי ללכת במבעת
 באותיות עבריות" חשב, לקח אתו תורגמן. וילך
 לתור את העיר ויבקר את מקום המקדש ומשם הוליכתו
 תורגמנו "לכניסת הקבר".

— ברחוב הזה, אמר התורגמן לתומו, יוכה כל איש
 יהודי שיהיו לעבור פה מכות אכזריות
 — מכים? באיזה צדק וזכות? שאל לוינזון כמשתומם.
 — בלי כל זכות אך בתור גואלי דם המשיח
 — והממשלה תרשה זאת?
 — היא איננה מרשה אך לא תוכל להענישם
 מחוסר עדים, כי הנוצרים חושבים את זה למצוה לכן
 לא תעבור שום רגל יהודי בסביבה הזאת.
 „אחבת אדם” זאת של הנוצרים הרניזה במאד
 את נפש דר' לוינזון ורוחו סערה ויחליט לא ללכת
 עוד לבקר את המקומות הקדושים של הנוצרים וישוב
 לביתו סר וזעף, ובעיינו כ„בדקיר” החליט לבקר ביום
 המחרת את המקומות החסתוריים שבצפון ואחר
 לעזוב את העיר.

* * *

ראשית האביב, האוויר מה נעים, שמים בהירים,
 שמש נעימה מלטפת בחביבות את היקום, הר וגיא
 מכוסים בירק דשא מרוקמים באלפי פרחים בשלל
 צבעים, והכבשים והעזים השוככים קופצים משיח אל
 שיח, והעיר מה יפה מרחוק כפותיה ומגדליה הרבים
 מקסימים את עין הרואה „אל אלהים” אמר דר'
 לוינזון לנפשו, הזאת ירושלם עיר הקברות? הוא בקר

מקומות היסטוריים אשר במורד הר הזיתים את
קברי חגי, זכריה, ומלאכי יד-אבשלום ועוד, ומשם
הלכו לקברי המלכים או מערת כלבא שבוע,
— החצר הזאת חצובה מאבן אחת הערהו תורגמנו
בכנסם בחצר גדולה ויפה.

— הפה קברי מלכי בית דוד? שאל לוינזון בצאתם
מחמירה:

— כן אחשוב, כי התושבים יקראו להמקום הזה
"קברי המלכים"

— סליחה אדוני אמר איש נכבד שישב על אבן
גדולה אצל פתח המערה ורשם בפנקסו, פה לא
קברי מלכי בית דוד, הכברים האלה הם של משפחת
הילנה המלכה

— הילנה אם קונסטנצין?

— לא אדוני לא הילנה שבנתה את בניסת הקבר,
אלא הילנה שחצבה לה את המקום הזה חיתה
בהמאה האחרונה לפני החורבן והיא עזבה
את כסא מלכותה עמה וארצה ותבוא לחסות בצל
כנפי דת ישראל.

— הילנה מלכת אדייב?

כן אדוני היא היא שחצבה לה את המקום
הזה לקבורת עולם בעדה ובני משפחתה, ועצמותיה

נחו פה בשלום עד לפני כחמשים שנה, שאז הושלכו מארונותיהם על ידי חוקר צרפתי ואת העצמות הפזורות קבצום היהודים ויקברום בכבוד גדול בשדה שמעון הצדיק.

— ולמי שייכת האחוזה הזאת?

— כאשר שמעתי, בעת שהוציא החוקר הצרפתי את הארונות היה המקום הזה לפלך וההצרות האלה היו מלאות עפר ורק דרך חור ירדו למבוא שאצל המערה אחרי זמן מה קמה למקנה המערה הזאת והקרקע שבסביבותיה למשפחה יהודית עשירה מפרין, וכאשר פנו את המקום נגלו שתי ההצרות היפות האלה, אחרי זמן נתנה את השריד העתיק הזה למנחה לממשלת צרפת, ומי יודע אם סיבת המתנה הזאת לא באה מהחפץ להתפטר ממנו, כי המקום הזה שנתקומם על ידי אשה שעזבה את כסא מלכותה וכל אשר התבל בעד עם ישראל, היה כנראה כמזכיר עון להמשפחה הזאת שעזבה את עמה ודתה בעד כבוד ואשר מדומה.

האיש הדובר ודרי' לוינזון יצאו מהחצר ויתודעו איש לרעהו, דרי' לוינזון בתור עורך דין, והשני דרי' שלמון מורה למדעים בבית ספר תיכוני.

— האם בית הספר שאדוני מכהן נוסד

ממשלת הארץ?

— לא אדוני בית הספר לנו הוא ובשפתנו שפת עבר ילמדו כמעט כל המדעים.

— מה תשמענה אזוני? האם אפשר שכשפת

עבר ילמדו? הלא שפה מתה היא.

— הקימונוה לתחיה פה בארץ אבות, השיב דר'

שלמון בנאון, ובהתלהבות תאר לפניו את תכנית

בתי הספר השונים שהשפה העברית היא שפת

הדבור והתוראה וידבר על גני הילדים ואיך השפה

העברית מצלצלת מפיות הפעוטים באפן טבעי, גם

מפר לו על המשפחות הרבות שהנהיגו לשפת בית

את שפת עבר וזאת היא שפת אם להדור הצעיר.

על פני דר' לוינזון נראו אותות של תמחון והשתוממות

בהגיעם לפרשת הדרכים עמדו ולפני הפרדס שאל

דר' לוינזון היש עוד מקומות הסתוריים בעיר

העתיקה הזאת?

— יש ויש אדוני, עתה אני משתמש כימי הפגרה

לבקר את המקומות ההסתוריים של ירושלם, אם רצון

אדוני נוכל ללכת יחד להתבונן על שרידי העתיקות.

וזכרוני קדש שנשארו לנו לפלטה עד היום.

— מאד אשמח על ההודמנות המוצלחה הזאת.

ואסיר תודה אחיה לאדוני על זה.

דר' שלמון נתן לו את כתבתו, ואמר מחר בבוקר
השכם נתחיל טיולנו בבוקר האויר קריר ונעים מאד
ובכן להתראות שלום,
שלום, להתראות.

* *

— מה נחמדים שמי התכלת אמר דר' לוינון,
האם כל ימי הקיץ לא יכסו השמים בעבים?
— לא אדוני, כמעט שלש רבעי שנה חיים אנו
תחת שמים בהירים וזכים כאלה, וגם בימי החורף
בין גשם לגשם הוא הזמן היותר נעים מחדש פברואר
כבר האויר מבושם מלבלובי פרחי השקדים.
— זהו "מנדל דוד" אמר בכואם סמוך למקלט
הצבא, התכונן אל עוצם קירותיו ואבניו הגדולות
נכר כי ידי בוניו עמלו לחוננו ולכצרו היטב.
— האם הוא באמת מימי המלך דוד?

— רק שמו נקרא עליו, כי לפי סגנון בנינו יראה
כי בימי הבית השני מוצאו שאז היו בכל רוחות
דעיר מבצרים חזקים כאלה. עתה עלינו לעבור את
רובע הארמנים ונבוא לשער ציון אשר דרכו נבוא
ימקום קבורת מלכי בית דוד.
אחרי חמשה רגעים נכנסו לחצר גדולה ועתיקת
ימים, צעיר ערבי חבוש בצעיף ירוק קדם את פניהם

בְּמִרְחַב־יָא חֲנִיָּה (ברוכים הבאים אדונים) כמול
 החיב אשר מתוכו צלצל הוד מלת „בקשיש“ להכקי
 בסגנון שפתי חלקות של בני ארץ הקדם, וירמוז
 להם שיבואו אחריו ויפתח דלת הבית במפתח שהוציא
 מתחת לאזורו ויכנסו אחריו באולם גדול ריק ועל
 קירותיו רשומים שמות המבקרים לזכרון. פה מתפללים
 אחינו תפילת נעים זמירות ישראל דרך חלון הראה
 להם הערבי ציון קבר מכוסה ביריעת משי מרוקמת
 בפסוקי הקוראן, למעלה מהציון הזה במכפלה
 התחתונה הם הקברים באר להם מנהלם.

— נכנס פנימה אמר דר' לוינזון.

— לא ירשו לנו

— נשקול על ידו

— בעד שום הון שבעולם לא יתננו לכנס

— מנין לו שיחודים אנהנו ?

— לא רק ליהודים גם הנוצרים ואף המושלימים
 בעצמם נכנסים רק לחדר הפנימי הזה אך להמכפלה
 התחתונה ששם הקברים לא יכנס איש כי קדוש
 המקום בעיניהם מאד, מספרים אנדה כי פחה מפורסם
 ימזמן קדום נכנס בהדיוטה התחתונה ובהרכינו להביט
 דרך הארובה להמערה פנימה נפלה חרבו היקרה
 המשובצת באבני שוחם לתוך המערה, ויוריד את

עבדו קשור בחבל ובמושבו אותו למעלה והנה אין
רוח חיים בו, הורידו שני ושלישי ולכלם קרה אותו
המקרה. אז שאל להמופתי מה לעשות, וזה יעצו לצוות
לחכם היהודים שיתן איש אחד מבני עדתו כדי
להרים את החרב כי היהודים הם העם האהוב על
הנביא דחוד, מה נכתלו היהודים להגזרה הנוראה
הזאת בשמעם את אשר קרה להישמעלים, ומי
ילך לנו? ויבקשו מהפחה שיתן להם זמן של שלשת
ימים בהם התענו והתפללו ואחר החליטו להטיל
גורל ויפול הגורל על שמש העדה וזה האחרון
התקדש ויסכן את נפשו כדי להציל את העדה כי
הפחה אים עליהם אם לא יתנו לו אחד יחרוג את
כל היהודים ויורידו את השמש המסכן, ואחרי
איזה רגעים העלו אותו והחרב בידו ויספר כי מיד
בעמדו על רצפת המערה נגש אליו איש זקן נשוא
פנים ויושט לו את החרב.

— אנדה יפה אמר דר' לוינזון בבת צחוק על פניו.
ורושם טוב צריכה היא לעשות על המון העם לחוקר
את היהודים.

— מה נחמדה הסביבה זאת אמר דר' שלמון בצאתם
מהחצר אנחנו עומדים על הר ציון ומטולינו במזרח
ששם נשקפים בתים זה על גבי זה הוא חלק הדרומי

של הר הזיתים ומאהריו אפשר לראות את תכלת
ים המלח.

דר' לוינזון הוציא ממלתחתו את קני הרואי
וישקיף על הסביבה היפה. בסקירה קצרה העביר דר'
שלמון את כל המאורעות החשובים שקרו לעמנו פה.
ירדו את מורד הר ציון ויבאו לני בן הנום.

— זהו קצה תעלת השלח ומימיו ישקו את גנות
הירק היפים אשר בקרבתו.

— ואיזה דרך תעבור התעלה?

— התעלה של השלח יוצאת מעבר השני של ההר
הזה והיא נחצבה בידי אבותינו בימי המלך חזקיה
בכדי להוליך את המים בתוך העיר ולהסתיר את מוצא
המים מחיל סגחריב שהיה הולך וקרב לעיר ודבר
הצבתה חרתו החוצבים בכתב עברי הקדום על אבן
בתוך המערה:

— הנוכל לראות את הכתבת הזאת?

— לא ידידי, לצערנו נעקר הסלע ממקומו על
ידי איש שרצה להתעשר ולמכרו לבית נכות
אירופי, אך הדבר נודע לממשלת המקום ובפקודה
רוממה שלחחו לבית הנכות המלכותי שבקושטא.

— הדבר מענין מאד אמר דר' לוינזון בחוציאו את פנקסו, בשובי דרך קושטא לא אמנע מלראותו.
— הנה המעין השני, אמר דר' שלמון בנשתם לבאר, המעין הזה נקרא בפי התושבים באר=איוב, קדוש הוא מאד ובתנ"ך הוא נזכר בשם עין־רוגל סגולה נפלאה לו כי בשנה נשומה תבקע האדמה במרחק צעדים מפי הבאר ומימיו יפרצו וישתופו כנחר משך ימים אחדים, המאורע הזה אהוב וחשוב הוא אצל תושבי עירנו הכמחים למים ויבאו בהמון להעניק פה על מרוצת המים, דר' לוינזון הביט בתאבדות על השקאים השואבים מים בדלי עור, והערכים הקטנים סבבם וקראו „בקשישׁ בקשישׁ יא חיג'ה“.

— מפה מתחיל נחל קדרון הנודע בתקופת המלך דוד. פה החליכה קשה אך הנה נעלה על הר המוריה, זאת היא החומה ממזרח, ראה את אבני הנדבכים התחתונים לכל אורך החומה הן גדולות מאד והדר חזקנה הסוככת עליהן תעיד כי מימי הבית השני מוצאן. השער הסתום הזה נקרא בפי המסורה שערי רחמים, יש אנדה אצל המושלימים כי בפתחם אותו יבוא משיח ישראל, לכן הוא תמיד סתום.
נסובב את החומה מצפון לחר הכית ואחר נלך

להכתל המערבי.

בבואם להכתל ורגשי קדש מלא את לבם.

— הכתל הזה נשאר לנו מכל מחמדנו מימי קדם
אמר דר' שלמון כרגש, פה אנו מתפללים ושופכים שיח.
דר' לוינזון הביט באהבה על האנשים השונים
הנאספים פה, הזות פניהם ורגשי נפשם הבולמים
מעניהם עוררו בקרבו חבה וחמלה כאחת, ובהתבוננו
על הכתל העגיר-העתיק והקדש הזה, זכר את
האנהות ששמע מאביו בעודנו בשחר מל ילדותנו
וכלבבו התעוררו זכרונות ימים עברו ויתיצבו כחי
שנוי ימי חייו, איך נרחק מעמו, ויעלו על זכרוננו הרגעים
האחרונים שבחיי אביו את כאבו וחמלים האחרונות
שבטא בקושי "בני שוב לעמך בכל
לבבך ובכל נפשך" הלמו באזניו ורגשי נוחם
חזקים הציקו וישען בידו על הכתל ויבך...
בדמעות בעיניו ונרעש נפרד מהמקום הזה גם דר'
שלמון התרגש בראותו את השנוי הכביר שהכיר
בפני ידיו, מבלי הוציא הנה יצאו מהנתיבות
והסמטות העקלקלות, דר' שלמון מנע מלתאר את
מהות הכתל כדי שלא להפריע את ידיו ממהלך
עשתנותיו, דומם הלכו כד הדרך עד בואם לבית

המלון, דר' לוינזון נפרד בלחצו ידי ידידו בחבה רבה וזה הבטיחו לבוא אחר הצהרים להמשיך את טיולם.

מהפכה שלמה נהיה בלב דר' לוינזון, בשבתו לחשלתן אכל אך מעט, לא דבר אם איש:

— זר לי המקום, מה לי פה בין אנשים נכרים השונאים את עמי החף מפשע, את עמי סמל המוסריות והחסד נכנס לחדרו, אך גם בהיותו בודד לא מצא מנוח לסערת רוחו, שכב ולא יכול להרדם, „עוני גדול מנשוא!“ אני בושתי בעמי הגדול זההגול, בעמי סמל המוסריות והחסד, זכרונותיו הכאיבו והצעירו את נפשו ולא יכל להתאפק ויקרא מהמית לבו: אב יקר ונעלה, כמה צער הסיבות לך, בנך התרחק מעמי, בן האיש היקר והקרש שעד רגעו האחרון הנה רק בעמו ובארצו. „בני אבקשך לבלי הוסיר הטבעת מידך“ אוי לי אף בקשתו הקטנה במרם מותו לא קימתי. בחפזון קדחנית קם ממשכבו וישם את הטבעת על אצבעו.

„מאוחר“ אמרת אבי, לא! לא מאוחר ויתעורר ויצלצל בהפעמון.

המשרת נכנס, — מה רצון אדוני?

— הבא לי חשבוני

זה אך יצא ודר' שלמון נכנס, פני לוינזון אורו
בראותו את ידידו היקר, כי במשך הימים המעטים
נקשר אליו ככל לב ונפש.

— טוב שהקדמת לבוא ידידי כי אינני מוצא מרגוע
לסערת נפשי. בדתם מהמלון אמר אליו אולי נדחה
את טיולנו למחר כי נרגז ונפעם הנני מאד ונא
הביאני למלון יהודי בין אחי בני עמי אלך.

— בעונג אמלא חפצך ומקוה אני כי שם תמצא
מרגוע לסערת נפשך.

בית המלון הומה מאורחים רבים שעלו לרגל
מכל תפוצת הנולה. דר' לוינזון התודע עם אורחים
רבים מהם שבאו לראות את הארץ ולרכש להם
נחלות ומהם היו כאלה שבאו להתישב בארץ ולחיות
על תוצאת אחוזתם.

איפו הם המושבות וכמה מספרם שאל דר'
לוינזון.

— ככל חלקי הארץ, ביהודה יש לנו כעשרים ובגליל
כחמש ועשרים.

האורחים השתוממו על האורח החדש
שאיננו יודע מעבודת הישוב ותנועת התחיה ומה
באב לבו, זה הוא כל כך לעמו ולא יודע מאומה

מכל אשר נעשה בעולם היהודים. שאף בצמאון את
הזכוהים והשיחות שיצאו מפי המסוכים על אודות
תהית ישראל.

ביום הראשון של פסח הלך יחד עם
יתר האורחים לכותל המערבי, והפעם לא עורר
בקרב רגשות נוגים מאנשים ונשים מבכים ופנים
נדכאים של מבקשי צדקה, אך רושם של חגיגות קדש
והשתפכות הנפש המבוא כלו היה מלא באנשים, נשים
ומן זקנים וצעירים, עשירים ועניים, כלם לבושים בגדי
חג אעפ"י ששונים במלבושיהם, פרצופיהם ושאיותיהם
אך הכתל הזה מקשרם, על זה העיד אהבת אחים
חבולט מעיניהם, כקבוצת נליות המקום הזה. גם על
ד' לוינון היה שפוך רוח אחרת אותו הנוחם שדכתו
וענהו חלף עבר וכמו משא כבד נפל מלבו ומקומו
לפך שמחה ואושר, וידחק את עצמו להכתל ואתרי
כלות התפילה כשאמר אחד קדיש אמר אחריו מלה
במלה.

בחול המועד נסע עם ידידו, ליריחו, לירדן
יום חמלה.

— כמה נתחבבה עלי הארץ הנחמדה הזאת אמר
לוינון בישבם על גדות הירדן הפוריים והיפים במת

אוכל לשלם לך ידידי? על העונג והאשר שהסיבות לי.
— כבר קבלתי שכרי בזה שחקיין בלבבך זיך
אהבה לארץ עברנו ועתידנו, ובוזה שב בן נאמן
לעמנו ולארצנו.

— בן אחי נאמן אני לעמנו וארצנו כל הנב
אדמתה קדש הוא לי אמר ברנש, יתן ה' לי כח ואומץ
להביא הקרבן הגדול ולהשאר בארץ אמר ודמעות
נוצצו בעיניו. דר' שלמון לא שאלו מה ומה הוא הקרבן?
— אחי ידידי, חוסיף, בקחתו ידי ידידו בחבה, שם
בגלות, יש לי נפש יקרה הקשורה בנפשי, וממנה אי
אפשר לי לדרוש להתישב פה היא לא תסכים
להתרחק ממשפחתה ומתענוגי הערים הגדולות שבארץ
מערב, ידידי יקרה היא לי מחיי, ואיך - אפרד, וזרם
דמעות התפרצו מעיניו, לא אוכל... לא אוכל...

* *
*

עברו ימי הפסח וירושלים החדשה שמחויין לעיר
העתיקה נראו חיים ותנועה, ילדים למאות אצים רצים
לבתי הספר השונים, דר' לוינזון הלך עם ידידו לבקר
את בתי הספר ויתפעל מאד מכל אשר ראה ושמע.
— „מה שמך ילדתי“ שאל בן לילדה קטנטנה בלמפו

בחכיבות את תלתליה השחורים. "אינני יודעת נרמנית
תדבר אתי עברית, עבריה אנכי", השיבה בתמימות,
התשובה הזאת שמימיו לא שמע סבת יהוריה שתתפאר
ביהדותה מלא לבו הדוח "עברי אני" נמנם גם הוא
בעברית, וכמבט של תטהון שאלתהו ומדוע אינך
מדבר אתי עברית?

— אנכי אתחיל ללמוד את שפתנו פנה לידידו
בסגנון של ילד חוטא החפץ לפים את מורו ולהטיב
דרכו.

בבואו לחדרו שכב על הספה ויחזה בעיני רוח
כי הוא עובד בעד עמו ותתנחל בארץ והוא עורך
דין והכל במשרדו מתנחל בעברית ומתוך הזיותיו
אלו נגש להשלחן ויתחיל לכתב לפולינה:

אני נשאר בארץ... אי אפשר לי להפרד ממנה... את
המכתב לא יכל לגמר וישכב שנית וישן, ומלאך החלומות,
העברתי על כנפיו רחוק מפה אל פולינה אהובתו
ובחקיצו נגש להשלחן וימצא את המכתב שחניחו
עוד באמצע, מה עשיתי? מפולינה אפרד והשתגעתי?
רק המות יפריד ביננו! ויקרע את המכתב אך עברו איזה
רגעים ובתוך לבו התחילה מלחמה עזה בין אהבתו
לפולינה ובין אהבתו לארץ ובתוך התרגשותו זאת
בא ידידו לקחתו למיל כמשפטם יום יום, ויחליטו הפעם

ללכת על הר הזיתים ולהתבונן מהמגדל הנכבד שעל
ראש ההר שממנו רואים חלק גדול מהארץ. בשוכם
בקש דר' לוינזון מידידו שיסור אתו לקבר אביו
ויושטח הכן על הקבר, "אב יקר, סלה לבנך..."
הנני שב לעמי בכל לב ונפש, ינעמו לך רנבי
עפרך בנך לא ישכח את עמו, הנני נשבע קרא
בהתרגשות פה אחיה ופה אמות.

* * *

בהגיע לפולינה הידיעה ממות חמיה ומנסיעת
אדולף לארץ ישראל מחרה לנסוע לחמותה ולהשאיר
אתה עד שוב אדולף מדרכו.

— איך היו רגעיו האחרונים? אמא, ומה דבר כל
הנה זכרון קדש לנו אמרה פולינה ודמעות פרצו מעיניה.
— בתי עד הרגע האחרון היה בדעתה בראשונה
בראותי את התרגשותו ובדברו בלשון הקדש השבתי
שדעתו לא צלולה אך ידידנו סמואל שלא עזב את
מטתו עד הרגע האחרון ספר לי את כל מענותיו
המרגיזות, אויה לי, כמה הצמער על שהדור הצעיר
עוזב את עמו וכשהזכיר כי גם בנו יחידו התרחק
מעמו ורגשי נוחם הזקים תקפחו ויתודע שלא
חדרכו בדרך ובכבי עצום הכה באגרופו על חזהו
עד הרגע האחרון שנשמתו המעונה עלתה אל על.

לשמוע הדברים האלה נחורו פניה אוי! אמא
חמאתי אני יכלתי להנעים את הנעי האחרונים
ולאמר לו בניך לא יזנחו את עמם המסכן מת בלי
נחמה ורגשי נוחם הציקו לה מאד ותבך בקול.

פולינה היתה קשורה בכל לבנה ונפשה לעמה
ובזמן האחרון כשהופיע הרעיון הלאומי בין יהודי
גרמניה הכה גם בלבה שורש את דעותיה אלו
הסתירה מאדושה בידעה כמה רחוק הוא מזה עוד
לא הגיע הזמן חשבה תמיד אך השתשעה בתקוה כי
לא יאוחר היום שתוכל לנלות לו את דעותיה ולהשפיע
עליה זה הצד הראשון שחשבה לעשות להוציא את
מחשבתה תחיה לפעול מאדולף שמסע התונתם
תחיה לארץ ישראל ותקנתה חזקה שאדולף לא
יתנגד לה.

— בתי, מכתב מאדולף! בשרה לה המיועדת
להיות חמותה, בקומה ממשכבה בכור ברוך עצוב
ובידים רועדות פתחה את המעטפה ותקראה.

יקירתי!

חימים האחדים שהנני בארץ שנו את רוחי
מין הקצה אל הקצה, הדר הטבע שרידי וזכרונות
קדש הנפוצים בכל עבר ופנה, מעידים על גבורת
עמנו בעבר ויחד עם נצני תחית העם נחשפה

הפיהו בלבי אהבה לעמנו וארצנו וגם דברי אבי
האחרונים פעלו על לבי עד שאי אפשר לי להפרד
ממנה. אינני מאמין שאת עדינה תתרצי לעזוב את
ארופה ותבואי לחיות פה. וגם אי אפשר לי לדרש
ממך קרבן גדול כזה אך אני לא אוכל לעזוב את
הארץ שאליה נקשרה נפשי ורוחי.

תמיד אהנה אך כך ... ומרחוק אשמה באושרך.
לנצח לא אשכחך.

אדולף

— אמא! אדולף שב אל עמו בכל לבו ונפשו
עד כי נכון הנחו גם להקריב את אהבתנו על מזבח
אהבת ארץ אבות קראה פולינה, ודמעות גיל
והתרגשות פרצו מעיניה.

אדולף! בני? קראה האם די לי, אמותה הפעם
נתכך.

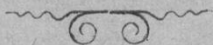
— אם מאושרה! שמחי בגורלך התחזקי.

— אין בי כבר כח לקבל שמחה ועצב כאחת
אוי יצחק. לו זכית לאותה שעה קראה בעצב.
בתי, נמחר נסיעתנו אני מרנישה את עצמי
הולכת וחלשה מיום ליום, נמחר פן אאחר המועד
מלמות על אדמת קדש הפצי להקבר במקום שנקבר
יצחק יקירי.

—הרגעי אמא, עוד חיה תחי ותשבעי מבניך נחת
בארץ אבות. ותשנה המכתב מלה במלה לפני חמותה
וכגמרה נשקתהו ותקרא מהמית לבה, אדולף יקירי,
נפש עדינה, רוח כביר ואמיין, אלף פעם אתה יקר
לי בעד קרבנך שחשבת להקריב על מזבח אהבת ארץ
עברנו עתידנו ותקותנו! מתנאה אני בך, מאושרה אני.
ולמען הרגיע את רוחו שלחה אליו התלגרם הזה:

אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני
בשמחה ובאשר אין קץ הנני נוסעת לארץ אבות
פולינה

ירושלים, אלול תרע"ג

ע. ב. ג.

מעשה שהיה

האם היתה היא באמת יפה כל כך?
והלא פני אמה הנכנסת בחפזון לפעמים צחו
ספניה, ולחיי האם מלאות ועגולות סלהייה היא, ונופת
אמה מלאה תנועה זריזת, מה שזה היה חסר כנראה,
לבתה לגמרי.
במה איפא לקחה היא, הבת, תשומת לב רואיה
ובמה משכה לה עיניהם עליה? צחוכה היתה אמנם,
גם הסבין הסנולים צחוכות רבות לא זרקו על פניה,
עיניה תכלת כשל אמה, אף שהיו חסרות תנועת החיים.
שהיתה מצויה במדה יתרה בעיני אמה; תמונת פניה
המארכת כסה אמנם צלו של החן, גם קומתה היתה
נבוכה משל אמה.
דומה, שרוחה בקרבה, והצניעות הרצינית

יִשְׁלַחַהּ עַל פְּנֵיהַ תֵּן הָנָה שֶׁחֲקִיסֻמוֹ לִכְתַּחֲלָה, אֵת
אֱלֹהֵי שַׁעֲמֻדָּה לִפְנֵיהֶם בְּחֵן שֶׁל תַּחֲנוּנִים, חֶסֶד וְעֲנוּה.
לִכְתַּחֲלָה—

כִּי בְּרִצִּינֹת צְנִיעוּתָהּ, לֹא הִשְׁתַּקְּפָה הַצְנִיעוּת
הַיְּהוּדִיָּה הַתְּמִימָה: יוֹתֵר מִכִּפִּי הַצֶּרֶךְ וְהַדְּרוֹשׁ הִיָּתָה
מִרִּימָה שְׁמֹרֶת עֵינֶיהָ כִּלְפֵי שְׁמֵי הַקּוֹרָה, יוֹתֵר
מִהַרְגִּילוֹת הִיָּה לִפְנֵי גִלְגֵּל עֵינֶיהָ מִתְּגַלְגֵּל וְעוֹלָה כִּלְפֵי
מִדּוֹם, כִּלְפֵי הַתְּקֵרָה.

בְּמִלּוֹן קִמְנִיִן בִּיפּוֹ הִיָּה הַדְּבַר, בְּהַדְּרוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל
בֶּן אֱלִיעֶזֶר—שֶׁהוּא אֵךְ הוּא בְּעֶרְמָתוֹ הַמְּהִידָה וְהַמְּקַשֶּׁת
תֶּכֶךְ לַתּוֹךְ חוֹמַת מְקֻלָּשׁ חֲנוּיֹרֶת, אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם
יוֹצֵא מִתְּנַצֶּרֶת בּוֹהַ, וַיִּבְיֵאנָה בְּעֶרְמָה לִיפּוֹ
לְבַקֶּשֶׁת אִמָּה, שֶׁנַּעֲוָה סוֹף סוֹף לַעֲלוֹת מִרֹמְנִיהָ
בְּכַדִּי לַחֲצִיל בְּתָה מִהַרְשֶׁת שֶׁל הַמִּיסוּוֹן.

סוֹף סוֹף—
הַמַּעֲשֶׂה קָרָה לִפְנֵי אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה: וְהַיָּמִים
הָיוּ יָמֵי הָרַעַם וְהָרַעַשׁ וְהַמְּרוֹת הָעֵשֶׂן!
קוֹל שׁוֹפֵר חֹזֵק הַעֲבִירוּ טוֹבֵי אַחֲנֵנוּ בְּאַרְץ
רֹמִינִיָּה, לַעֲלוֹת מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן, לִבְנוֹת חֲרֻבּוֹת
אַרְץ הָאֲבוֹת, וְלַהֲקִים הַחֲרוּפוֹת וְלַחֲצִיב נְבוֹל
הָאֱלֹמְנָה.

אוּ יַעֲלֶה גַם רֹאשׁ הַמִּשְׁפָּחָה לְנַפְשוֹת הָאֱלֹהִים.

המשחקות לפנינו. ויבוא ברנה להשתתף עם
הקב"ה במעשיו. להחיות ארץ האבות ארץ העבר.
ולכונן את ארץ הבנים ארץ העתיד.

אבל חיש קל שלט בו אוירה של ארץ ישראל
להכמחו לאלפחו בינה: מי שלא שמע אותו בשעה
שתאר את מערומי הבידואים ואת תלבשת בני
התרבות, לא שמע פה מפיק מרגליות מימיו.

מי היה דומה לו בפתחו פיו לפני העולים
החדשים, תיכף בדתם מהאניה, לתאר להם את
הארץ כנחשת ושמיה כברזל את חולות חפיה, ובקשת
נחליה, ונקיקיהם, החדורים. ממש באותו ההתלהבות
שתאר לפני איזה חדשים, להתנער מעפר הנלות
ולחדש נעורי העם כנשר...".

אז היה חכם לוקח לבבות —

וביום פקד עיניו ויחכם יתר. "וימאס" בארץ
המדתו. וידבר על לב חבריו להתפקחות ויקומו
ויעזבו את הארץ, אחרי מסרם את בניהם ובנותיהם
הצאצאים והצפיעות בידו כחני אֵלֶּה ה' ח' מ' י' ש, אשר
השליכו אז מכמרת לאסף נעזבים כדגי ים.

ויקומו ויצאו אל כל ארבע רוחות השמים,
בארצות העמים, אשר שם צוה ה' ברכתו תמיד

שמה יאספו בעזרת אלקי ישראל כסף תועפות
ואז ישובו לקבל את בניהם, ובנותיהם, אם ירצה
השם, ויסכימו בעלי הטיסיון, ויתרצו גם בניהם.

אם יסכימו עובדי אלהי הרהמים
להוציא בלעם מפיחם או אם יתרצו בניהם? עקא
דא לא העלו כלל על לבבם.

אם יסכימו הם?

הלהסכמתם אנו צריכים? הבנים בנינו והבנות
בנותינו ברצוננו מסרנו בידיהם וברצוננו נשוב
ונשיכם אלינו.

כך עלה במחשבה.

אבל רבים לא שבו, ואלה ששבו לא השיבו
בניהם, כי לא נתנום אלהי הרהמים לבא
אל בין החומות, ולעלות בחומה" אפילו כדי לראות
ולהביט בפני פרי בטנם.

מאז מראשית קראו מחברי האון-גליון: „הישועה
תבא מהיתודים“.

ובאחרית הימים קראו הקריאה הזו גם פיוס
התשיעי, ומורשרי ילדנו, שנלקח מבין שרי אמו
בהיותו בן שנתיים, זה האחרון הראה אח"כ בחריפותו
היהודית, ובהבל פיו שנחל ממוריו הכהנים, כמה
קסם של קדושה וטהרה ישנו בבתי תפלתם, ויהי

הוא מרבה להביא הישועה—של הישועיים. כמובן.
 תודיעו אז, כי גם אמו של מורטרי בעצמה,
 שבהלקחו ממנה הכתה בשנעון, אמו זו היתה באה
 לאחר עשרים שנה לשמע משאות בנה המלחיכים.
 אולם בנדון דידן מנעו הכתנים את הנושעה
 לצאת מבין חומת מקלטת. לשוא התאזרה האם
 הזרויה. רבות עמלה ולא הצליחה עד אשר מצאה
 את ישראל בן אליעזר והוא הצילה.

כיום—והנה הילדה הצנועה עומדת לפני קדקד
 שערות הכסף של השב הצעיר ר' יוסף הלוי
 הפרופיסור הסרבוני שעלה אז לבקר את ארץ ישראל.
 ואני יושב ממולו, ומחרוזת ארכת בידה והיא
 מצלצלת בחרוזיה בדיוק של חרדה נלהבת בחעיפה
 שמורות עיניה ברגש חן למעלה: «אבל כיצד אוכלת»
 וחייתי שקטה, כ שהיא מנאצת קדשי באזני, את
 זה שהוא קדושי את אלהי ואמו. שיא הר התרמון
 גופל על לבב שנינו ולוחץ להין, ולא יכלו שפתותינו
 להוציא חנה וברגע הדלת נפתחה והנה, האם המלאה
 תנועה נכנסת בבחלה, ותתיצב, ותעמד מאחרי בתה.
 ותקרא בצחוק מנצחת: פֶּסֶּ דבר חשוב מאד...

צלצול בחרוזים לכבודו הוא. ולכבודה היא...
 אח—האח. התפרצה נאקה חרישית מגרון הבת,
 וגלגלי עיניה נגלו למעלה למעלה, ודיה תורטו כלפי לבה,
 ובזריות יהודית, שנתנדפה קצת ככלא בין החומות
 חֲמִיקָה הבת ותצא מהחדר, ושרירי שפתותיה מזדעזעים
 ברגשות עצבנית.

סוף הדבר ?

כנראה עלתה, סוף סוף, כידי האם להוביל את
 בתה בחזקה, או בפתוים והבטחות ולהשיבה אל
 ביתה שבאחת מערי רומיניה.
 כי מושיעה ישראל בן אליעזר השתדל, והצליח.

הבנק הלאומי

אנגלו פלשתינה קומפ.

לחג יובלו

תרס"ג—תרע"ג

בתמוז של קיץ זה נמלאו עשר שנים לעבודתו של האפ"ק בארץ ישראל—עשר שנים של עבודה, עבודה שאינה פוסקת, עבודה שמוסיפה וחולכת, ודאי שזה קובע מעין „יובל“ ומצריך הזכרה מיוחדת. ובהצטרפנו מעמק לבנו לכל אלה המאחלים למוסדנו המוצק הזה התפתחות גדולה וענקית במשך עשר השנים הבאות נשתדל לתת כאן סקירה כללית על עבודתו של המוסד במשך עשר שנות העבודה החלפות. בשבעה—עשר באפריל של שנת 1902 נתקבל האשור הרשמי בשביל האפ"ק מחרשות האנגלית (אינקורפורציון) ואחרי הכנות שנמשכו יותר משנה נפתח הסניף הראשון של האפ"ק, הסניף היפואי, שהיה אח"כ להמרכז בחדש יולי (סוף תמוז) של שנת תרס"ג

החון של האפ"ק בשעת הפתיחה היה ארבעים אלף ליטרא שטרלינג. לא האמינו ראשי-הציונים באפשרות העבודה המעשית בארץ-האבות והחליטו להשליך פרורים להאפ"ק ולעשות נסיון. אבל הנסיון הצליח, ועם התבלטות ההצלחה הנדילו חונו של האפ"ק על חשבוננו של הבנק הקולוניאלי. בשנת 1904 העלוהו לסך 50,000 לטרא. בשנת 1907—לסך 75,000 לטרא ובסוף השנה הקדמת כבר הניע חונו של האפ"ק לסך מאה אלף לטרא. למנהל ראשי לאפ"ק נמנה מתחלת יצירתו מר זלמן דוד ליבונטין, אחרי ששמש קדם בתור מנהל של הבנק הקולוניאלי בלונדון, ועל משמרתו זו עומד מר ליבונטין עד היום. וכשאנו באים לפגש כאן את עבודת האפ"ק במשך עשר שנות העבודה, מובן שהרבה עלינו לזקוף ע"ה עבודתו המרצית של מנהל האפ"ק, שהבין כיצד לסלל דרך לפני ההתפתחות ההדרגתית של המוסד וידע לבחור לו מתחלת היצירה עוזרים כאלה, שהועילו לא מעט להצלחת המוסד.⁽¹⁾ פתיחת האפ"ק בארץ-ישראל—רק אלה מבני הארץ שראו זאת בעיניהם והתחקו על התחלת

(1) נזכיר כאן כינון את המנוח א. ספיר ז"ל שוריוותו וחכמתו הכיאו להאפ"ק תעלה מרובה.

עבודתו, רק אלה יכולים להעריך כראוי את חשיבות העבודה. הישוב הארצי ישראלי לא היה אז מוכן כלל וכלל לכך. להישוב העירוני, היהודי ואינו-יהודי, אי-מובנים היו לגמרי המושגים של "בנק" "שמר-חוב" וזמן פרעון, והישוב הכפרי אמנם הבין זה ברובו, אבל התחיל לחביט על הבנק כעל המשך של חו"צ והברון כלמר: — מקור חדש לתמיכות או לחלואות שאינן חוזרות לעולם. צריך היה לכרא יש מאין, צריך היה לתת צורה מסחרית להישוב בנגוד להפילנטרופיה שמשלה קדם בלי מצרים, ביותר ברוד: על האפ"ק היה לא להלחם ולרכוש לו לקוחות מוכנים של בנקים אחרים (מה שהוא יותר קל) אלא לכרא לקוחות... ומשום כך כשאיוזרשימה של מספרים באה ומוכיחה לנו את התפתחות ההדרגית של המוסד משנה לשנה, אין זה רק התפתחותו של הבנק בלבד, אלא אנו למדים מזה גם התפתחות הישוב בכלל. הטבלא שלפנינו של חובות הבנק בסוף כל עשר השנים, מראה לנו התפתחות זו במספרים מחכימים ובולטים.⁽¹⁾

(1) הטבלאות והרבה מן ההערות שבסאמר זה לקטנו מהחברת הרשמית שהוציא האפ"ק למלאת עשר שנים לעבודתו.

* (בסוף שנת 1903 עלו החובות לסך 238,000 פר.

" 1,050,000 1904 "

" 1,468,000 1905 "

" 3,228,000 1906 "

" 4,410,000 1907 "

" 3,949,000 1908 "

" 4,489,000 1909 "

" 5,180,000 1910 "

" 5,765,000 1911 "

" 6,449,000 1912 "

וכמו שאמרנו לעיל לא נעשו ההלוואות הללו ללקוחות שנרכשו מבנקים אחרים הקימים בארץ אלא ללקוחות שהוכשרו לאט-לאט לקרדיט עם התפתחותו של הישוב, ביחוד הישוב העברי.

ובאמת נתפתח הישוב העברי במדה חשובה (אם כי לא מספיקה) במשך עשר השנים האחרונות. איזו מענפי המסחר שבארץ עברו לידי היהודים ואיזו מהם נתחדשו בארץ על ידיהם. נעשו נסיונות

* צריך להזכיר שרוב החובות האלה שייכות רק להלוואות זמנים קצרים. החובות של ההלוואות לזמנים ארוכים, של הלוואות נגד נירות ערך ושל אלו הנחנות ע"י קופות מלוה, שייכים למקצועות מיוחדים, שירובר עליהם להלן.

(לצערנו, לא כלם מצליחים) של חרשת-המעשה, ובנוגע להמשק הכפרי די להזכיר, שבמקום שנים עשר אלף דונם של נטיעות שנמצאו בדינו לפני עשר שנים יש עכשיו 43,000, ולשכחו של האפ"ק צריך לציין שהוא עמד תמיד על המשמר של התפתחות זו עד סוף האפשרות שלו, ואפילו בשנים האחרונות של המלחמות והמהומות והירוס הדרכים, ידע האפ"ק את אחריותו לפני הישוב העברי ולא צמצם את החלואות (ביחוד אלה של היהודים) דוגמת שאר הבנקים שבארץ, לחפך, בשנת 1912 עלתה הדיסקונטטה לעומת השנה שלפניה בסך שבע מאות אלף פרנק.

וכשאנו מעיינים בעבודת הבנק לפי המקצועות והסעיפים באים אנו לידי מסקנה, שחבה מיוחדת נודעת ממנו להמשק הכפרי, מוכן להמשק שלנו. אפשר שעלינו לבקש את הסבה בזה, שהמשק הכפרי הוא יותר בטוח ויותר מכוסס בערך להמסחר והאינדוסטריה שסימני-החיים שלהם אינם עדין כל כך בולטים. ואפשר שצריך לקחת בחשבון את היזמה הפרטית, שאצל אכרינו, ביחוד אצל נוטעינו, היא יותר מפותחה ויותר מבוגרה, והם מציעים מפעם לפעם לפני הבנק הצעות חדשות לתקנת⁹ מקצועי-

העבודה שלהם. איך שיהיה—מוצאים אנו בהחוג של ההלואות לזמנים קצרים בלבד (כלמר: מלכד ההלואות לזמנים ארוכים, נגד נירות-ערך, או ע"י קופות מלוה) סך של שבע מאות אלף פרנק בקירוב שהאכרים נשארו חייבים להאפ"ק עד נמר השנה החלפת, וביחד עם ההלואות שקבלו בהמקצועות האחרים עולה הסכום למליון וחצי פרנק. מוכן שבערך להישוב העירוני הרי זה סכום גדול.

אבל אי-אפשר לומר שהמסחר שלנו אינו מושך אליו את תשומת-לבו של האפ"ק. ואם אפשר עבשיו כבר לציון איזו סימנים של ברכה במקצועות האלה ידו של האפ"ק באמצע. בפרטות מוצאים אנו שבסוף שנת 1912 נשארו חייבים להאפ"ק מתוך אחב"י 94 סוחרים גדולים סכום של מליון שבע מאות ושימונים אלף פרנק, ואלף ומאה ושנים מתוך הסוחרים הקטנים שלנו—סכום של שבע מאות אלף פרנק, ביחד שני מליונים וחצי. וכשנצרך לזה את המספרים שאנו מוצאים בדו"ח בנוגע להרשת-המעשה ואת ההלואות החנונות שנתנו לחמוסדות*) עלינו להודות שבקמצוע ההלואות לזמנים

(1) מהרשימה המפורטה שבאה בהחברת י"ל האפ"ק, אפשר לראות שבמעט אין בארץ אף מוסד אחד (וגם הכוללים כבדל) שאינן נהנה מהלואות האפ"ק.

קצרים הנדיל האפ"ק לעשות.

וצריך לציין כאן גם את עבודתו של האפ"ק בתוך הישוב האי"חודי. עבודה זו, שנעשית מתוך ישוב־חדעת ומתוך זחירות מרובה חביאה לזה, שהאפ"ק נעשה לגורם מדיני וכלכלי בארץ, והשפעתו גם בתוך עב"הארץ גדולה מאד. אמנם עבודה זו כשהיא לעצמה עדין כמחלקת תלויה ויש שמרננים אחריה, ומוכן שלא באן המקום לברר זה בפרטות. אבל כשמנחלי האפ"ק באים ומצחירים שמעולם לא דחקה עבודה זו את הקרדיטים של הלקוחות היהודים (ואין לנו שום סכח לפקפק בדבריהם) אין לנו אלא לקדם בכרכה גם עבודה זו, שהשיבותה מרובה כמו שאמרנו גם מצד הכלכלי וגם מצד המדיני החברתי. צריך רק להוסיף, שעבודתו של חכנק בתוך החוגים האי"חודים מוגבלת רק במקצוע של נכיון שמדות.

* * *

פרק מיוחד וחשוב מאד קובעות תמיד הלואות לזמנים
בחשבונות האפ"ק תהלואות לזמנים
ארוכים. בהחברת היובלית של האפ"ק ארוכים
מוצאים אנו באריכות השתלשלות
המקצוע הזה ונחיצותו בשביל הישוב שלנו, ביחוד
בשביל הישוב הכפרי. הנחיצות, כמוכן, אינה צריכה

כאן לנמוקים יתרים. אדם מישראל, עירוני או כפרי, שיש לו אפשרות לקבל הלואה למשך זמן ארוך ברבית זולה ועל מנת לסלק החוב קמעה קמעה— מוכן, —שאדם כזה הוא בריכולת לנטוע נטיעות ולבנות בתים או לשבח באפן אינטנסיבי מה שנמנע מכבה מבלי שעול החובות יהיה מורש לו ביותר. אבל האפ"ק בתור בנק קומרציאלי שכספיו שלו ושל אחרים מיועדים להיות תמיד עוברים ושבים, לא היה יכול לעסוק ע"ה עצמו בהלוואות לזמנים ארוכים לכל היותר יכול היה לעסוק בזה במדה מוגבלת. מתוך הכרה עמוקה בחשיבות הדבר התחיל איפא האפ"ק (בשנת 1906) להשתדל בדבר רכישת כספים לצורך זה ממוסדות אחרים.

באפן זה נמסרו להאפ"ק סכומים מקרן־הקומת לישראל, מהחברת "עזרא" בברלין וגם הפונד שע"ש "דוד ופני ולפסון". ובתכספים האלה הונח היסוד לשכונות תל־אביב ונחלת־בנימין ביפו והרצליה בחיפה (לזכרון משה—בירושלם נתן הבנק עוד קודם לכך הלואה לזמן ארוך מכספיו הוא). נבנו בתים בשביל פועלים בשבע מושבות וחוטבו והושכחו חרבה פרדסים וגנים במושבות. כלשון המספרים יוצא כך: לכנין השכונות ביפו ובחיפה ובירושלם

נתן האפ"ק סכום של 553,486 פר' לנזעים שונים
במושבות פ"ת, ודי-חנין, רחובות, חדרה כפר-סבא
ובאר-יעקב—סכום של 112,362 פר' ולבנין ארבעים
ושנים בתים בשביל הפועלים בחמושבות—סך של
67000 פר'. ביחד סכום למעלה משבע מאות
ושלשים אלף פרנק. הסכומים האלה, כאמור, נתקבלו
ברובם ע"י הבנק ממוסדות אחרים, אבל חלקתם
נעשתה באחריות הבנק ובערובתו. הזמנים שלפיהם
נתחלקו החלואות האלה הם מעשר עד שלשים שנה
והרבות שהלויים משלמים, היא מארבעה עד ששה
למאה—הכל לפי הלוח ולפי הדרישות של המוסדות
שהפרישו לצורך זה את הכספים.

ועד כמה שצריכה להיות מרובה תודתנו להאפ"ק
על שסלל הדרך לחלואות לזמנים ארוכים (מזה לבנק
אגריי כבר אין המרחק גדול כל כך) עלינו להביע
כאן את רצוננו שהאפ"ק יודרו להגביר את העבודה
במקצוע הזה ולהשיג סכומים עוד יותר גדולים לצורך
החלואות לזמנים ארוכים, הנחוצות כל כך בשביל ישובנו.

* *

אחת מעבודת האפ"ק שהיא יכולה
להתפאר בה היא גם הנחת יסוד להרעיון
הקואופרטיבי בארץ ע"י קופות-המלוה
המשותפות. עוד בשנת 1904, כלמר תיכף לפתיחת

קופות מלוה
המשותפות

האפ"ק, התחיל מר ז. ד. ליבונטין לעשות תעמולה עבור יסוד קופות מלוה הדריות, שתאפשרנה השגת קרידיטים גם לאותם מאהב"י שכפני עצמם אינם מוכשרים לכך ושתקבלנה את הקרידיטים הללו בתנאים טובים (ברכית זולה וגם בסלוקים קטנים).

אחז ברעיון זה הועד — האדסאי והפריש לירי האפ"ק סך של 35000 פר' בתור קרדיטורית בשביל הקופות ובתור שותף להפסדים אם יהיו במקצוע הזה. והאפ"ק נגש להוציא רעיון זה לפועל במרץ ועומה והיום קימות כבר בארץ ארבעים וחמש חברות (ובהן כאלפים חברים), מהן קופות פשוטות לחלואה גרידא' ומהן קופות לתכלית ידועה במשק הכפרי או במשלחיד. הרשימה המפורטה של הקופות בהדו"ח של האפ"ק מראה לנו שיש קופות לקנית שעורים לקנית זבל ומספא, לקנית מקנה בשביל מחלבות, לחכירת קרקעות, לפתיחת הנויות משותפות וכיו הטבלא דלקמן נתנת לנו האפשרות להתחקות על התפתחות עבודת הקופות.

לסוף שנת 1906 נשאר יקוע בסך האפ"ק בהקצות 65000 פר'.

" 225000	.	.	.	.	.	1907	"
" 314000	.	.	.	.	.	1908	"
" 323000	.	.	.	.	.	1909	"
" 370000	.	.	.	.	.	1910	"
" 419000	.	.	.	.	.	1911	"
" 499000	.	.	.	.	.	1912	"

שהקופות האלה מביאות תעלת גדולה לחבריהן
 פובן שאין זה צריך לראות, החברים שהיו ראויים
 לקרדיט גם בלאו הכי קבלו ע"י הקופות הלואות
 נוספות על הקרדיטים שהיו להם מצד עצמם.
 ואלה שלא הוכשרו קדם לקרדיט חשיגו עכשיו
 מבוקשם ע"י האחריות ההדדית של הקופות וע"פ
 חרוב ברבית יותר וזלה משמשלם לזה פשוט (האפ"ק)
 חושב להקופות רק רבית של ששה וחצי למאה
 אבל יש מן הקופות שמוסיפות משלחן על רבית זו
 כדי לכסות הוצאותיהן).

צריך רק להעיר את מנהלי האפ"ק שלא יביטו
 על הקופות שלנו כעל דבר מסוים ונמנר לכל פרטיו.
 אלא על דבר שטעון עוד התפתחות ארוכה עד שמגיע
 לעמידה נמורה ברשות עצמו. הקופות, ביהוד אלה
 שבמושבות, צריכות להתפתח עד לידי מדרגה שיוכלו
 לשמש לתושבי המקום בתור בנקים קטנים שמכניסים
 לשם פקדונות, מקמצים שם הסכונות וגם מקבלים
 משם הלואות. היתומים של הסוכנויות האלה להאפ"ק
 נקל יהיה אח"כ לסדר, אבל העיקר שהקופות
 תסודרנה באופן כזה שתוכלנה לקמץ להאכריז שלנו
 את הזמן, שהם מבטלים עתה על נסיעותיהם ליפו ולשאר
 מקום—הסניפים של האפ"ק, לצורך כל הלואה קטנה

או שאר עסקי בנק. אם הקופות לא נסדרו עדין
עד היום באפן כזה בודאי שאשמים בזה במדרגה
הראשונה האחרים עצמם. הם, שהדבר נוגע ישר
לכיסם צריכים היו לחבליט בענין זה יזמה יותר עשירה
ויותר עסקנית, והצעד הראשון להתגשמות הדבר הוא
לאסוף סכום ידוע מתושבי המושבה (או ישר סקופת
הועד) בתור הון יסודי ועל סמך זה לבא אח"כ
בדברים עם המוסדות הפיננסיים שלנו בדבר הלואה.
באפן, כזה יקצוב האפ"ק לכל קופה הלואה כללית
אחת לפי מעמד חבריה, והקופות תחיינה הפשיות
לעצמן ותוכלנה לעסוק גם בדברים היוצאים מחוג
העבודה של היום. חרי רחובות וזכרון—יעקב!
נמצאו שם אנשים עסקנים בני—מרץ והעלו את
הקופות שלהן לגבה ידוע, והאמנם אין ראשון
לציון ופ"ת, למשל, יכולות לעשות מה שעשו רחובות
וזכרון יעקב?!

בסוף רוצים אנו עוד לחוסף בנוגע להקופות,
את ההערה החשובה, שאנו מוצאים בדו"ח של
האפ"ק, שלא היו שום הפסדים (או כמדה שאינה
נכרת כלל) במשך זמן עבודת האפ"ק עם הקופות.
לחפך תהון שהשקיע הועד האדיסאי בהקופות
עלה לרגלי הרבית שמשלם לו האפ"ק עד סך

48000 פרי, לאמר יותר בסך של שלשה עשר אלף פרנק.

ואילו היינו באים עכשיו לעשות סך—הכל לעבודת האפ"ק עוד היה עלינו לזקוף ע"ה האפ"ק כמה וכמה עבודות, ישרות ואי—ישרות, הן במקצוע של קנין קרקעות והן במקצועות אחרים, שכלם לא נעשו אלא בעזרתו. אפשר ומענין היה לחפך את המטבע גם לאידך גיסא ולהכליש את האמון, שרוכש לו האפ"ק משנה לשנה הן בתוך הארץ (והלק גדול מפקדונותיו הם מעמא—דארעא) והן אצל חבנקים וחמוסדות הגדולים שבחו"ל. אבל אנו לא באנו לעשות סך—הכל, מפני שאין עושים סך—הכל לעבודתו של מוסד חי וקים ועומד באמצע התפתחותו. הננו מסיימים איפא בכרכה שחתחלנו בה: הלואי שיוכל חבא של האפ"ק יהיו שרשיו בארץ לא שבעה (שבעה פניפים) אלא שבעים ושבעה, ושבעזרתו נשים גאולת הארץ בשכיל גאולת העם.

סחר הארץ

א. החפצים שנכנסו ויצאו דרך חוף יפו

בשנת 1911—1912

הנכנסים

1912

1911

החפצים	הכמות	הסחיר בלי"ש	הכמות	הסחיר בלי"ש
חמצונים שונים	361 טונם ⁽³⁾	4,500	220 טונם	2,200
מטות	2,334 חבילות	3,200	845 חבילות	1,780
בהמות		40,600		36,000
מיני סודה	1,227 טונם	13,900	1,000 טונם	12,000
צימנט.	2,207	8,330	3,000	8,100
חמרים כימיים	275	9,000	1,000	14,680
ארינ צמר	160 תיבות	14,200	281 תיבות	14,870
פחמים	7,671 טונם	11,730	12,390 טונם	24,780
קאוור	344	22,060	386	30,000
ארינ צמר נפן	7,430 חבילות	262,340	6,077 חבילות	24,308
שקים	438 טונם	12,260	440 טונם	13,200
קשוי בגדים	1,510 תיבות	24,060	1,775 תיבות	35,000
כלי זכוכית	492 טונם	13,800	420 טונם	12,600
קמח	111,545 שק	122,700	37,325 שק	47,776
כלי ברזל שונים	3,623 תיבות	25,200	5,068 תיבות	36,500
עורות מעובדי	249 טונם	19,740	220 טונם	14,700

(1) עפי הודעת קונסול בריטניה בירושלם

(2) הלירא שטערלינג היא 26 פראנק. (3) הטון הוא 1000 קילוא

הנכנסים

1912			1911		
ההחיר בלי"ש	הכמות	המחיר בלי"ש	הכמות	ההפצים	
10000	260 מונס	7300	326 מונס	רהיטים וכ"ב	
20000	—2,500	23200	" —2,770	ברזל ופח	
				זרע פשתן	
10000	" 350	7960	" 325	ישמן מכוניות	
20000	" 220	14650	" 170	מכוניות	
14000	" 180	7380	" 111	מכוניות מיטור	
30000	" 1,110	31740	" 725	שמן זית	
6000	" 180	6240	" 214	צבעים	
30500	ת' 110,928	42730	179,415	שמן אדמה	
4800	930 מונס	4580	785 מונס	הפחית אדמה	
3000	" 610	21650	" 410	מיני מאכלים	
46440	" 3,870	60860	" 4,655	ארז	
3100	" 1,350	5130	" 870	מלח	
				דגים מלוחים	
9600	" 320	6120	" 263	ויבשים	
7000	" 350	20960	" 740	גיר וכליכתובה	
41600	" 2,600	64840	" 3,452	סוכר	
5000	1,000,000	7140	1,557,000	רעפים ולבנים	
100000	" 25,150	80400	21,274	עצי בנין	
50009	5870 תיבות	72200	9,123 תיבות	מיטון וטומבק	
19213	760454 קיל	15700	548,000 קיל	יין ושפירט	
				נחושת צינק	
15000	540	28400	" 950	וברזל מעובד	
65500		33110		הפצים שונים	
1090019		1169910		סה"כ	

ה י ו צ א י ם

1912

1911

המחיר בכ"ש	הכמות	המחיר בכ"ש	הכמות	החפצים
5700	ק" 144000	1370	קילו 37200	שקדים
1250	" 1000			שעורים
354	" 238			פולים
560	טונם 160	1470	טונם 490	עצמות
4500		5100		בהמות
4000	פ" 220000	6525	פ" 145000	חנמל
20250	קילו 15000	11900	קילו 8600	יורה
700	" 120	1030	" 195	מספה
7400	" 271700	17150	" 694000	עורות
10620	" 8500	13180	" 12100	תרמזים
				שמן זית ישמן
4000	פ" 154320	14980	פ" 800000	שומשמן
283600	1418000	217500	ת" 869850	תפוחי זהב
11688	טונם 630	8675	טונם 380	צמחים
22000	תיבות 1500	19150	תיבות 1018	הפצי הכנסיה
30160	טונם 1508	98000	טונם 4800	שומשמן
254000	" 7790	144300	" 4380	פירות
25000		42000		אבטיחים ופיר
60400	קילו 4477	77600	5180	ינית וסניאק
28380		30730		הפצים שינים
774162		710660		ס"ה

ב. סכום החפצים היוצאים והנכנסים לפי הארצות

היוצאים הנכנסים

1912 1911		1912 1911			
המ היר בל"ש		הארצות	המחיר בל"ש	הארצות	
155000	146000	בריטניה	190000	185000	בריטניה
54000	49000	מיש בריטניה	10500	9000	מוש בריטניה
305000	340000	תורכיה	95000	78000	תורכיה
126000	114000	אוסתריה	24500	21000	אוסתריה אונג'
110000	108000	רוסיה	45000	33000	רוסיה
80000	74000	גרמניה	21000	17000	גרמניה
84000	112000	צרפת	50000	46000	צרפת
61000	70000	מצרים	290000	270000	מצרים
54000	60000	בלגיה	12000	15000	בלגיה
5000	16000	איטליה	6000	12000	איטליה
12000	25000	אמריקה	11000	10000	ארצות הברית
17000	22000	רומניה	2500	2000	רומניה
7000	8000	הולנד	2000	1000	הולנד
8000	15000	בולגריה	4500	6000	בולגריה
12019	10910	ארצות שונות	10162	5660	ארצות שונות
1090019	1169910	סה"כ	774162	710669	סה"כ

ג. מספר האניות שבקרו את חוף יפו לפי הארצות.

1912

1911

שם הארץ	אניות	הכוכב במון	אניות	הכוכב במון
אוסטר' אונגר'	111	211729	107	213679
בלניה	2	3213		
ברישאניה	182	292785	187	315876
צרפת	85	192560	68	161560
גרמניה	31	60167	44	85673
יון :				
אניות קיסור	8	6267	8	5952
" תרן				
איטליה				
אניות קיסור	37	56171	3	6964
" תרן	1	179		
תרכיה :				
אניות קיסור	8	5556	3	375
" תרן	755	23451	565	12079
רוסיה	116	156699	109	174526
ארצות הברית	37	25334	28	19022
ממשלות אחרות				
אניות קיסור	16	14980	30	30457
" תרן				
סיה				
אניות קיסור	633	1025461	587	1014084
אניות תרן	756	23630	565	12079

ד. מספר הנוסעים במסע"ב מיפו לירושלים
וחזרה

1912	1911	
9400	10700	מחלקה ראשונה
160000	158000	מחלקה שנייה ⁽¹⁾
<u>164900</u>	<u>167800</u>	ס"ה

ה. כמות הסחורה שהובילה מסע"ב מיפו
לירושלים וחזרה

1912	1911	
33750 טונם	40000 טונם	מיפו לירושלים
" 4000	" 6400	מירושלים ליפו
<u>37750</u>	<u>46400</u>	ס"ה

(1) מחלקה שלישית אינה במסע"ב הזאת

ז. החפצים שנכנסו ויצאו דרך חוף עזה
הנכנסים

1912

1911

המחיר בלי"ש	הכמות	המחיר בלי"ש	הכמות	החפצים
300		500		מיני צבעים
500				שקים
100		2000	300 חביות	צימענט
5500	11000	4000	10000	בהמית
200		4000		אריג צמר
80	136468 פו'			פחמים
6000	1200 שק	3200	900 שק	קאוור
20000		3000	600 חבילות	אריג צמר נפן
8000	1100 טונס			דורה
565	45424 פונט			דנים יבשים
2500				תלבשת מצרית
2000				קשומי בנדים
1500	1000 שק			קמח
900		1000		כלי זכוכית
1500				ניל (אינדיגא)
800	100	400	50	כלי ברזל שוני'
800		1000		עורות מעיבדי'
1000				שמן זית
50				צבע
2200	8000 תיבו'	2000	8000 תיבו'	שמן אדמה

הנבנים

1912

1911

המחיר בד"ש	הכמות	המחיר בד"ש	הכמות	החפצים
100				תפוחי אדמה
500	110132 פו'			תמרים כבושים
100		500		מיני מאכל
6000	4000 מינב	2000	1500 טונס	אורז
800	800	1000	1000	מלח
4800	3000	1600	1200	סוכר
				נייר וכל צרכי
1000		400		כתיבה
		200		לבנים ורעפים
2000		4000		עץ
7000		8000		מומין ומומבק
2700	260			חטים
500	450	600		יין וקוניק
3000		5000	650	אדוני צמר
7000		8000		חומי צמר
500				נחשת וצינץ
6000		850		חפצים שונים
99495	53250			ס"ה

היוצאים

1912

1911

המחיר בלי"ש	הכמות	המחיר בלי"ש	הכמות	החפצים
1000	100	150	9	שקרים
47632	7928	48000	8000	שעורים
800	10000	2000	10980	קרא מיוש
500	250			קלי
2000	1000	1600	800	חנטל
1230	171	2800	500	דירה
500	210400	1000		ביצים
1500		1000		פירות
900		800	6000	עורות
300	2500	1500		תפוחי זהב
2000		800		קדרות
2500		1000		עופות
500		2000	250	אכמחים
1900	240	12000	1390	זרעוני אכמחית
738	88	2500	50	חטים
5000	200			עמר
67000		1150		כיה

ז. סכום החפצים היוצאים והנכנסים דרך חוף עזה לפי הארצות.

הנכנס

היוצא

1912—1911

1912—1911

המחיר בלי"ש		שם הארץ	המחיר בלי"ש		שם הארץ
6695	2000	מצרים	500	1000	מצרים
8800	5200	צרפת			
1000	2000	גרמניה	2000	2600	גרמניה
5300	1500	הודו			
1500	1200	רוסיה			
35550	19450	תורכיה	10556	5100	תורכיה (מצר' וכל אחת החצי)
6900	4200	אוסטרי אינגר'	5100	17150	תירכיה
29650	16700	בריטניה			
1100	1000	ארצות הברית	48844	51300	בריטניה
52250	96495	סה	67000	77150	סה

ה. מספר האניות שבקרו את חוף עזה לפי הארצות

1912

1911

שם הארץ	אניות	הכובד בטון	אניות	הכובד בטון
בריטניה	4	6614	4	6730
אוסטריה	1	820		
סה	5	9434	4	6730

הרופאים הראשונים בירושלים

א.

הישוב האשכנזי בירושלים, החל להתפתח
 ימים רבים היתה ירושלם עזובה מעדה אשכנזית.
 כי פחדו האשכנזים לעלות לציון, אך אחרי ה"רעש"
 והביזה בצפת, החלו האשכנזים לעלות ירושלימה.
 מספר האשכנזים עלה מיום ליום, ויהיו לעדה מיוחדת.
 אך מצבם אז — רע למאד ובשפל המדרגה: לא היה
 להם שום בית-חסד שיחיה נכר בשם ובמעשה, מלבד
 בתי כנסיות ומדרשות לתורה ולתפלה, לא היה
 להאשכנזים כמו לחספרדים שום מפעל של צדקה
 כמו בית חולים הכנסת אורחים, בית יתומים וכו'
 אשר כמעט אי אפשר לעדה להתקיים
 בלעדם. כמובן סבלו אז יושבי ירושלים הרבה, ביחוד
 החולים, באין להם לא רופא ובית חולים למצא מזור
 למחלתם; וביחוד האנשים החדשים אשר מקרוב באו
 להתישב בירושלים, אשר לא היה להם שום קרוב
 ונזאל.

המסיון החלה אז לפרוש את רשתה על היהודים. יושבי ירושלים. ויבוננו בית חולים ויביאו לתוכו רופא אליל, אשר במרם ירפא את נק החולה, ירפא את נשמתו...

יושבי ירושלם אמנם לענו להמסיון; ומפי הרבנים וראשי העדות הספרדיים והאשכנזים — יצא צוא ב"הרס-המור" על כל איש ואשה גדול וקטן, אשר יחנו מהמסיון, כי גבדלים יהיו מהעדה: לא יצרפו אותם למנין, לא ימולו את בניהם, ולא יקברו את מתיהם. אך כל הדברים האלו ללא הועיל — נגע המספחת הגיע עד לאחדים מהמשפחות המיוחסות שבירושלם, אשר מרוב ענים ולחצם הנורא, הוכרחו לקבל טובה מהמסיון.

רבני ירושלים ראו עד כמה הגיע הדבר, ולא חשו עוד. בצער גדול הודיעו לגדולי ישראל אשר בחו"ל, את ענים הגדול ולחצם הנורא. ויודיעו גם את נגע המסיון, ומה הגיע אליהם ממנה; וידרשו לשלוח להם רופא ובית רפואות אשר יוכל ללחום עם המסיון, ויחיה לעזר לעניי ציון.

מכל עשירי ישראל וגדוליו, לא התענינו כ"כ במצב ירושלם, כהשר הצדיק מונטיפיורי, אשר

לוח ארץ ישראל

באב ופטרון היה לבני ירושלם. ובית דו משי לד,
אשר גם הם עשו חרבה למוכת יושבי אה"ק; והשר
הצדיק דרש אחרי רופא מוסמך, חכם וירא-
אלקים, אשר יקבל עליו את המצוה הזאת, לבא
ירושלימה.

וחנה נקרה לפניו איש חכם ונבון
דעת, הרופא שמעון פרנקל מצילין אשר
בשלוזען, אשר נמר אזאת חק למודיו, ויוכר בתאר
ד"ר לרפואה, והוא קבל עליו את המורה, לנסוע
ירושלימה, להיות לעזר לאחיו העניים.

בעונג רב הופיע השר במכתב ליושבי ירושלם,
כי שולח להם רופא ורפואות על השבונו; ואת
מכתב השר אל ראשי ירושלם, הספרדים
והאשכנזים, הנני להעתיק כעת לפני הקוראים.

המכתב הזה, נכתב על קלף יפה, באותיות
רש"י נהדרות, והתום בהתימת השר מנטיפיו רי-
ממש (בכתב אשורית, כי בן נחג השר להתום את
שמו), ונמצא בבית-הספרים הלאומי
„מדרש-אברבנאל“ „וננזי-יוסף“
בירושלם, אשר ממנו העתקתי העתקת
נכונה, אות באות.

שויתי ה' לנגדי תמיד

פה לונדון הבירה. יום ג' ראש חדש אדר התר"ג לברי"ע

אל החכמים המסולאים בפז במעשיהם ויזהירו
בוהר הרקיע בדבריהם. ה"ה היושבים ראשונה לנהל
את קהל עדת ישורון בעה"ק ירושלם תוב"כ, הרב מו"ה
אברהם חיים גאנץ (1) הגביר כ"ה יוסף אמולאג והרב
מו"ה משה ריבלין (2), והרב מו"ה אברהם שלמה זלמן (3)
שמן ששון ירעפו להם השמים וממקור הברכה ישאבו
מנותיהם אפים ויזכו לראות בנחמת ציון וירושלם אכ"ר.
הן מאז ידעתם כי השקה נפשי בכם וכל
מחשבתי יומם ולילה כל ישובתי להפיק רצונכם.
אהבתי אליכם כמו קדם על לוח לבי ותשוקתי וחשקי
לכל אחי היושבים על אדמת הקדש, כמסמרות נמועים
במקום נאמן.

(1) הוא הראשון אשר נכתר בתאר "הכ"ס — בא ש"י ע"י
משרה סדך (פירמאן) השלטן עבדו ל—סג"ד בשנת תר"ב.
והוא שמש במשרתו זאת כשבע שנים (תר"ב—תר"ח); הוא
היה מפורסם בשמו "אנ"ן" ויחבר הרבה ספרים, בשו"ת ודרושים
שונים.

(2) הרב הזה נשלח לירושלם בשנת ת"ר ע"י נכאי אה"ק
בשקלוב; והוא הנודע בשם "הסניד משקלוב".
(3) הוא הראשון צורף.

ויהי כאשר שמעתי כי נגעו בכם ידי מחבלי
 ברם ה' צבאות וכי נפלו שלשה אנשים ברשת אשר
 טמנו להם המורים זיקים חצים כמתלהלים נגד עם ה'
 ותורתו לבי הלך מאתי ונעתק צור ממקומו עיני
 בנרה בלי תת פונה לה על אשר הפרו תורתנו הקדושה
 ועזבו מקור מים חיים זה אבינו בוראינו אל אלהי
 ישראל עד אנה אמרה נפשי אלה רשעים ושלוי
 עולם את פני תכל באפלה קדרו? עד אנה מאור
 יושביו בחשכת לילה ישחרו? יומם לא נחתי ולילה
 לא ישנתי עדי פתאום בא היום שקויתיהו. בא
 האיש אשר בקשתיהו הלא זה הבחור אשר יתיצב
 לפניכם חיום איש ירא אלקים הרופא כה' שמעון בן
 כ"ה נתן פרענקל מק"ק צילץ במדינת שלעזיען.
 הנה הקרה ה' אותו לפני למען ילך לשבת על ציון
 הר קדשנו ולרפאות עניי אחינו הננועים בתחלואים
 שונים בעו"ה.

ועתה הרנינו וושבי ירושלם גילו שפרו גורלכם,
 חבלים בנעימים לכם יציע. כי הוא ימציא מזור ותרופה
 לכל אשר יבוא לפניו וכל יאמרו בארצנו עוד בני
 ציון חולכים לשאול בקסמים אשר במתק שפתים
 יורידו את נפשות בני ישראל שאולה. ואנכי נתתי

להרופא הנ"ל למנה כל צרי ומרקה ותחבושת להכין
מטה ומנוח לאומללים ונדכאים. שמתי כסף באמתחתו
למחר לבוא אליכם, גם אתן לו חלק עבודתו בשלשת
שנים הראשונים מהברכה אשר הנני ה' זוכר אזכרהו
בנדבת לבי למען יעמד חי ושמח לפניכם.

ואתם תדברו אל לב אחינו ותודיעו להם החוקים
והתורות אשר מפארן אלהי ישראל הופיע לנו, גם
תוכחות וכל מעגל יושר, על יד חזיונו לנו הודיע.
תלמדו אותם ויהי נא הסדכם לכבדני במענה אם תטיבו
דברי בעיניכם ואם תוחלתי לא נכזבת. הן וכבוד יתן
ה' לכם ולכל המסתופפים בצלכם וחיו בצוב.

בחסן מיקורם

משה מונטיפיורי.

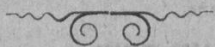

הד"ר פרנקל עלה לירושלם, ובכבוד גדול
למאד נתקבל מאת ראשי העדה. ואמנם הרבה
לעשות לטובת ירושלים וענייה החומרית והרוחנית.
גם היה לעזר—בשנת תרמ"ז—לחמשורר ד"ר ל. א.

פֶּרְנָקֶל בִּיסוּד בֵּית־הַסֵּפֶר הָרִאשׁוֹן בִּירוּשָׁלַם לֹה א צ י ל
ל ב י ת ל מ ל .

• אִין אֲנוּ יוֹדְעִים בְּדִיוֹק, אֶת מִסְפֵּר הַשָּׁנִים שֶׁהִיָּה
בִּירוּשָׁלַם, כִּמוּ כֵן הַסִּיבָה שֶׁחֹזֵר לֵאיוּרֹפָא. אֶךְ זֹאת
אֲנוּ יוֹדְעִים כִּי בַמֶּשֶׁךְ הַיָּמִים שֶׁעָמַד עַל מִשְׁמֶרֶתוֹ, עָשָׂה
אֶת מִלְאֲכָתוֹ בְּאִמּוּנָה, וּלְחֹם הַרְבֵּה עִם הַמַּסְיִין, בִּיחָד
עִם רַעֲוֵי הַדָּרִי מִן שְׁנֵשֶׁלָה ע"י מִשְׁפַּחַת רוֹמְשִׁילֹד—
אֲשֶׁר עַל אֲדוּתוֹ נִדְבַר בַּפְּרָקִים הַבָּאִים— לִכֵּן יִהְיֶה
זִכְרוֹ בְּרוּךְ !

יְרוּשָׁלַם, סִינֵן תַּרְע"א.

ציין לנפש

א. הרב הנאון וכו' רבי חיים ברלין זצ"ל

בלב"ע יום ב' י"ג תשרי תרע"ג בשנת השמונים ואחת לימי חייו.

הרב הזה היה מנוע היהם בן הרב הנאון במחור"ר
נפתלי צבי יהודא ברלין (הנצי"ב) ראש ישיבת
וואלאזין זצ"ל.

הוא בא חנה לפני כשבע שנים להשתקע בירושלם
בתור איש פרטי לנוח מעבודת הרכנות שנשא כל ימי
חיו בקהלות שונות ברוסיא, ולא אוה להתעסק כלל
במשא העדה. אך הנאון ר' שמואל סלנט זצ"ל שמואו
היה תמיד לראות בחייו איש אשר ימלא מקומו בהנהגת
העדה. העמים עליו לעבוד אתו יחד בהנהגת העדה
ואחרי פטירתו של הנרש"ם נשארו כל צרכי העדה
הגדולה הזאת על שכמו אף שלא קבל עליו משרת
הרכנות ויהי גם ראש ועד הכללי ושני המוסדים
הגדולים ת"ת וב"ה.

בעבודת הצבור הזאת שהועמסת עליו לעת זקנתו

עבד באמונה ובתמימות. ויתעניין גם במצב יתר המוסדים שבעירנו. ויחי אחוב וחביב על כל החונים הצבוריים ולכל רואי פניו כי היה מקבל את כל אדם בסבר פנים יפות. הוא השאיר אחריו כתבי יד מרובים בחרושי תורה. מעודו היה מוקיר מאד את ספרותנו הקדומה וישתדל לרכוש לו בית ספרים גדול ובעלותו לירושלם הביא אתו כארבעת אלפים כרכים ובימי שבתו בירושלם לא נמנע מלקנות כל ספר או תוצאה שלא היה באוצרו. ואת אוצרו זה יחד עם מה שנשאיר בחוץ העולים לערך שמונת אלפים כרכים. הקדיש בצואתו ל"עין חיים". באופן שיהיה מוסד כללי בעד כל יושבי עירנו.

בני ירושלם חלקו לו את כבודו האחרון מכלי הספרים כרצונו בצואתו.

ת נ צ ב "ה

ב. הרב ר' יואל משה סלומון ז"ל

נולד בירושלם שנת תקצ"ח ונרצ"ע י"ב חשוון תרע"ג

הר"ם סלומון היה אחד מהכחות היותר מצוינים שבעירנו והיה נחשב בין העסקנים הצבוריים מהמדרגה הראשונה. כי בהיותו יליד ירושלם וגדל

(*) הנדיב המפירסם מר יקותיאל מנקוויץ מווילנא נרצח חמשת אלפים רוי"כ לכנין בית כמגרש הת"ת שמהוין לעיר בעד אוצר הספרים הזה.

עמה ביחד, הכיר את ירושלם, מצבה ודרישותיה.

המנוח היה מפורסם בתור חכם ובעל שכל חריף וזיה חביב, ורצוי לכל המפלגות,

את הרי"מ סלומון נוכל לציין בתור אחד מבוני הישוב האשכנזי הנוכחי, העירוני והחקלאי, במדה זו שרכש לו מאבותיו. אבי אביו ר' זלמן צורף מפורסם למדי בתור אחד מראשוני המיסדים והעובדים היותר מסורים לישובנו זה. וגם אביו ר' מרדכי סלומון הלך גם הוא בדרך זו וישם את כל מעיניו רק להגדלת הישוב ובסוסו, ויחי הראשון בין הוגי הרעיון של עבודת אדמה בארץ אבות. וגם המנוח הרי"מ סלומון ז"ל הלך בדרך אבותיו להפריח את הישוב ולבססו, השכונות הראשונות שמהוץ לעיר יכולות להקרא על שמו כי הוא עמל בבנין, ויהיונם ממיסדי המושבה הגדולה, פתח תקוה". הוא הצטיין גם בכשרון ספרותי והשתתף בעתונים שונים. ביחוד שם לבו להמוסד "בקר חולים האספיטאל" ויכהן בו בתור גבאי שלא על מנת לק"פ המט' ועשרים שנה.

יושבי ירושלם ופתח תקוה ידעו לחקיר את פעולתו ובנו על שמו חדר גדול בבנין החדש של הביקור חולים האספיטאל מהוץ לעיר.

תנצב"ה

ג. הרה"ח ר' אריה ליב גורדון ז"ל

נלב"ע במושבת פ"ח בכ"ד לה' השון תרע"ג

המנוח היה אחר מטובי תלמידים וחמשכילים שכדור הישן. נולד בוילנא ונתחנך על דרכי התורה ולמד בישיבות שונות עד כי היה „בקי בש"ס" ונתיה מצוין בדקדוק לשון עברית. בחיזתו בוילנא הדפיס את ספר הדקדוק של הגר"א עם הערותיו, ויחבר ספר בהגיון בשם „תורת ההגיון" וגם מחברת „חזון האמונה ותחשנהח" ולבלי לעשות את התורה קרדום לחפור בה הלך ברלינה ושם השתלם בחכמת הכימי וישב אל ארצו בשנים הראשונות לביאתו לארצנו לפני כהמש עשרה שנה נמנה להיות כימאי ליינות היקב שבראשון לציון ואחר כך בבית ממכר הרפואות של מר עפשטיין, וכאשר יצא מר עפשטיין מהעסק, עלה ירושלמה ובה נמנה למורה ראשי לעברית וחשבון בת"ת „עין חיים", ואת עתותיו הפנויות הקדיש לבאורי התורה ודברי ימינו, וביאור סידור התפילה (גם השתתף בהנחת התלמוד הירושלמי תוצא לאור ע"י עורך הלוח). ובסוף ימיו זכה שביאורו הקצר על התורה יודפס בירושלם בשם „שרשים והארות" שבעיקר מכוון הנהו לתועלת המלמדים, וספרו על דברי ימי ישראל הכנוי על יסודות ספרות התלמוד, ונכתב בסגנון קל, נמצא בכתובים פה, ופירושו על הסידור מכר להאחים ראם בוילנא.

כל ימיו חי חי לחץ ובימיו האחרונים הוכה במכאובים ותישב בפ"ת אצל חתנו ושם מנוחתו כבוד.

תנצב"ה

ד. הרב הגאון ר' יצחק וינגראד זצ"ל

נר"ב"ע ביום ט"ז כסלו תרע"ג בשנת הששים ושנים לימי חיו.
 המנוה עלה לירושלים באלול תרמ"ו. וכשני
 חדשים אחרי כואו יסד ישיבה בשם "תורת חיים"
 וינהרו אליו טובי הצעירים שבירושלם והיו לר"ב
 ומגיד השיעור לפניהם ומקט מעט הגדילה ושכללה
 בהכנסה גדולה, ואמנם גם בחוצאה גדולה כי הוא
 החל לשלם לתלמידים שכר תגון יותר ממה שהיו
 נהוג ויקבל את כל התלמידים שדפקו על דלתותיה
 וכאשר ההכנסה לא היתה דיה לכל החוצאה התחיל
 ללוות סכומים גדולים ברכיה, ובמובן בחיותו לא
 מנוסה בעניני כספים והשכנוי רבית באה קופת
 הישיבה עד משכר, ואנשים רבים אכדו את כספם,
 הדבר הזה מרר את חיו ותפילו למשכב ולכסוף
 קפדה את חיו, כמותו לא השאיר לאשתו ולבניו
 כלום זולתי את התואר "ראש ישיבה". רק לעי"ק
 ירושלם השאיר מוסד גדול היא ישיבת תורת חיים
 המתקיימת גם עתה ויש תקווה כי תשוב לאיתנה
 ולכבודה הראשון.

תנצב"ה

ה. הרה"ח וכ"ר אליעזר גרינהויט ז"ל

נלכע י"א אדר ראשון תרע"ג כפתה תקוה
 המנוה היה יליד אונגריה, למד בבית מדרש
 חרבנים של חר"א הילדסהיימער, ויכתן ככהונת

הרבנות בעיר מיטישכר ולפני כעשרים שנה נתנו ראשי בית היתומים האשכנזי שבפד"מ על שכמו את הנחלת בית היתומים שתחת פקודתם בירושלים. למרות עבודתו בהנחלת המוסד לא נמנע מלעסוק גם בחכמת ישראל וספרותה ויוציא לאור קובץ מדרשים קטנים, מכתבי ססע עתיקים, וספר, נוצר תאנה" כולל מאמריו שנתפרסמו במאספים שונים בנרמניה, ועוד לפני כשנתיים העתיק את מעונו יחד עם בית היתומים, עפ"י פקודת הועד ל"פתח תקוה" ושם מנוחתו כבוד

תנצב"ה

החכם ר' יחיאל מיכל פינס ז"ל

נלב"ע ז' אדר"ב תרע"ג

המנוח נולד ברוזינו (כ"ג תשרי תר"ד) לחורים אמידים וחשובים. עוד בנעורו הצטיין בבינתו העמקה ובשכלו הרבה. בימי בחרותו שמש את הגאון הנודע ר' מרדכי גמפל יפה, ז"ל בעודו צעיר לימים לקחהו הנביר והעסקן הידוע בזמנו ר' שמריהו לוריא לחתן, ואז החל הרימ"פ את פעולתו הראשונה לחרביץ תורה בישיבתו הפרטית של הותנו בימים ההם קרא הרימ"פ ושנה הרבה חן בטקציעות התורה וחכמת ישראל וכן בדברי ימי העמים והחקירה הכללית הרימ"פ לא היה מאלה האנשים שחזרו אחרי "עטרת סופרים", ולכן לא הרבה לכתב לחפך רגיל היה בפיו: "אידי דטריד למפלט לא בלע", והם היה על

זמן הכתיבה שאפשר לרכש בה עוד ידיעות. בהיותו עוד צעיר לימים ערך קרבות נגד הרוח המשהית של ההתבוללות ובקשת התקונים בדת כמאמרים השוכים שנדפסו ב"לבנון" ונקבצו בספרו החשוב "ילדי רוחי".

בשיבת ציון ראה הרימ"פ פתרון לכל השאלות המנסרות בשנות השבעים והשמונים בעולם היהודי כשישוב העם לארץ ולעבודתה יתחיל מעצמו להיות את חייו הלאומיים והדתיים השלובים ודבוקים זה בזה ולהוציא רעיון זה לפעל היתה משאת נפשו. ועד מהרה נודמנה לו שעת הכשר לזה בחוסר החברה "מזכרת משה ויהודית", לפעל לטובת א"י נמנה הרימ"פ לפקידה; ובשנת תרל"ט עזב את רוסיה ועלה ירושלימה.

בקש הרימ"פ לפעל הרבה בארץ אולם לא יכול להוציא מהשבותיו לפעל מפני המעצורים הרבים שעמדו לו על דרכו גם קפת החברה "מזכרת משה" לא הרשתה הרבה, במשך הימים האלה נסה הרימ"פ נסיונות שונים במקצועות עבודה וחרשת, ובהם השקיע גם את הונו הוא, מפעולותיו אז נשארו לדורות השכונות "מזכרת משה" ו"אהל משה" בסביבות ירושלים. אח"כ נכנס הרימ"פ לועד הפועל של "החובבי ציון את אשר פעל הרימ"פ ממש במסירות נפש ימי משרתו זו, אי אפשר לציין בשורות מעטות. המעשה היותר נכבד שעשה בתקופה זו הוא יסוד המושבת "נדרה" אשר תושביה יכבדוהו ויאחבוהו כבנים את אביהם.

מפני סבות שונות עזב משרתו זו, וישב
ירושלימה, ויהי למזכיר בבית"ה "בקרר חולים" ואז
שב הריט"פ לעסק גם בספרות בימים ההם תרגם
מאנגלית את "ספר הכח", שבו קבע חרבה טרמינוס
מדעיים שנתקבלו בשפה. ביחוד עזר הריט"פ לאחרים
בכתיבת ספריהם, אם רק מצא בהם ערך, כי לו לא
היתה הספרות "עטרה להתגדל בה" ככה הניח ותקן
סגנונה של מסכת נתנה ומעשה מרכבה לר"ב.
שרשוסקי, כתב חננות והערות לבמה ספרים, שרבות
מהן ראו אור דפוס, ובהן ספר כפתור ופרח והתלמוד
הירושלמי תוצאות העורך, (ורבות עודן בכתב) ויעזור
הרבה לאלמנתו הכבודה וחברותיה כיסוד מכון
חברת עזרת נשים.

ביחוד היתה השפעת הריט"פ מרבה על כל
טובי—הצעירים בא"י וסופרי א"י כמעט כלם הם
תלמידיו.

חמנוה נפטר ביפו בליל ש"ק ו' אדר"ב והובא
למחרתו ירושלימה ששם חלקן את כבודו האחרון
ורבים מוחשבי העדה והכמיה הספירותו כהלכה.

תנצב"ה

חדשות וזכרונות

מס"ב מאפילה לשכם החלק היותר גדול מהמסלה הזאת
נגמר כבר ומאפילה דג'נין (עין גנים) הולכת כבר המסלה שתי
פעמים בשבוע בדרך רשמי מחיר המסע הוא א' מגידי וד' עשרות
4-50 פרי ומפה לשכם חסר רק שמת של 46 ק"ל ומטר.

גאולת עתיקת הארץ, כשנה זו נוסד מוסד, שחזונו היה
מרגש מאד והוא, להשתדל ברכישת קברים קדומים ושרידי
עתיקותינו שלא יפלו בידי זרים, בראש החברה עומרים אחדים
מטובי אחינו פה ובגולה, ויש תקוה כי בקרוב יתחילו להוציא את
מחשבתם השונה לפעולות והמפעל הזה הוא חשוב מאד כי
לדאבונו בעקב ההתרשלות וחסרון אמצעים בשעה הנחוצה יצאו
מרשותנו מקומות קדושים וחשובים וכאן לירי זרים.

חפירות מדעיות מר א. ענתכי השיג רשיון לחפירות מדעיות
בחלק גבעת העפר שקנה בפקודת הברון עדמונד די רומשילד,
ובקרוב יכוא חוקר צרפתי נודע, יחד עם אחד מפקידי המועצא
הקושטאי להתחיל בחפירות.

מר ס. ראנגע מלונדון שנכנס ליער הפועל של "חברת
חקירת ארץ ישראל בבריטניה" נדב סך מאה לירה שטרלינג
להחכרה לתכלית החפירות החדשות כתנאי שתחפור במקומות
השויכים למוסד "גאולת עתיקת הארץ" אומרים שהחפירות
הראשונות שלה תהיינה בתל איל-פול היא גבעת שאול.

חברה יהודית לחקירת א"י שמטרתה כשמה ואליה נמנו
כבר רבים מטובי החכמים והחוכמים שבירושלם ויפו.

בית נכית פדגוגי נוסד בירושלם ע"י סניף מרכז המורים
הירושלמי. בשמו כן הוא וכימיו המעטים כבר רכש לו תמונות זכרים

שונים ויש תקוה כי בית הנכות הזה יתפתח ויתאים לתעודתו ויאסף אל חוכו כל הדברים שהשייכים והמועילים לבתי הספר בא"י ולחפפתחות החנוך בכלל.

וער הלשון העברית התכנס והשתכלל ע"י התמיכה ההגונה שנקצבה לו מאת הכנסיה הציונית. ההסתדרות לשפה ולתרבות העברית ואגודת הקדם. באופן שיוכל לקבל מזכיר ראשו בשכר. שיאציל חלק גדול מזמנו לגבורה הזאת הסזכירות הראשית נתנה עז שכם החכם והסופר מר דוד יר ון. התלמוד הירושלמי. החברת הידיעית של התלמוד הירושלמי תצא לאור בכספו תרע"ד והיא תכיל מסכת דמאי וחלק ממסכת בלאים ומיד אחרי זה תדפסנה ההוכחות הבאות בסדרן בלי עכוב.

הירושלים. הכרך העשירי של המאסף הספרותי הזה יצא לאור כלור בתדרו וכו השתתפו מזכירי החכמים והחוקרים שבארץ ותו"ל בצרוף תמונות ואליו נספח מחברת המפתחות" הכללת מפתחות מפרשים לכל עשרת הכרכים. ומיד בהרף תרע"ד יתחיר העורך בהדפסת הכרך הי"א שצאתו לאור לא יאחר.

המעמר כרך שלישי וכול אגודת הסטוריים מארץ ישראל ובסופו מאמרים מדעיים שלא באו בהכרכים הקודמים הדפסות תחל בראשית שנת תרע"ד וימי הדפסתו לא ימשכו.

מטבעות היהודים. החכם מר שמואל רפאלי הדפיס את ספרו "מטבעות היהודים" פרי עבודתו במשך שנים רבות ואליו נספתו לוחות מתמונות המטבעות המבוארים בפנים ותא"ב השונים בהוצאת אפרים דיינארד.

השנה

השנה הזאת לא יצרה אמנם גדולות ונצורות.
אך היא היתה הרת עלילות ומעשים גדולים שיצאו
לפעולות בהשגים הבאות אחריה ואנחנו נבאר את
הכל לפי הענינים והערכים כדרכנו.
המצב בכלל.

המצב הכללי לא טוב היה מפני המלחמות שבאו
על ממשלתנו וארץ ישראל סבלה גם מהזיקה הנורא
ששרר בה לכל צרכי אוכל נפש (מעקב מיעוט הגשמים)
ומיעוט הרוח וזה היסב הנירה גדולה שעדיין לא
פסקה וכמעט מידי שבוע בשבוע עוזבים צעירים
רבים את ארצנו ובהם גם צעירים שנולדו ונתחנכו
בה ללכת אל אשר ישאם רוחם. ולעומת זה מספר
העולים לארצנו להתישב בה לא גדל כלל וזה
מעציב מאד. לראות כי ארצ"ק חולכת ומתרוקנת
מבניה בונייה, ולתיקון הדבר ראוי שכל החברות
והעוסקים בעניני הישוב ישימו לב לאחוז מהר בהדרכים
והאמצעים, (שמקצתם יבוארו להלן) שעל ידם אפשר
היה לנדוד את הפרצה. והתחלה לזאת נעשתה כבר
בביקורו של נשיא הוועד ציון מר מנהל אוסישקין.
ששם הפעם את לבו ביוחד למצבה הרעוע של

ישוב ירושלם ויאסוף אסיפה ממוכי העסקנים
שבעירנו להתחקות על האמצעים שבהם אפשר יהיה
לתקן הדבר ומיד בשובו לביתו הוציא קריאה לכל
אחינו שבגולה בשם „לתקנתה של ירושלם” וכבר
נאספו סכומים חגונים לתכלית זאת וכלי ספק יראה
עם ישראל שיודע ומאמין הוא „אם ארץ ישראל קודש
הוא לישראל, אז ירושלים קודש הקדשים”. „אם אנו
לא נפדה את שרידי מהמדינה, אז אין אנו כדאים
לגאולה”. — (מ. אוסישקין בראש מחברת ירושלים שהו”ל
בהשתדלותו). — ויקומו כלם כאיש אחד חברים לעשות
כל מה שאפשר לעשות לטובת תחית עיר אלהינו
משאת נפשנו.

בהחל הקציר ירד אמנם חיוקר הרבה כי הקציר
היה בכלל בינוני ובמחוזות אחדים טוב, בציר הענבים
וקטיפת השקדים היה בינוני אך מחירם עלה מאוד
לרגלי הדרישה הרבה באירופה לעומת זה להפרדסים
לא נשקף עתיד טוב כי לרגלי תרומות החוקים נפלו
פריהיהם ועכשיו תלוי הדבר במצב השוק באירופא,
בראשית החורף הבא ולזה צריך הסתדרות גדולה
שאפשר שתצא לפעולות בקרוב.

מצב האויר היה טוב, מתלות מתהלכות לא
שררו בארץ ובנידון זה היתה השנה טובה מאד.

פעולת הממשלה ובית מועצת העיר

מחמשה לא יכלנו כלל לקוות לתקונים בפנים המדינה כי בראשית השנה מיד אחרי אשר נכרת ברית שלום עם אמליה קפין עליה רוגז של עמי הבלקן שהתאחדו יחד למלחמה עליה והאריכה כשנה תמימה אך בכל זאת היתה עינה ולבה לעשות תיקונים טובים במדינותיה השונות לפי מצב ודרישת רוב התושבים וכבר החלה להוציא לפעולות החק החדש של "מועצה כללית" "מינ'ליש עמומי" שתוסדנה בכל פלך ושלחן יחי הכה לתקן כל התקונים הנחוצים מבלי שאלת פי הממשלה הכללית, וגם בעירנו כבר נבחרו חברי המועצה, שמוה כמוכן אפשר לקוות לתוצאות השונות, אך פתיחת המועצה תלויה בגמר המלחמה בהחלט ובפתיחת בית הנבחרים שבטח יביא גם הוא תקונים טובים למצב הארץ.

בית משפט לערעורים ובית משפט מסחרי נפתחו כבר בחבנין החדש שנבנה למענם מחוץ לשער שכם והם מביאים תועלת גדולה לעירנו, ובבית המשפט לערעורים מכהן אחד מאחינו מר סליס הררי.

עניני העדה

בעדת הספרדים שודרת תמיסה לבקש את החכם באשי הרב וכו' משה פראנקו שהנחו כבר זקן מופלג

ד' יאריך ימיו ומשא העדה כבד ממנו, להתפאר,
ולמנות במקומו צעיר ממנו לימים ובעל מרץ שיוכל
לצאת ולבא לפני העדה, אך עוד לא הוחלט הדבר
מי ימלא את מקומו. —

בעדת האשכנזים, ועד העיר הנבחר בוטל
לגמרי ולעת עתה אין כל תקוה נשקפת להקים ועד
חדש, נבחר מבני העיר. חובבי ירושלם שברוסיה השתדלו
אמנם להושיב עלי כסא הרבנות הירושלמית את הרב
הנאון וכו' כמותר"ר אליהו פיינשטיין מפרווינא אך
דבר בואו עוד בוטל בספק ומאד ראוי ונכון כי הרב
הנאון כמותר"ר חיים עוזר גרודינסקי שהתנו אהר
הדואגים למצב עדת הפרושים בירושלים יתאמץ
להוציא לפעולות להושיב על כסא רבנות ירושלים רב
גדול גודע בשם, למען לא תהיה עדת ד' כצאן שאין
להם רועה, ולמצער לעדת הפרושים לכד כי לאחד את
הפרושים והחסידים תחת ראשות רב אחד זהו דבר
קשה מאד וכמעט מן הנמנע. ובנוגע לראש רוחני
כלפי הסמשלה משתדלת העדה הזאת עפ'י הזכיות
שיש לכל עדת, למנות אחד מבניה שייהיה בא
כחה אצל הסמשלה למען לא יתיו תלום בקיום
מוסדיה וזכויותיה מהראש הרוחני של עדת הספרדים.
ואחרי אשר בלאו הכי כבר רשומים היהודים אצל

הממשלה בתור שתי עדות יהודיות והוסר עלבון
הפירוד אפשר מאד שהדבר הזה יביא רק תועלת
והחזקת השלום.

מדע חנוך וספרות

ישיבת תורת חיים. במקום הרב הנאון וכו'
כמהור"ר יצחק וינאנראד ז"ל מיסד הישיבה ומנהלה
שנלב"ע בשנה זו הופקד בהסכמת גאוני רוסיה אחיו
הרב הנאון כמהור"ר יוסף אליהו וינאנראד נ"י
לראש הישיבה. ומהראוי שראשי הבר"ץ ועסקני
הצבור ישתדלו להשלים בין ההנהלה והצד המתנגד
למען לא תתפרר ההכנסה לשתיים שזה מזיק מאד
לקדמת הישיבה ולכבוד עיר קדשנו.

הת"ת לעדת חמערבים גדלה והתרחבה
במספר תלמידיה העולים לערך מאה וכמו"כ בתקוני
הסדרים.

בתי הספר ובתי המדרש למגרים
ולמסחר הולכים ומתקדמים וכל אלו שנמרו את חוק
למודם קבלו משרות, ומספרם לא הספיק את
הדרישות טפה ומיתר ערי תוגרמה.

המננסיה העברית. בידי פטרונה ד"ר ציפר
מלטברג עלה לאסוף את הסכום של מאה אלף
פ"י ועתה ילוח לה תקן הלאומי את הסך הדרוש
לקניית הקרקע ובוה יתבסס עמדתה וקיומה ואין

ספק כי אם אך יבואו לה מורים אקדעמים
מפורסמים, וחתנוך יסודר עפ"י רוח הארמוכסיה
הטהורה ירכו מספר תלמידיה. מפה ומחויין וגם החרדים
יכירו את ערכה מעלתה וחיבותה.

ומפעל כביר הערך שלא קוינו כלל שיצא לאור כל כך
מהר עומד אחר כתלינו הוא האוניברסיטה בירושלם
שכבר הסכימה עליה הכנסיה הציונית האחת עשרה
וכבר נקבץ לתכלית זו יותר מחצי מליון פר' ולפי הנשמע
תפתח עוד בקיץ תרע"ד מחלקת אחת ממנה, המחלקה
הפלוסופית, ואם המכון הזה ישתלם וישובלל יביא גם
תועלת גדולה לקדמת עירנו ולהגדלת כבודו וחרמת
קרגה.

מקצוע הספרות חולך ומתרחב במדה מרובה
מלבד הוצאת התלמוד הירושלמי, והמלון הגדול למד א.
בן־יהודה, שהולכים ונדפסים, תהל בחתלת שנת תרע"ד
לצאת לאור "הקונקרדנציה למשנה", שבעבודתה וסדרה
עבד הרבובי כמחור"ר חיים יהושע קאסאבסקי כחוצאת
מר רמברג מורשא. וכחוצאת הנביר הנ"ל התחילו
כבר לחדשים מלון עברית — בעברית
עם ציורים מאת יהודא גראזובסקי
ודוד ילין שהדפסתו יגמר כמשך שנת תרע"ד.

גדול בתי וחסד.

תחנת הבריאות שנוסדה מהנדיב מר נתן שטרויס בניוארק כמו שחזכרנו בשה"ע התרחב והתפתח במדה מרובה על ידי זה שתתאחד עם שתי חברות באירופא והן : א) אגודת הרופאים העברים וחוקרי הטבע לעניני הבריאות ב) הועד הגרמני למלחמה עם המלריה בירושלם, ומלבד שהגדילו את התחנה הנזכרת ויפתחו בה מחלקות חדשות ללחום נגד הקדחת הביצית (מלריה) ונגד מחלת העינים, יסדו גם מכון פסטור שכזה נתקן חסרון גדול מאד, והוא פתוח לכל בני חרות שבכל ערי ארץ ישראל. ועתה לא יאלצו עוד הנשוכים—שרבו מאד בזמן האחרון ללכת לקחיר שהנסיעה אינה קלה כל כך, ולצערנו אחרו חולים אחדים את המועד ומתו בלא עתם, בהמוסד המאוחד הזה מכהנים ד' רופאים מאהב"י: דר' בריונן, דר' ביחס, דר' גולדברג, דר' פיינענבוים. ופרופ' מיוהלנס מהגרמנים, והם משתדלים למלא את תעודתם באמונה כפי האפשרי.

ביקור חולים האספיטאל בהבנין החדש שמחוץ לעיר נגמר בנין הדיוטת התחתונה בהשתדלות יושבי ירושלים יפו ופ"ת שנדבו כעשרת אלפים פר', לבנין ג' בתים שיקראו על שם שלשת העסקנים: הר"ד יואל משה

סלומון, הר"ר יהואל מיכל פינס, ומר דוד גוטמאן ז"ל.
 בית מרפא לעינים מיסוד חברת למען ציון.
 הרופא החדש ד"ר מיחז' שנשלה מטעם החברה
 להיות ראש הבית ממלא את תעודתו ומפיק רצון
 מכל מבקרי הבית, וגדולה תועלתו לעיה"ק המסובלה
 במחלת העינים, והרבה עבד הרופא במשך השנה.
 כאשר יראו הקוראים מהספירה הבאה של י"ב חדשי
 השנה מיולי 1912 עד יולי 1913 — חולים 8233,
 נתוהים קטנים 248, נתוהים גדולים 247 ומספר
 הבקורים של כלם יחד עלה 67239

בית רופא ורפואות בפנים העיר, בהעיר
 הישנה נרגש חסרן רופא כאשר כי רוב הרופאים
 קבעו את דירתם מחוץ לעיר, והחסרון הזה תוקן ע"י
 ראש לשכת הפקידות האמשטרדמית הרב וכו'
 כמחר"ר י. ב. הלוי הורוויץ שהפקיד את הרופא ד"ר
 י. ניימאן (יליד ירושלים) לענות בכל יום בבית
 הרפואות להבאים לשאול בעצתו. ולבקר מספר חולים
 בבתיהם הנם וסמי הרפואות ינתנו ע"ה הקרן.

מכון שמירת חולים (הדסה) מיסוד כנות ציון
 אמעריקאניות, הנגרת חזה לעאן יסדה באמעריקא
 חברת "כנות ציון" שמטרתה לשלוח לירושלים אחרות
 רחמניות מלומדות שיפקחו ויטפלו בחולים עניים

השוככים בבתיהם מכל המפלגות מבלי קבלת שכרולעת
 עתה באו הנברת הזאת עם שתי אחיות העוסקות
 בעבודתן באמונה וע"י זה נתקן הסרון גדול שעל
 הרוב קרובי החולים אינם יודעים מאומה מטפול
 חולים. ומלבד משרתן העיקרית עוזרות הן על ידי
 הרופאים ד"ר טיחו וד"ר שמעוני סקלר לבקר את כל
 בתי הת"ת השונים ובתי הספר אשר בעירנו לרפאות
 את עיני חילדים הננועים.

המסחר והחרושת

בענף המסחר התקדמו ביהוד ערי החוף שבא"י יפו
 עזה וחיפה עיין מאמר "סחר הארץ" אך עיר קדשנו
 ירושלם לא תתקדם כהמסחר היוצא כ"ז שלא יוסדו בה
 בתי חרשת גדולים שזה עוד רחוק לפי מצבה הנוכחי
 אולם לעומת זה המסחר הפנימי לאמר העסק במכירת
 הפצים המובאים מהחין מתקדם בהדרגה וכל איש
 בעל חון ובקי במצב הארץ השולח ידו במסחר רואה
 ברכה בעמלו. ביהוד ראוי לציין ש"דבר אחריות
 החיים והבטחון" התפשט בזמן האחרון באפן שלא
 פללנו והחברה ה"בזילאית" שאתה עשה הועד
 הפועל הציוני אמנה מיוחדת קלה ונוחה בעד הציונים
 המובטחים אצלה פתחה סניף מיוחד ביפו ותפקיד

את הסופר הנודע מר ליוודוויגול למנהלו, (וחוא הוציא לאור שלש חברות חשבונות החברה בעברית) ודבר אחריות לימי הזקנה ונשואי הכנים מועיל מאד להקדמה והתפתחות העיר. לעומת זה בתעשיה הכיתית. התקדמה עירנו הרבה גם בשנה זו.

בית המדרש לאמנות בצלאל שהתפתח במשך הזמן גם לבית מלאכה ומפני קושי ההנהלה וגם החון הרב שצריך היה להשקיע בשניהן בא חמוסד במצב לא נעים כי. החפצים לא נמכרו כ"כ מהר עד כי אי אפשר היה לשלם את משכרת הפועלים בזמנם. ולמען תקן הדבר החליט הועד הברליני להפרידו לשנים וכו' יעמוד כמלפנים תחת הנהגת ועד "חברת בצלאל" שהוא ידאוג בעד קיומו ומחלקת העבודה יהי' מוסד מסחרי אחר לגמרי מחברת מניות בערבון מנבל בשם "בתי—מלאכה בצלאל" וחנהלת המחלקה הזאת נמסרה בידי מר אסתרמן איש שכבר איתמחי במקצוע זה. ואחרי ההתכוננות בשום לב בטל מחלקות אחדות שאין כל עתיד לקיומן ואחדות נסגרו לפי שעה עד אשר ימכרו החפצים המוכנים ויגרע גם מספר מהפועלים במחלקות הקימות באופן שיוכל להתקיים עפ"י יסוד וסדר מסחרי, וחפרופ' ש"ן מנהל מחלקת הלמודים יסע בראשית חרה תרע"ד לאמעריקא להעריך שם תערוכה מחפצים חמוכנים בתקוה שימכרו הרבה מהם ויוקל עול ההוב' הרובץ על מחלקת המלאכה ותוכל להתקדם ולחתכה. האומנים שנתפטרו. מהם עובדים, כבצלאל" ע"ה עצמם, ומהם כונני למו בתי מלאכה לבדם ומקיים שיצליחו.

בית מלאכת הצדף מיסודו של מר נתן
 שטרונים (כהשתדלות הד"ר לוי מנהל האפ"ק פה)
 הולך ומתקדם יפה כי להפצים האלה יש שוק בכל
 הארץ ושלוהם קל מאד בעקב קמנותם ויש תקנה כי
 יתפתח ויתן עבודה לידים רבות. אצל בית המלאכה
 הזה נוסד ג"כ בית למוד כלכלת הבית לבנות יסוד
 חברת נשים באשכנז ומלבד התועלת העקרתית של
 המוסד הזה יש גם תועלת צדדי לחעובדים במלאכת
 הצדף המשינים בו את ארוחתם בזול.

בית מלאכת רקמה הנוסד מחר' א' סלוצקין
 הולך ומתקדם הרקמה הנעשית בו טובה מאד וכמעט
 אי אפשר כבר להכיר בינה ובין השווייצאית והמיסד
 כבר פקד לשלוח את כל הרקמה לבית מסחרו
 שבמעלבורן אך מקוים כי בקרוב יבוא אומן מומחה
 מאירופה לסדר את המכונות ואז יוכל בית המלאכה
 הזה לתת עבודה למאות אנשים אחרי שהמיסד מזמין
 בעצמו כמות מרובה מאד שנה שנה משווייץ. ובעד
 מפעלו זה ראוי הוא לתודה וברכה מיוחדת מאת כל
 חובבי עיר קדשנו והדואנים לתקנתה.

מלאכת בתיבת סת"ם ענף העבודה הזאת
 התקדם מאד בשנים האחרונות וידי כל הסופרים
 מחערות השונות מלאות עבודה וגם זכו להעלאת

המחיר. וישנם סופרים שאצלם עובדים כחמשים פועלים ויותר ועל ידי זה רבו העובדים בהכנת הקלף סבת הדבר: ההתעוררות לציון שכשנים האחרונות ובקהלות רבות בארצות רחוקות מזמינות ס"ת ומגילות בעד בתי כנסיותיהם מירושלים וראוי לציין כי הר' א. סלוצקין הג' בהתכוננו כי גם לענף המלאכה הזאת יש עתיד טוב, פעל גם לטובתו, ויתן למנהלי ישיבת עין חיים סכום מסוים כדי שבר למוד עשרה צעירים את מלאכת הסת"ם. למען יוכלו להתפרנס ממלאכת שמים זו, גם בבית מחסה ליתומים דיסקין הנהיגו המנהלים את מלאכת הסת"ם בתור אחת המלאכות הנלמדות בהמוסד, פנימה, ומלבדה ילמדו גם את מלאכת החיטות והסנדלרות.

עבודת האדמה

מלבד המושבות ו החוות שמנינו אותן בפרטות בחלק השמושי (עיון לעיל צד לד—טו) יש עוד להזכיר את אדמת "כרכור" המכילה שטח של 11000 דונם הנובלת באדמת זכרון יעקב, שנקנתה מאת חברות יחידים כגולה וכבר נשלחו שם קבוצה של פועלים לעבוד בחלק ממנה בכדי להחזיק בה. —ומתחוות שיסודן בטוח בקרבת ירושלם נוכל להזכיר חוות מר חיים כהן שבניו ובני משפחתו נדבו סכום של 50000 פר' לתכלית זו בתנאי שחברת חו"צ תתן גם היא כחסך הנזכר ובקרוב מאדי תגמר קניית הקרקע; ושתי החוות מנחם (אוישישקין) ויחיאל (צלינוב) שגם

הנה תוסדנה בקרוב ונהנה יחד עם השבונה "תלפיות"
 והנמנסיה העברית שתבנינה בקרוב יפיהו רוח חיים
 בעצמות היבשות של הישוב היהודי בירושלם וצעירנו לא
 יצטרכו לעזבה מהסר עבודה ומלאכה, רק מעט סבלנות
 אחים, ת ק נ ת ה ש ל י ר ו ש ל ם חולכת וקרבה
 ואלה מבני עירנו בעלי חון ומנוסי עסק יתאחדו יחד
 לחברות לקניית קרקעות ובנין שכונות חדשות כי סוף
 סוף גם אחרי ההגירה הגדולה שכירות הבתים עולה שנה
 שנה ואין ספק כי ההכרות אחרי שירכשו קרקעות
 תשיגנה הלואה בתנאים נוחים וקלים כמו שהשיגו אחינו
 היפואים וכנודע ה ב נ י ה היא רוח החיה של
 המצב הכלכלי בעירנו.

ביתר ערי ארה"ק

חברון. מצב היהודים בעיר הזאת הולך ומתמוטט
 וראוי שאחינו החובבים ידאנו להזקקו, הבאנץ הלאומי
 אפ"ק נכון לעזור לאומנים וסוחרים קטנים הרוצים
 להתישב בה בחלואות, בתנאים היו ת ר ק ל י ם
 וננו חיים. מפעל חשוב אחד נוסד בה היא הישיבה
 שיסד האדמו"ר מליבביץ שלומדיה מקבלים שכר הנגן
 ואליה באו גם אברכים אחדים מירושלים.

יפו. העיר הזאת חולכת ומתקדמת שנה שנה
 וביהוד יגדל ויתקדם הישוב היהודי בעקב החוף.
 והמושבות הגדולות שבסביבותיה ובכלל שורר אצל
 תושביה היהודים רוח חיים לעבודה ולמעשה וחפץ
 עז תקף את כל התושבים לרכוש להם בתים לעצמם.

וגם המוסדים הגדולים לתרבות שנוסדו בה בזמן
האחרון מועילים הרבה להפרחת מצב הכלכלי (1) ומלבד
השכונה המפוארה "תל אביב" ו"נחלת בנימין" הסמוכה
לה נוסדו עוד חמש חברות שכבר רכשו להן קרקע
לבנין בתים בתכנית יותר מרוחה והן נמשכות מתל
אביב לשפת הים והלאה וכבר נקראו בשמותיהן:
חדשה מאהרשערים, חדשה מרכו (להפועלים)
ונחלת יצחק, ואחת שלא נקראה בשם (חלק ממנה
נמכרה כבר לעשירים בהו"ל), והיפואים בעלי המרץ
מתאמצים גם לחשוך הלואה ברבית קלה ואין ספק
כי בקרוב יעלה בידם להוציא לפעולות את מאוים.

הגמנסיה העברית מלאה כבר את תפקידה
בהמחלקה השמינית ובעשרים תלמידים השינו תעודת
בגרותם והם מתקבלים באוניברסיטתם שבקושטא
(אולי אחרי בחינה לתורקית) שווייץ, צרפת, והנתינים
העותומנים גם בברלין (כי נתיני רוסיה גם אלה שגמר
גמנסיה בארצם אינם מתקבלים עפ"י החוק החדש
בנורע) ותלמידיה הולכים ומתרבים (2) עד כי גם
בהמחלקות המקבילות אין עוד מקום.

תחכמני, מקיים כי בית הספר הזה יכנס תחת
חסות אגודת המזרחי שתשתדל להביא מנהל מוססך

(1) הגמנסיה דבר, תלמידה ומוריה הנניסו ליפו כמשך

השנה כסום במירון פה.

(2) מספר התלמידים היה כש"ז כחמש מאות וארבעים

ומספר המורים שלושים.

ומזמחה שירע להעלות את בית"ס הזה למצב ב"ס תיכוני כתעודתו.

רמלה העיר הזאת שבזמן האחרון נשכחה מלב, ומחישוב תיהודי שהיו בה לפני נשאר רק כשלש משפחות ההלה להתנער, באופן שאפשר שישוב יהודי יתבסס. הסופר מר אפרים דיינארד קנה כבדת ארץ גדולה בקרבת תחנת מסלת הברזל ויכן לעת עתה בית מלון לאורחים והנות שמסרה לאחד מתושבי יפו ויש את נפשו לבנות בקרוב בנין גדול בעדו וחלק מאחוזתו אומר הוא להקצות לבנין מ ב ר א ה, ואגודת הרופאים שביפו הסכימה להצעתו מפני מזג אוירה הטוב ותמסור לאחד מחבריה לבוא בדברים עמו אודות בנין הבית. וגם מר טויבקין בעל חרשת ביפו קנה כבדת ארץ גדולה ע"מ ליסד בה בית חרשת.

חיפה העיר הזאת גם היא מתקדמת בעקב החוף ומסח"ב לטבריא ודמשק והמושבות שבסביבותיה וביהוד תתרחב ותתקדם בהפתח המכניקים שבנינו כמעט נגמרה אך הישוב היהודי סובל הרבה מקנאת התושבים ומאד נחוי שיושביה ישתדלו למנות את אחד החכמים היודע את שפת המדינה והממשלה, ובעל מרץ לממלא מקום ח"ב, ולו יהי הכח והזכות לדרוש תמיד את עלבוננו.

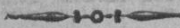
טבריא מצב הכלכלי של העיר הזאת הוטב בעקב הכנה הלאומי אפ"ק שנוסד בש"ז ולרגלי המושבות שמתרבות ומשתכללות בסביבותיה. לשבת הפקידות האמשטרדמית שבירושלים פתחה בה בית

רופא ורפואות שהרפואות נתנות בזול וגם הרופא מבקר ששים איש בחדש, חנם.

בית שאן בעיר הזאת שכחמאה הראשונה לאלף זה היה בה ישוב גדול (ובה ישוב חרב בעל כפתור ופרה בשנת האפ"ב) וממאה השניה וחללה נתבטל ישובה, שבה עוד הפעם לתחיה ובה קהלה קטנה של ספרדים עם כיכנ"ס ושו"ב ומשפחות אחדות של אישכנזים.

צפת גם בה גברה ההגירה במאד מהסר פרנסה הבנ"ק אפ"ק שנוסד בה לפני שנתים מועיל אמנם מעט לקדמתה, בהשנה האחרונה נוסד גם בה בית רופא ורפואות ע"ה חלשכה האמשטרדמית.

פקיעין בעיר הקטנה הזאת שבה ישוב של יהודים עובדי אדמה מזמן קדום (יותר משלש מאות שנה) יסדה חברת חו"צ בית ספר קטן למען יחיו ילדיהם מחונכים לתורה וד"א.

מעות לתקון:

חלק הספרות

עמוד 14 שורה א' צ"ל יתבררו ויתלבנו,

עמוד 26 שורה א' נשמטה הערת העורך:

נוף המכתב הזה היה לנגד עינינו.

הודעות

בתי החנוך, החסד, החרושת ועוד
בארץ אבותינו

ה'תתק"ח

ה'תתק"ח

ה'תתק"ח

ספר

פאת השלחן

והוא סוף וסיום לארבע שלחן ערוך אשר נחמד
בסדרי השולחנות אלו החלכות מהלכות ארץ
ישראל והם הלכות פאה והלכות לקט
והלכות שכיחה והלכות מ"ע והלכות
דמאי והלכות שביעית ועוד כמה דיני א"י
הנוהגים. ומכאן פנימה לשון רבינו הרמב"ם ז"ל ונתוסף
הרבה הנהגות דינים מרכותינו הצרפתים הר"ש הזקן
ורש"י ותוספות ובה"ג ורמב"ן וראב"ד וש"ה. וכמה
הלכות מתוספתא וירושלמי אשר נשמטו, וגם שיטות
עמוקות וגירסאות נפלאות בסדר זרעים ירושלמי
מסמן הגאון האמתי רשכבה"ג הגר"א נ"ע מזוילנא
ונסדרו בקצרה בלשון שלחן ערוך ומצדו ביאור ארוך
על כל החלכות והסעיפים ולשונות הרמב"ם ז"ל
וישוכים לקושיות הגאונים ונקרא בשם ביטוי שראל.
חברו הגאון הגדול וכו' כש"ת מוהר"ר ישראל
משקלאוו זצ"ל בע"מ ס' תקלין הדתין
ונדפס לראשונה בשנת תקצ"ו בעה"ק צפת
ועתה יוצא לאור מחדש בהנהגה מדויקת ובתקונים
והערות מהרב הגאון המפורסם וכו' כמוה"ר אליהו
דוד רבינוביץ זצ"ל ויכרל לחיים התנו הרב הגאון
במוהר"ר אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א.

ע"י אברהם משה לוניץ

מחיר שני חלקיו עם המשלח 6 פרנק, ובירושלם
וביתר ערי ארץ"ק ת"ו 5 פרנק. להשיגו בהקדם
משלח המחיר עפ"י הכתבת:

A. M. LUNCZ, Jerusalem, (Palästina)

בית ועד הכללי כנסת ישראל

דכוללות אשכנזים פרושים וחסידים הי"ו
בעה"ק ירושלם חברון צפת וטבריא ת"ו

הבית הזה הוא עליון על כל בתי החסד
כי הוא הסוכך על קיום הישוב כולו בכלל
ועל צרכי עניים זקנים תלמידי חכמים ובעלי
אומנים אלמנות ויתומים וכל כושל ונקשה
ורעב בפרט.

חשבונו ומפעליו נדפסים כפעם בפעם
בחוברת "שמש צדקה".

חברת כנסת ישראל

אחת ממפעלות הועד הכללי לקנות שדות
לבנין בתי מחסה לעניים, וכבר נבנו יותר ממאה
בית שבהם יגורו ת"ח עניים מכוללות האשכנזים
חליפות חנם.

האדרס:

Central Comité Knesseth Israel

Jerusalem (Palästina)

בית המלון היותר טוב

שבירושלם

הוא הוטל צנטראל

ברחוב מגדל דוד

של י. אמדורסקי.

אדרוסה:

I. Amdursky, Jerusalem Palästina

The Milinery, Dressmaking,
Underlinen & Lace workrooms
of the Evelina de Rothschild School

—✻— ARE OPEN DAILY —✻—

בתי המלאכה

להכנת המגבעות לתפירת שמלות ולבנים ותחרים

אשר

בבית הספר אוילנה די רוטשילד בירושלם

—✻— פתוחים בכל יום —✻—

בית תלמוד תורה דתשב"ר הכללי וישיבה הראשית עין חיים.

נוסדו בשנת תר"א ונשתכללו בשנת תרס"ו. מרכז הראשי כחצר
ריה"ה ז"ל. וסניפיהם וענפיהם בכל פנות עה"ק ח"ו וכל סביבותיה
פה"ק ירושלים ת"י

המוסד הצבורי הכפול הזה ראשון הוא לכל
המוסדות שבארץ הקדושה, רוב ילודי ציון
נדולי תורה וחכמה סופרים סוחרים ובעלי
מלאכה — שאבו תורתם ויהדותם ואנושיותם
ממקור מעין חיים זה.

וכהיום: (א) ארבעים ושמנת חדרים
ומחלקות בהת"ת. יותר משמנה מאות בני עניים
ויתומים מתחנכים בהם לתורה מוסר וד"א ע"י
מלמדים היותר מצוינים, וכתב לשון וחשבון
ע"י סופרים מומחים.
(ב) את בני העניים המדוכאים מלבישים
ומנעילים.

(ג) בית תבשיל נדול בו אוכלים החניכים
העניים יום יום מאכלים מבריאים ומזכים
(ד) ברוב שכונות מנרשי העיר מחוץ לתומת
ירושלם נוסדו בתי ת"ת סניפים וענפים לעץ-חיים:
(ה) הנער שאינו מוכשר לחכמת התורה.
ינתן ללמוד מלאכה תחת השגחת המפעל.

(ו) בהשיבה שוקדים עה"ת יותר ממאתים חכמי תורה.

וקנינו כבר רחב ידים למטרת בנין בית מרכז חדש וגדול להח"ת הכללית, כדי אור ואור עפ"י חקי שמירת הבריאות — כדרוש למספר הגדול של החניכים יצ"ו (כ"י) וכדרוש לכבוד ישראל בארץ ישראל.

ולעת עתה נגמרו שנים עשר החדרים הראשונים ועוד כר נרחב לגבירי ונדיבי עמנו החפצים להקים להם יד ושם בחומת ירושלם שישתתפו בבנין הענקי של עץ חיים הכללי. המנדב כדי שעור בנין בית או חדר נקרא אותו הבית על שמו לזכרון וברכת עולם.

Adresse : Allg. Talmud Thora Schule & Hochschule Etz Chaim, Jerusalem Palestina,

ספר כנור ציון

כולל הרבה שירים לאומיים אשר ישוררו בערי ארה"ק ומושבותיה. יצא לאור במהדורה חדשה ומתוקנת עם הוספות

ע"י אברהם משה לונץ

מהירו 60 סגתים עם המשלה, להשינו בהקדם משלה המחיר. עפ"י הכתבת :

A. M. Luncz Jerusalem, (Palästina).

ה"מוריה"

עתון המתאים למסורת ישראל, יוצא לאור
בירושלם בכל יום, והוצאה מיוחדת בכל
שבוע.

ב המוריה באות כל החדשות הארצי ישראליות
ע"י סופרים קבועים בכל ערי ומושבות ארץ ישראל.
בהמוריה מוקדש חלק חשוב לחדשות תורקות
לחיים בממלכה, ולהפוליטיקה התורקית.
בהמוריה משתתפים כחות ספרותיים מוכים,
ותבוא בה גם ספרות יפה. לפי המהלך והסגנון היות
הדיש. המוריה היא מלאה ענין לחקורא שבחויך
לארץ, במסרה לו השקפה שלמה בחירה ומקפת
מהחיים הישראליים בארץ ישראל בפרט, וידיעות
מענינות על אודות החיים הכלליים בממלכת תורקיה
בכלל.

מחיר המוריה בחוץ לארץ לשנה 20 פרנק,
7.50 ר"ב, —4 דולר— ובערך זה כספי שאר
ארצות.

לחצי ולרבע שנה כפי החשבון.
מחיר השבועון 10 פרנק לשנה.

המען: Waad Iton Hagun. Jerusalem Palestine

בית החולים הכללי

בקור חולים האספיטאל

מתנוסס על מדרום הר ציון משנת תר"ח

מקלט הוא לחולים מכל שבטי ישראל שבעה"ק יכול יותר מחמשים מטות שאינן מתפנות אפילו שעה אחת. הדר מצוין מיוחד לנתוח, שני רופאים מצוינים משמשים בו ושני בתי מרקחת בתוכו, אחד לחולי הבית ואחד לחולים מחוצה לו הכלכלה פנימה מצוינה בטובה, התנהגותה עם החולים מצוינה ברוב החבה והרחמים, הוצאותיו מרובות עד מאה וארבעים אלף פרי' לשנה כי עבודת הצלתו אינה מצטמצמת בתוך חומותיו לבד, אבל מתפשטת הלאה גם מחוצה לו ומעל לגבול מסביב על חולי העיר בביתם להתסך ברופאים רפואות ומעות מזומנים.

המוסד הזה עומד לחעתק למקום אחר מרווח השרוי באויר צה וחפשי מכל צד ששם בונים כעת היכל גדול ונהדר לתכלית זו, וכל הרוצה לחקום לו יד ושם באותו הבנין יש לו הזדמנות טובה לקנות לו חדרים או מטות או אמות קרקע שיקראו על שמו. מספר ימי שכיבת החולים מסיון תרע"ב עד סיון תרע"ג 18512.

מספר התרופות לחולים מחוץ לבית 59618.
עזר בכסף מזמן לחולים בבתיהם 6227 פרנק.
סכום ההוצאה בכל חדש בערך 10,000 פרנק.
לבד הוצאת הבנין שתבאנה אי"ה בחוברת מיוחדת.

האדרס: Allg. Deutsch. Isr. Bikur—Cholim
Hospital Jerusalem, Palästina

חברת עזרת נשים הכללית

בעה"ק ירושלם ת"ו.

התומכת חולות ויולדות עניות בכלכלה ומוון;
מכלכלת זה שמנה עשרה שנים את "בית המחסה
להשובי מרפא וחולי הרוח" אשר יסדו ידיה ברוב עמל
ותלאה ויעל מעלה מעלה משנה לשנה עד כי זה
בשמונה שנים שהקימה בית לעצמה על מקום רחב
ידים בן חמשת אלפים מטר מרובעים מול בית מושב
הזקנים וזקנות על דרך יפו, בית נכון ונשא בנוי
לתלפיות כחיכל תפארה, ובו חדרים מרווחים גבוהים
הנותנים מקום לארבעים מטה, ונקרא שמו "בית
ישע אהרן" על שם הנדיב מו"ה ישעיה אהרן
נוישטאדט ז"ל ממאסקאווא, אשר יורשיו שיחזו נתנו
הוצאות בנינו עד כדי 32,155 פ"י. ובשנת תרע"ן
זכתה לחקים בית מחסה גם לגברים מכסף גרבת
הגבירה רבת החסד מ' סימא אשת הרב חנ' ר"י
ברוידא מווארשא בהשתדלות מרן הגאון חנ' הצדיק
ר' חיים ברלין זצ"ל.

כל הרוצה לקחת חלק במצות זו ואשר דבר
לו אלינו בזה, יפנה ישר ירושלימה על פי האדרסה:

Asil des Frauenvereins

„ESRATH-NASCHIM"

Jerusalem (Palästina).

מושב זקנים וזקנות המאוחד

בעה"ק ירושלם ת"ו.

נוסד בשנת התר"ס.

מספר הזקנים והזקנות 500. הבנין
החדש בחוץ: תחילתו בשנת תרנ"ב 1892.
וגמירותו תר"ס 1900. הבנין עם הקרקעות
30,600 אמות עולה עד היום 353,000
פרנק. הבית גקנה בשנת התרמ"ט
(ע"י האלוף הרב הגביר ר' ארי' ליב
פרידלנד ז"ל). מחיר הבית עם תקונים
והוספות עד היום 43,000 פרנק. 59 חדרי
מטות לזקנים. בית חולים מיוחד 16 מטות
לזקנים חולים. שלשה בתי מדרשות לפרושים
וחסידים. אוצר ספרים גדול של המיסד ר'
ארי' ליב פרידלנד ז"ל. ארבע בארות החצובות
בסלע, בית הבישול, בית האוכל, מרחץ, בית
תפילה, בית כביסה, בית מלאכה, ועוד. הרבה
עצי פרי ואילני סרק, מטעים שונים וערוגות
הבשם.

מושב הזקנות בבית הגדול אשר בעיר

פנימה ובחדרים שכורים בחצרות הסמוכות
22 חדרי מטות לזקנות.

כידוע נתבטלו לגמרי שני המוסדים
החזקת זקנים החדש ובית אוסף נדחים, וזקניהם
וזקנותיהם נאספו אל מושב הזקנים הישן באופן
שהבית נהי' כעת למו"ז מאוחד גדול וכללי יחיד
במינו ואיכותו באה"ק, שבצלו חוסים יותר
מחמש מאות נפשות של זקנים וזקנות, ומה
מאד ראוי הוא המוסד הענקי הזה הנמצא
כעת בצר ומצוק נורא שיתעוררו נדיבי עמנו
לחוש לעזרתו ולחלצו מן המצר.

גדול הוא המסד מאין כמוהו באה"ק
ובתועלתו אין כערבו וברב גדלו רבו גם
מחסוריו וחובותיו, באין לו שלוחים סובבים
ולא קרן קים וקיומו תלוי בנדיבי עם אלקי
אברהם.

בבקשה לשים לב אל האדרעסא שלנו.

Vereinigtes Altenhaus Moschab Sekenim
Jerusalem Palästina

Соединенная Богодольня

МОШАВЪ ЗКЕНИМЪ

Иерусалимъ

Allg. jüdisches Krankenhaus
SCHAARE-ZEDEK
zu Jerusalem

Sitz der Stitungs-Verwaltung in Frankfurt a/M.

(Vorsitzender Rabbiner Dr. S. Breuer,
Schriftführer Emil Goldschmidt, Cassierer
E. Ettinghausen).

Dieses Krankenhaus wird durch
Jahresbeiträge, einmalige Gaben und Stif-
tungen wohlthätiger Glaubensgenossen der
ganzen Welt unterhalten.

Für die kostenlose Aufnahme Kranker
ist, wenn mangels freier Betten eine Aus-
wahl getroffen werden muss, die Schwere
der Erkrankung bezügl. der Grad der Ar-
mut massgebend, unbekümmert um die
Gemeindezugehörigkeit — einerlei ob Asch-
kenasi oder Sphardi etc.—oder um die pri-
vate Gesinnung der Kranken

Geldsendungen erbitten an : **האגודה לזלזת כסף :**

HERRN EMANUEL ETTINGHAUSEN,
FRANKFURT a/M. KAISERSTR. 30

Auch die kleinste Gabe ist willkommen !

גמנסיה עברית, ירושלים.

לשנת התרע"ד

מתקבלים תלמידים ותלמידות לארבע המכינות
ושש המחלקות.

הלכודים הם: תנ"ך, תלמוד ועברית; הספרות
העברית של ימי הבינים והעת החדשה ודברי ימי
ישראל; צרפתית, רומית, ערבית, תורקית, (וגרמנית
רשות); כתיבת הארץ והיסטוריה כללית; חשבון;
אלגברה והנדסה; פיסיקה, כימיה, תולדות הטבע
וקוסמוגרפיה; לוגיקה ופסיכולוגיה; זמרה, התעמלות.
ציור, שרטוט וכתיבה תמה.

המנע:

Gymnasia Ibrit Jerusalem

התוצאה החדשה

של התלמוד הירושלמי

עפ"י כתבי יד ודפוסים קדומים עם פירוש
מספיק, ציונים והערות ועוד, הולכת ונדפסת.
במתכונת עצה"ט ביופ' ובשלמות האפשרות.
שלש מחברות כבר יצאו לאור והמחברת
הרביעית הולכת ונדפסת.

מחיר כל מחברת 5 מארק — 6 פרנק, חפשי:
להשיגן בהקדם משלוח המחיר אצל המו"ל א. מ. לונץ
עפ"י הכתבת: A. M. Luncz Jerusalem.

בית ספרים הכללי לבני
מדרש אברבנאל הגנזי יוסף
אוצר כלל ספרי ישראל בירושלים.

בו נמצא כבר שנים ושלשים אלף כרכים בכל
מקצעות ספרותינו ובהם רבים יקרי המציאות, כתבי-
יד תמונות ועתיקות הנוגעים לקורות עמנו
וקדמוניותיו ועוד.

נחיצות הבית ותועלתו וערכו לעם ישראל
כלו ידוע ומובן.

בספים לתשלום הכית של הכנן יקבלו האדונים :

Director Ephraim Cohen, Jerusalem

Dr. J. Chazanowitz Białystok Rusland

M. Usischkin Ingenieur. Odessa Russland

ספרים, כתבי ידות, מכתבים, שמורות, תמונות

מטבעות ושאר חפצים עתיקים הנוגעים לקורות

עמנו וארצנו ישולחו ישר לירושלים.

שמות המנדבים יחקרו בהחשבון שיוציא לאור

ועד הבית לכשיהיו האמצעים לזה.

האדריסה: Jüdische Centralbibliothek

»Medrasch Abarbanel« Jerusalem, Palästina.

בית חחולים הכללי „שער ציון“

בעה"ק יפו ת"ו.

בו מתרפאים חולי קהל הגולה הבאים לא"י דרך
חוף יפו, חולי המושבות שביחודה, וחולי עירות שבא"י
הנשלחים ליפו לרחוץ בים או לשאוף אוויר המלוח.
הוצאותיו ערך שלשים אלף פרנק (30000 fr.) לשנה
וחכנסותיו מנדיבי עמנו. בו גם: א) חדר מיוחד בעד
נשי הפועלים היולדות. ב) חדר בן 4 ממות בעד
פועלים חולים שנתרפאו בבית הזה ועמודי בריאותם
רופפת מכלי יוכלו לשוב עדיין לעבודתם הקשה. האורים:
Hospital «SCHAAR ZION» Jaffa. Palästina

גמ"ח „עושה חסד“

בישיבת עין חיים

נוסדה תרמ"ז 5647

מטרתה להלוות לחכמי הישיבה ומלמדי הת"ת
בעת דחקם. מתנהל ע"י ועד נבחר מחכמי הישיבה.
ספרי התקנות וזכיות החברים נשלחים לכל
דורש לפנות עפ"י האדריסא:

S. Solomon

für «Ose Chesed» Jerusalem Palestine

„החרות“

עתון יומי

יוצא בירושלם בעריכת חיים בן עמר,
ובהשתתפות סופרים קבועים בערי ובמושבות
ארץ ישראל וגם בערי תוגרמא.

„החרות“—נושאת את דגל התחיה העברית
הלאומית ודגל ישראל סבה וצעירה שבכיר הקדש
וארצות המזרח.

„החרות“ מבשרת את כל הנעשה בעולם הגדול
והרחב, המדינה והספרותי. וחלק גדול ממנה מקדש
לעניני ירושלם, ארבע ארצות הקדש והמושבות
וגם לעניני תוגרמא.

„החרות“ איננה קנין שום מפלגה ולא משועבדת
לשום דעה אחרת וגם איננה מתקימת בכח שום
תמיכה חמרית אלא באמצעיה העצמיים, ולכן
מתבטאת היא לפי דעותיה והשקפותיה בהתאמה
עם הפרוגרמה שלה. ה מ ח י ר: בירושלם שלש מגידות
לשנה. בשאר ערי ארץ-ישראל 16 פרנק לשנה. בחו"ל
25 פרנק לשנה. ברוסיה 10 רובל. ובערך זה לחצי שנה.
מ ח י ר מ ו ד ע ו ת: בעמוד הראשון פרנק לכל
שורה ובעמוד האחרון חצי פרנק לכל שורה.

מחיר המניה והמודעות נשלם למפרע.

המען: Redaction «AHEROUTH» Jerusalem

—גליונות לדוגמה חנם לכל דורש—

העתק מכתבו של זקן הגאונים הנשר הגדול פאר ישראל מרן ר'
דוד פרידמאן שליט"א, הגאבד"ק קארלין פונסק יצ"ו
שהורה תשובה לרבים חות דעתו הגדולה והקי' דעת
תורה בדבר ישיבת תורת חיים הי"ו

תשובה לרבים.

לכל אלה השואלים על אודות הישיבה תורת חיים
אשר בעיר קדשינו ירושלים ת"ו הננו להשיב:

(א) אין לשום לב לכל דברי המערערים על
הנהגת הישיבה הקי' הזאת, כי לא לנוכח האמת דרכם,
וכל המוציאים דבה על גדולי ישראל העומדים
בראשה עתידים המה ליתן את הדין.

(ב) הישיבה הקי' הזאת לא פסקה לגדל
גדולי תורה, ובקדושתה הראשונה היא עומדת
וכאז כן עתה תסתופף בה כנסיה גדולה של תלמידי
חכמים מצוינים אברכים ובחורי חמה, הריפים ובקייאים
השוקדים על התורה יומם וליל במסירת נפשם.

(ג) אחרי פטירתו של מוסדה וראשה הנאון הגדול ר'
יצחק ווינאגראד זצלה"ה, נתמנה למלא מקומו
בתסכמת כל גדולי ישראל כבוד אחיו הנאון
המפורסם ר' יוסף אלי' ווינאגראד שליט"א.
חראוי מאד לאותה איצטלא.

(ד) המנדבים ישלחו תרומת נדבתם אך ורק
על אדריסת כבוד הנאון האמיתי ר' חיים סאלאווייציק
שליט"א הגאבד"ק בריסק יצ"ו, או על אדריסתו של
ראש הישיבה הנאון ר' יוסף אלי' ווינאגראד
שליט"א הנ"ל.

והעושה שלום במרומיו הוא יקים את סוכת
השלום בעיר קדשינו תובב"א, ובלב אחד ודעה אחת
יוסיפו לבנות את הנהרסות, ולא להרוס חלילה
את אשר כבר נבנה בעמל רב ובמסירת נפש.
כעתירת וברכת המצפה לישועה הבעה"ח יום
ה' כ"ז אדר"א תרע"ג לפ"ק.

נאם דוד פרידמאן חופ"ק קארלין פינצק.

הדברים המהורים הללו היוצאים מפי רב רבנן
שר התורה וזקן ההוראה מוהרד"פ שליט"א
הנז"ל דים לעזר את לבות נדיבי עם אלפי אברהם
לתת ידם אמונה לישיבת תורת חיים הגדולה
בירושלם תובב"א אשר טבעה ומחותה נודע
ונתפרסם בין כל שדרות עמנו הקדוש היא היא
שהפיתה רוח חיים וטל של תחית ושקידת התורה
בקרב בני ציון היקרים העמידה תלמידים למאות
כ"י חכמים סופרים ומשנים מוכתרים בכתר תורה
הוראה וחכמה; וגם עתה לאחר הסתלקות יוצר
ומחולל ישיבת תורת חיים שנתן את נפשו עלי"י גאון
ישראל רבי יצחק ראש ישיבה זצ"ל לא פסקה
לגדל גדולי תורה ובקדושתה הראשונה היא עומדת;
ובצרת השעה הדוחקת היא זקוקה לחמלה גדולה
ויתרה ובטח תעזור מתיבתא רבתא דירושלם הדין
את תשובת לב קהל הגולה להריץ נדבותיהם
בעין יפה לשם גבוה לטובת תורת חיים ע"פ האדריסה
הנכונה והמדויקת הרשומה מטה כפי הוראת הגאון
האמתי הנז"ל.

המען לשלוח כספים ומכתבים בעד הישיבה הק' חי"ו:
Rabbi J. E. WINOGRAD in Jerusalem Palestine
או ע"ש המוסד "Torath Chaim" Haupt hochschule

בית מחסה ליתומים.

נוסד בשנת תרמ"א ע"י מו"ה הגאון הצדיק
רשכבה"ג מוהרי"ל דיסקין זצ"ל. עומד תחת
ראשות בנו הרב הגאון הגדול מוהר"ר
יצחק ירוחם דיסקין שליט"א

הבית הזה מקבל יתומים ועוזבים מארץ ישראל
מצרים, רומניא, ורסניא, ומספיק להם את כל
צרכיהם הרוחניים והחמריים. מפרנסם, מלבישם
ומנעילם, מחנכם בדרכי התורה והד"א, (בחת"ת
המיוחדת בפנים המוסד בו ילמדו היתומים מהתחלת
א"ב עד גפ"ת, כתב וחשבון וכו') ומלמדם מלאכות
שונות לכל אחד ואחד כפי הכנתו וכשרנותו.
בהשגחה האחרונה נפתחו בהמפעל בתים ללמוד
מלאכת הסת"ם, החיטות והסנדלרות, מלבד המלאכות
הנז' ולמדו היתומים אצל אומנים מחוץ לבית עוד
כעשר ענפי מלאכות שונות.

מחלקה מיוחדת בתמוסד לבית חולים ובית
רפואות, בה מבקרים יום יום רופא ורוקח בקביעות.
מספר החניכים 227.

התוצאות ערך 10.000 פרנק לחדש

מפני שהעניות רבה בא"י עד מאד, ומפני
שדוקא כאן משקעת המיסיון את כל כוחותיה
והתאמצותה לצודד נפשות להנצרות, מרגשת כיחוד

כאן נחיצות בית שכוה אשר תעודתו היא להציל
את העזובים והנלמודים מאכרן הנפש והגוף ולהתות
להם דרך מאושרה בחיים.

אדרסה:

Oberrabbiner ISAAC J. DISKIN

für Allgemeines Waisenhaus

Jerusalem (Palästina).

ספר יחוס הצדיקים

הנקברים בארץ ישראל ובירושלם תובב"א.
כולל כל קברי: האבות, המלכים הנביאים
התנאים, האמוראים וגדולי וגאוני עולם, ומאמרים
ותפלות הנהוגים לומר על כל קבר וקבר.
חובר מאת הנוסע כמ"ר גרשם איש
שקרמילה ונדפס בעיר מנטובה בשנת שכ"א.
ועתה יצא לאור שנית עם הערות ותקונים
ומפתחות.

מאת אברהם משה לונץ בירו'שלם ת"ו
להשיגו בהקדם משלוח המחיר 1 פר. עפ"י
הכתבת:

A. M. LUNCZ Jerusalem (Palästina)

ביהמ"ד דורש ציון (בלומענטאהל שולע)

הבית הזה נוסד בשנת תרכ"ו בהשתדלות הרבני
יוסף בלומענטאל ז"ל. מפריז והרב הנאמן יצחק
פראנקל ז"ל. מטרת הבית להנך צעירי עמנו בחכמה,
בתורה ובד"א, בו לומדים יותר ממאה תלמידים תורה,
תלמוד, מדעים, השבון ושפות הארץ, ערבית ותורקית.
עפ"י תכנית סבועה ע"י הכר המורים ואנשים פדגוגים.
בביהמ"ד הזה נמצא גם בית תבשיל המחלק בכל יום
מזון ותבשיל ליותר משלשים תלמידים עניים הנם
גם בנדים פעמים בשנה, נתנים להעניים
הדלים, הבית הזה עומד תחת הנהלה מיוחדת.

בשנת תרע"ב יצא ביהמ"ד הזה מחוץ לעיר
מקום ששם רב מנינו ורב בנינו של הישוב העברי,
ובשנה זו קבלו הרבנים הנאונים פקוא"מ עה"ק
בעי"ת אמשטרדם את ביהמ"ד הזה תחת חסותם
והשגחתם. והרב המנהל ועד פקוא"מ בעה"ק ירושלים
הרב הגדול מו"ה יהונתן בנימין הלוי איש הורוויץ
נ"י יחד עם הרב ד"ר משה אויערבאך נ"י מנהל בתי
הספר שבמושבות אה"ק מעי"ת אמשטרדם ובא כה
אגודת היראים הכללית (פרייע פעראנייגונג פיר דיא
אינטערעססען דאס ארטה. יודענמוס בעי"ת פ"פ ד"מ)
עומדים על ועד ההנהלה הנ"ז ועל פיהם יחד ישק
הבית הזה הן בהמרוהן ברוה.

ומאחב"י יושבי גולה הבקשה, לתמך ביד הנבאים
הנ"ל למען יוכלו להשריש בלב צעירי עמנו אהבת
התורה והחכמה ולהנך דור דעה בארץ אבות לקים מה
שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים.

האדרעסא : «DORESCH-ZION»

in Jerusalem (Palästina).

בשכיל מתנות

לחתונות, ליום-הלדה, לבר-מצוה וכדומה

נאותים ביותר חפצי בצלאל, החביבים על הקהל

כגון :

כלי כסף—מעבודת מְשֹׁךְ (פִּילִיגְרָאן)

כלי כסף—מעבודת מקשה

כלי נחושת—מעבודת מקשה

כלי נחושת צהובה—מעבודת מקשה

כלי נחושת—מעבודת בתיק

כלי נחושת צהובה—מעבודת בתיק

ועוד אחרים

האדריסה בשכיל הזמנות היא :

Werkstätten Bezalel

G. m. b. H.

Jerusalem.

בית הנוך עורים לבני".

המוסד הזה אשר מטרתו ותעודתו הנשגבה ידועה למדי, קנה לו שם טוב פה וגם בגולה בתור מוסד נחוץ מאד המביא תועלת מרובה לא אך לאחינו פה, כי אם גם לאחינו בגולה, בחיות כי בו מתקבלים ילדים עורים גם מארצות שונות.

והננו מלאי תקווה כי אחינו היקרים ידעו להוקיר את ערכו הרב של המוסד המצוין הזה, שעושה את הילדים היותר אומללים בתבל, לאנשים חיים מועילים להם ולהכרת האדם, ויבואו לעזרתו ביתר שאת, ומשכורתם תהי' שלמה מאת ה' הטוב הרואה ואינו נראה.

האדרס להכית :

Isr. Blinden Institut in Jerusalem Palästina.

כפתור ופרח.

שני חלקים להרב אישתורי הפרחי הראשון בחוקרי ארה"ק, (ה"א פ"ב) תוצאה חדשה בתקוני הטעויות ובלוית הערות והגהות מגאוני וחכמי הזמן העבר והחזה, מפתחות מפורטים ותולדות המחבר, ובלוית צורת הבית השני ולוח תמונות המטבעות העתיקות פתוחי עץ, ירושלם תרנ"ט. הספר הזה הנחו אוצר בלום בספרות הרבנות והמחקר יחד : ובמאמרי חז"ל מתלמודים והמדרשים, ודברי המחברים המובאים בו, ישנם שניים רבים בנוסחאות וגרסאות. מחירו 12 פרנק להשיגו כהקדם משלה המחיר, מאת.

A. M. Luncz, Jerusalem Palästina

בית התבשיל כ"ר

Allg. Isr. Volks Küche.

אחד מהמפעלים היותר גדולים ונהוצים בארץ"ק
יתנוסס המפעל הגדול והנשגב „בית התבשיל הכללי“
אשר זה עשרים שנה מיום שנפתחו שעריו. ובו
גזונים הרבה עניים, זקנים, חלולים, גלמודים,
ומדוכאים וכו', מיושבי ירושלם ת"ו ועניי הגולה
גודדים וגולים. שערי פתוחים יום יום גם בשבתות
וביו"ט. משפחות עניות היותר מדוכאים יתכלכלו בו גם
בהנם אין כסף בלחם ובשר ותבשילין חמין ומכריאין.
עוד הוסיפו עליו המנהלים מכמה שנים קופת
תמיכה למשפחות עניים היותר נדכאים להשפיע קטח
זלחם ושאר צרכי אכילה (עפ"י פתקאות להחנונים)
לביתם, להחיות בהם נפשם ונפש עולליהם ומפם.
ומובן הדבר כי הוצאות הבית עלו עד למאד
זבבן יבוקש נא מאת אחב"י למחר לחוס ולרחם על
הבית הזה איש איש כפי נדבת ידו ופעלו הטוב ומה
ישאו ברכה.

אדרעסא למשלח כסף ומכתבים :

Sr. Ehrw. Herrn Rabiner

Leib Herschel Dajan & Rabb. A. E. Levy.

für d. Allgemeine Isr. Volks Küche

Jerusalem (Palästina).

לחקרי קדמוניותינו! למאספי עתיקותינו!

יצא לאור ספר

מטבעות היהודים

כולל תולדות המטבעות בישראל עם ציורים

תמונות ולוח הא"ב

מאת **שמואל רפאלי** (רפאלוביץ)

מחיר הספר בא"י : 7 פ"י. בחו"ל : 7 וחצי פ"י.
נמצא להמכר בבית מסחר ספרים ואמנות כללי
ירושלם—יפו.

Internationale Buch u. Kunsthandlung
Jerusalem & Jaffa (Palestine)

או אצל המו"ל אפרים דיינארד, רמלה (א"י).
E. Deinard, Ramleh Palestine.

"ירושלים"

מאסף ספרותי לחקירת ארץ"ק גלילותיה, קורותיה
קדמוניותיה, תולדות גדוליה, וכל הנוגע לה בעבר ובהווה

מאת אברהם משה לונץ

מהמאסף יצאו לאור 7 כרכים, והכרך י' הולך ונדפס.

מחיר כל כרך עם המשלוח 6 פראנק.

והקונה כל כרכיו (חוץ כרך ג' שכבר נמכר כולו)
ישיג הנחה של 25 למאה.

להשיגו בהקדם משלח המחיר מאת המו"ל

עפ"י הכתבת : A. M. LUNCZ Jerusalem,

בית אולפנא רבתא

הישיבה הראשית "אהל משה"

נוסדה מהגאון צו"ק מוהרמ"ל דיסקין זצוק"ל
בשנת תרנ"ה, פעה"ק ירושלם תובב"א.

מרכז רוחני לפניני בני ציון היקרים גדוליה
וחכמיה, ולשמחת לבב כל אוהבי ה' וחושבי שמו
הולך הבית הגדול הזה, הלוך והתגדל, הלוך והתפתח
וחנחו כיום מטרפודין לתורה ותעודה, מתנהל בצדק
ומישרים, וכישע ה' הצליחו לתסב היכל הישיבה לקנין
עולם בעד הישיבה, וכבר נשלם על זה סכום הגון.

המצב החמור בעה"ק ננע גם עד המוסד
הנשגב הזה, ונדיבי עם אלקי אברהם בטח
לא ימנעו את עזרתם הדרושה לתלמידי הישיבה אשר
תורתם אומנתם.

מנהלה בקודש הנשיא והמנהיג הראשי הוא
כבוד מרן אדמו"ר הרב הגאון האדיר פאר ישראל רבן
יצחק ירוחם דיסקין שליט"א בהגאון המיסד ז"ל.

האדריסה:

Oberrabbiner J. J. Diskin für Jeschibat
«OHEL MOSCHE» in Jerusalem (Palästina).

מאה שיערים

נתברכה גם היא בברכה משולשת

(א) ישיבה גדולה ומפורסמת

והיכלה כולו אומר כבוד בחדרת קודש של
גדולי דעה בעלי חוראה לתפארת עיר עז לנו.

(ב) ת"ת של תנוקות של בית רבן

בערך שלש מאות. מלמדים, מורים, משגיחים וכווננים.
(ג) שלהן ערוך ערך להם לפני התלמידים העניים
ובהם כמה יתומים ר"ל—דבר יום ביומו.

וזקני ת"ח שבנו עוסקים שעות קבועות ביום
ברזין דאורייתא והכמת הקבלה.

גם בתי לינה למיוחדים שאין להם מקום ללון.
ומוסדנו הגדול והקדוש היא שעמדה באמונתה, גם
בצרתה, בתשלומי החובות במועדם.

והנה מקיימת ומפורסמת זה רבות בשנים ומתנהגת
בהנהגה גלויה בדעת והשבון ע"י ועד של גבאים
נבחרים ועל צבאם הרב הגאון ר' שאול חיים
הורוויץ שליט"א הרב מדוכראוונא חמסד הראשון.

כל אלה שחברה לה יחדיו יעוררו לכב חכמה
עד היכן כוחה של צדקה זו, ומה רב טוב צפון בה.
להשתתף בזה בתמיכה שנתית בתור חברות
גם בנדבות.

וזכויות הנשגבות האלה יש בהם כדי להשפיע
טובות נשגבות זמניות ונצחיות לכל המהזיקים בהם.

Komitee d. : האדרעסע:

Jeschiwa-Talmud Tora und Bet-Tawschil

MEO SCHEORIM

Jrusalem, Palästina

ישיבת אור תורה אשר בבחמ"ד כתנות אור
מהוין לשערי עה"ק טבריא ת"ו.

ובית התבשיל כחצר הישיבה אשר בו יוכן
מאכל ומשתה עבור כל בני הישיבה וממנו יבא
תשועה רבה לחולים עניים חבאים, לרחוין בחמי
טבריה הסמוכים למקום הישיבה.
ובית התלמוד תורה הכללית לתשב"ד
בפנים העיר ה"ק טבריא ת"ו.

המפעלים הנשגבים האלה ממחזיקי הישוב פה
הם עתה עמודי התורה והיראה בעיר הקדושה הנ"ל
אשר היתה מרכז התורה בימי קדם. ממנה גלו
סנהדרין גלות האחרון, ואליה עתידין להזור כהבטחת
חז"ל (ר"ה ל"א) והם צריכים לרחמים רבים, רחמי
ה' ע"י אחינו הנדיבים בארצותם למושבבותם,
כי אין למפעלי חסד האלה קרן קיים. וברוח
הם חיים ברוח הנדיבות אשר תפעם בקרב לב
אחינו רחמנים בני רחמנים.

פרטי תקנות המפעלים האלה וזכויות חבריהם
ותומכיהם מבוארים בספריהם והוברותיהם, וישנו
מאת הגבאים.

אדרעסה אליהם

Ober rabbiner Moses Kliers & M. Sandberg für
Or Thora. Tiberiade Palestino

„האור“

עתון יומי, יוצא לאור בירושלים.

העורך הראשי:

אליעזר בן-יהודה.

זה שלשים שנה ש„האור“ עומד על המשמר בארץ-ישראל, בראשונה בתור עתון שבועי (כשם „הצבי“), ואחר כך בתור עתון הצי-שבועי (כשם „השקפה“) ולסוף בתור עתון יומי בשמו הנוכחי. ובכל תקופותיו אלו היו שלש מטרות עקריות לעיניו. תחית הלשון העברית בדבורה החי, מלחמה בכחות החשך שאמרו להאפיל את חיינו בירושלים והגנה חקית על זכויות העם העברי בארץ-ישראל. אל שלש המטרות האלו שאף „האור“ באמונה תמיד וחנצחון עמדה לא פעם.

„האור“ יוצא בתמונה גדולה, על ניר טוב ויפה, בדפוס בחיר ונאה. כל מי שרוצה לדעת מהנעשה בארץ-ישראל בפרט ובעותומניה בכלל ימצא את מבוקשו ב„האור“ היומי, על פי חוזה שכרתנו עם מנהלי הדוארים בירושלים יגיע „האור“ היומי לרוסיה לא יאוחר מעשרה ימים אחרי צאתו מירושלים. ודבר זה נותן ל„האור“ היומי חשיבות מיוחדת.

מחיר „האור“ בירושלים 15 פרנק לשנה, ברחבי הממלכה 18 פרנק ברוסיה עשרה רובל לשנה, חמשה רובל לחצי שנה, שלשה רובל לרבע שנה בשאר ארצות אירופה חמשה ועשרים פרנק לשנה ולפי הערך לחצי ולרבע שנה.

המען למשלוח כספים:

Redaction „HAOR“ a Jerusalem Palestine.

ישיבת „זקני תלמידי חכמים“ הכללית
יחידה היא במינה בירושלם — לזקני וחכמי ישראל.
מטרתה:

להיות לעזר וסעד לזקני תלמידי חכמים
העולים לעת זקנתם להר הקדש — לירושלים
לבנות שארית ימיהם בתורה ותפלה.
ונתמכים תלמידי החכמים עולי גולה באין
הבדל בין כולל לכולל כפי השג ידי הקופה.
והזקנים העניים בירושלם — ומהם כמה מי
שהיו אבדי"ם ודומצ"ם בקהלות חשובות —
נמנים לאלפים, בן ירבו, והיות כי בשאר
ישיבות אין מקבלים כ"א צעירים, ולעזור לכל
הזקנים הנצרכים דרוש כמובן הון רב ואין
אתנו לע"ע אף מעט. אבל אנחנו מצדנו הנחנו
אבן-הפנה, — התחלנו בעבודת הקודש — שברנו
חצר רחב ידים בעיר פנימה מול מקום המקדש,
וכעשרים זקני חכמי ישראל — מהם כמה מי
שהיו רבנים כבלים כל היום בהיכל התורה
בתורה ותפלה ונתמכים מקופת הישיבה.
כל אשר לב רגש לו ומשתתף בצערן של
הזקנים בירושלם חתים חיי צער — יעזור
על ידינו שתצא מטרתנו הנשגבה לפעולה
במלואה.

האדרס:

Rabbi. N. B. FREIMAN für Allg. Jeschiba.
Sikne Talmide Chachamim Jerusalem Palästina.

חברת "כרמל" בכל חלקי התבל
ממבר י"ן וקוניאק טבעי מיקבי הברון רוטשילד
בראשון-לציון וזכרון-יעקב.

DEPOTS:

EUROPE

RUSSIE

Varsovie: Société „Carmel”
rue Nelewki

Odessa: Société „Carmel”
rue Richeliéu

FRANCE

Paris: Vins de Palästine
51, Bd. de la Chapelle.

ALLEMAGNE

Berlin: Gsll. „Palästina”
Kur str. 39

ANGLETERRE

London: Palestine Wine Co.
20, Bevis Marks

TURQUIE

Constantinople:
Société „Carmel oriental”
Cité Française.

ASIE

TURQUIE

Société „Carmel oriental”
Jérusalem: rue Jaffa.

Jaffa: rue Bustros.

Caiffa: près du port.

Beyrouth: Boabet-el-Drisse

ÉGYPTE

sté „Carmel Oriental”

Alexandrie:

9, rue de l'Ancienne Bourse

78, New Alexandria Market

Caire:

Sharia el Maghrabi, 22.

Port-Said:

rue de Commerce.

SOUTH AFRICA

Cape-Town

The anglo-Palestine Wine
Company.

AMÉRIQUE

„Carmel wine Co.”

New-York: 309-311 East.

22d str

124 Grand str.

Brooklyn: Graham Av

Chicago: 443, S Halsted str.

Baltimore: 321, Baltim. str.

Adresse Telegraphique

CAVES RICHON

JAFFA

בית-ספר תיכוני עברי

„תחכמוני“

ביפו עיה"ק ת"ו.

ה„תחכמוני“ מחנך את הדור הצעיר בארץ ישראל ברוח עמנו ותורתנו. הוא נותן לחניכיו ידיעה רחבה בספרותנו העתיקה ודברי ימינו ומחנכם במעשה המצות, ובאופן כזה הם מסגלים להם היטב את רוח היהדות; הוא מקנה להם את כל קניינינו הרוחניים לפי דרישת החיים בארץ אבות, ונותן להם את היכולת להשתתף אחרי כך בעבודת הקולטורה העולמית בכל עניני המדע וחרושת המעשה.

„בתחכמוני“ יש עד עכשיו שלש מכינות ושש מחלקות, ובקרב נפתח עוד שתי מחלקות. מספר התלמידים בשנת תרע"ג 250. מתקבלים גם תלמידים מחו"ל. התלמידים: תנ"ך, תלמוד, פוסקים, עברית, תולדות ישראל והעמים, כתיבת הארץ, למודי הטבע, ערבית, צרפתית, הנדסה אלגברה, זמרה והתעמלות. בבית הספר שולטת רק השפה העברית.

המען :

Hebräische Mittelschule TACHKEMONI,

Jaffa (Palästina).

המען למשלח כספים :

Fritz Sondheimer, Frankfurt a/M. Zeil 114

לה מיטואיל די פראנס אי די קולוני

חברה משותפת לאחריות החיים

החברה הזאת היא הראשונה אשר בזמן כ"כ קצר משנות קיומה רכשה לה אמוץ כ"כ רב עד שנוהרים אליה מכל קצוי תבל, התוצאות של שנת 1911 תוכיחנה כי בשנה זו לכד היו הבטחות בתחברה על סכום של 128.012.200 פרנק.

ובס"ה עד סוף שנת 1911 היו 459257 מובטחים על סכום של מיליארד אחד ומאה ואחד עשר מיליון 390100 פראנק

התוצאות הטובות הללו באו תודות להבטחון החזק ותיתרונות המיוחדים שהחברה הזאת נותנת להמובטחים בה, כאשר תראו למשל

על הבטחה של 5000 פרנק במשך 15 שנה לכד
לאחר בן 45 שנה שלמה 9661.25 פרנק
" " " 50 " " 10020
" " " 55 " " 12288.75

הרווחים הגדולים האלו מתקבלים יען כי כל מובטח הוא שותף ויש לו חלק בכל רווחי החברה.

החברה עובדת תחת השגחת ממשלת צרפת. החברה מקבלת הבטחות גם על סכום של 1000 פרנק לכד, בן מקבלת ילדים וילדות מבני שלש שנים אילך. ע"י החברה הזאת תהיה לכל איש היכולת להמציא סכום מסוים בעד נדן—ירושא—אמצעי לפדות מעבודת הצבא—קרן לבאים בימים ומחוסרי עבודה. התשלומים הם קלים וחדשיים מששה פרנק לחדש משך 14 שנה לכד.

בדבר הפרטים לפנות אל הסוכן הכללי בעד פלשתינה, סוריה ולבנון משה חי בן-נאים.

דרשו רק בהאמעל יוסף סופר ביפו א"י

המלון היותר טוב ויפה ביפו על חוף הים
ממש, החדרים גבוהים ומרווחים, החלונות והנזמראות
וכל החדרים נשקפות על פני הים, השרות זריזה
ומדויקת, האויר צה ונעים ומכריא, אקוה שכל אלה
שיתאכסנו אצלי יתענגו ויפיקו רצון על צד היותר טוב
פקידי ומשרתי המלון מקבלים בכל יום את האורחים
ברככת ובאניה ודואנים לכל הפציהם שיבוא הכל על
מקומו בשלום ובדיוק נמרץ וכל זה במחירים נוחים לכל
איש באופן שתאורחים יהיו שבעירצון על צד היותר טוב.
המען למכתבים ותלגרמים: Hotel Soffer Jaffa

אחינו בני ישראל

לא נוכל לתאר לפני ר"מ מצב בית התלמוד
תורה יב"ץ אשר לעדתנו המערביים וכב"ץ אשר
ממש בנס עומד מכלי משען ותומך קבוע, כשאר
בתי החדר מיום שהתחיל להתנהג עפ"י השנחתנו
וצר לנו מאד על חסרון המורים להתלמידים אשר
כבר התחילו להתלמד בש"ס בהיות כי תלמידים
רבים למורה אחד בכ" ענינים אינו מועיל וחוששנו
מחטאת הילדים ח"ו לכן אחים רחמנים היו נא
בעזרתנו ופתחו לנו את ירכם הנדיבה ללכת קדימה
בדרכי התורה ואל שדי ירוק לכם ברכה עד בלי די
ברכת התורה, כ"ד ההותמים בברכה ושלום.

מנהלי בית התלמוד תורה אשר
לעדת המערביים בעה"ק ירושלם ת"ו

Adresse: Beth Talmud Thora de la Communauté
Marocaine à Jérusalem (Palestine)

קרואר

נפלא במינו, מועיל לחלושי כת, למעוטי-דם
ולחסרי אונים.

האמצעי הזה אין כמוהו מכריא ומחלים את
הגוף החלש והרופף אין כמוהו מרבה ונותן את הדם
למעוטי-דם סגבת חולי או שום חולשה, ואין כמוהו
מחזיר את הכחות לחלושים ולחסרי אונים.

חרבה חופאים מפורסמים כבר נתנו את
תעודותיהם עליו וזה כמה שנים שמשתמשים בו
בהרבה בתי חולים בירושלם.

ועל כל זאת הוא כשר בתכלית הכשרות, ואף
היחודי ביותר, מהדר יכול להשתמש בו.

חמסכר הראשי אצל

שחור ושותפ. ירושלם

— אפשר להשיגו גם בכל בתי המרקחת —

מהיום והלאה נמסרו כל הזכיות של הקרואר
והתמצית בשר מיד הממציא ה' יעקב דייטש
מהמבורג לרשות ה' שחור ושותפ' ירושלם.

יצא לאור ספר

אוצר מדרשים כתבי-יד

קובץ מדרשים קטנים מרד"ל ע"פ כת"י ישנים
מהנזחה שבמצרים בהשוואה עם כת"י מתימן
ומאקספורד ובאורים והערות ומבוא מהרה"ג המפורסם
מדי"ה שלמה אהרן ווערטהיימער מירושלים.
מכיל 120 עמודים ומחירו שלשה פראנק

בפאסט אנווייזונג באדרסא

Rabb. S. A. Wertheimer in Jerusalem

בית תלמוד תורה וישיבת תפארת ירושלם

לעדת הספרדים יצ"ו בירושלם ת"ו.

בו כארבע מאות ילדי חמד מהונכים בתורה
יראת ה' דקדוק שפת קדשנו, כתיבה וחשבון, ולמוד
שפת המדינה הכל מפי מורים מובהקים. ובהישיבה
גבנסים אלה אשר ראויים הם להיות בעתיד מורי
העם ומאשריו להשתלם יותר ויותר הן בתלמוד
ופוסקים, והן במדעים שונים דברי ימי ישראל שפת
הארץ כו' כו'.

ראשית המפעל, הזה נוסד עוד לפני איזה מאות
שנים, והוא אחת הפעולות היותר ישנות שבירושלם.
מצבו כעת איום ונורא לרגלי רוב חובותיו ומעוט
הכנסותיו. והוא צופה ומיחל לעזרת נדיבים.

הוא עומד תחת השגחת ראש הרבנים באה"ק:

האדרעסא אליו:

A. S. Eminence Messieurs le Grand Rabbin
M. FRANCO & le Rabbin BEN ZION ABR.
QUENKA. Jerusalem, (Palestine)

קופת תמחוי הכללית בירושלם

נוסדה ע"י עדת הספרדים יצ"ו

המפעל הזה הוא אחד היותר עתיקים בירושלם,

וממנו נתמכים יותר משש מאות משפחות עניים
אומללים אלמנות ויתומים כלחם וותבשיל וכיהוד בבשר
מדי שבת בשבת, כפי אשר תוכל המופה זאת.

הוא עומד תחת השגחת ראש הרבנים באה"ק

תוכב"א האדרעסא אליו:

Mr. Le Grand Rabbin HAHAM BASCHI
& Le Trésorier Rabbin JOSEPH M. LEVY
pour la Cuisine Populaire Israélite TAMCHUI
Jerusalem (Palestine)

„מולדת“

ירחון לבני-נעורים (שנה שניה) מוצא ע"י מרכז
המורים בהשתתפות „קנחלת“ ערוך ע"י יעקב פייכמן.

מחיר החתימה על הירחון „מולדת“

לשנה בא"י 10 פרנק, בחו"ל 13 פרנק, ברוסיה
5 ר"ל, לחצי שנה—החצי. לפחות מחצי שנה אין
החתימה מתקבלת.

הכתבת לכל עניני „מולדת“ בא"י:

«Moledeth» Jaffa Palestina

הסוכנים לקבלת חותמים ולמכר הירחון
„מולדת“ בחו"ל:

ברוסיה: הוצאת „תושיה“—ורשא. הוצאת
„טוריה“—אודיסה. אפשר להתווסף גם ע"י ירחון „השלה“
באודיסה ואצל סוכנינו (שלעמלק"פ) הא' ח. פיאנקוב.
וילנה אוגליצקא 8. באנגליה—ע"י אגודת המורים
העברים בלונדון באמריקה—ע"י אגודת
„אחיעזר“ בניו-יורק.

לתקנתה שר ירושלם.

כדי למלאות ידי כמה אנשי ירושלם בעבודה
פנו אלי בדרישותיכם על דבר קדוש לכם כמו:
ספרי תורה כתובים יפה ומשובת. מכל המינים
ומכל המדות.

תפילין גדולים וקטנים. מעור אחד (גסה ודקה)
ומשני עורות.

מגילות מכל המדות. עם תיקי כסף ותיקי
עצי זית. והכל כשר ועשוי בהשגחה
יתרה. כפי הסכמות בתי הדין בירושלים ורש"ל.
והכל יפה ומהודר, לקיים מה שנאמר
זה אלי ואנוהו.

בן תוכלו לחשיג אצלי מליתות צמר ומשי,
ציציות, מפות, ציורים, ספרי למוד וקריאה
ותפילה ועוד.

שאלו על בית מסחרי ותזכחו לדעת כי
כל קוננו ישבעו רצון ממני על צד היותר טוב.
סוחרים — פרטים — פנו לבית מסחרי,
דרשו קנו ותשבעו רצון.

בברכת ציון

משה חי בן-נאים סופר בירושלם.

ה. א. רשימת המחירים ישולח הפשי לכל דורש

האדרים: MOISE HAI BENNAIM

Jerusalem Palestine

הבזילאית

היא חברה שווייצית לאחריות ההיים שמונה תשע וארבעים שנה לקיומה. — יותר ממאת אלה איש מובטחים בה באחריות ההיים על סכום קרוב לשלש מאת והמשים מיליון פרנק. — יותר מששה ועשרים אלף איש מובטחים בה באחריות למקרי אסון על סכום קרוב לשמונה מאות מיליון פרנק. — הון החברה הוא קרוב למאה וששים מיליון; הכנסותיה בשנת 1912 עלו ליותר מששה ועשרים מיליון, מן הרוח הנקי של שלשה מיליון פרנק חלקה החברה למובטחים 2,950,000 פרנק. הקרן המיוחדת להשתתפות ברוחים עולה לקרוב לשנים עשר מיליון פרנק. הון החברה מונח בעסקי אפוזיקאות בניירות ערך ובנכסי דלא גידי מן המדרגה הראשונה.

„הבזילאית“ היא חברה עשירה ובטוחה. היא נכנעת לחק השווייצר ע"ד אחריות החיים ששמש דוגמא לכל הממלכות.

„הבזילאית“ עובדת לא רק בשווייץ, אלא גם בגרמניה, צרפת, בלגיה, איטליה, לוקסמבורג, מצרים ותורכיה.

בחוברת מיוחדת מפרשים פרמי החוזה שבין ההסדרות, הציונית ובין „הבזילאית“ סוכנים חרוצים מבוקשים. לפנות לכאדכחה הכללי של החברה בא"י וסוריה.

א. ריודיפיל ביפו

Stadt- u. Univ.-Bibl.
Frankfurt/Main